

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEYH MEHMED LA'Lİ FENÂYÎ'NİN ŞERH-İ MANEVÎ-İ
ŞERÎFİ'NİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semiha ÖZENÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı

Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ

AĞUSTOS-2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEYH MEHMED LA'Lİ FENÂYÎ'NİN ŞERH-İ MANEVÎ-İ
ŞERÎFİ'NİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semiha ÖZENÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı

Bu tez 27/08/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Bayram Ali KAYA   Yard. Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ   Yard. Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Semiha ÖZENÇ

02.05.2008

ÖNSÖZ

16.yüzyılda yaşamış büyük mutasavvıflardan Gülşeniyye tarikatının kurucusu İbrahim Gülşenî hazretleri, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Mesnevî'sine nazîre olarak Mânevî-i Şerîf adlı bir eser kaleme almıştır. Hasan Sezâyî hazretlerinin pîri olan Şeyh Mehmet La'li Fenâyî hazretleri de Mânevî-i Şerîf adlı eserin ilk beş yüz beytini şerh ederek tezimize konu edindiğimiz Şerh-i Mânevî-i Şerîf adlı eseri vücûda getirmiştir. Biz de bu çalışmamızda Şerh-i Mânevî-i Şerîf'in tam transkripsiyonlu metnini Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin hayatını, yaşadığı şehir olan Edirne'yi, mensub olduğu tasavvûfî ekolü vermeye çalıştık.

Manevî'-i Şerif Şerhi'nin transkripsiyonlu metninin hazırlanmasında bizden her türlü desteğini esirgemeyen, büyük alakalarını gördüğümüz danışman hocamız Yard. Doç. Dr. Hüseyin Yorulmaz'a; bu tezin yayımlanmasına gönül vermiş Gülşeniyye ekolünün son temsilcilerinden Şeyh Şuayb Şerâfeddîn Gülşenî'nin torunu, Buhara Yayınları sahibi Kemâleddin Keçeci Beyefendiye; Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin eserleriyle ilgili çalışmalarından istifade ettiğimiz Cezayir Yarar Beyefendi'ye; tezin hazırlanması esnasında bana yardım ve desteğini esirgemeyen eşim Yavuz Özenç'e; yetişmemde katkısı bulunan Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki hocalarıma, tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

27 Ağustos 2008

Semiha ÖZENÇ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ii
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	3
1.1. Hayatı.....	3
1.2. Yaşadığı Yüzyıl.....	4
1.3. Yaşadığı Şehir.....	7
1.4. Tarikatı.....	9
1.5. Edebî Kişiliği.....	11
1.6. Eserleri.....	16
BÖLÜM 2: METİN.....	18
2.1. Metnin Transkripsiyon Ve İmlâsında İzlenen Yol.....	18
2.2. Şerh-i Manevî-i Şerîf'in Transkripsiyonlu Metni.....	19
SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA.....	232
ÖZGEÇMİŞ.....	233

KISALTMALAR

Haz.	Hazırlayan
tas.	Tasavvuf
Ktp.	Kütüphâne
c.	Cilt
Haz.	Hazırlayan
h.	Hicri
Hz.	Hazreti
m.	Miladi
MEB	Milli Eğitim Basımevi
öl.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
Yay.	Yayınevi
yy.	Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ	a, A, ā, Ā e, E
ء	,
ب	b, B
پ	p, P
ت	t, T
ث	ṯ, Ṭ
ج	c, C
چ	ç, Ç
ح	h, Ĥ
خ	ħ, Ħ
د	d, D
ذ	z, Z
ر	r, R
ز	z, Z
ژ	j, J
س	s, S
ش	š, Š
ص	ṣ, Ṣ
ض	ẓ, Ẓ
ط	ṭ, Ṭ
ظ	ẓ, Ẓ
ع	,
غ	ġ, Ġ
ف	f, F
ق	q, Q
ك	g, G, k, K, ħ, Ħ
ل	l, L
م	m, M
ن	n, N
و	u, U, Ū, ū ü, Ü, v, V
ه	h, H
ی	ı, I, i, İ, ĩ, Í, y, Y

Tezin Başlığı: Şeyh Mehmed La'li Fenâyî'nin Şerh-i Manevî-i Şerîfi'nin Transkripsiyonlu Metni

Tezin Yazarı: Semiha ÖZENÇ

Danışman: Yard. Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ

Kabul Tarihi: 27 Ağustos 2008

Sayfa Sayısı: XVII (ön kısım) + 232 (tez)

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı **Bilim Dalı:** Eski Türk Edebiyatı

Tasavvuf, insan kalbinin dünyaya yönelik arzu ve heveslerden arındırılarak tam bir imân ve ihlasla Allah'a yönelmesi, insanın bu davranış ve ibâdetlerini sadece Allah rızâsı için yapması, Allah aşkıyla kendi nefsinin eritip mânevî mertebesini yükseltmesidir. Allah yolunda kendini eriten bir mutasavvıfımız da Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'dir. Gülşeniyye tarikatına mensub Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi, Hz. İbrahim Gülşenî'nin Mânevî-i Şerîf adlı eserinin ilk beş yüz beytinin şerhini kaleme almıştır. Bu şerh-i şerifte yer yer Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin aşk ve ilim deryâsından feyizlenen Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi, pîri Ömer Rûşenî'ye ve İbrahim Gülşenî'ye atıfta bulunarak beyitleri şerh eder.

Mânevî-i Şerîf'in aşk ve tasavvuf içerikli beyitlerini şerh ederken La'li Fenâyî Efendi, Kurân-ı Kerîm âyetlerinden, hadîs-i kudsîlerden, Peygamber Efendimizin hadîs-i şeriflerinden, diğer peygamberlerin kıssalarından, ashâb-ı kirâm efendilerimizin başından geçen hâdiselerden ve onların sözlerinden, birçok mutasavvıfın görüş ve düşüncelerinden istifâde ederek, âlimâne ve ârifâne bir şerh ortaya koyar.

Mehmet La'li Fenâyî Efendi de eserinde nefsi mâsivâdan tecrid etmenin yollarını, tasavvuf mertebelerinin mana boyutunu derin ve zaman zaman tasannua kaçan süslü bir üslûbla açıklamıştır.

Anahtar kelimeler: Aşk, Ney, Neyzen.

Title of the Thesis: Sheik Mehmed La'li Fenâyî's Şerh-i Manevî-i Şerîf's Transcriptions and text

Author: Semiha ÖZENÇ

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hüseyin YORULMAZ

Date: 27 August 2008

Nu.of pages: XVII (pre text) + 232 (main body)

Department: Turkish Language and Literature

Subfield: Clasic Turkish Literature

Mysticism is turn towards to god by purified his heart from wishes of world with pure faith, doing all his behaviors and worships for Allah, with his god's love improve his degree. One of the mystic, who is vlunteer on the road of Allah is Sheik Mehmet La'li Fenayi Efendi. One of the member of Gülşeniyye Sufistic Group Sheik Mehmet La'li Fenayi Efendi wrote the explanation of the first five hundred couples of Manevi-i Şerif which was written by Hz. İbrahim Gülşeni. In this explanation Sheik Mehmet La'li Fenayi Efendi who utilized from Mevlana's Masnevi explained the couples by referencing his spiritual guide Ömer Ruşeni and İbrahim Gülşeni.

While explaining the couples which includes adoration and mysticism Sheik Mehmet La'li Fenayi Efendi utilized from verses of the Koran, Sacred Hadiths, the Prophet Muhammad's sayings, the other prophets' tales, lives and sayings of the companions of the Prophet Muhammad and a lot of Sufis' ideas in a wisely and knowingly way.

Sheik Mehmet La'li Fenayi Efendi explained the way of isolating personality from secularity, Degrees of Mysticism in a concise way by utilizing his adoration against Allah.

Keywords: Adoration, Reed flute, Flute player.

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın konusunu Mehmed La'lî Fenâyî Efendi ve “Ma'nevi-yi Şerif Şerhi” adlı eseri oluşturmaktadır. İbrahim Gülşenî, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden seçtiği beyitlerden “Ma'nevî-yi Şerîf” adlı bir eser yazmıştır. Mehmed La'lî Fenâyî Efendi de İbrahim Gülşenî'nin “Ma'nevî-yi Şerîf” adlı eserinden seçtiği beyitleri şerh ederek eserini meydana getirmiştir. Mehmed La'lî Fenâyî Efendi'nin ve “Ma'nevî-yi Şerîf Şerhi” adlı eserinin doğru bir biçimde değerlendirilebilmesi için şairin yaşadığı yüzyıla ait bilgiler verip bu bilgiler ışığında hayatını, irşad faaliyetlerini sürdürdüğü şehri, mensub olduğu tarikatı, edebî kişiliğini ve eserlerini ortaya koyduktan sonra eserin transkripsiyonlu metnini verdik. Yetiştigi çevre itibarıyla Mesnevî'nin ruhunu özümsemiş olan şairin, buradan seçilen beyitlerle oluşturulan “Ma'nevî-yi Şerîf” adlı eseri şerh ederken sahip olduğu zengin tasavvûfî birikimini eserine ne derecede ustalıkla yansıtabildiğine şahid olduğumuz bu çalışmada, dini-tasavvûfî edebiyatımızda ortaya konulan bir eseri bilim dünyasına tanıtmayı amaçladık.

Çalışmanın Önemi

Klâsik edebiyatımızda 17. yüzyılda dini-tasavvûfî edebiyat alanında ortaya konulan şerhler arasında Ma'nevî-i Şerîf Şerhinin önemli bir yere sahip olduğunu düşündük. Yaptığımız bu çalışma ile öncelikle Şeyh Mehmed La'lî Fenâyî Efendi'nin “Ma'nevî-i Şerîf Şerhi” adlı eserinin transkripsiyonlu metnini vererek eserin yeni nesil tarafından anlaşılabilir hale gelmesini sağladık.

17.yüzyılda tasavvuf alanında ilk akla gelen isimlerden biri Hasan Sezâyî'dir. Hayatı ve eserleri ve mensup olduğu tasavvûfî ekol ile döneminde şöhret bulmuştur. Çalışmamıza konu ettiğimiz “Ma'nevî-yi Şerîf Şerhi” adlı eserin müellifi olan Şeyh Mehmed La'lî Fenâyî Efendi, Hasan Sezayî'nin pîridir. Şeyh Mehmed La'lî Fenâyî Efendi son derece mütevâzi bir kişiliğe sahip olduğundan devrinde pek üne kavuşmamıştır. Fakat bu mütevâzi kişiliğin ardında sarsılmaz bir iman, sonsuz bir Allah aşkı, peygamberimize duyulan engin bir muhabbet, derin bir ilim ve irfan saklıdır. Şeyh Mehmed La'lî Fenâyî

efendi sahip olduğu bu derin ilmini “Ma’nevî-yi Şerîf” adlı eseri şerh ederken ayetlerden, hadislerden, peygamber kıssalarından, büyük mutasavvıfların fikirlerinden ve görüşlerinden, ünlü şairlerin şiirlerinden yararlanarak, değişik tasavvûfi terimleri ve imgeleri ustalıkla kullanmış, gayet ârifâne bir şerh ortaya koymuştur.

Yapmış olduğumuz çalışma, bizce gerek Mesnevî’nin, gerek Mânevî-i Şerîf’in derin manalarının anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Zengin bir içeriğe sahip olan bu eser, tasavvuf, şairin hayatı, edebi kişiliği ve mensup olduğu tasavvufi ekol bağlamında dikkatleri çekmesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızı oluştururken ilk bölümde şairin hayatını, eserlerini ve edebi kişiliğini, yaşadığı asrı, ömrünü geçirdiğı şehri, yaşadığı şehrin dini, tasavvufi ve edebi alanlardaki yerini ve Şeyh Mehmed La’lî Fenâyî Efendi’nin “Ma’nevi-yi Şerif Şerhi” adlı eserinin transkripsiyonlu metnini ortaya koymaya çalıştık. Şairin hayatı hakkındaki bilgileri onun hakkında yazılmış çok çeşitli kaynakları tarayarak edindik. Yaptığımız kapsamlı kaynak taraması neticesinde elde ettiğimiz bilgileri hayatı, edebi kişiliği ve eserleri olmak üzere üç bölümde ele aldık. Ma’nevi-yi Şerif Şerhi’nin tam transkripsiyonlu metnini oluştururken bu eserin matbu nüshasından yararlandık. Müellifin mensup olduğu tasavvufi ekol olan Gülşenîlik hakkında bilgiler verdik. Edebi kişiliğinin ve tasavvufi görüşlerinin Ma’nevi-yi Şerif Şerhi’ne nasıl yansıdığını Divançesindeki beyitlerden yararlanarak ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Ma’nevi-yi Şerif Şerhi’nin tam transkripsiyonlu metnini verdik. Ma’nevi-yi Şerif Şerhi’nin tam transkripsiyonlu metnini oluştururken bu eserin matbu nüshasını esas aldık. Müellifin beyitleri şerh ederken yararlandığı ayetleri orijinal şekliyle verip hemen devamında parantez içinde sûre ve âyet numaralarını belirttik. Hadîs-i kudsîleri, hadîs-i şerifleri ve bazı kelâm-ı kibarları yine orijinal şekliyle verip devamında parantez içinde anlamlarını da belirttik.

Çalışmamızda şairin hayatı ve eserleri ile ilgili alıntı yaptığımız kaynakları metin içerisinde parantez içine alarak belirttik. “Harvard usûlü kaynak gösterme” metodunu

kullanarak hazırladığımız kaynakçada çalışmamız esnasında yararlandığımız eserleri, süreli yayımları belirttik.

BÖLÜM 1: HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

1.1. Hayatı

Gülşenî tarikatı şeyhlerinden olan ve XVII. yüzyılda yaşamış bulunan La'î Mehmed Fenâyi Kastamonuludur. Asıl ismi Mehmed'dir. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. "La'l" ismi, verilen kırmızı mürekkebi ıslah ettiğinden dolayı "La'î" lakabını almıştır (Vassaf, 2006: 192).

Babası ve dedeleri de Halvetî şeyhlerindedir (Konur, 2000: 76). Hem Halvetî, hem Celvetî, hem Uşşâkî, hem de Nakşibendî tarikatlarından icazetlidir. Kastamonu'dan Edirne'ye giderek, Şeyh Mehmed Sırrı Efendi'den tarikat âdâbı öğrenmiştir. Muhammed Sırrî Efendi'nin vefâtından sonra Muhammed Sırrî Efendi'yi rüyasında gören La'î Efendi İstanbul'a gelerek Mustafa Paşa şeyhi Şeyh Alaeddin Efendi'ye tâbi olup onun yanında kırk gün çile çıkardılar (Vassaf, 2006:191). Burada da kemâliyetini tamamladıktan sonra Edirne'ye dönerek Şeyh Şüca' zâviyesine şeyh oldular. Bir süre sonra Hicaz'a giderken Tarik-i Şa'banî Karabaş Hazretleriyle görüşen La'î Efendi, Şeyh Ahmed Curyânî Hazretlerine intisâb eylediler. Hicaz'dan döndükten sonra Edirne'deki zâviyelerinde yine Hakk'ı tebliğ ve insanları irşâd ile meşgul oldular.

İbrahim Gülşenî'nin Ma'nevî'-i Şerîf'inden beş yüz beyit kadarını şerh etmiş ve bu eser Hasan Sezâî'nin mektuplarıyla birlikte basılmıştır (Özuygun, 2005:35,36). Şiirlerinden köklü bir tahsil gördüğü anlaşılan La'î Efendi "Fenâyî" mahlasını kullanmıştır. Şeyh Âşık Musa Dergâhı'nda postnîşinlik yapmıştır (Vassaf, 2006:191).

Gülşenî tarikatının Sezâiyye kolunu kuran Hasan Sezâî (ö.1738)'nin de şeyhlerindedir. Lakin Mehmet La'î Efendi, müridi Hasan Sezâyî Hazretleri kadar şöhret bulamamıştır. Alçak gönüllü, gönül incitmekten sakınan, irfan sahibi, âlim bir mutasavvıf olan Mehmet La'î Efendi riyadan son derece sakınan, sahip olduğu kerametleri hiç kimseye duyurmayan, Hakk sırlarını kendinde gizli tutan mürşid-i kâmil bir insandır (Menâkıb-ı Şeyh Sezâî Gülşenî, İstanbul Üniv.Ktp., Ty 424 : 41a-45a).

Mehmed La'lî Fenâyî'nin sıtma ve sıraca hastalıklarını tedavi etme, yangın söndürme gibi kerametlere sahip olduğu ve Sultan II. Mustafa (ö.1703)'nin haftada iki gece gizlice gelip birkaç saat kendisiyle sohbet ettiği nakledilmektedir (Menâkıb-ı Şeyh Sezâî Gülşenî, İstanbul Üniv.Ktp., Ty 424 : 41a-45a). La'lî Efendi, tarikat mensuplarının bu yakınlıktan istifade etmek amacıyla kendisini rahatsız edecekleri gerekçesiyle, padişahın herkesin göreceği şekilde gelmemesi talebinde bulunur. Yüz on yaşında iken 1112/1701 yılı Zilhicce (Mayıs) ayında Edirne'de vefat etmiş ve tekkesine defnedilmiştir (Vassaf,2006:192).

Müridi Hasan Sezâyî Efendi'yle yan yana medfûn olan Mehmet La'lî Efendi'nin vefatına Kamî Mehmed Efendi; çok mânidâr, çok lâtif, nükteli, edebî sanat yüklü beytiyle tarih düşürmüştür (Vassaf, 2006: 192).

“Didüm gûş eyleyince irtihalin Kâmiyâ tarih
Meded kopdı nihâl-i Gülşenî'den bir gül-i La'lî (1112)”

Mehmet La'lî Fenâyî Efendi'nin Etvâr-ı Seb'a Tercümesi, Şerh-i Ma'nevî-i Gülşenî, Divançe ve Risâle-i Fi'd- Duhân olmak üzere dört tane eseri bulunmaktadır. Üç ayrı yazma nüshasını tespit ettiğimiz Divançe'si, 1840'ta Sezâyî Divanı ile beraber neşredildiği gibi, 1995 yılında Sezâî Divanı sonunda “Sezâyî-i Gülşenî'nin Şeyhi La'lî Efendi'nin Divançesi” ismiyle yeniden yayımlanmıştır. Divançe'de toplam yirmi sekiz şiir bulunmaktadır.

1. 2. Yaşadığı Yüzyıl

Mehmet La'lî Efendi 17.yüzyılda yaşamıştır. Bu yüzyıl Osmanlı tarihinde sosyal, iktisâdi, siyasi ve askerî alanlarda büyük değişiklerin görüldüğü bir dönemdir. Geçmiş asırlardaki parlak başarıların görülmediği bu dönemde, Osmanlı Devleti siyasi ve sosyal yönlerden duraklama dönemine girmiş, devlet teşkilatı, askeri yapı ve iktisadi durum yönünden ise büyük sarsıntılar geçirmiştir. Bu durumun en önemli sebebi ise bu dönemde görülen istikrarsızlıktır. Bu husus bu dönemde tahta çıkan padişahların sayısında kendini göstermektedir. Sadece bu asırda 9 Osmanlı sultanı tahta geçmiştir. Bunların tahtta kalma süreleri de ortalama 9 yıl olarak görülmektedir. Bu asırda

1.Ahmet, 1.Mustafa, 2.Osman, 1.Mustafa (ikinci kez), 4. Mustafa, Sultan İbrahim, 4. Mehmet, 2. Süleyman, 2. Ahmet ve 2. Mustafa Osmanlı'ya hükümdarlık yapmıştır. Bunun yanında 62 sadrazam bu dönemde görev almıştır. Doğuda İran, Batıda Avusturya ile yapılan uzun savaşlar, Osmanlı Devleti'ndeki iktisadi gerilemeyi, liyakatsiz kimselerin tayinleri, rüşvet ve iltimasın artması, düzenlenen seferler için gerekli ağır masrafların mali darlığa yol açması, halkın ağır vergilerden dolayı köyleri boşaltmaları, paranın değer kaybetmesi, asayiş ve güvenlik ile devlet otoritesinin zayıflamasını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde bazı padişahlar özellikle Köprülü Mehmet Paşa, Köprülü Fazıl Paşa ve 2.Mustafa'nın sağladığı başarılar, devleti gerilemekten kurtaramamış, imzalanan Karlofça antlaşması ile Osmanlı Devleti büyük oranda toprak kaybına uğramıştır. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti'nin askeri yönden zayıfladığı anlaşılmış, orduda batı teknik ve usullerine göre değişiklikler yapma kararı alınmıştır (Şentürk-Kartal, 2005: 355,356).

Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, idari ve iktisadi yönden içinde bulunduğu bütün bu olumsuzluklara rağmen Türk Edebiyatındaki yükseliş ve gelişim devam etmiştir. Şiirin hayatın bir parçası haline geldiği Osmanlı Devleti'nde bu dönemde birçok şair yetişmiş ve birçok eser verilmiştir. Klasik şiirimiz bu dönemde tekâmülünü tamamlamış, şairlerimiz İran Edebiyatından etkilenmemeye, kendi sanatkârlarını örnek almaya başlamışlardır. Bu dönemde şairler diğer asırlara nazaran sosyal ve ekonomik meselelere eserlerinde daha çok yer vermişlerdir. Bazı şairler, şiirlerinde devlet yönetimini ve devlet erkânını eleştirmiş böylece sosyal tenkit ortaya çıkmıştır. Nef'î, Nev'î-zâde Atâ'î, Nâbî , Sâbit gibi şairler sosyal çevreyle çok ilgilendiklerinden bu dönem şiirinin özelliklerinin belirlenmesinde etkili olmuşlardır. Bu sırada Nef'î, Şeyhülislam Bahâyî, Nâ'ilî-i Kadîm, Neşâtî ve Nâbî gibi özgün üsluplarıyla dikkat çeken şairler de yetişmiştir. Yine bu dönemde mesnevî şairleri de yetişmiştir. Nev'î-zâde Atâ'î, Fâizî, Azmî-zâde Hâletî, Neşâtî, Sâbit ve Nâbî bunlardan başlıcalarıdır (Şentürk- Kartal, 2005: 363).

Bu dönem ayrıca Türk şairlerinin farklı tarzlarda eser verdiği bir dönemdir. Atasözü, deyim, mahallî ifadelerin kullanımına özen gösteren, şiirlerinde felsefî düşünceler ile tasavvufî manalara yer vermeyen klasik üslup şairlerinin yanında Hint kültüründen, Hint felsefesinden etkilenen İranlı şairlerin oluşturduğu derin soyut manalar içeren,

hayal zenginliği olan, Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturulmuş bol tamlamalı Sebki Hindî üslûbunu kullanan şairlerimiz de vardır. Yine bu dönemde “hikemî tarz” denilen varlık ve eşyanın yaradılış esrarını öğrenme, gizli anlamlarını çözme kısacası “hikmet” üzerine kurulmuş şiirler de yazılmıştır. Mahalli tarz denilen sade dil ve yerel söyleyişleri, konuları tercih eden şairler de bu dönemde eser vermiştir. “...Türk-Osmanlı şâirleri artık İran edebiyatına eskisi kadar değer vermiyorlardı. Türk şiir sanatı, asırlardan beri bilhassa Türkçe söyleyiş bakımından hayli yerli ve milli bir istikâmet almış bulunuyordu. Kullanılan Türkçe kelimelerin, Türkçe deyimlerin ve halk söyleyişlerinin, bu arada Türk şiirine mahsus bir seslendirilişin bu şiire verdiği çehre süphesiz çok milli idi. Türk şiiri daha geçen asırlarda Ahmed Paşa, Necâtî ve Nevâî gibi; Fuzûlî ve Bâkî gibi, kendi klâsiklerini yetiştirmişti. 17.asrın birçok sanatkârları artık İran şâirlerini değil, kendi klâsiklerini örnek edinmişlerdi (Banarlı, 1997: 651).

Bu dönem eserler açısından oldukça bereketli bir dönemdir. Zira gazeller, kasideler, mesneviler, tarihler, menakıb-nameler, Mesnevî şerhleri vs. bu asırda bolluk devrini yaşamıştır (Şentürk- Kartal, 2005: 365).

17. asırda yazılan dînî-tasavvufî eserlere baktığımızda Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Necâtü'l-garîk fi'l-cem'i ve't-tefrîk eseri, Şânî Mehmet Efendi'nin Gülşen-i Efkârı, Sîmkeş-zâde Feyzî'nin tasavvufî fikirlerle dolu, Halvetî tarikatının adabını anlattığı Gamze vü Dil'i Fedâyî Dede'nin Feridüddîn Attar'ın Mantıku't-tayr tercümesi, Ömer Fuâdî'nin Feridüddîn Attar'ın Bülbül-name'sinin Türkçe tercümesi, Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı Ankaralı İsmail Rüsûhî Efendi'nin Mesnevî Şerhi, Sarı Abdullah Efendi'nin Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî (Mesnevî şerhi), Abdullah Bosnevî'nin Fusûsü'l Hikem şerhi bu dönemde kaleme alınan nice dini-tasavvûfî eserlerden başlıcalarıdır.

Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin Manevi'-i Şerif Şerhi de bu dönemde kaleme alınmıştır. Her ne kadar İbrahim Gülşenî'nin Ma'nevî-i Şerîf eserinin şerhi olsa da Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin daha anlaşılmasına da yardımcı olacağı düşüncesindeyiz.

Bu asırda da diğer asırlarda olduğu gibi Osmanlı padişahlarının ilme, âlime, irfâna, sanata ve sanatçıya ayrı bir değer verdiğini görüyoruz. Değişik mahlaslarla şiirler söyleyen sultan şairlerimiz şuara meclislerinde toplanmalarının, şiirler dinlemenin ve söylemenin yanında mutasavvıf âlimlerin ilim ve irfân dergahlarını da terk etmemişler,

oradaki mürşid-i kâmil sûfilerden nasihatler almışlar, tasavvufu öğrenmişler, gurura düşmemek ve halk edilenlerin hepsinin Allah'ın olduğu idrâk etmek, dünya malına, mülküne aldanmamak için dervişlerin kapısını arşınlamışlardır. Bu padişahlardan biri de Şeyh Mehmet La'li Fenâyi Hazretlerini sürekli ziyarete gelen 2. Mustafa'dır. 2. Mustafa, La'lî Efendi tarikat mensuplarının bu yakınlıktan rahatsızlık duyacağı endişesiyle, geceleri gelmesi tavsiyesine uyararak La'lî Efendi'nin dergâhına haftada iki gece gelir, kendisiyle musâhabe edermiş (Menâkıb-ı Şeyh Sezâî Gülşenî, İstanbul Üniv.Ktp., Ty 424 : 41a-45a).

Osmanlı'nın siyasî planda gerilediği ancak ilim, sanat, edebiyat alanlarında ilerlediği bu dönem âlim, sanatkâr, mutasavvıf ve şairler açısından oldukça verimli bir asır olmuştur.

1. 3. Yaşadığı Şehir (Edirne)

Edirne¹, Fâtih Sultan Mehmet Hân'ın İstanbul'u fethine kadar Osmanlı'ya başkentlik yapmış serhat şehirlerindedir. Balkanlara, Avrupa'ya açılan bir kapı hükmünde olan Edirne tarihiyle, kültürüyle tam bir Osmanlı şehridir. Zengin bir ilim, kültür ve sanat merkezi olan Edirne sarayları, medreseleri, tekke ve zâviyeleri, türbeleri, câmileri, çeşme ve sebilleri, han, hamam ve kervansarayları, bedesten ve kapalı çarşıları, Meriç ve Tunca Nehirleri üzerindeki meşhur köprüleriyle Osmanlı'yla özdeşlen bir şehir olmuştur.

Osmanlı hükümdarlarının ilim, kültür ve sanat faaliyetlerine öncülük etmesiyle Edine'ye çeşitli Türk ve İslam beldelerinden ve dünyanın çeşitli kültür merkezlerinden kalkıp gelen çok sayıda ilim adamı olmuştur. İstanbul ve Bursa'dan sonra Osmanlı'nın medeniyet tarihine en çok katkıda bulunan üçüncü şehri olan Edirne'nin özellikle şiir tarihindeki yeri oldukça büyüktür. 2. Murat devrinden 16. yüzyıl sonlarına kadar elli civarında Edirneli şair tezkirelere girmiştir. 14. yüzyılda yaşamış Atâyî, Tütünsüz Ahmed Bey, Ahdî, Hutfî, Avnî, mahlasını kullanan Fatih Sulan Mehmet, Sâfi, Şehzâde Cem, Ahmet Paşa, Zamânî, Hâtifi, Sâgarî, Hayâlî, Mübînî, Revânî, Kadızâde Civânî, Safâyî, Beyânî, Vâsîi Çelebi, Fânî, Vahdî Cafer, Derviş Beyzâde, Sâlikî ilk şuarâ tezkîe yazarı Sehî Bey, Muînî, Hekim Sinanoğlu; Divan Edebiyatının en ünlü şairleri arasında

---

¹ Bu bölümün hazırlanmasında Yard. Doç. Dr. Rıdvan Canım'ın "Edirne Şairleri" adlı çalışmasından faydalanılmıştır.

geçen Ahmet Paşa, Necâtî ve daha birçok şair Osmanlı'nın bu ilim ve irfan şehrinde şiiirlerini terennüm etmişlerdir.

Sayırsız âlim, mütefekkir, edib, müellif, şair, sanatkâr ve zanaat erbabı yetiştiren Edirne 18. yüzyılda imparatorluk coğrafyası içindeki siyasi ve sosyal konumu bakımından bir gerileme sürecine girer. Bu durum, Edirne'nin kültür dünyasını da etkiler ve Edirne'nin günden güne eski çekiciliğini kaybetmesine neden olur. Ancak Edirne böyle bir süeç yaşamasına rağmen yine bu dönemde birçok mutasavvıf, şair, bestekâr yetiştirmiştir. Özellikle 17. asrın sonu ve 18. asrın başında otuz altı şair yetişir Edirne'de. Bu dönemde bir Mevlevi şeyhi olan, Enis Recep Dede ile bir Gülşenî şeyhi olan Rumeli'nin manevî önderi Şeyh Hasan Sezâyî önemli şahsiyetlerdendir. Şeyh Hasan Sezâyî'nin pîri La'li Mehmet Fenâyî Efendi de ârifâne şiiirleriyle, şerhleriyle döneme damgasını vuran önemli mutasavvıf şairlerdendir.

19. yüzyılda da her şeye birçok şair yetişmiştir Edirne'de. Bunlar arasında, bizim genel edebiyatımız içerisinde ses getirebilecek ölçüde şairler bulunduğu gibi, şöhreti Edirne'yi aşmamış isimler de vardı. Bunlar arasında Nakşî Mustafa Dede, Râzî Hafız Mustafa, Mahrem Dede, Tahsin Bey, Rahşî, Rüşdî Ahmed Efendi, Hasîbî Ahmed Efendi, Nühüft Mustafa Efendi, Hüseyin Hüsnü Efendi, Vasfî, Halil Feyzî Efendi, Servet Bey, Tevfik Bey ve Bektaşî şairlerden Hulki Baba gibi divan şiiiri geleneğini sürdüren şairleri sayabiliriz.

20. asrın başlarında Edirne perişan bi haldedir. Önce 1913'te Bulgarlar, sonra 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilir. Yağma ve talanlarla Edine adeta harabe gibidir. Şehir yanmış ve yıkılmıştır. 20. yüzyıl, henüz sona ermediyse de, 21. yüzyılın eşiğine geldiğimiz de açıktır. Edirne, 25 civarında şair yetiştirir bu asırda. Bunlardan Sa'dî Efendi, Ali Nutkî Baba'nın müritlerinden olan Hakkı Bey, Seyrî Ömer Efendi ve Ahmed Bâdî Efendi'nin, güçlü birer şair olmamakla birlikte güzel şiiirleri vardı. Özellikle Ahmed Bâdî Efendi'nin tarih manzumelerinin, değişik yerlerde ölümsüzleşmiş kitabeler olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. En ünlü eseri olan üç ciltlik Rıyâz-ı Belde-i Edirne'de, Edirne tarihi, abideleri ve meşhurları hakkında bilgi verilmektedir. Şeyh Şerefüddin Efendi, Sâmi Efendi, Mustafa Reşid Bey, şair bir ailenin çocuğu olan Hilmî

Efendi, Mehmed Rasim Ertür, yazı hayatına Servet-i Fünûn yıllarında atılan ve aruz vezniyle şiirler söyleyen Rıza Tevfik, Ahmet Selami Karaboncuk ve M.Faruk Görtunca ile meşhur “Harbiye Marşı”nın yazarı Şakir Cevdet Çetinel, aynı şekilde Uluğ Turanlıoğlu dönemin önemli şairleri arasındadır.

Görüldüğü gibi fetihten itibaren 14. yüzyıla kadar Edirne’de yetişen Türk şairi yoktur. Buna karşılık 15. yüzyıldan itibaren özellikle 16. ve 17. asırlarda şair sayısında büyük bir artış gözleniyor. Bunun sebepleri arasında şehirde siyasi istikrarın hakim olması, Edirne’nin, Anadolu’nun Balkanlara açılan noktasında bulunması, bir anlamda İstanbul’un başta saray erkanı olmak üzere varlıklı ailelerinin Edirne’yi bir mesire yeri olarak görmeleri bu şehri şairlerin de ilgi odağı haline getirir. Ancak bu durum çok uzun sürmez. Özellikle 17. asırdan sonra Edirne, adı geçen kültür ve sanat erbâbı kişiler için cazip bir yer olmaktan yavaş yavaş uzaklaşır. Doğal olarak şair ve sanatkârların bu kültür şehrinde elini eteğini çekmeleri süreci de günümüze kadar devam edip gelir.

XV.yüzyıldan günümüze kadar yaşamış olan Edirneli şairlere; mensup oldukları meslekler, yapmış oldukları şiir çalışmaları ve tarikat ilişkileri açısından bakacak olursak 55 Edirneli şairin “Divan” ve 3 şairin de “Divançe” sahibi olduğunu görürüz.

Edirne’nin fethi ile birlikte bu şehirde çok sayıda tekke ve zaviye kurulur. Osmanlının Balkanlara açılan bu kapısında mevcut tekke ve zaviyelerde ise gerek şeyh ve gerekse mürid seviyesinde çok sayıda şair yetişmiş ve şiirleriyle kültür ve edebiyatımıza katkıda bulunmuşlardır. Edirne şairleri arasında 23 Mevlevî şaire karşılık 21 Gülşenî şair vardır. Gülşenî şairler arasında en tanınmış olanı ise Şeyh Hasan Sezâyî’dir. Ayrıca Hasan Sezâyî’nin piri olan fakat devrinde onun kadar şöhret bulamayan Mehmed La’lî Fenâyî Efendi’yi de bunlar arasında sayabiliriz. Bunların dışında Nakşibendî, Bektaşî, Celvetî, Uşşâkî, Kâdirî, Râfızî, Zeynî, Rıfâî, Hâlidî tarikatlarına mensup şairlerin kaynaklara girmiş çok sayıda şiiri vardır (Canım, 1995: 557).

1. 4. Tarikatı

Şeyh Mehmet La’lî Fenâyî Efendi, Gülşeniyye tarikatındandır. Bu tarikat Halvetî tarikatının bir koludur. Halvetîlik Ebû Abdullah Sirâcüddîn Ömer Bin Ekmelüddin Lâhicî (öl.1349 veya 1397) tarafından tesis edilmiştir. Sirâcüddîn Harzem’e gidip

amcası Kerîmüddîn Muhammed bin Nur'ul Halvetî'ye (1317) intisâb etmiş, onun ölümünden sonra da post-nîşîn olmuştur. Zamanının büyük bir kısmını içi boş bir çınar ağacı içinde halvette geçirdiği ve halvette kalmayı çok sevdiği için kendisine “Halvetî” lakâbı verilmiştir (Öztürk, 1997: 45).

Halvetiyye kelimesindeki hı sîvadan kalb kuvvetine, lâm zikir lezzetine, vav zahir ile batını korumak ile ahde vefâya, te temkine, ye zorluklardan sonra kolaylığa, he ise müşâhedeye delâlet eder (Eraydın, 1994: 390).

Halvetîliğin genel kuralları Şeyh Sirâcüddîn tarafından konulmuştur. Tarikatın temeli “zikrullah” yani her dem Allah adlarını anmaktır. İnsan kendini her türlü geçici heveslerden arındırıp, dünya nimetlerinden vazgeçerek, nefsini ıslah ederek Allah'a yönelmelidir. Zikrin amacı Allah'tan başkasını yani mâsivâyı düşünmemek, her varlıkta Allah'ın çeşitli isimlerinin tecellilerini görmek, devamlı surette Allah'ı aramak, kesretten yani çokluk aleminden kurtulup vahdete, tek Allah'ın birliğine ulaşmaktır.

Şeyh Ömer Halvetî tarafından tesis edilen Halvetiyye tarikatı, ikinci pîr Seyyid Yahya Şîrvânî 'den sonra dört şubeye ayrılmıştır:

1-Cemâliye Şubesi : Cemal Halvetî (899/1493)

2-Rûşeniyye Şubesi : Dede Ömer Rûşenî (892/1486)

3-Ahmediyye Şubesi : Ahmed Şemseddin bin Marmaravî (910/ 1504)

4-Şemsiye Şubesi : Şemseddin Ahmed Sivâsî (1006/1597) (Yücer, 2004 : 228).

La'li Mehmet Fenâyî Efendi Halvetîliğin Rûşeniyye şubesinin iki kolundan biri olan (diğer kolu Demirtaşlık'tır.) İbrahim Gülşenî hazretlerine nisbet edilen Gülşeniyye koluna mensubdur. Rûşeniyye silsilesinde Pir Hazret-i Ömer Halvetî, Şeyh Fânî Ahi Mürm-i Halvetî, Şeyh Hacı İzzettin Hiyavî, Pir Hazret-i Seyyid Yahya Şîrvânî, Pir Hazret-i Dede Ömer Rûşenî yer alırken; Gülşeniyye silsilesinde Seyyid Yahya Şîrvânî, Pir İbrahim Gülşeni yer almaktadır (Şapolyo, 2006: 508).

Gülşeniyye tarikati daha çok Edirne ve İstanbul'da irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Edirne'de Edirne Âsîtânesi'nde ve Gülşen Velî Dede Dergahı'nda irşad faaliyetlerine rastlanmaktadır. İstanbul'da ise Gülşenîlik on iki kadar tekkede temsil edilmiştir. 18.asırda Hasan Kırîmî, Başçı Mahmud Gülşenî, Gürcü Ali Efendi tekkeleri olmak üzere üç Gülşenî tekkesi bulunmakta ise de bunlar daha sora yangınlar sebebiyle faaliyetlerine devam edememiştir. Gülşenîlik Edirne ve İstanbul dışında Diyarbakır ve diğer bazı şehirlerde de etkinliğini sürdürmüştür (Yücer, 2004: 229, 230, 231, 232, 233, 234).

1. 5. Edebî Kişiliği

Mütevazı bir kişiliğe sahip olan Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi, eserlerinde şekle önem vermemiş; tasavvuf neşesini, zevkini okuyucuya tattırmayı amaçlamıştır. Müridi Şeyh Hasan Sezâyî kadar üne kavuşamayan La'li Efendi müridlerine yol göstermek ve tasavvufu öğretmek amacıyla gerek Ma'nevî'-i Şerîf Şerh'inde gerekse diğer eserlerinde dini ve tasavvufi anlamlar ihtiva eden kelime ve tamlamalara fazlasıyla yer vermiştir. Fakat bütün bu dini ve tasavvufi tabirleri kullanırken hiçbir zaman bayağılığa, basitliğe ve yapmacıklığa düşmemiş, son derece akıcı bir üslub kullanmıştır.

Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi özellikle pirleri Dede Ömer Rûşenî'den ve İbrahim Gülşenî'den çok etkilenmiştir. Bunların yanı sıra Hz.Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin de La'li Efendi üzerindeki etkisi büyüktür. Şerh-i Ma'nevî-i Şerîf'te sık sık bu isimlere atıfta bulunan La'li Efendi, pirleri olan Rûşenî ve Gülşenî hazretleri vasıtasıyla Mevlânâ'dan feyz almış ve onun büyük eseri Mesnevî'den beslenmiştir.

La'li Efendi gibi Gülşenî tarikatine mensub pek çok kimsenin de Mevlânâ'ya muhabbeti sonsuzdur. Gülşeniyye tarikati piri İbrahim Gülşenî Mevlânâ Celaleddin-î Rumî'nin "Dîdem ruh-ı hubb-ı Gülşenî râ / Ân çeşm-i چراغ-ı Rûşenî râ" (Gülşenî'nin güzel yüzünü gördüm, o Rûşenî'nin gözünün ışığıdır.) beytiyle müjdelenmiş ve Ma'nevî adlı eserinde bu beyiti ihtiva eden gazelle başlamıştır. Gerçekte bu eser Mevlânâ'nın Mesnevî'sine nazire olarak yazılmıştır. Bu da Gülşenî'nin Mevlana'ya olan ilgisini göstermektedir. İbrahim Gülşenî'nin Ma'nevî-i Şerîf'i, Mevlânâ'nın Mesnevî'sine nazire olarak Farsça kaleme alınmış olup 40000 beyitten oluşmaktadır. Diyarbakır'da on ay içinde tamamlanmıştır. Gülşenî, İstanbul'da iken eseri Şeyhülislam

Kemalpaşazâde'ye inceletmiş, Kemalpaşazâde de sıradan insanların bunu anlamayacağına ve eserin birçok ilahi sırrı ihtiva ettiğini söylemiştir.

Hulvî bu eserin bir nüshasının Kemalpaşazâde'nin türbesinde muhafaza edildiğini söyler. Mesnevî'den alınma pek çok hikâye de bulunmaktadır. Kitabın hemen hemen hepsi müellifi hayata iken yazılan ayrıca ciltleri de değerli olan pek çok nüshası vardır. La'li Fenâyî Efendi böyle kıymetli bir eserin ilk beş yüz beytinin şerhini gayet arifane ve âlimane bir tarzda dile getirmiştir. Öyle ki bu şerh-i şerîfde Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden, hadîs-i kudsîlerden, hadîs-i şerîflerden, Peygamberimizin ve diğer peygamberlerin kıssalarından, pîrleri Hz.Gülşenî ve Dede Ömer Rûşenî'nin, diğer evliyaullahın kıssalarından, kelâm-ı kibarlarından bir dem ayrı düşmemiş, her beyti delilleriyle gayet veciz bir üslubla şerh etmiştir.

La'li Efendi Divançe'sindeki şiirlerinde "Fenâyî" mahlasını kullanmıştır. Bu mahlas "Allah yolunda kendi nefsinin yok eden" anlamına gelmektedir. Gerçekten de Mehmet La'li Fenâyî Efendi, Allah aşkıyla kendi benliğini eritmiş bir zattır. Yaşamına baktığımızda arka planda kalmayı seven, gösterişten son derece uzak duran bir kişiliğe sahip olduğunu görüyoruz.

Gayet ince düşünen, hikmet ve keramet sahibi bu zat kendisini ziyaret etmek isteyen Osmanlı padişahı 2. Mustafa'yı bile müritler bu yakınlıktan rahatsız olmasın diye geceleri ziyarete çağırır. Tevazu ehli bir insan olan La'li Efendi mahlası üzere kendi nefsinin Allah yolunda yok etmeyi bilmiş, şerhinde ve diğer eserlerinde kendi sözünü hiçbir zaman övmemiştir. Onun ne kalender bir zat olduğunu müridi, 18. yüzyılın önemli mutasavvıf şairlerinden Şeyh Hasan Sezâyî Efendi'nin:

"İşit bu Sezâyî'den ne gördü Fenâyî'den
Dost vechini gösterdi mir'ât-ı mücellâda"

(Bu Sezâyî'nin Fenâyî'den neler gördüğünü işit.(O öyle bir dost) ki parlak bir aynada yüzünü gösterdi.) Yine kendisini büyük bir rehber olarak gören Sezâyî Efendi ona bağlılığını:

“Şâh-râh-ı âlem-ıtlâka girdüm sıdkile
Kutb-ı âlem Şeyh La’li Gülşenîdür rehberüm
Himmetiyle menzil-i maksuda irdüm sıdk ile
Kutb-ı âlem Şeyh La’li Gülşenîdür rehberüm”
mısralarıyla beyan eder.

Gönül yakıcı, lirik bir üslubla dile getirdiği “ney” ile ilgili beyitleri şerhini yaparken çoşkuludur. Tasavvufî aşk havasının bütün eser boyunca hüküm sürdüğü görülmektedir.

La’li Fenâyî Efendi’nin derin mana yüklü bol tamlamalı ve hikmet içeren ifadeleri kullanmasında devrinde bazı sanatkârların kullandığı Sebk-i Hindî ve Hikemî tarzın etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Beyitleri şerh ederken ayetleri, hadisleri, peygamber ve evliya kıssalarına vakıf olduğu ve bunları ustalıkla şerhde kullandığı görülmektedir.

Şeyh Mehmet La’li Efendi mensur eserlerinde bol tamlamalı, hikmet dolu bir anlatımı seçerken Divançe’sinde sade, kısa ve özlü bir bir anlatım seçmiştir. Allah aşkının çoşkusuyla kaleme aldığı şiirlerinde gaye yine okuyucuya tasavvufu anlatmak, Allah aşkıyla okuyucunun gönlünü doldurmaktır. Allah’a derin muhabbetinin bir ifadesi olan “nedir” ve “ister” redifli gazelleri bunun apaçık örneğidir.

Bilmeyenler derdini derman bilmezler nedir
Düşmeyenler aşkına irfân bilmezler nedir

Levh-i dilden “men aref” sırrın kıraât eyleyen
Dört kitâbı okuyup fermân bilmezler nedir

Görmeyen kesrette vahdet sırrını ayne'l-ıyân
Gör mâder-zâddır cânânı bilmezler nedir

Anlamayanlar salâtda remz-i mi’râcı tamâm
Fevk-i imhanda olan ihsânı bilmezler nedir

Ey Fenâyî etmeyenler âlem-i sırda sefer
Râz-ı isrâyı duyup Sübhânı bilmezler nedir

Hüdâyı cümle eşyâ gülen güller seni ister
Lisân-ı hâl ile gûyâ olan diller seni ister

Cemâlin nûru çün ey yâr oluptur günden âşîkar
Yine böyle iken her bâr gören kullar seni ister

Zuhûrundur yine perde düşürdü âlemi derde
Senin vechini her yerde bulan iller seni ister

Kimi makhûr celâlinle kimi mesrûr cemâlinle
Olup sermest visâlinle o vâsıllar seni ister

Fenâyî Hak vücûdunda olup nâbûd bûdunda
Îlâhî fazl-ı cûdunda bu gönüller seni ister

Mehmet La'li Efendi şerhinde dile getirdiği yeteneğini şiirde de konuşturmuştur. Allah aşkını terennüm ettiği bu veciz dizeleri nesrine göre daha sadedir. “nedir” redifli gazeli Fuzûlî'ye nazîre niteliği taşımaktadır. Resul-ü Ekrem Fahr-i Kâinat Peygamber Efendimize olan sevgisini de, O'na kavuşmak isteğini de:

“Küntü kenzin” miftâhı sensin yâ Resûlallah
Sırr-ı “ahbaptü” fettâhı sensin yâ Resûlallah

Olup mazhar-ı esmâ nûrunla muzî-i eşyâ
Tîre kün misbâhı sensin yâ Resûlallah

Sendedir heme âlem arş u ferş ile âdem
Cümle şey'in ervâhı sensin yâ Resûlallah

Eb oluben ervâha hem ümm olup eşbâha
Hakk'ın râh-ı sensin yâ Resûlallah

Nûş ettir Fenâyî'ye bezminde fenâ câmin
Çünkü her vârı mâhı sensin yâ Resûlallah

Gönül okşayıcı, can yakıcı beyitleriyle dile getirdiği şiirlerinde devamlı Allah'a yakaran
O'ndan meded isteyen La'li Efendi'de Allah'a tam bir teslimiyet görülür.

İlâhi ref' kıl yüzden hicâbı
Koma bu hicr ile gurbette yâ Rab

Görünsün ol cemâlin âfitâbı
Koma bu hicr ile gurbetde yâ Rab

Zuhûruna olup perde zuhûrun
Gözümüz nûrunu mahv itdi nûrun

Delîli olana bu pür-kusûrun
Koma bu hicr ile gurbetde yâ Rab

Eriştir bezm-i lâhûte bu cânı
Koma bu mihnet-i nâsutda anı

Cemâlin gösterip ayne'l-ıyânı
Koma bu hicr ile gurbetde yâ Rab

Beni müstağrak-ı bahr-ı şuhûd et
Güneş kıl zerremiz feyzinle cûd et

Dahî âzâde eziyet-i vücûd et
Koma bu hicr ile gurbetde yâ Rab

Dini ve tasavvûfî tabirler çokça kullanan La'li Fenâyî Efendi Gülşeniyye ekolüne bağlılığını da Hz. İbrahim Gülşenî'den aldığı ilhamla:

Bahr-ı fenâyâ dalgıç olan Gülşenîleriz
Dürr-i bekâ-yı mahrec olan Gülşenîleriz

Pervâne-veş celâle perr ü bâl yakıp
Nûr-ı ehadde nâhic olan Gülşenîleriz

Cân murgı etvâr-ı dili cümle şeyr edip
Nûr-ı ehadde nâhic olan Gülşenîleriz

Tedris-i ilm edip dersâne-i gaybe
İlm-i ledünni müntic olan Gülşenîleriz
Sırr-ı Hudâyı sırr-ı Sırrî'den Fenâiyâ
Ahz ile kalbe medrec olan Gülşenîleriz

Her nefesde şükreden, her ne nefesde Allah aşkını dile getiren Şeyh Mehmet La'li Efendi şiiri didaktik bir endişeyle, Allah aşkını tüm insanlara duyuran bir araç olarak görmüştür. Bu yüzden sanat yapma telaşına düşmemiştir. Gönlü sevk-i İlahiyle neleri söylüyorsa kalemi de onu yazmıştır.

1. 6. Eserleri

1. Şerh-i Ma'nevî-i Şerîf: Eser, Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî'sine Hz. İbrahim Gülşenî tarafından nazîre olarak yazılan Manevî'-i Şerîf'in ilk beş yüz beytinin şerhini içerir. Eser Mehmet La'li Efendi'nin müridi Hasan Sezâyî'nin bazı mektuplarıyla (Mektubât-ı Sezâyî) 1289 yılında İstanbul'da basılmıştır. 168 sayfa olan bu eserin taş basması olarak yayımlanmıştır. Aynı zamanda yazma nüshası vardır. Bunlar: Mektubat-ı Sezâyî,

Süleymâniye Kütüphanesi, Mihrişah Sultan 268; Mektubât-ı Sezâyî, Süleymâniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi , 201.

2. Divânçe: Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin Divançe'si müridi Şeyh Hasan Sezâyî'nin iki ayrı taş basması olan Dîvânının arkasında yer almaktadır. Dîvân-ı Sezâyî'nin Bulak-Kâhire,h.1256-m.1840 yılında neş edilen taş basmasınının 141. sayfasında ve aynı dîvânın Tophane-İstanbul, h.1267-m.1851 ılında neşr edilen taş basmasınının 150.sayfasında yer alır. Toplam yirmi yedi şiirinin bulunduğu Divançe'si 1995 yılında Sezâî Divanı sonunda "Sezâyî-i Gülşenî'nin Şeyhi La'li Efendi'nin Divançesi" ismiyle yeniden yayımlanmıştır.

3. Etvâr-ı Seb'a: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef. Blm., nr. 2749, yk.33-38; Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Blm., nr.1469, yk. 1-9; Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Blm., nr. 2089, yk. 4-11; İstanbul Belediyesi Ktp. Osman Ergin yzm. nr.1494/2, yk. 12b-18b.; Yapı Kredi Bankası Ktp. nr. 70, yk. 1b-8b.

4. Risâle-i Fi'd-Duhân: 31 varaklık bir eserdir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü'de bir nüshası bulunmaktadır.

BÖLÜM 2: METİN

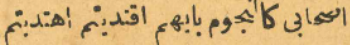
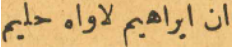
2.1. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol

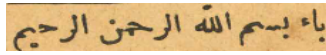
1. Metnin tespitinde transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.
2. Çalıştığımız eserin 17. yy.a ait olması nedeniyle bu dönemdeki metinlerde günümüz imlâsına yakın bir imlâ anlayışı benimsenmiştir. Bu çerçevede klişe imlâdaki yuvarlak şekillerin yazıda devam etmesine karşılık düz şekilleri tercih edilmiştir.
3. Farsça'daki vâv-ı ma'dûdeler ā harfî ile gösterilmiştir.
4. “up” gerundiumunun sonu “b” ile gösterilmiştir.
5. Farsça birleşik kelimelerin yazılışında (terkip vavının düştüğü durumlarda) “ser-a-ser, ser-a-pa” şeklindeki yazılışlar tercih edilmiştir.
6. “İle”, “içün”, edatlarıyla “idi”, “ise”, “iken” gibi “i-” fiilinin aldığı şekiller ayrı olarak yazılmışsa ayrı, kelime ile birlikte yazılmışlarsa cümle içindeki kullanımlarına göre bitişik veya ayrı yazılmışlardır.
7. Atıf vavları “u, ü, vu, vü” şeklinde gösterilmiştir.
8. Arapça birleşik kelimeler “ayne’l-yakin, hakka’l-yakin” vb. şeklinde gösterilmiştir.
9. Arapça ve Farsça ön ekler ve edatlar, kendisinden sonra gelen kelimedenden bir çizgiyle ayrılmıştır.(bî-keyf, nā-mütenahî, lā-mekân vb.)
10. Metinde geçen ayetler orijinal şekilleriyle verilip yanlarında yay ayraç içinde sûre ve ayet numaraları (.../....) şeklinde belirtilmiştir.
11. Metinde geçen hadis-i kudsiler, hadis-i şerifler ve kelimeleri kibarlar orijinal şekilleriyle verilip yanlarında yay ayraç içinde anlamları verilmiştir.
12. Metinde geçen Arapça ve Farsça beyitler, rubailer, kıtalar, şiirler orijinal şekilleriyle verilmiş, Türkçe şiirler transkripsiyonlu şekilleriyle verilmiştir.
13. Osmanlı Türkçesi kelimelerin imlâsı için şu kaynak kullanılmıştır: F.KadriTimurtaş, Osmanlı Türkçesi Grameri III, Umur Reklamcılık ve Matabacılık Yay., 5. baskı İstanbul 1985.
14. Arapça ve Farsça eklerin imlasında ise şu çalışmadaki kurallara uyulmuştur: İsmail Ünver, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, Türkoloji Dergisi (Ankara),1993, c. XI, S.1, s. 51-89.
15. Metnin transkripsiyonunda orijinaline bağlı kalınarak yazıldığı şekilde transkripsiyon edilmesi yolu izlenmiştir.

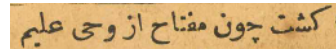
2.2. Şerh-i Manevî-i Şerîf'in Transkripsiyonlu Metni

ŞERH-İ MA'NEVÎ-İ ŞERİF

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'RRAHÎM

Hamd ü sipâs ve şükr ü bî-kıyâs ol Hâlık-ı cinn ü nâs üzerine olsun ki kulüb-ı 'ârifîni keşf-i ma'nevî ile memlû ve başîret nazarını gülşen-i 'âlem-i vahdette Rüşenî'-i nûr-ı zâtlâ meclû eyledi. Ve şalât u selam ol Seyyidü'l-enâm Muhammed Muştafâ üzerine olsun ki vücûd-ı manzar-zât-ı Hayy u Qayyûm u âl-i aşhâb üzere olsun ki mazhar (Ashâbım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız, hidayete erersiniz.) oldular (ve ba'de) Kâle's-Şeyhü'l-İmâmü'l-'âlimü'l-muḥakkıku'l-müdekkıku'l-şemsâ'l-felekü'l-esrârü'l-ilâhiye. Ve kamerü's-semâi'l mükâşefâtü'd-dîniyye. Ve tâce'l-meşâyiḥü'l-kirâm ve sirâce'l-ehli'l- kulüb-ı beyne'l-enâm. Ve ḥârise'l-maḥrûseti'n-Nebiyi'l-Kerîm ve vârise'l-ma'mûret (Şüphesiz İbrahim çok dua ve niyaz eden, halîmdir.) Kâbetü'l-tâ'ifîn ve kıbletü'l-âkifîn E's-şeyhü'l-Fâzıl el Bâzil ve'l-imâmü'l-'âdilü'l-âmil El müstefeyz min meşâyiḥ feyzü'l-Hâlıkü'l-'alîm Hādîü't-tüllâb ilâ tarîkü's-savâb sultânü'l-muḥakkıḳîn ve kutbü'l-ârifîn E's-Şeyḥ İbrâhîmü'l-ma'rûf bi'l-Gülşenî min ecli nûru'l-Rüşenî

Nûr-ı çeşm-i Rüşenî Ḥâzret-i Pîr-i Gülşenî ḳaddesallâhu sırrahu'l ğanî ḥâzretleri bu kitâb-ı müsteḫâblarını zıkr-i besmele ile tastîr ve bâ'-i besmele-i efrâd-ı bi'z-zıkr eylemek ile taḥrîr eylediler. Bu sırâ ĩmâ ve işâretten ötürü ki ser-i çeşm-i evliyâ nûr-ı çeşm-i aşfiyâ Ḥâzret-i 'Aliyyü'l Murtażâ Kerremallahu vechehu ve rażıyallâhu 'anhu

Ḥazret-i Cenāb-ı Resūl-ı Ekrem şallallāhu ‘aleyhi vessellemeden rivāyet idüb buyurdular ki: “Esrār-ı kelām-ı kādīm-i Rabbānī Fātiha’-i Şerīfede ve esrār-ı Fātiha-’i Şerīfe besmele-i şerīfede ve esrār-ı besmele-i şerīfe bā’-i besmele-i şerīfede ve esrār-ı bā’ nokta-i bā’da mündericdir ve ol nokta “benim” diyüb kendileriniñ manzar- zāt ve mazhar-ı esmā ü şifāt oldukların ‘ayān eylediler. Kezālik Ḥazret-i Pīr-i Rūşen-zamīr kendileriñ zamān-ı sa’ādet-encāmılarında ğavs-i zaman ve kuṭb-ı devrān oldukların beyān eylediler. Ve tāc-ı şerīfleriniñ ortasına vaz’ buyurdıkları tügme daḥi nokta-i bā’-i besmele-i şerīfeden ‘ibāret ve kendüleriñ ol noktaya mazhar olmalarına ‘işāret buyurdıkların Mālīkī Sīrüzī bu beyitlerinde beyān eylemişdir.

در تاج کلشنی در عالمه نور بصر

فهم بدن بو نکته اولور جهانده دیده ور

نقطه باء ایتدر بزم سر تاجبز

باشنه کیان ایکی عالمده اولور تاج سر

Ve ḳalbini māsiṽaullah’dan tefrīd iden ārifān daḥi bu sırdan ḥişşe-mend oldukların yine Mālīkī raḥmetullāhi ‘aleyh bu beyitte beyān idüb buyurur: (Beyt)

تکبمه تاج کلشنی بر سر خیل عاشقان

نقطه فای عارفان داغ درون منکران

Ol nokta’-i bā’dan kināye olan tügme neyiñ eṭrafi ki bir müdevvir da’ire mişālinde ‘aşabe’-i tāca muḥītdir. Kendileriñiñ dā’ire’-i zemīn u zamān ve kevn u mekāna muḥīṭ olub cemī’ eşyāya muṭaşarrıf ve Ḥazret-i Resūl-ı Ekrem şallallāhu ‘aleyhi vesellem Efendimizin ارنا حقایق الاشياء كما هي du’ā-i şerīfine mazhar olub ḥaḳāyık-ı eşyāya ‘ārif olduklarına işāretidir ve terk-i vaz’ eyleyüb tāc-ı şerīf-i yek-pāre ihtiyār etmeleri kevineyn-i māfihimāyı terkden mā’adā terki daḥi terk etmelerine işāret iderler. Yine cenāb-ı şerīflerine buyururlar: (Beyt)

Cihānı terk iden giyer başına Gülşenī tācın

O tācı Gülşenī gibi bu terk ile giyen gelsün

Pes imdi insān-ı kāmil ve mükemmil bu sır ile müserrā oldu ise ‘illetü’l- gā’ile’-i ‘ālem olub mazhar-ı haqīkat-i Muḥammediyye oldu ki cümle ‘ālem haqīkat-i Muḥammediyye’niñ naqşı ve şüretidir. Zīrā müdebbir-i mevcūdāt ve mürebbī-i mümkinātdır. Ve her kāmil u mükemmil ki mazhar-ı esrār-ı haqīkat-i Muḥammediyye ola. Bu ‘ālem bi’l-küllīye anıñ naqşı vü şüreti vü cesedi gibi olur. Ḥayşü māyeşā’ taşarruf ider. Nitekim Sa’deddīn-i Ḥamevī Ḥazretleri buyurur: (Rubā’i)

ای نسخه نامه الهی که توی

وی آینه جمال شاهی که توی

بیرون ز تو نیست هر چه در عالم هست

از خود بطلب هر آنچه خواهی که توی

Bu beyāndan Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallallahu te’ālā ‘aleyhi vesellemiñ **ان الله خلق آدم على صورته** (Şüphesiz Allah Âdem’i kendi sûreti üzere yarattı.) ḥadīş-i şerīfleriniñ ma’nī’-i laṭīfī zāhir u bāhir olur. Ya’ni innallah

جعل آدم ای الصورة النوعية الانسانية مرآة لذاته ومظهر الصفاته ومجلا لافعاله به يظهر من حيث المجموع (Yani,

zatına ayine ve sıfatlarını açığa çıkararak nev’i suretinde, kendi zatına ayine ve sıfatlarını açığa çıkararak ve efalini cilvelendiren şekilde kıldı ki, tamamının haysiyetiyle onun varlığını izhar etmektedir.) Ḥazret-i Pir-i ḳaddeşallāhu sırrahu’l gānī buyurur ki:

“Bismillāhirrahmānirrahīm’iñ ba’sı ‘alīm olan zātıñ vaḥyinden miftāh gibi oldu. Bu maḳāmda Ḥazret-i Pīr-i Rūşen-zamir kelām-ı kadīm-i Rabbānī ki vaḥy-i ‘alīmdir. Bir ḥazīne’-i muḳaffele ve besmele’-i şerīfe miftāḥa teşbīh eyleyüb bu ḥadīş-i ḳudsīde Cenāb-ı Allah’iñ Ḥazret-i Dāvūd ‘aleyhisselāma beyān buyurduğu me’ānī ki bu ḥazīne’-i muḳaffeleniñ haqīkatidir. İmā ve işāret eylediler.

كنت كنزاً مخفياً فاحييت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف ya'ni “Ben bir kenz-i maḥfī idim. Cevher-i қағарāt-ı baḥr-ı vüçüdüm bende muẓmaḥil idi. Pes kendi vüçüdümüñ bilinmesini murād eyledim. Tā ki sırr-ı ‘āşık u ma’şuk zāhir u hüveydā olub ḥabīb u maḥbūb u ḥubb birbirinden temyīz oluna. Pes ḥalkı ḥalk eyledim benim bu şıfatlarile mevşūf oldığım ḥalde mevcūd olduğım bilinsün için. Ba’de Ḥazret-i Pīr ‘aleyhi’r-rahmetü’l-ḳadir ḥaḳīḳat-i besmele’-i şerīfe bu kenze miftāḥ olub bu ḥaşşa-i besmele’-i şerīfeye maḥşuş olduğımı beyt-i şānīde beyān idüb:

کوچو بسم الله مفتاح از لدن

تو کلید آمد ز فتاح سخن

buyurur. Ya’ni ḳanı ‘ilm-i ledünden bismillah gibi bir miftāḥ ki o miftāḥ fettāḥ-ı sūḥan-ı ezelīden gele ve şūret-i ḥarf u şavt ile zāhir ola ve kenz-i maḥfī’-i mezkūr-ı ulu’l-ebşāra ‘ayān eyleye. Ma’lum oldı ki sā’ir āyāt-ı Ḳur’āniyye’den bu cemiyet anda bulunur. Bir āyet daḥi yokdur ve bundan soñra besmele’-i şerīfeniñ ‘ilm-i ledüne zāhir u bāḥına miftāḥ olmasınıñ sırrını bu beyt-i şerīfde beyān idüb buyurur:

تا کشاید کنج معنی از کلام

فتح سازد روزن دار السلام

Ya’ni fettāḥ-ı kelām-ı ḥaḳīḳī elfāz-ı besmele’-i şerīfeyi elfāz-ı kelām-ı ḳadīme ve ma’ānī ü ḥaḳāyık-ı celīlesin kenz-i maḥfī olan ḥaḳīḳatü’l-ḥaḳāyıkā miftāḥ eyledi. Tā kelām-ı laḥīfeniñ elfāz-ı şerīfesinde ve ma’ānī-i münīfesinde olan ḥazīne’-i ma’nāniñ ḳufılı kelāmdan açılıb Ḳa’be’-i ḥaḳīḳī u dārü’s-selām olan cennet-zātīñ revzenesiniñ teşne-leb afetān u ḥayzān u giryān u nālān tezkiye’-i nefis vü taşfiye’-i ḳalb vü tecellā-yı rūḥ vü taḥliye’-i sır eylemek ile duḥūl-ı murād eyleyen sālīkīn ve ‘āşıkīne fetḥ eyleye.

Nitekim Cenāb-ı Allah Ka’be’-i süriyyeye daḥil olanlar ḥaḳḳında ومن دخله كان آمناً

(Kim oraya dahil olursa emin olur.) buyurur. Ka'be ki Bünyād-ı Hālîl-i Āzerdir. Aña dahil olana emn hāşıl ola ve dil ki nazargāh-ı Celîl-i Ekberdir. Anıñ şânında Hāzret-i Resûl şallallahu aleyhi vesellem **قلب المؤمن عرش الرحمن** (Mü'min kalbi, Rahman olan Allah'ın arşıdır.) buyurur. Aña dahil olana emn hāşıl olmamak muhāldir. Nitekim buyurulmuşdur: (Rubā'î)

دل بدست آور که حج اکبرست

از هزاران کعبه یک دل بهترست

کعبه بنیاد خلیل آزرست

دل نظر گاه جلیل اکبرست

Ve duhūl-ı dil şāhib-i dil sebebiyle ehrām-ı nūr-ı qudsī ile mahrem olub ve Ka'be'-i haqīqīye vāşıl olub zemzem-i hayātı nūş idüb ve ba'de sırr-ı 'Arafātında vaqfe eyledikde kevnini ferāmūş idüb müstağraq-ı baħr-ı şuhūd oldıgı hālde menāsik-i hacc-ı ma'nevî'-i bi'l-külliyede edā ider. Her t̄alib-i sālîk ki Ka'be'-i haqīqīye vuşul murād eylese mümkin degildir. İllā şerī'atle 'āmil ve t̄arīkatde kāmîl bir şahib-i diliñ dāmen-i pākīne teşebbüs ile mümkindir. Ve eger nefis ü şeytan vesvese idüb qalbe fetvā virüb bu zamanda böyle bir şāhib-i dil kibrît-i aħmer gibi ma'lūmu'l-ism ma'dumu'l-cismdir dirse bunun cevābında Hāzret-i Pîr-i Gülşenî quddise sırrahu'l-ğanî bu rubā'îlerinde buyurmuşlardır (Rubā'î):

Dime yoqdur bu zamanda ehl-i dil

Şeyh-i kāmîl hem mükemmel ey muzil

Her kimiñ ki qavl ü fi'li ola rast

Şeyh-i kāmîl qutb-ı devrān ānı bil

Ve Һazret-i Mevlānā ҡuddise sırrahu'l- a'lā Һazretleri daһi bu rubā'ilerinde beyān idüb buyururlar (Rubā'ī):

مریدان طالب پیرند و پیران ظاہر و پیردا

دریغاً تشنه دل خواهم مردن بر لب دریا

مکو اصحاب دل رفتند و شهر عشق شد خالی

چہان پر شمس تبریز ست کودلیری چو مولانا

Ve bā-i besmele'-i şerīfe kenz-i maḥfīniñ miftāḥı olduğın tekrār beyān idüb buyurur:

بَاء بِمِ اللَّهِ زَفَاتِحُ نُحُوتِ

شد کلید کج معنی هر که جست

Ya'ni fettaḥ-ı ezelden ibtida-i Bismillahiñ bā'sı ҡufl-ı genc-i ma'nāya miftāḥ oldı. Her ki ol ma'nāya ṭālib u rāğib oldı. Burada Һazret-i Pīr-i Ma'nī bā-i Bismillah mücerred-i genc-i ma'nāya miftāḥ olmaqlığa maḥşūş ҡıldı. Zīrā elfāz-ı besmele'-i şerīfe elfāz-ı kelāmda olan ma'ānī gence miftāḥ ve bā-i Bismillah ḥaḳāyıđdan 'ibāret olan genciniñ ma'ānisine miftāḥ olduğını ehl-i 'irfāniñ zī-şānı İmām-ı Ƙāşānī Һazretleri Istilāḫat'ında bu 'ibāretle beyān eylemişler: الباء يشار به الى اول الوجودات الممكنة وهو الرتبة الثانية من الوجود

(Bā ile mümkināttan olan mevcûdata işāret olunur ki, bu da varlığın ikinci derecesi'dir.)

Ve ḫurūfuñ ḥaḳāyıđdan 'ibāret olmasına Şeyḫ-i Ekber Һazretleri'nin bu rubā'isiyle istişhād eylemişler (Rubā'ī):

صرا حروفاً عاليات لم نقل

متعلقات في ذرى اعلى القل

انا انت فيه وانت هو وللكل

في هو هو قل عن وصل

Pes imdi her āyāt ü hurūfuñ ḫaddi ü maṭla'ı olduđu ḫadīs-i Nebevī ile şābitdir ki Һazret-i Resūl-i Ekrem şallallahu te'ālā 'aleyhi vesellem buyurur:

ما من آية الا ولها ظهر وبطن ولكل حرف حد ولكل حد مطلع خصوصه بذلك (Hiç bir âyet yoktur ki, onun

bir zahiri ve bir batını olmasın. Her harfîn bir sınırı ve her sınırın bir doğuş yeri vardır.

Ki, onlar bu şeylere mahsus kılınmışlardır.) Nitekim İmām Cā’fer-i Şādık rażıyallahu

anhu hâzretleri buyurur ki: لقد نبجل الله لعباده في كلامه ولكن لا تبصرون (And olsun ki Allah,

kulları için kelâmında tecellî etmiştir. Lâkin siz onu göremezsiniz.) Cenâb-ı İmâm-ı

şerîfleri namaz içinde iken mağşıyyun ‘aleyh olub yıkıldılar. Hikmetinden su’âl

olduğda buyurdular ki: “Bir âyât-ı Qur’âniyye’den bir âyet tekrâr eylemeden zâyil

olmadım hattâ ol âyet-i şerîfeyi âyet-i şerîfeniñ kâ’ilinden işitdim.” Şeyh-gîr Şehâbe’d-

dîn Sühreverdi Hâzretleri buyururlar ki: “Ol vaqıtde İmām Cā’fer-i Şādık Hâzretleriniñ

âyet-i şerîfeyi tilâvet vaqtinde lisân-ı şerîfleri şecereden anı innâ lilhaqq zuhûrı vaqtinde

şecere’-i Musâ gibi oldu. Ve daħi Pîr-i Gülşenî Hâzretleri Ma’nevî’-i Şerîfe ile bidâ’

itdikleriniñ ‘illetini beyân idüb:

زان به بی شد ابتداء معنوی

که بوحی الله کند زوبی روئی

Ya’ni Ma’nevî’-i Şerîfe ol ecilden bâ’-i Bismillâh ile bidâ’ olundu ki ol bedi’den vaħy-i

Rabbânî’ye muvâfaqata ve pey-rüyi hâşıl olub ve daħi كل امرئى بال لم يبداء بيسم الله فهو ابتر

(Her kıymetli şey ki, ona Besmele ile başlamamış olur; o hayırsızdır.) hadîş-i şerîfine

iktidâ’ buluna. Tâlibân-ı râh-ı Hudâ ve sâlikân-ı mesâlik-i fenâ olan ‘uşşâka bu

takrîratden hişşe bu oldu ki zahiriñ zahir-i Qur’ân’a muvâfiq eyleye ki ol şerî’atdir ve

bâtını bātın-ı Qur’ân’a muṭâbık eyleye ki ol tarîkatdir ve sırrını tecellî’-i haḳîkat-i

Qurâniyye’ye lâyıq eyleye ki ol haḳîkatü’l-haḳâyıkdır. Nitekim Hâzreti Resûl-i Ekrem

şallallahu ‘aleyhi vesellem buyurur:

الشریعة كالسفينة والطريق كالبحر والحقیقة كالدر من اراد الدر ركب السفينة ثم سلك في البحر وصل الدر

(Şeriat bir gemi, tarikat deniz ve hakikat ise inci isteyenin incisi gibidir. Kim gemiye biner sonra denize açılırsa, inci'ye ulaşır.)

Bu beyt-i şerîfde kelime' -i tahzîr ile tenbîh idüb:

همان زاسم ذات بیچون کرد کار

شد نخست از معنوی آغاز کار

Ya'ni tîz ol vaşfin ğaflet eyleme gûş-ı hûşını benim tarafıma tuş. Zāt-ı şerîfi bî-keyf ü bî-çün olan gerd-kârîñ nām-ı şerîfinden kār-ı Ma'nevî'-i Şerîfe başlamaklığa 'ibtidâ olındı, diyüb Ma'nevî'-i Şerîf'de zıkr olunıcağ ebyât-ı latîfeniñ istimâ'ına t̄alibân-ı rāğıbânı teşvîk iderler ve bundan soñra Ma'nevî'-i Şerîfe ibtidâ idüb:

İBTİDÂ'-İ MA'NEVÎ'-İ ŞERÎF

بشوازی چون زدم ساز آورد

ساز سوزان ارچه دم ساز آورد

buyururlar. Ya'ni ey t̄alib-i rāh-ı Hakk v'ey rāğıb-ı vücūd-ı muṭlağ gûş-ı cān-ı vücūduñla benden istimâ' eyle. Nefesden şadāyı ne keyfiyet ile getirür ve kendiden zāhir olan şadā-yı cān-güdāzı ne dem-sāzdan getirür ki müstemî'niñ derūnların ihrāk edicidir. (Ney) Merd-i 'ālem u 'āmil u ferd-i merdüm-i kāmilden kināyetdir. Ney ile insan-ı kāmil beyninde vech-i münāsebet nitekim ney tehî-dil verāset-i ḳaddir. Her şadā ki neyden gelür. Neyiñ dem-sāz gelür. Hemçenān-ı sālîk-i ḫaḳîḳî-i ol vaḳt ki hevā-yı nefsanî-i re'sini tiğ-ı riyāzetle ḳaṭ' eyle ve göñli çerāğımı āteş-i mücāhede ile şu'le-dār eyleye ve perde'-i zulumātı çeşm-i cānından ḳālḳā ve kūdūrāt-ı nefsanîyeden şafā bulub cilbāb-ı beşeriyetden ṭaşra gele ve derūnunda āşār-ı tecellî'-i ilāhîden ğayrı ḳalmaya ve hevā'-yı hüviyyetden dem ura. Anıñ kārı ve sūzı Hudā cānibinden olur kendi cānibinden

olmaz. Nitekim Hakk Te'ālā habībiniñ şānında **وما ينطق عن الهوى ان هو الاوحى بوحي** (53/3-4) buyurur. Hāzret-i Resūl-i Ekrem şallallahu 'aleyhi vesellem efendimiz hāzretleriniñ cemī' sūnnet-i seniyyesi Hudā'dan olmasına bu āyet-i şerīfe şehādet ider. Nitekim bu āyet-i kerīmede daḥi mūbīndir **وما رميت اذ رميت ولكن الله رمى** (8/17). Pes imdi evliyāniñ mecālī ve merāyāsıdır. Her şūretiñe bunlarıñ āyinesine mūrtesim ve mūntekīş olur. Pertev-i nūr-ı Muḥammed'den mūn'akis olur şallallahu 'aleyhi vesellem. Her ne ki bunlardan işidirsin, Muştafa şallallahu 'aleyhi vesellemden işitmiş olursun ve sāzdan murād insān-ı kāmilden zūhūr eyleyen kelimāt-ı ṭayyibe'-i rūḥāniyye nuşḥ-āmiz ola Allahu a'lem. (Dem) murād-ı nefis-i rūḥānīdir ki ṭaraf-ı yūmn-i ḥaḳḳīden insan-ı kāmile nefḥ olunur ki Hāzret-i Resūl-i Ekrem şallallahu 'aleyhi vesellem: **انى لاجد نفس الرحمن من قبل اليمين** (Ben Rahman'ın nefesini yemen tarafından buluyorum.) buyururlar ve dem-sāzdan murād Zāt-ı Aḳdes'den insān-ı kāmile şıfat-ı Raḥmānī'niñ tecellīsidir ki Cenāb-ı Allah ol tecellīden **الرحمن على العرش** (20/5) istivā āyet-i şerīfesiyle ḥaber virir ki şūr-ı mūmkinātla Hakk'ın zūhūrundan 'ibāretidir. Ve daḥi bu beytde Hāzret-i Pīr-i Ma'nī ḳaddessallahū sırrahu'l-ḡanī hāzretleri neyden şadanıñ zūhūrına 'illet nedir ve ne maşlahat içündür beyān idüb:

سازنی از سوز عشق آردنوا

کز نواذوقی دهد عشاق را

buyurur ve nevādan murād sırr-ı ve nefaḥtü fīhi min rūḥī'dir ki şūret-i kelimāt-ı ṭayyibe'-i nuşḥ-āmiz ile insān-ı kāmilden zūhūr eyler ve nevā, maḳām ma'nāsına oldığı zamānda 'ālem **كنت كزنا مخفيا** (Ben gizli bir hazine idim) de fe-aḥyeyte sırrı kendiniñ zūhūrını murād eyleyüb zāt kendi zātına tecelli eylemek ile ḥaḳāyık-ı esmā vü şıfat ta'ayyün bulur. Bi-ḥaseb isti'dād-ı ethem kendilere mūnāsib olan mes'ulātı ol maḥalde

su'āl idüb Cenāb-ı Rabbü'l-erbāb şıfat-ı cevād ile mütecellī olub her birine i'tā ü ihsān eylediği vaktiden 'ibāret olur ve naşīb ma'nāsına olduğu zamānda ol tecellī vaktinde isti'dādları muḳtezāsınca virilen mes'ulātdan 'ibāret olur Allahu a'lem. Ya'ni sāzını sūz-ı 'aşḳdan naḡme' getürür ki ol naḡme sūz-āmīzden 'uşşāka bir zevḳ-i i'tā eyler. Ol zevḳ-i ḫayāt-baḡş ile şıfat-ı beşeriyye'-i ṭabi'iyeden münseliḫ u ne'şet-i 'unşuriyye ve aḫkāmından mücerred olub ḫayāt-ı nefsi muzlimesi hey'et-i rūḫ-ı münevvereye tebdīl ve şüret-i nefsi muzlimesi kendiniñ hey'et-i rūḫāniyyesine münāsib şür-ı mişālīye ve nūrāniyyeye münḳalib eyleyüb vāridād-ı ḳudsiyeden vālih olub mu'āmelāt-ı beşeriyyeyi terk eyleyüb ve infi'ālāt-ı şarāb-ı 'aşḳdan kendi vücūdlarından bī-vücūd olub kendilerin ferāmūş eyleyeler. Nitekim server-i ālemeyn Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem şallallahu 'aleyhi vesellem maḳālāt-ı keşretinden münḳati' olub 'azm-i gülşen ü vaḫdet murād eyleseler

ارحني يا بلال (Ey Bilāl, beni ferahlandır.) buyururlardı. Ya'ni Yā Bilāl Ḳur'an-ı 'Azīmü's-şān'dan bana tilāvet eyle ki seniñ şadā-yı dil-sūzuñ sebebiyle terk-i 'ālem-i nāsūt eyleyüb ḡarḳ-ı bahre lāhūt olub o bahriñ lā'li ve cevāhirinden aḫz idüb ümmete iṣṣār eyleyim. Ve ḫünki ol ḫālinden geri gelmek murād eyleseler gelmesini “Yā Hümeyrā” buyururlardı. Ya'ni: Ya 'Āiše baña söyle tā ki ol 'ālem-i ḫaḳīḳatden bu 'ālem-i şürete gelem. Umūr-ı teblīḡ-i risālet mu'aṭṭal ḳalmaya. Resūlullāhiñ bu fi'li şerīfinden ma'lūm oldu ki şūfiyyūn ḫalḳa olub zikrullah iderken birkaç kimesne daḫi elḫānla meşāyiḫ-ı 'izāmīñ 'aşḳ u şevḳ-ı meş'ar u aḫiretiñ derecāt u derekātını muḫbir kelām-ı dürer-bārların oḳumaḳ müstaḫsen olub ve meşāyiḫ-i selef bu fi'li istiḫsān eyleyüb 'amele getürmeleri zākiriniñ ḳulübını Cenāb-ı Bārī ṭarafına teveccüh iḫün oldu. Ve daḫi Enes Ḥāzretlerinden rivāyet olunur buyururlar ki: Resūlullah şallallahu te'ālā 'aleyhi vesellem ḫuzūrunda idik. Nāḡāḫ Ḥāzret-i Cibrīl 'aleyhisselām nāzil oldu. Didi ki: “Ya Resūllallah seniñ ümmetiniñ fuḳārāsı cennete aḡniyādan yarım gün evvel dāḫil

olur ki ol yarım gün dünyā günleri ile beşyüz yıldır. Pes Peyğamberimiz şallallahu ‘aleyhi ve sellem feraḥ-nāk olub buyurdılar ki sizden bir kimesne var mıdır ki bir şi‘r inşād eyleye? Bir bedevī ne‘am Ya Resūlullah diyüb Peyğamber ḥazreti getür yā bedevī dedi ki bu şi‘ri inşād eyleyüb dir:

(Şi‘r)

لقد اسعت خيمة الهوى كبدى

لا طبيب لها ولا راقى

الا الحبيب الذى شغفت به

فعمده رقىنى وترى ابقى

Resūlullah şallallahu te‘ālā ‘aleyhi vesellem tevācüd eyleyüb ve aşhāb daḥi bile tevācüd eylediler ḥatta ridāları mübārek omuzlarından düşdi. Vaḳtā ki fāriğ oldılarsa her biri mekanlarında ḳarār eylediler. Mu‘āviye bin Ebī Süfyān dedi ki: Yā Resūlullah siziñ lu‘būñüz ne gökçekdir. Ḥazret-i Peyğamber şallallahu te‘ālā ‘aleyhi vesellem buyurdi ki: Meh yā Mu‘āviye kerīm degildir ve o kimse ki mahbūbıñ zikri vaḳtinde vücūdi mütezelzil olub ditremeye ve bundan şoñra Peyğamber ḥazretleriniñ şallallahu ‘aleyhi vesellem rida’-i şerīfleri aşhab beyninde dörtyüz kıṭ‘a olub taḳsīm olındı. Ve daḥi bir rivāyet-i uḥrāda ol kıṭ‘anıñ birisini daḥi Ḥazret-i Cibrīl ‘aleyhisselām alub ṭaḥtū’l-‘arşa aşmışdır. Vāḳtā ki Cenāb-ı Zāt-ı Aḳdes’den nesīm-i muḥabbet tensīm eyleyüb ol kıṭ‘a ḥarekete gele. Bu ‘ālemde ḳalub ‘arīfīn ḥarekete gelüb vücūdlarında vecd u ḥalāt zāhir u bāhir olur.

نی نوا آر دیم از سوز ساز

کردی همدم و ساز است راز

Ney nağmeyi nefesle nefḥa’-i dem-sāz-ı ḥaḳīḳīniñ sūzından yanub göyünmeklikden getürür. Bir nefesden ki rāz-ı dem-sāz-ı ḥaḳīḳī ol nefse hem-dem eylenilmişdir. Ol sır

ney beyinde münāsebet-i ṭamme olduğu Cenāb-ı Allah bu ḥadīs-i ḳudsīde beyān idüb buyurur: **الانسان سرى واناسره** (İnsan benim sırrım; ben de onun sırrıyım.)

Ya'ni ben insāna zāt u şıfatımla tecellī eyleyüb mir'āt-ı insānda zāt u şıfatımıñ beḳāsını re'y u insān daḥi benim zāt u şıfatım āyīnesinde kendiniñ vüçüd-ı mecāzīsiniñ fenāsını müşāhede idicidir. Ḳuṭb-ı enbiyā vü evliyā Ḥazret-i Muḥammed Muṣṭafa şallallahu te'ālā 'aleyhi vesellemiñ **المؤمن مرآة المؤمن** (Mümin, müminin aynasıdır.) ḥadīs-i şerifleri daḥi bu ma'nā-yı mübeyyendir.

نی ز عشق آرد بدم از همدمی

ساز ذوق آمیز از بچوندمی

Ya'ni insān-ı kāmil nefesi 'aşḳa hem-dem olmaḳlıḳdan getürür ve şadā-yı zevḳ-āmīzi bī-çün-dem olmaḳlıḳdan getürür. Ya'ni kendi dem-i mecāzīsini nefḥa'-i

ونفخت فيه من روحي (38/72, 15/29) ye hem-dem eylemek ile nāfiḥ-i ḥaḳīḳiden dem-i bī-keyf ḥāşıl idüb şadā-yı zevḳ-āmīzi ol nefse bī-keyfden getürür. Nitekim bu ḥadīs-i ḳudsīde Allah Sübhānehü ve Te'ālā muḥibbīniñ şānında ve şemere'-i muḥabbetiñ beyānında buyururki:

لا يزال عبدي يتقرب الى بائناوفاى حتى احبه فاذا احببته كنت له سمعا وبصرا ويدا ولسانا فيسمع وني يبصروني يبتش وني ينطق

(Kulum bana nafile ibadet ve taatlarla yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Artık ben kimi sevmişim, onun kulağı, gözü, eli ve dili olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle tutar ve benimle konuşur.) Meşāyih-i 'izām bu ḳurba ḳurb-ı nevāfil tesmiye eylemişler.

سازنی از ذوق عشق ست و کران

عاشقان شد از سمع لب کران

Neyden şadır olan şadā-yı dil-süz zevḳ-i 'aşḳdandır. Zīrā insān-ı kāmil bu nefes-i müşāhede'-i şāhid-i ḥaḳīḳiden dūr degildir. Nitekim dimişler: (Beyt)

مردان خدا خدا نباشند

لیکن ز خدا جدا نباشند

Sāz-ı merdān-ı Hudā zevk-i ‘aşqdan olduğu ecilden ‘uşşāk anı işitmekden leb-güzān ya’ni dudak çiğneyici oldu. Nasıl dudak çiğnemek? Belki na’rā-i Kenānīsine zenān rak̄sa girüb kendi varlıklarından bī-hod olup şem’-i Cem’de pervāne-miṣāl bāl u perleriñ iḥrāk u būdlardan nābūd eylediler.

عشق و نی همدم صفت دم میکشند

یکدیگر را دم ده و همدم کشند

‘Aşq u ney hem-dem-şifat olup nefes-cigerler birbirine nefes i’tā idici ve birbiriyle hem-nefes olurlar. Ya’ni merd-i kāmīl ġarq-ı baḥr-ı ‘aşq olup ‘aşq̄la mevşūf u hem-dem olmağla cism-i vāḥid gibi olup ‘aşq̄la yek-reng olurlar. Nitekim ulular dimişler:

ارواحنا اجسادنا (Ruhlarımız cesetlerimizdir.)

درد می این دم بود از نی شکفت

که ز یکدم دو نفس سازند جفت

Neyden bu nefes bir vaktde zāḥir olur ki bir nefesden iki nefesi çift eyleyeler ya’ni merd-i ‘ārifden sır **ونفخت فیہ من روحی** (15/29, 38/72) varlığı zūḥūr eyleyüb mürde-dilleri ol zamānda iḥyā ider ki kendiniñ nefis-i insānīsini nefis-i raḥmānī ile çift eyleyüb **وما رمیت اذ میت ولكن الله رمی** (8/17) mazharı ola.

عشق و نی از همدمی درسازشد

زان زدم سازی بهم هم رازشد

‘Aşq u ney birbirine hem-dem olmağlıktan sāz da oldu. Ülü’l-elbāba ḥafī degildir ki ‘aşq neye dem-sāz olmaya, ney bir kūrī ḥaşbdır. ‘Aşq u ney birbirine hem-dem olduklarından ötürü [dir] dem-sāzlıktan birbirine hem-sır oldu. Ya’ni sırr-ı ‘aşq (‘ayn) ü

(şın) ü (ķaf) libāsından ‘ārī olub kendi zātını neye izhār eyleyüb ve ney daħi kendini evşāf-ı beşeriyyeden tecerrüd idüb añā mazħar olmağla birbirine hem-rāz oldı.

طاقسان از جفت کوزاندم دمی

کوچو همدم دو نمود از یکدمی

Ya‘ni ķanı ol birbirine hem-rāz olmağla çift iken taķ meşābesinde olmuş nefisden bir nefis ki hem-dem gibi olan yek-demlikden iki görüne yoħsa bir kendi vücūdı olub ve bir de vücūd-ı āhir olmağla iki görünen gibi görünmeye.

نی نوای عاشقان ازدم دهد

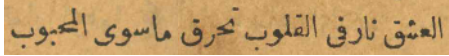
دردمی که عشق اورادم دهد

Ney ‘āşıkān-ı vech-i Ĥudāya nağme-i feyz-baħşı nefesden virir. Bir vaķtde virir ki ‘aşķ añā nefes i‘tā eyleyüb anı mazħar-ı ħayāt eyleye. Ol vaķtda şāħib-i isti‘dād olan her ķangı mürde-dil ki anıñ nefes-i raħmānīsinden feyz aħz eyleye. Ĥayāt-ı ebediyyeye nā‘il olub sa‘ādet-i sermediyyeye vāşıl olur.

سازنی از ذوق او سوزاندمست

که طرب در سوز سازش مدغمست

Sāz-ı ney zevķ-i ‘aşķdan yanıcı külħandır. Zīrā țarab ya‘ni üns-i Ĥaķķ‘dan ħāşıl olan sır anıñ yanub göyünmesinde müdgāmdir. Șarab-ı Ĥaķķla üns vaķtinde ki göñlüñ serverine

dirler. Nitekim dinilmişdir: (Aşķ kalplerde bir ateştir ki, sevgiliden başkasını yakar.)

زان چو مستان می شوند از خرد ذوق

تعمره و افغان کنند از فرط شوق

Ṭarab-ı sūz u sâzında müdgam u münderic olduğu ecilden ‘uşşâk-ı hamr-ı zevkden mestân gibi olub u farṭ-i şevkden ya’ni şevkiñ ḥadden mütecâviz gâlebe ü ta’diyesinden na’ra vü efgân iderler.

نی زدم ساز آورد سوزان صدا

بهر مشتاقان خود ازدم نوا

Ney şadâ-yı muḥarriki dem-sâziñ katından getirür ve nağmeyi kendi müştâklarından ötürü nefesden getirür. Ya’ni neyiñ şadâ-yı muḥarriki ḳalub ‘uşşâka vü nağme’-i cân-fezâsı ervâh-ı müştâkâne ol vaḳtde mü’essir olur ki ney ol sâzı bir vaḳtde getüre ki ol vaḳtiñ beyânında Şâlar-ı enbiyâ Muhammed Muştafâ Şallallah Te’âlâ ‘aleyh vesellem

لی مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل

(Benim Allah’la beraber bir vaktim

vardır ki, o anda ne bir melek-i mukarreb ve ne de Nebiyy-i Mürsel o anı kavrayamaz.) buyurdi.

ساز و سوز عشق نی راد مبدم

از عدم موجودسان سازدبدم

‘Aşkıñ sâz u sūzı neyi vaḳt-be-vaḳt nefisle ‘ademden mevcūd gibi eyler. Zîrâ insân-ı kâmil ‘aşkla zinde vü bî-‘aşk mürde meşâbesinde olub anlardan zühür eyleyen ḥâlât mücerred-i ‘aşk ma’sûḳ-ı ḥaḳîkîden ğayri degildir.

نی نفس راهمدمست از راز عشق

همچونی کودم دهمدم ساز عشق

Ney sırr-ı ‘aşḳdan zâhir olan nefese hem-demdir. Ḳanı ney gibi ‘aşkıñ nefes eyleyicisi ve nefes vericisi var mıdır? Yokdur. Bu ḥâlât-ı şerîfe ancak neye maḥşûşdur. Zîrâ ney zâhirini âlâyiş-i dünyâ ve mâfihâdan tecrîd ve bâḫınıñ mäsivâullahdan tefrîd eylemişdir. Mesîh-âsâ enfâs-ı ṭayyibesi ḥayât-baḥş olub mürde-dilleri ihyâ ider.

عشق وئی از همدی همراز شد

کردی ساده ز ساز آواز شد

‘Aşk u ney birbirine hem-dem olmaqlıkdan hem-rāz olub sāzdan sāde ü ‘ārī olan nefesden āvāz olduğı halde hafī iken neyden libās-ı āvāzla zāhir oldı.

عشق بدهد سازنی بهرنوا

هان ندانی آن نوارا از هوا

Nağme-i eclī için neye sāzı ‘aşk virir. Şağın sen ol nağmeyi hevādan bilmeyesin. Nitekim Pīr-i ma’nī ḡuddise sırrahu’l-ğani bu esrārı ‘Ankā nāmelerinde keşf ü ‘ayān idüb buyururlar (Beyt):

عشق نانی آدمی نی سر آن

از نفخت فیله من روسی بدان

Ya’ni tenbīh ü te’kīd idüb dirler ki: Ey ṭālib-i esrār-ı ilāhī v’ey rāğīb-ı envār-ı nāmütenāhī, sen ‘aşkı neyzen ve ‘ādemī ney ve anıñ sırrını nefahtü fihi min rūhī’den bil bād-ı hevādan bilme. Öyle olsa kaçan kim ney nefes-i neyzenden tehī ola. Bir haşb-ı tehīdir.

نی ز شوق عشق آرد ساز و سوز

کز مذاق وی شود آتش فروز

Ney yanub göyünmeyi şevk-ı ‘aşkdan getürür ki ol yanub göyünmeniñ lezzetinden āteş-fürüz-ı ṭālib-i ṭālibān olub zulmet-i ‘unşuriyye ü cismāniyeden rūḡ-ı ṭālibānı ḡalās idüb vaşıl-ı nūr-ı şem’-i cem’ eyleye.

نی ز ساز عشق سوزان دم بود

ساز و سوزا زوی بر همدم بود

Ney sāz-ı ‘aşkdan yanıcı külḡan meşābesinde olur. Neyden zuḡūr eyleyen sāz u sūz dil-fürüz-ı muḡsin-i ḡaḡikī olan hem-demiñ iḡsānidır. Bi’z-zāt kendisinden degildir.

نی زعشق آرد نفس را بهر ساز

کز نفس بشنوبیا نم جانکداز

Ney 'aşqdan nefes-i t̄alibān-ı rāh-ı Hūdā'yı nevm-i ğafletden ikāz eyleyüb hāzır ü āmāde kılmak için getürür. Nitekim server-i ālem ü mefhar-ı benī 'ādem Muḥammed Muştafā şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selem ğāfilīne tenbīh buyurur ki:

ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الافترضوالها

(Zamanınız günlerinde Rabbinizin bir takım nefhaları

vardır. Dikkat edin ve o nefehata yönelin.) kümmelīnden bir kāmīl bu beyte buyurur:

(Beyt)

یار بهر لحظه بر تو نظر میکند

چونکه از وی غافل بر تو کدر میکند

Pes imdi neyiñ 'aşqdan nefes getürmesi bu maşlahat için olduysa Ḥazret-i Pīr ma'ni ḳaddesallahu sırrahu'l-ġanī 'āşiqān-ı şādıḳāna ḥitāb idüb dirler ki: Ey 'āşiq-ı şādıḳ v'ey t̄alib-i rāġib benim nefesimden zāhir olan beyānımı ki Ma'nevi-i Şerīf de zıkr eylesem gerek. Gūş-ı hūş ile istima' eyle ki benim ol beyānım cān eridicidir. Ya'ni cānları kendi vücūdlarından fānī ḳılub bekābillaha vāşıl ḳılıcıdır.

بی نفس کی بشنود کس ساز نی

ساز سوزان دم ز راز آوارتی

Nefessiz kimse neyiñ şadāsını ḳaçan işidir. Harāret-i āteş-i esrār-ı ilāhīden külhan mişāli sūzān olıçı āvāz-ı neyi bi'l-nefes kimse ḳaçan işidir. Bu 'ālemde nefes-i Raḥmānī'niñ vücūdından cilve-ger ve zāhir ü kemālāt-ı İlāhī'niñ zuhūrı anıñ sırr-ı pür-cūdından bāhir olur. Nitekim Ḥazret-i Resūl-ı Ekrem şallallāhu te'ālā'aleyhi vesellem bu ma'nāyı beyān idüb buyururlar: **انی لاجد نفس الرحمن من قبل الین** (Ben Raḥmān'ın nefesini yemen tarafından buluyorum.)

کرسازد عشق نی را نغمه ساز

کی زنی کس بشنود چون ساز ساز

Hazret-i Pîr ma'ni kıaddeşallahu sırrahu'l- ğanı bu beyt-i şerîfde ma'nâ-yı beyt-i şâbıkı îzâh idüb buyururlar ki: 'Aşk neyi naĝme-sâz eylemese âvâz-ı esrâr-ı İlâhî'yi neyden kimse kaçan işidir idi.

نی ز عشق آردنوا عشا قرا

تا طلب افزون کند مشتاقرا

Ney naĝmeyi 'uşşâka 'aşkıdan getürür. Tâ ki müştâk-ı vişâl-i haķîķî olan şâlibleri şaleblerini ziyâde eyleye. Çunki kâmil ü merd-i ma'nevî sâz-ı kelimât-ı tayyibe'-i rûhâniyye ve naĝme-'i eşnâf-ı nefehat-ı 'ulüm-ı Rabbâniyye ile 'aşıkâne müştâkâne nuş ü pend idüb Mesih-âsâ hayat-baĝ ola. řâlibleriñ âteř-i şalebleri şu'ledâr olub perde'-i ğafletden şaşra gelüb kendi aşl-ı haķîķatleriñ şalebinde sa'y-i belîĝ gösterürler.

نی بساز آرد خبر از سر عشق

کز نفس سازست مارا بر عشق

Ney sâza muķârenetle sırr-ı 'aşkıdan ħaber getürür. Zîrâ bize bir 'aşkı nefesden îşâl eyleyicidir. Ya'ni bize 'aşkıdan zühür eyleyen 'atâ vü iĥsânı nefes vâsıtasıyla îşâl eyleyicidir.

نی ز دم ساز آورد سوزش بدید

بی دم ازنی ساز سوزان که شنید

Ney nefesden sâz getürüb ve süzını izhâr eyler. Bî-nefes neyden sâz-ı süzânı kim işitdi. Mürşid-i kâmil ü merd-i 'âmile feyz-i aķdesden füyüzât-ı ilâhîyye fâ'iz olub tûllâb-ı esrâr-ı haķîķate dem-i feyz-baĝ ile ol feyzi ifâza eyleyüb anları kıuyüd-ı beşeriyyetden

ḥalāṣ eyleyler. Nefs-i Raḥmānī'den olan feyż vāṣıtasıyla pes imdi nefessiz neyden feyż mümkün olmadığı ḥafī degildir.

نی بساز آرد زدم سازش بیان

دردمی کردم شود چون رجان

Ney sāze muḳārenetle dem-sāzından esrār-ı 'aşkı beyāna getirür. Bir vaḳtde ki ney nefesden tercümān gibi olur **ونفخت فيه من روحي** ye (15/29, 38/72) maḗhar olan nefse bir vaḳtde tercümān gibi olur ki menefḥa'-i vücūd-ı mecāzīsini nefḥ-i nāfiḥ-i ḥaḳīḳīde maḥv idüb lisān-ı sırrı bu beyitle güyā ola (Beyt):

لانا ديه ولا اذكره

ان ذكري وندائي يا انا

Bu vaḳtde zebān-ı ney innī enellah vaḳtinde ṣecer-i Mūsā gibi olur.

نی نفس را از دم نایی بساز

بهر سوزش آوردن نالان پراز

Ney nefesi ya'ni kelimāt-ı nuṣḥ-āmīzi dem-i nāyīden merdān-ı Hudā olan 'uṣṣaḳıñ sūziṣ-i āteṣ-i 'aşkla būdlardan nā-būd eylemek için sırla nāle eyleyici olduğı ḥalde sāza getirür. Tā ki ṭalepleri ziyāde olub hümā-yı himmetleri 'ālem-i süflīden 'ālem-i 'ulvīye pervāz eyleyüb zulumāt-ı 'unṣuriyyede ve tabī'iyede ḳalmayalar.

نی نوای عشق آرد از نفس

زان بنالدا و زدم همچون چرس

Ney naḡme-i 'aşkı nefesden getirür. Anıñçün ceres gibi nefesden nāle ider. Bu maḥalde Ḥazret-i Pīr ma'ni ḳudduse sırrahu'l-ḡanī naḡme-i 'aşkıñ nefesden zuhūrını cerese teṣbīh eyledi. Nitekim vaḳt-i rıḥletde ḳāfile'-i şūrīde ester ve esterıñ gerdanlarına baḡlayub kārbān-ı ḥalkın āḡāh iderler. Kezālik insān-ı kāmil daḥi reh-revān-ı ḳāfile-i

‘ālem-i ma‘nāniñ esb-i himmetleriniñ ‘unkına ceres-i nuş u pendî bend eyleyüb aḥvāl-i menāzil-i ‘ālem-i ḥaḳīqīden āgāh iderler. Nitekim Hāce Hāfiẓ raḥmetullahi ‘aleyh bu beyitlerinde buyururlar (Beyt):

مراد منزل جانان چه امن و عیش چون هر دم

جرس فریاد میدارد که بر بندید همچو لها

ناله و افغانی از دم بود

کز دم نابی بدم همدم بود

Neyiñ nāle ü efgānı nefesden olur zīrā dem-i nāyīden nefesle hem-dem olur öyle olsa ney dem-i nāyīye hem-dem olub anıñ feyz-i aḳdesinden aḥz-ı feyz olmasa neyden aşlā şadā ü naḡamāt ü elḥān cihetinden ḳaṭ‘ā nidā gelmez. Nāle-cünün muḥabbete dirler.

نی زدم سازست نالان درنوا

نی زدم که باشد از باد هوا

Ney nefes-i sāzdan nevāda nāle eyleyicidir ve anıñ nālān olduḡı nefes ol nefesden deḡildir ki bād-ı hevādan ola. Ya‘ni Ḥazret-i Pīr Rūşen-zamīr ḳuddise sırrahu‘l-ḳadīr ‘āşīḳān-ı müştāḳānı āgāh idüb buyurur ki: Benim saña her maḥalde zıkr eylediğim lafz nefes-i feyz-i aḳdesden gelüb **و نَفَحَتْ فِيهِ مِنْ رُوحِي** (15/29, 38/72) şānında vārid olan nefesdir. Ve bād-ı hevādan aḥz u i‘ṭā eylediḡiñ nefes degildir.

ناله نی از بری دم ساز بست

کین دمی با همدم انباز بست

Nāle-i ney dem-sāzlıḡıñ inḳitā‘ındandır. Zīrā bu nefes eylemeklik baña hem-dem ile ortaklıḳdır. Burada sā‘il ṭarafından bir su‘āl tevcīh ider ki insān ferd-i kāmil-i rabbānī ve kevn-i cāmi‘-i şamedānī tecelliyāt-ı sübhānī ve füyüzāt-ı Raḥmānī‘den ki dem-i dem-

sāz bundan 'ibāretdir. Münkaṭi' olur mı ki nāle vü feryād eyleyeler. Nitekim demişler:

(Beyt)

مردان خدا خدا انباشند

لیکن از خدا جدا انباشند

Bu inkiṭā' ne vechledir? Erbāb-ı vecd ü ḥālāt ve müstağraḳ-ı baḥr-ḫāt olanlar buña cevāb buyurmuşlar. Lezzetleriniñ ve ḥāletleriniñ yekregi ki ḥālāt-ı istiğrāḳdır. Bunları 'ālem-i istiğrāḳdan 'ālem-i 'aḳla getirürler. Ṭālibīni terbiyet ve sālīkīni irşād için ta ḥalk-ı cihān bunlarıñ vücūdlarından menfa'at-i dünyevī vü uhrevī ḥāşıl eyleyeler ve bunlarıñ himmet bilenlerinden taḫayyüdāt-ı nefsāniyyeden ḥalāş bulalar. Bu tā'ifeniñ şānında Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyhi vesellem ḫazretleri buyurur:

ان الله عباده خلقهم لمنافع الناس

(Allah'ın bir takım kulları vardır ki, yaratılışları, halkın menfaati içindir.) Bu beyāndan ma'lūm oldu ki insān-ı kāmīl dem-sāz-ı ḫaḳīḳiden münkaṭi' olmazlar imiş. Lākin terbiyet-i ṭālibān için ḫālet-i istiğrāḳdan münkaṭi' olurlar imiş. Egerçi dā'ire-i 'aḳlda daḫi gūn-ā-gūn lezzetler bisyār lakin lezzet-i istiğrāḳ cümle lezzetlerden ḥubb-ı 'azīmdir.

من نیم جزدم بدانید ای ام

زان ندانم نی شده نی رازدم

Ḥazret-i Pīr-i ma'nī ḳaddesallahu sırāhu'l-ḡanī istiğrāḳdan inkiṭā'ıñ aḫvālını beyt-i şābıḳda beyān ve bu beytde istiğrāḳın ezvāḳını 'ayān idüb buyururlar ki: Ey gürūḫ-ı ṭālibān-ı āşīḳān biliniz ve āgah olunuz ki ben maḫḫ **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) sırıyım ḡayr degilem. Anıñcün ki ben kendi vücūdumdan fānī olmuşam ve neyi nefesden ney olmuş bilmem. Ya'ni neyi nefesden fark eylemem. **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) yi maḫḫ-ı ney bilürem. Bu mertebede meşāyih-i şūfīyye ḫurb-ı ferāyiz

ta'bīr iderler. Nitekim Ḥabīb-i Ḥaḳḳ ve Resūl-i Vücūd-ı Muṭlaḳ ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem bu mertebe ehliniñ serdārı ve ser-efrāzı olduğunu Cenāb-ı Allah Ḳur'ān-ı 'Azīmü's-şānda buyurur ki:

ان الذين يابعونك انما يابعون الله يد الله فوق ايديهم فمن نكث فانما ينكث على نفسه ومن اوفى بما عاهد الله فسيؤتيه اجرا عظيما

(48/10) buyurur. Pes Ḥazret-i Resūl-i Ekrem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem zātınıñ zāt-ı Ḥaḳḳ'da şıfatını şıfat-ı Ḥaḳḳ'da ve ef'ālını ef'āl-i Ḥaḳḳ'da mā-ḥaşal her hālını vücūd-ı Ḥaḳḳ'da ifnā idüb fenāi lem yekün ve beḳāi lem yezel mertebesi ḥāşıl olduḳda Cenāb-ı Resūl-i Ekrem'den ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem her ne ki zūhūr ider 'aynı Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan şudūr itmiş olur. Mübāya'āt-ı Ḥazret-i Resūl-i Ekrem ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥaḳīkatde mübāya'āt-ı Ḥaḳḳ'dır. Bu maḥalde العلماء ورثة الانبياء (Alimler, peygamberlerin varisleridirler.) muḳtezāsınca 'ulemā-ı billāh ve evliyāullāhdan olan müşidān-ı velāyet-penāh daḥi fenāfillāh ve beḳābillah mertebesine vāşıl oldukda yedleri yed-i Ḥaḳḳ ve ḳudretleri ḳudret-i Ḥaḳḳ ve ḳuvvetleri ḳuvvet-i vücūd-ı muṭlaḳ olur. Zīrā bu ḳuvveti ve ḳudreti bunlar Ḥazret-i Peygamberiñ ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi veselleminiñ mişḳāt-i rūḥāniyetle-rinden iḳtibās iderler. Pes bunlara daḥi bī'at ü teslim-i vāridāt ü hizmet ḥaḳīkatde Ḥazret-i Ḥaḳḳa olduḳı izḥār-ı mine's-şemsdir.

ترجان نسبت نیم این دم زدم

چون نیم جردم شده کویا عدم

Bu vaḳt ben nefesden tercümān-ı nisbet olmaḳla neyim. Zīrā ben nefesim ḡayrı degilem. Belki 'ayn-ı nefesim kendi vücūdumdan bī-vücūd olub ḡüyā 'adem olmuşam. Ya'ni buyurur ki ben fenāfillahda nūr-ı zātında müstehlik ü baḥr-ı vaḥdetde müstaḡraḳam. Lākin tercümān-ı lisān-ı ḡaybī olduḳım ḥaḳīḳī ṭālībān-ı rāh-ı Ḥudā'ya 'alā ḳadr isti'dād itmem. Kimine lisān-ı ḳāl ve kimine lisān-ı ḥāl ile beyān ü 'ayān idiciyim.

نیست از من ناله چون من نی شدم

نی به نی همدم شود زان نی شدم

Ya'ni neyden zāhir olan nāle-i dil-sūz benden degildir. Zīrā ben fānī oldum. Neye ney şıfatıyla mevşūf olan şāhib-i isti'dād hem-dem olur. Ol ecilden ney oldum. Ma'lūm ola ki reh-revān-ı haqīkat olan t̄alibler mādām ki kendi irādāt ü ihtiyārlarını ifnā eyleyüb dest-i mürşīd-i kāmilde ğassāl elinde meyyit ve nāyī elinde ney gibi olmayalar. Ney şıfatıyla mevşūf olan mürşīd-i kāmile hem-dem olub maṭlab-ı a'lā ve maḳsad-ı aḳşā olan vücūd-ı mutlaḳa vāşıl ve şāhid-i haqīḳī elinden şarāb-ı tecellī şurbına nā'il olmaz. Pes imdi neyin daḥi şıfatıyla mevşūf olması şıfat-ı mezkūre ile mevşūf olan t̄alib-i müste'id içündür.

نی کند پرورده دم نی را بران

کز نوا آرد بری عشاق ساز

Kendi vücūdından fānī olub ney-şıfat olan t̄alib-i şādıḳıñ nefesini mürşidi nefes-i ḳudsiyyeden lābih olan esrār-ı ilāhī ve envār-ı nāmütenāhī ile perverde eylediği nağme-i esrār-ı ilāhīyyeden 'uşşāk için sāz ya'ni kelimāt-ı nuşḥ-āmīz getüre. Tā ki murğ-ı dīl-i 'uşşāka ḳafes-i vücūd-ı mecāzīden ḥalāş olub 'ālem-i ḳudse ṭayerān eyleye. Nitekim dimişler: (Beyt)

ای مرغ روح بر ازین دام پر بلا

پرواز کن بدروازه ایوان کبریا

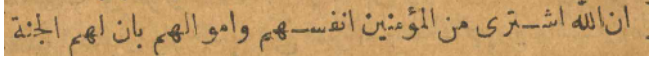
ذوق بخشد از نوا عشاقرا

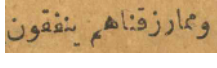
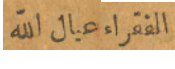
ساز سوزش آردمش مشتاقرا

Daḥi nağmeden 'uşşāk-ı zū'l-iştiyāka zevḳ ü nefes-i āteşīnden müştākāne yanmaḳlık bağışlaya.

لذت شیرین زجان بدهد دمی

ذوق شوق و ساز سوزش همدمی

Ney bir nefes-i cāndan şīrīn lezzet i'tā ider. Ve neyiñ hem-demliği zevk ü şevk ü yanmaqlık i'tā ider. Öyle olsa sālikān-ı rāh-ı Hāḡḡ dađi neyiñ bu a'tā u ihsānını re'sū'l-māl idünüb esb-i himmete süvār olub verā' vü taḡvā vü zātda seyr ü sefer eylemek ile ticāret idüb bir muḡtezā-yı (9/111)

Vücūd-ı zıll-ı ḡayāllerini virüb vücūd-ı nūrānī-i ḡaḡḡānī alub ve keşf-i tecelli'-i zāt ü şıfat ve kesb-i ma'ārif ü 'ulūm ü derecāt eyleyüb ba'de 'ālem-i ḡaybden 'ālem-i şehādete rücū' eyledikde (2/3, 8/3, 10/93, 13/22, 14/31, 16/56, 17/70, 22/35, 32/16, 35/29, 38/54, 42/38, 45/16) muḡtezāsınca kesb eyledikleri emvāl-i ma'nevīniñ zekātıñ (Fakirler, Allah'ın ehl ü ayāli'dirler) maḡharı olan fuḡaraya infāḡ iderler.

نی ازین دم بشنوند دمبدم

ساز سوزان از نوایش برام

Ney dem-be-dem yanub göyünerek naḡme vü nevāsından ümm-i esmā' eylediği nevāyı bu demden ya'ni dem-sāziñ dem ü nefḡinden iştidirir ya'ni ney-şıfat olan velī-i kāmīl dem-sāz-ı ḡaḡīḡīde fenā-yı enmele'-i fānī ve bī yentīḡ sırrına maḡhar ü dem-sāziñ āleti vü lisānı olub ḡaḡḡa esmā' eylediği kelimāt ü ma'ārif-i dem-sāz-ı ḡaḡīḡī olan Cenāb-ı Hāḡḡ'ıñ nefḡindendir.

نی بنالد این همی گوید شنو

سرما را یک زمان دل کن کرو

Ney dem-sāziñ nefḡinden nāle eyleyüb dā'imā dir ki: Ey ḡālib bir zaman ḡalbini bize rehin eyleyüb bizim sırrımızı diñle ki:

عشق پروردست ما را سر بسیر

دم بدم زان پرورش آرم خیر

Bizi başdan başa ‘aşka perverde eylemişdir. Dem-be-dem ol perverişden haber irişdirirem. Ya’ni dem-be-dem gūyā olduğım terennüm-i nağamāt-ı ‘aşkıñ perveriş ü terbiyesinden haber dir. Ya’ni ‘aşk ‘aşkı nice perverde eyledigini beyān ü inbādır. Eger bir zamān qalbini bize rehn idüb gūyā olduğumuz esrārī cānla istimā’ ider iseñ perveriş-i ‘aşka vāqıf olursuñ.

سازم زان سوزجان پرورش دست

نالهام سوزان از ان پرورش دست

Benim sāzım ol sūzdan cāniñ mürebbīsi olmuşdur. Ya’ni bülbül-i cān-ı t̄alīb-i müştāk benim. Sūz-ı ‘aşkla zāhir olan sāzımdan perverde olub qayd-ı qafes-i tenden hālāş olub ‘āzim-i gülistān-ı lā-mekān olur ve benim nālem ol perverden sūzān olmuşdur. Ya’ni benim muḥabbet-i ilāhdan zūhūr eyleyen cūnūnum ki ziyāde muḥarriḳdir. Sūz-ı ‘aşqdan terbiye olunmuşdur. Anıñçün ‘uşşākıñ güşt ü vücūdları hāmlıgın sīh-i muḥabbete meshūnu kānūn-ı ‘aşqda dūr etdirerek puḥte idüb lāyık-ı bezm-i şāhī eyler.

عشق ذوقم خواست شیرین از شکر

کرد پرور کفت مجزی من شکر

‘Aşq benim zevkimi terbiye eyleyüb şekerden taḫlu eylemek murād eyledi, didi. Biz cezā ideriz şol kimse ki ol kimse şükr eyleye. Nitekim Cenāb-ı Allah Qur’ān-ı ‘Azīmü’ş-şānda **این شکرتم لازیدنکم و ان کفرتم ان عذابى لشدید** (14/7) buyurmuşdur ve Ḥazret-i Celāle’d-dīn-i Rūmī ḳaddesallahu sırrahu bu āyet-i şerīfeniñ mazmūnını beyān idüb buyurur: (Beyt)

شکر نعمت نعمت افزون کند

کفر نعمت از کفت بیرون کند

Ve H̄azret-i Fahr-i Enbiyā Muḥammed Muṣṭafā ṣallallahu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ṣān-ı şerīfinde **لولاك لولاك لما خلت الافلاك** (Sen olmasaydın, sen olmasaydın; ka’inatı asla yaratmazdım.) buyurulub ve ‘unşur-ı laṭīfleri ḥaḳḳında **أما قبحنا لك قبحا مبينا ليعفرك الله ماتم من ذنبك وما تأخر** (48/12) buyurulmuşken **وقل رب زدني علما** (De ki; Ey Rabbim, ilmimi artır.) du‘āsıyla me’mūr olub ve Cenāb-ı şerīfleri daḥi dā‘imā ṭālib-i ezdiyād-ı ‘ilm olub mücāhedede bir mertebede mecd ü sa’y idilir ki ṭūl-ı kıyāmdan mübārek ayaḳları şişdikde şaḥābe’-i kirām rıẓvānullah-ı te‘ālā ‘aleyhüm ecma‘in didiler ki: “Yā Resūllallah, seniñ Cenāb-ı H̄azret-i Ḥaḳḳ’da mā-teḳaddüm ve mā-te’ahḥar zūnūbuñ maḡfurdur. Vücūd-ı laṭīfñize niçün bu mertebe ta‘b virirsiz. Cevābında bu ḥiṭāb-ı müstetāb ile: Ben Rabbime abd-i şekūr olmayayım mı, buyurdılar. Pes imdi müdmin-i ḥamr-ı ‘aşḳ olan ‘uşşāḳ her ne kadar ki ziyāde içeler ṭalebde renc ü ta‘abları daḥi ziyāde olub bir ān āşāyiş eylemezler. Ne ol şarābıñ mestliginden huşyār vü ne ḥırsından ḥursend olurlar. Yaḥyā bin Ma‘āz-ı Rāzī H̄azretleri Bayezīd-i Bestāmī H̄azretlerine yazub buyurdılar (Rubā‘ī)

خاشاکه دگر بر بی ساغر بروم

یادر طلب باد آخبر بروم

آنجام لبالبم که کرخور بمثل

یکقطره شود زیاده از سر بروم

Ebū Yezīd-i Bestāmī H̄azretleri cevābında yazdılar (Beyt):

شربنا الحب كأسا بعد كأس

فانقد الشراب ولارويت

Monlā Cāmi H̄azretleri bu beyt-i ‘arābīniñ maẓmūnını bu rubā‘īlerinde beyān idüb buyurur:

من بحری اموتشسته لبوبی تاب

هان ای ساقی تشنه لبرادر یاب

عمر بست چواب میخورم باده ناب

نی باده شود تمام نی من سیراب

بی دم اوکی نفس آید زمن

تا شوم زان نغمه ساز انجمن

Dem-i 'aşksız benden kaçan nefes gelür tã ol nefesden cemiyet-i 'âşıkânıñ nağme-sâzı olam. Bu ise nefes-i 'aşka muķārenetsiz mümkün degildir.

من کیم بی عشق ناساز آورم

چون نیم بی همدی ساز آورم

Men kimim bî-'aşq-ı şadâ getürem. Çünkü ben bî-hem-dem degilem. Muķārenet-i hem-dem ile benden şadâ zâhir olub şadâ getirürüm. Ya'ni vücüdüm mı vār ki bî-'aşq benden güft u gū zâhir olub tãlibân-ı rãh-ı Hãkķ anıñla tariķ-i hidāyete sãlik olub maṭlab-ı maķşad-ı 'aķşî olan 'ãlem-i vaḥdete vāşıl olalar. Çünkü ben bî-hem-dem degilim benim hem-demimiñ kemãlâtı benden zâhir olub ve anıñla gūyã oluram. Tã ki emraż-ı nüfûs-ı tãlibân şifã bulub küdüret-i ķalbiyeden şafã bulalar.

عشق چون سازندکی خواهد زمن

نغمه سازم میکنداند زمن

Çünkü 'aşķ benden sãzendelik ister ya'ni kendiniñ kemãlâtınıñ benden zuhûrını murãd eyler. Beni zamãn içinde nağme eyleyici eyler. Ya'ni beni kendi 'aşrımında kendiniñ rãḥ-ı haķiķîsine mürşid ü hãdî eyleyüb ben daḥî sãlikãnını Cenãb-ı Akḥdesine îşãl eyleyem.

عشق ازین رو کرد ناممنی که دید

کشتم بی وی ز خود چون ناب دید

‘Aşk benim nāmımı bu yüzden ney eyledi ki benim ‘aşksız nā-bedīd gibi olduğımı gördi. Anıñçün beni ney ismiyle müsem mā kılub kendiniñ dem-i haķıķīsini baña dem-sāz eyleyüb encümen-i ‘aşkda nağme-sāz eyledi.

عشق مارا چون علم انکاشتست

زان وجودم از میان برداشتست

Çünkü kalem-i ‘aşk bizi levh-i ‘ademe nağş eylemiştir. Ya’ni çünkü ‘aşk bizim vücūd-ı hāricimizi a’yān-ı şābiteye nisbet eylemiştir. Andan ötürü benim vücūdımı kaldırmıştır. Nitekim faħr-i enbiyā Muştafa Muħammed şallallahu te’ālā ‘aleyhi ve sellem (Allah Te’ala halkı zulmette yarattı; sonra onların üzerine nurundan serpiştirdi.) buyurur.

عشق از اتم سر بسر کرده تهی

تا کند پرنعمه ام از آکھی

‘Aşk beni başdan başa andan ötüri tehī eylemiştir. Ya’ni ahlāk-ı zemīme vü hamīdeden ve şıfat-ı beşerīye vü ‘unşuriye aħkāmından andan ötüri beni tehī eyleyüb (تخلقوا باخلاق الله) (Allah’ın ahlakıyla ahlaklanınız.) muķtezāsınca kendi ahlākı ile müteħalliķ kılub (واتصفوا بصفات الله) (Allah’ın sıfatlarıyla vasıflanınız.) mışdāķınca kendi şıfatıyla muttaşif kılmışdır ki beni āgahlıķdan pür-nağme eyleye. Ya’ni beni ‘aşk mestliginin istiğrāk-ı maħvından hoşyār şahvına getürüb esrār-ı ilāhiyye vü ma’ārif-i ledünniye ile pür eyleye.

نالہ ام ذوقست بشنوا زتوا

چونکہ دمسازم از ان شدنوا

Benim nālem zevķdir. Ol zevķī sen nağmeden istima’ eyle. Çünkü baña ol zevķden nağme dem-sāz oldu. Hāzret-i Pīr-i Rūşen-zamīr ‘aleyhi raħmetullahü’l-ķadīr benim nālem zevķdir ya’ni benim muħabbet-i İlāhīden zāhir olan cenünüm Hāķķ’la Hāķķ’ıñ

şühûdî 'âleminde olan derecâtîñ evveli ki bu bevâriq-ı mütevâliye eşnâsında tecelli'-i berķiden ednâ lebis kıatında olıcıdır ki andandır ki meşâyih-i 'izâmîñ aña zevķ tesmiye eylemişdir. Kıaçan ziyâde olub vasaķ-ı şühûda bâliğ olsa müşerreb tesmiye iderler. Bu merâtib şırrıñ luķûz-ı masivaullahdan şafâsı ģasebiyledir.

ساز سوز من بدان ای اهل راز

نیست از من بلکه هست از نغمه ساز

Ey envâr-ı ģaķıķate ve esrâr-ı ma'rifete vâşıl olub ehl-i râz olan bil ki benim sâz-ı sūzum benden degildir bil ki nağme-sâz olan nefis-i Raģmâniyyedendir ki Zât-ı Aķdes'in şıfat-ı Raģmâniyyetle tecellîsinden 'ibâretidir.

دم بدم افغان من زان دم بود

کز نفس دم ساز من همدم بود

Vaķt-be-vaķt yaģud nefes-be-nefes benim efgânım ol tecellî'-i Raģmâniyyeden fâ'iz olan feyz-i aķdesden ki nefesden baña dem-sâz olub hem-dem olur.

از دم دم ساز راز آور شدم

نالش اندر سوز و ساز آور شدم

Baña dem-sâz olan maģbûb-ı ģaķıķîñîñ nefes-i Raģmânîsinden sır getürici olub sūz u sâz içre nâliş getürici oluram. Ya'ni muģabbet-i İlâhîñîñ aşârı ki mestlik ü ģayret vü cünündür. Ĥarâret-i 'aşķ içre müstağraķ olub kelimât-ı nuşģ-âmîz ile ol âşârı getürici oluram.

کاشنود اندر نوا عشاق ساز

بر نکرده عشق مارا نغمه ساز

Ĥazret-i Pîr-i ma'nî ģaddesallahu sırrahu'l ģanî bu beytde kendilerden zâhir olan enfâs-ı tayyibe kendilerinin olmadığını beyânda mübâlağâ idüb istifhâm-ı inkârî ile

buyururlar **ونفخت فیسه من روحی** (15/29, 38/72) sırrı içre ‘uşşâkdan kelimât pend-âmîzi kim işidirdi. ‘Aşk bizi ol sırr ile gūyā idüb nağme-sāz itmese işitmezdi.

چونکه خواهد عشق نی سازی کند

زان چونی زن کرد ما زدم بند

Çünkü ‘aşk-ı ney sâzlık eylemek murād ider. Andan öturi neyzen gibi bizim etrāfımızda nefesden āvāz virir. Ya’ni çünkü ‘aşk kendi sırr-ı ḥafisini izhār-ı murad ider. Neyzen kendi kemālâtını neyden izhār eylediği gibi pes sem’iyyeti sırrını sem’imizde başīriyeti sırrını başarımızda ve ḳudret sırrını yedimizde ve’l-ḥāşıl sā’ir kemālâtını sā’ir cevāriḥimiz zāhir ü hüveydā idüb cilve-ger olur. Eger şems-i ‘aşk ezelden ṭulū’ idüb zāhir olmasa sırr-ı ‘āşığıyyet ü ma’şūğıyyet peydā ve ḥabībiyyet-i şubh u maḥbūbiyyet hüveydā olmazdı. Nitekim Şehābe’d-din Maḳtūl ḥazretleri Enīsü’l-‘Uşşāk nam risālelerinde buyururlar **ولولا کم ماعرفنا الهوی ولولا الهوی ماعرفنا کم** (Eğer siz olmasaydınız biz bilmezdik. Heva olmasaydı sizi de bilmezdik.)

Bu rubā’ilerinde daḥi buyururlar (Rubā’ī)

کر عشق نبودی غم عشق چه بودی

چندین سخن یار که گفتی که شنودی

ور باد نبودی که سرزلف ریودی

رخساره معشوق بعاشق که نمودی

لب نهید کرد لبم از همد می

کردمش نالان کند ما را دمی

‘Aşk hem-demlikde benim lebimiñ etrāfına leb ḳor ki bir nefes bizi kendi nefesinden nālān eyleye. Ya’ni ‘aşk kendi varlığıyla bizim varlığımızı hem-dem ider ki kendi

esrārından bir nefes bizi vālih ü hayrān ve mecnūn-ı ser-gerdān eyleye. Tā ki ālāyiş-i vücūd-ı mecāziden pāk olub vücūd-ı ḥaḳīḳī ile mevcūd olavuz.

بی دم اوکی نفس آید زمن

تا شوم نالان میان انجمن

Anıñ nefesi olmasa benden kaçan nefes gelür. Tā meyān encümen-i ṭālibānda nālān olam.

بی دم او حی کیم تادم زتم

شی ازان دم می شوم بی وی نیم

Ben anıñ nefesi olmaḳsız benden kaçan ḥayım ki ta nefes uram. Ben ol nefesden şey olub mevcūd olurum ki ol nefessiz ‘ademim ya’ni dem-i vücūd-i ḥaḳīḳīsiz mevcūd olmayub benim dem-sazım evel olduḳda şey olub mevcūd oluram. Yoḥsa ansız ma’dūm olub lā-şey oluram.

من نیم بی دم زدم شی می شوم

مردم بی دم زدم حی می شوم

Ben nefessiz degilem. Nefesden mevcūd olub şey oluram, nefessiz meyyitim, nefesden ḥayy oluram.

زنده کی از دم بود بی دم زمن

کو وجودی جز عدم اندر زمن

Dirilik nefesden ḥāşıl olur. Bī-nefes benden ḳanı vücūd mı vār? Zamān içre ‘ademiñ ḡayrı ya’ni ol nefes-i Raḥmānī ki şūr-ı mümkinātla Ḥaḳḳ’ıñ zuhūrundan ‘ibāretidir. Benim ḥayatım o nefesdendir. Anıñla mevcūd olub ḥayy oluram velā ḥadd-i zātımda ‘ademiñ ḡayrı degilem. Ya’ni benim şey olmaḳlıḡım anıñ şu’un-ı zātıyyesindedir ki zāt-ı eḥadiyetde ḥaḳāyık u a’yān-ı nuḳūş-ı i’tibārīdir. Şecere gibi ki aḡşān ü evrāḳ ve ezhār ü eşmārı nevātda mündericdir ve anıñ ḥayāt-ı ebediye vü sermediyyesinden

ḥayyım ki ḥayāt-ı Ḥayy-ı qadīm nūr-ı şems gibidir. Bir şey ki aña muqābil ola ol nūr ile münevver olub ḥayy olur. Ve o bi-zātihi ḥayyır. ان الله لا يخفى عليه شيء في الارض ولا في السماء

(3/5) muqtezāsınca bir şey andan ḥafī vü gā'ib degildir. Bundan ma'lūm oldı ki zerrāt-ı mevcūdātın cemi'isi ol şems-i ḥayāt-ı ḥaḳīqīye muqābildir. Bu taḳdirce cemi' eşyā' ḥayyır ve lisān-ı ḥāl ile müsebbiḥdir ki Ḥazret-i Rabū'l-erbāb Qur'an-ı 'Azīmü's-şānda وان من شيء الا يسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبيحهم (17/44) buyurur. Pes imdi cemi' eşyā bizātihi ḥayy olan eḥadiyet baḥriniñ қаtaratı olub anıñla müsebbiḥ ve anıñla mevcūd ve anıñ ḥayātıyla ḥayy olub şūret baḡlamışlardır. (Li mü'ellifih-i rubā'i):

Bir lahza ansız bûdunuz nâbûd nâ-peydâ iken
Bu firkat ü hicrânla ayândır bu infisâl
Zâhir odur bâtın odur nass ile sâbit bî-hilâf
İsbât-ı gayr etsen kanı kandan gelür ana bu hâl

Ve muḥaḳḳıqîn katında meyyit daḥi ḥayyır. Zîrâ mevt ehl-i şuhûd katında maḥcûbun tevehhüm eylediği gibi nefesü'l-emrde izāle'-i ḥayāt degildir ve şehîd ki maḥcûbun katında fî nefesi'l-emr-i meyyitdir. Ammâ ḥayy olması naşş-ı ilāhiyle şābitdir ki Cenāb-ı Allah ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء (3/169) buyurur. Pes imdi kümmel-i 'ārifin ḥayāt-ı ḥaḳīqī ile ḥayy olmadan zā'il olmazlar. Ḥazret-i Pîr-i ma'nî ḳaddessallahu sırrahu'l-ḡanî vaḳtā ki neyi ta'rîf idüb aḥvāl-i dem-i feyz-baḡşını beyān ve anda taşarrufu dem-sāzı vü naḡme-sāzlığını 'ayān eyledilerse ba'de neyistān ve andan inḳiṭā'ın sırrını ve 'illetini tālibān-ı müstersidāne i'lān eyleyüb:

از نیستان عشق بهردم مرا

کشت خواهان تا کند همدم مرا

buyurur: Ey sâlik-i şādıḳ bil ve āḡah ol ki neyistān kināyetdir. Makām-ı cem'ü'l-cem'den وهى الحقيقة الحمديّة وهى الذات مع التعيين الاول فله الاسماء الحسنى وهو الاسم الاعظم

(Onlar hakikat-i Muhammed'dir; onlar taayyün-i evvel ile beraber zattır; dolayısıyla onun esma-i hüsnası vardır.) ki aña nūr-ı Muḥammedī dirler. Cümle ervāh-ı evliyā vü enbiyā anıñ rūḥundan istimdād iderler ve cümle envār anıñ nūrından münkasim ü münşa'ib olur. Her mürşid ki aña nūr-ı Muḥammedī'den nūr irişmeye. Aña kimesneyi irşād eylemek mümkün degildir. İmdi nūr-ı Muḥammedī şallallahu te'ālā 'aleyhi ve sellem cümle enbiyā vü evliyānıñ envārınıñ aşl-ı uşulidir. Nitekim cenāb-ı şerīfleri **اول ما خلق الله نوري** (Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur.) buyururlar. Bir yerde daḥi **انا من نور الله اول ما خلق الله نوري** (Ben Allah'ın nurundanım. Enbiya ve evliya da benim nurumdandırlar.) buyururlar. Ve bu beyt-i şerīfde zıkr olunan dem vaḫt ma'nāsına olub **لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل** (Benim, Allah ile beraber bir vaktim vardır ki, ne melek-i mukarreb ve ne de kitap sahibi peygamber oraya nüfuz edemez ve muttali olamaz.) ḥadiş-i şerīfde olan vaḫt ma'nāsına olursa ma'nā-yı beyt-i şerīf dimek ola ki neyistāndan vaḫt-i lī-maallah'dan ötüri 'aşḫ baña ṭālīb oldı. Tā beni ol vaḫte hem-dem eyleye. Ya'ni 'aşḫ beni maḫām-ı cem'de vaḫt-i līmaallah ki vuşlat-ı ḥaḫīḫiden 'ibāretdir. Cezb eyleyüb **ابيت عند ربي يطعمني ويسقيني** (Ben Rabbimin katında geceledim. O beni yedirip içiriyor.) muḫtezāsınca hem-demlik ni'metiyle baña ziyāfet eyleye ki ol cezbeniñ şānında şāh-ı enbiyā Muḥammed Muştafā şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem **جذبته من جذبات الرحمن توازي عمل الثقلين** (Rahman'ın cezbelерinden küçük bir cezbe, sakaleynin ameline denk olur.) buyurur ve eger nefes ma'nāsına olursa ma'nā-yı beyt-i şerīf dimek ola ki 'aşḫ maḫām-ı cem'ü'l-cem'den maḫām-ı farḫa gelmesi nefesden ötüri ki ya'ni kendiniñ esrār-ı leṭāyif-i gūyūbını nefesden izḫār eyleyüb tervīc ḫılıb eylemek içün baña ṭālīb ü rāḡıb oldı. Tā baña hem-dem olub sırr-ı 'aşḫ ü ma'sūḫ ve 'aşḫ-ı peydā ve emr-i Ḥabīb ü maḫbūb ve ḫubb-ı āfāḫ ü enfüsde hüveydā eyleye.

زان برید ازنی من ازاده را

کز برش هیدم کندازدم مرا

'Aşk beni kayd-ı beşeriyet ü 'unşüriyyetden hālâş olmuş âzâde'-i neyistân-ı cem'ü'l-cem'den andan ötürî kaç' eyledi ki benim kaç' olunmam onuñ nefes-i Raḥmānīsi hem-dem olub kıyūd-ı nefsāniyye vü cismāniyyeden muṭlaḳ olmağla ney ü nāyı yek-reng olub bī-renglik ḥāşıl ola ve daḥi (Levnü'l-muḥib ve levnü'l-maḥbûb) libāsıyla mülebbis olub cilve-ger olmağla ḳalub müştākāne bā'ış-i şevḳ-i bezm-i lāhût olub ve müverriş-i terk-i rezm-i nāsût ola. Ve bu ebyāt-ı dürer-bārlarında kendileriñ ta'alluḳāt-ı kevneyn ve mā-fihādan kemāl-i inḳitā'larıñ beyān ü âzâdeliklerin 'ayān idüb buyururlar: (Ḳıṭ'a)

بکره از قید تعلق همه ازاد شدم

صنعتم ساده کی شد رفتم واستاد شدم

تاجم از ترك جهان با شد ونجريد و فنا

رستم از عالم كل بيغم ودانشاد شدم

چون برون آمدم از عالم کیتی کشف

جان شدم از سرو پای جهت اباد شدم

شدتم روح مجرد ز تجلی خدا

نفع حق آمده ام من نه ازین باد شدم

روح قدسم ز خدا آمدم این جای لطیف

باز خواهیم روم اینجای که معناد شدم

همه ادراك فرمواند و مر آکس نشناخت

کز تجلی محبت ز چه ایجاد شدم

هرچه آمد ز خدا از دل و جان کرد قبول

زان سبب گفت حسن بنده متقاعد شدم

....

از نیستان عشق ما رازان برید

کوزدم سازی فغانم راشنید

Neyistān-ı ḥaḳīkatü'l-ḥaḳāyıkdan 'aşḳ bizi andan ötüri ḳaṭ' eyledi ki o benim dem-sāzlıḳdan ḥāşıl olan efḡānımı işitdi. Ya'ni çünki Ḥāzret-i Zü'l-celāl ve'l-efzāl ezeli-āzāle **وكان الله ولم يكن** (Kendisiyle beraber hiç bir şey yok iken Allah var idi.)

ḥayşiyetinden: (beyt)

آنجا که نه لوح و نه قلم بود هنوز

اعیان همه در کتم عدم بود هنوز

Kendüsini kendiyile bilürdi ve kendiniñ cemālini ve kemāl-i zātīsini kendiyile görürdi.

Bu görmek ve bu bilmek ile münderic ü mündemic olan tenevvü'āt-ı şü'ün ve şifātını zuhūr-ı ḡayr ü ḡayriyyete ihtiyāc gösterilüb görürdi. **وان الله لغنى عن العالمين** (29/6) istiḡnāsı

şadāsı zulumet-ābād-ı 'adem-i tārik-i nişinleriniñ sem'ine urub dir idi: (Rubā'ī)

در ملک بقا منم با استغناء فرد

بامن دیگر بر از رسید صلح و نبرد

عاشق خود و معشوق خود

ندشسته ز اغیار بدامانم کرد

Ammā ol kemāl-i zātīniñ zımnında bir kemāl-i esmā'ī daḥi vār idi. Ḡayr ü sivā i'tibārına mevḳūf idi. Egerçi kim bir emr-i nisbī vü i'tibārī ise de bu ṭā'ife'-i şūfiyyeniñ müte'ārifinde cilā vü isticlā ile müsem mā olan kemāl ile müşāhede iderdi. Kemāl-i cilā (Biḥaseb tilkü'ş-şu'ün ve'l i'tibārāt rūḥā ve mişālā ve ḥisse mütemāyizete'l-aḥkām ve

mütehālefete'l-āşār) olan merātib-i kevniiyyede ve mecāl-i hālkıyyede anıñ zuhūrıdır. Kemāl-i isticlā kendüyi kendiniñ bu merātibde şühüdı ancileyin şühüdiyla ki kendüyi kendiyile kendide maķām-ı cem'-i eħadiyetde gördüğü gibi kendiniñ ğayriyle kendide kendiyile kendiniñ ğayrīde merātib-i tafşıl ve keşretde göre. (Rubā'ı):

عشقتموده روی نیک و بدرا

هریک پرده نقش قبول وردرا

در جلوه کربست کل بوم هوفی شأن

خواهد همه شئون ببیند خودرا

Pes ol şühüddan kemāl-i esmā'-i sebebiyle taħaķķuķ-ı zuhūr tarafına bir meyl ü taleb ü su'āl koptı. Bu meyl ü taleb ü su'āl cümle es'ileniñ aşlı ve maddesi oldu ki cemī' şu'ünāt lisān-ı isti'dādıyla sā'il olduklarında cemī'isine ol maħalde bi-ħaseb muķteziyāt-ı isti'dād-ı ethem-i mes'ulātını i'tā eyledi. İştilāh-ı kavimde buña su'āl-i isti'dādī tesmiye olundu. Bundan mā'adā iki su'āl daħi var, biri lafzī ve biri hālī. Su'āl-i hālī su'āl-i lafzīden hezār-bār yekrekdir. Pes imdi es'ile beyninde fark oldu, zīrā su'āl-i lafzī odır ki anı kendi şāhibi ve ğayrılar ve Allah Te'ālā Ĥazretleri bilür. Su'āl-i hālī kendiden ve Allah'dan ğayrı kimse bilmez ve su'āl-i isti'dādī ancak Allah bilür ki **فانه يعلم السر واخفى** (20/7) kavli-i şerīfiyle işāret olunmuşdır. Ma'lüm olsun ki sālīkān-ı rāh-ı Ĥaķķ ve cüyende-gān-ı vücūd-ı muṭlaķ üç kısımdır. Bi-ħaseb merātibehüm bunlardan ba'zıları su'āl-i hālī ve ba'zıları su'āl-i isti'dādī iderler. Ya'ni Ĥazret-i Pīr-i mā'ni kaddessallahu sırrahu'l-ġanī buyururlar ki: 'Aşķ beni maķām-ı eħadiyet-i cem'den anıñçün kaṭ' eyledi ki şıfat-ı eħadiyet tecellī eyleyüb şu'ünāt-ı zātıyye-i Ĥaķķda ta'ayyün bulduķda lisān-ı isti'dādla her biri sā'il olub su'allerine lebbeyk ile icābet olunduķda benim su'ālime daħi semī' oldu ve muķtezā-yı isti'dādımı ol maķāmda baña i'tā eyledi.

عشق بهر سازشم چون دم دهد

هر که سازم بشنود سوزد کبد

Eger 'aşk şadā eylemeklik için baña nefes nefh eyleye her kim benim şadāmı istima' ide cigeri yanar. Ya'ni eger 'aşk benim febī-yentiğdan nātiğ olmamı murād eyleyüb nefha'-i **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) baña nefh eyleye. Her kim ki benden ol nuṭkı sem'-i cānla istima' eyleye cigeri yanub hūşundan bī-hūş ve 'ālemi ferāmūş eyleyüb dil u cānı hāb-ı gāfletden bīdār ve sırr-ı fuādī rüz u şeb nāle vü feryādıyla tālib-i dīdār ola.

سوز عشق از سوز ساز من شنو

انکه از شنیدش بهوش شنو

Hāzret-i pīr-i āgāh muqarreb-i dergāh-i cenāb-i şerīflerinin kelām-ı dūrer-bārları febī-yentiğdan olub ve ol maqām-ı 'ālīden olan kelāmın te'sīri mertebesin beyān eyleyüb ve ba'de tālibān-ı Hāḳḳ olan gevher-i pākīzeleri da'vet eyleyüb buyururlar ki: Ey tālib-i Hāḳḳ ve rāğīb-ı vücūd-ı muṭlak 'aşk sırrını benim şadāmıñ te'sīr ü ihtirākından istimā' eyleye ki ol te'sīr ü ihtirāk-ı 'abdi maqām-ı fenāfillāh-ı cāzibe olan tecelliyātındandır ki ol tecelliyātıñ evā'ili berḳ ve evāsıtı ḥarḳ ve evāhiri ṭams-ı bi'z-zātdır. Nitekim sālār-ı erbāb-ı ma'āni İmām-ı Kāşānī raḥmetullāh 'aleyhü'l-gānī ḥāzretleri **الخرق هو اواسط التجليات الجاذبة الى الفناء التي اوانلها البرق واواخرها الطمس في الذات** (Yakma,

başlangıç- ları şimşek, sonları da yok etme ve mahvetme olan faniliğe cezbedici tecelliyatın ortalarıdır.) buyurur. Naql olunur ki Dede 'Ömer Rūşenī ḥāzretlerine arzullāhi vāsi'ada tecellī'-i ihtişāşı zātī ki hāricü'l-mir'āt olan **اسرع من لمع البرق** (şimşekten daha sür'atli) üç def'a vāki' olmuş ki aña göre basīṭ mürekkebdir ve muṭlak muqayyeddır ve ğinā faḳrdır ve tevḥīd keşretdir ve ism ü resm-zamīr bir şoḥbetde ol tecellī'-i berḳi zātī ihtişāşı hāricü'l-mir'āt olduğın remz ü İmā ile ta'bīr iderken dimiş ki:

Bu bir hâletdir ki birden bire virilür. Nitekim bu meclisde bir kimseden ğayrı fehm itmez. Çün Dede hâzretleri intikâl ider: Gülşenî hâzretleri ol tecellîde ekşeriyâ mahv olurlar imiş ve Şeyh Zeynü'd-din Hâfî hâzretleri mürîdi Derviş Aḥmed-i Semerḳandî'den su'âl ider ki: Hiç cezbe'-i celî bir yerde mezkûr mıdır ki birbiri ardınca mütevâtir gele ve münḳaṭi' olmaya?

Derviş Aḥmed'e hayret-i müstevlî olur. Şeyh Şadreddîn Ḳonevî hâzretleriniñ Nuşûs'unda beyân olunmuş ki:

ان التجليات الذاتية لا يكون في مظهر ولا في مرآة ولا بحسب مرتبة ما (Şüphesiz zatı tecelliyat ne

açıkta, ne ayinede ve ne de vaki olmaz ve herhangi bir mertebede de tahmin olunmaz.) ve andan soñra ol sırrı işitmeklikden bî-hüş hatta cenâb-ı şerîfleri evâ'il-i hâllerinde bir mertebe bî-hüş olurlar idi ki halk mest-i hamr-ı mecâzî zan iderler imiş. Haṭta bir kere bir nâdân dimiş ki: Câḳ böyle benligi olmaḳ sizlere münâsib midir? Pes Hâzret-i şeyh bu 'âleme gelüb ol şahş celâl ile bakmış, ol kimesne bî-hüş olub yıkılmış. Hâzret-i şeyh yine cemâl yüzünden varub başını oğub ḳaldırmış, ol kimesne artık dünyâ meşâliḫine ḳarışmamış. Pes imdi bu kışşadan meşâyiḫ-i 'izâmîñ nuṭḳ-ı laṭîfleri febî-yentîḳdan ve nazâr-ı şerîfleri febî-yubşır'dan olub ne mertebe-i nüfûsî mü'essser oldığı eger ulü'l-elbâb ve el-başar'dan iseñ saña ḫişşe kâfidir. Bu daḫi menḳûldır ki ekşeriyâ gâh beyâbânda ser-gerdân ve gâh ḫarâbelerde bî-ser ü sâmân gezerler imiş. Bir kerre tenhâ bir şahrâda iken cümle 'âlem fevt olub Ḥaḳḳ'dan ğayrı bir şeyi görmeyüb nâlân ü giryân iken bir şahş nümâyân olur. Ol zamân ba'zı maḳâşidını ḫâşıl ḳılub ve esmâ'-i gencîne vâşıl olub ve kenz-i maḫfîniñ tılısmını açar ve cevâhir ü zevâhir ḫurûfiyle ḫaḳâyıḳ dürlerin 'âleme saçar. Ol maḫalde Hâzret-i Mevlânâ'nıñ bu ebyâtını oḳur (Beyt):

رسیدم بر یابانی که عشق از وی بدید آمد

بیاید پاکی * مطلق در وهر که بید آمد

هزاران قفل وهر قفل چو ارض و آسمان باشد

دوسه حرفی چو داند از بران جمله کبید آمدن

Ve gāhī ōz ūzerine cān goziyle naẓar idüb ta-be'ş-şems-i haḳīkatden nūr ihāṭa idüb sūziş-i nār-ı muḥabbetden nāle vü feryād idüb bī-ḥard ü ḥāb gezerimiş. Halk kime 'āşıksın diyü şorarlar imiş. Ḥazret-i Mevlānā'nın bu ebyātını oḳuyub cevāb virirler imiş (Beyt):

يا صغیر السن یار طب البدن

یا قریب العهد من شرب اللبن

روحه روحی و روحی و روحه

من رأى روحین عاشا فی البدن

صح عند الناس انی عاشق

غیر ان لم یعرفوا عشقی لمن

اقطعوا و صلی وان شئتم صلوا

کل شیء منکموا عندی حسن

Gāhī bu mısra' ile cevāb virir imiş (mısra'):

عاشقتم اما ندانم برکیم

Bu beyt daḥi ma'nāda Ḥazret-i Pīr'in Maḳālāt'ındandır. (Beyt):

هر ادیوانه زان سازد خیال آن پری پیکر

که خود پر خود بشوم عاشق چو سودای ازان

هوش بیهوشی کزیده، کوش کن

سوز سازی از دم من بی سخن

'Akılsızlıktan mevcūd olan 'aklı ihtiyār eyleyüb benim nefesimden bī-ḥarf ü şavt sūz u sāzı istimā' eyle ya'ni Ḥazret-i pīr 'aleyhi raḥmetü'l-ḳadīr buyurlar ki: Ey revend-kān-ı rāh-ı Ḥaḳḳ ve cūyende-gān-ı vücūd-ı muṭlaḳ! Çünki ṭālib-i Ḥaḳḳsın. Evvelā hūş-ı bī-hūşı ihtiyār eyle bu 'akıl me'āş ü me'āddan bī-hūş ve müstaḡraḳ olub baḥr-zāt olmaḡla bī-hūş olub ṭālib-i sır ol hūş-ı bī-hūş oldır ki ve ol sırrıñ mevzi'i fu'āddır ki şānında ما كذب القواد ما رأی (53/11) buyurulmuşdur. Ve esb-i 'aklıñ seyri bu maḳāmiñ serḥaddine dekdir. Bu maḳāmda 'akl tāb-ı nūr-ı eḫadiyete ṭāḳat getürmeyüb لودنوت أئمة لا حترقت (Eğer bir parmak ucu kadar daha yaklaşıyordım, yanardım şüphesiz.) diyüb feryād eyler. Bundan ilerü ḥükm sırrıñdır ve sır bir nūr-ı ilāhīdir ki anıñ eḫadiyeti 'āleminden ṭulū' idüb fu'ādı münevver eyler. Nitekim Cenab-ı Allah نارالله الموقدة التي تطلع على الأفئدة (104/6-7) buyurur. Zirā ki Ḥaḳḳ'a ṭālib ü muḥibb ü 'ārif ol sırr-ı mezkūrdir ki dinilmiş: لا يعرف الحق الا الحق ولا يحب الحق الا الحق ولا يطلب الحق الا الحق (Hakk'ı Hakk'tan başkası bilemez; Hakk'ı Hakk'tan başkası sevemez ve Hakk'ı Hakk'tan başkası talep edemez.) ve Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyh ve sellem عرفت ربي ربي (Rabbimi Rabbimle bildim.) buyurmuşdur. Pes imdi bu sır ile müserrā bu nūr ile münevver olduğdan sonra ان في ذلك لذكرى لمن كان له قلب او اتقى السمع وهو شهيد (50/38) sırrına mazḥar olub bu nūruñ ezdiyādı içün dā'imā واغفر لنا انك على كل شيء قدير ربنا انعم لنا نورنا (66/8) du'āsına meşḡul olub ve sem'i-cān ü dil ile bī-ḥarf u şavṭ nefesimden lisān-ı ḫālden gelen kelām-ı ma'nevī istima' eyle لسان الحال انطق من لسان المقال (Hal lisānı, kāl lisānından daha iyi konuşur) buyurulmuşdur.

سر عشق و عاشقی ساز منست

داند آن سر آنکه دمساز منست

‘Aşk ü ‘āşıklık sırrı benim sâzımdır. Ol kimse ki benim dem-sâzımdır. Benim sırrımı o bilür çünki insân-ı kāmiliñ dem-sâzı Zāt-ı Akdesiñ şıfat-ı Raḥmāniyyetiyle tecellîsi olduysa insân-ı kāmilden zühür eyleyen ‘aşk u ‘āşıklık sırrını yine dem-sâz-ı ḥaḳīkî bilür ki ḥadîş-i ḳudsîsinde buyurmuşdur: **اولیائی تحت قبای لا یعرفهم غیری** (Benim velilerim benim cübbem altındadırlar. Onları benden gayri kimse bilmez.)

سوز عشقت این دم اندر ساز شم

داند آن سر آنکه دمساز منست

Bu vaḳt benim sâzişimde sūz-ı ‘aşk vardır. Evvel ü āhir benim āvîzişim ol sâzdır. Ya‘ni bu vaḳt ki vaḳt-i tecellî’-i şāhid-i ḥaḳīkîdir ki ben ol tecellîde maḥv ü müstağrak ve şurb u şarab-ı vuşlatdan mestim. Benden istimā’ olunan şadā-yı cān-sūzda ḥarāret-i ‘aşk vardır. Evvel u āhir ya‘ni mine’l-ezel ile’l-ebed benim meyl ü muḥabbetim ol şadā-yı ‘aşk-āmîzi ve sâz-ı şevḳ-engîzedir ki muvaşşal maḳşūd-ı aşlî ve münîl maḳlûb-ı ḥaḳīkîdir.

ظاهر و باطن نفس مراز عشق

پر رسد که هاش سازم راز عشق

Zāhirā ve bāḫinā bize nefes ‘aşḳdan irişür ki ol nefesiñ baña vuşûli sebebiyle ben sırr-ı ‘aşkı fāş iderim tā ki tālibler daḫi o sır ile müşerrî olub ve benimle refîḳ olub benim gibi ‘āşık olalar ve rûz u şeb zıkr ü fikrimiz ānıñ cemāl-i bākemāli ola. Nitekim denilmiş (Beyt):

Kāşki sevdigimi sevse benim ḥalk-ı cihān

Gice-gündüz sūzımız kışsa-i cānān olsa

عشق را مبدأ صفت آغاز نیست

بی نظیر است او را انباز نیست

'Aşkıñ mebd'e'i ve ibtidāsı ve şıfatı yoқdur ve 'aşkın ortağı yoқdur. Bī-naẓīrdır şirket-peẓīr degildir. Ta'ayyünāt-ı rūḫiyye ve müşāhedāt-ı 'aқliyyeden bir ter ü 'ālīdir. Vaşf ü beyān ü ta'rīfe gelmez. Kevn ü mekāndan bī-ründür. Her neyle ki ta'rīf eylesen muṭābıq-ı ma'ārif degildir. Ḥazret-i Mevlānā ḳaddesallahü sırrahü'l-a'lâ ḫazretleri buyurur: (Beyt)

بدیدم عشق را سر ممت می گفت

بلا یم من بلا یم من بلا یم

من آن نورم که باموسی سخن گفت

خدا یم من خدا یم من خدا یم

بسکتم شمس تبریزی تو بی گفت

شما یم من شما یم من شما یم

.....

غیر او کو تا بود او را نظیر

بسکه از غیرت نشد شرکت پذیر

Ḳanı anıñ ğayrı var mıdır ki aña naẓīr ola. Pes imdi ma'lūm oldı ki anıñ zātı ğayret-i zātiyyesinden şirket-peẓīr olmadı. Ma'lūm olsun ki 'aşıq u ma'sūq lafz yönünden 'aşqdan müştak oldıĝı gibi vücūd daḫi öyledir. 'Aşq maḳām-ı 'izzetdeki mertebe'-i ğayb-i hüviyyetidir, muṭlaqdır. Bellü ve mu'ayyen olmaқdan münezzehdir. Kendi kendiniñ ḫarīm içindeki mertebe-i' ğayb-ı hüviyetdir. Āşikāre olmaқdan muḳaddesdir. Zīrā āşikāra ve gizlü olmaқ ğayrı olmaқ ğayrı olub ikilik olıcaқ olur. Çün ğayr yoқ,

kime gizlü kime āşikāra olsun. Ma'sūḳ u 'aşḳ u 'āşık bu üçü birdir. Anda çün şıgmaz, anda vuşlaḫ-ı hicrāna yir yok.

غیر از غیرت او ندهد وجود

کز عدم ر و آورد سوی شهود

Ol zāt-ı ḳadīm-i ezeli ğayret-i eḫadiyyesinden ğayra vücūdı virmez ki diyār-ı 'ademden ḫaraf şehri-i şühūda yüz getüre ve ol ğayret bunu iḳtizā ider ki mevcūdāt vücūda gelmiş gibi 'ademde ve 'aşḳ daḫi sırr-ı şühūda müteveccih gibi ḳademde ola. Nitekim buyurmuşlar (Beyt):

البحر بحر علی ما كان في القدم

فان الحوادث انهار وامواج

واخرشان خود کرده کزین

ظاهر و باطن صفت با هم قرین

Evvel ü āḫir kendi şānını İhtiyār eylemişdir. Şıfat-ı zāhir ü şıfat-ı bāḫim birbirine muḳārin olduğu ḫalde ya'ni **هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بكل شيء علم** (57/3) feḫvāsı üzere āniñ şān-ı şerīfnde ğayr mecālī maḫal eyleyüb şıfat-ı evveliyet ile mevşūf olduğu ḫalde kendi zātı 'āleminde bizātihi kendi bāḫimiyeti ile bāḫim olub ve āḫiriyet şıfatıyla mevşūf olduğu ḫalde kendi zāhiriyetiyle bizātihi kendisine zāhir oldu. (Beyt):

Ġayreti ğayr ḳomadı aniñ

Lā-cerem ayni oldı eşyāniñ

Aniñ zāt-ı bī-çünü ezeli ğaybü'l-ğuyüb 'āleminde zāta bizātihi niçe nümāyān ise el'ān kemākān yine öyle oldı ve Ḥazret-i Mevlānā ḳaddeşallahü sırrahu nitekim bu beytlerinde buyurmuşlar:

هو الاول هو الآخر هو الظاهر هو الباطن

بجز باهو ویا من هو دگر چیری نمی داتم

هر دم از شناس بیند روی خویش

وجه خود را کرد بهر ش همچو کیش

Her nefis kendiniñ şu'unāt-ı zātiyye-i merāyāsından kendiniñ cemāl-i bā-kemālını göre. Anıñcün kendi cemāl-i bī-keyfiniñ rü'yetini kendiye mezheb ve dīn gibi eylemiştir ki kendi kendine 'āşıqdır ve kendiniñ şu'unāt-ı zātiyyesini بل هم فی لبس من خلق جدید (50/15) izhārdan ġaraż-ı merāyāyı müte'addide-i şu'unāt-ı zātiyyesinde ve kendiniñ a'yān-ı müte'addide'-i şu'unāt-ı zātiyyesiyle kendi şu'unāt-ı zātiyyesini temāşā eyleyüb libās-ı ma'sūkiyete şad-hezār nāz u girşime ile 'işve-ger ve şüret-i 'āşıqdan figān ü enīniyle cilve-ger olub sırr-ı 'āşıkiyet peydā ve bir ma'sūkiyyet hüveydā ola.

نوی بنوی چون صفت از همدمی

وجه خودیند ز من بیچوندمی

Nev-be-nev şıfat-ı hem-demlikden kendi vechini ben-i bī-çün-ı demden getürür. Ya'ni anıñ bī-çün ve bī-keyf olan şıfat-ı zātiyyesi sırrını izhār eyleyüb 'ale'd-devām yeñi yeñi birbiri ardınca tecellī' eyleyüb kendi cemāl-i bā-kemālını baña hem-dem eyleyüb ben ki ol tecellīniñ devāmı sebebiyle fenā'-i küllī ve beķā'-i tām hāşıl kılmağla dem-i bī-çün taḥşīl itmişimdir. Benim ol dem-i bī-çünümde kendiniñ bī-çün olan şıfat-ı zātiyyesini temāşā eyleyüb getürür. Bir muḳtezā-yı āyet-i mezkūr ol şıfat-ı bī-çün bilā-tekrār yeñi yeñi tecellī eylesiniñ beyānında Şeyḥ Muḥyi'd-dīn-i 'Arabī ḳuddise sırruh Füşūş-ı Ḥikem'lerinde bu 'ibāretle buyururlar ki:

واما اهل الكشف فانهم يرون ان الله تعالى يجلي في كل انفس ولا يكرر التجلي يرون ايضا شهودا ان كل تجل يعطى خلقا

جديدا ويند هب تجلي فذهابه هوعين الفناء عند التجلي والبقاء لما يعطيه التجلي الآخر فيهم

(Amma keşif ehline gelince, onlar şöyle inanırlar; Allah Teala her nefiste tecelli eder ve o tecelli bir daha tekrarlanmaz. Onlar aynen hazır görürler. Her tecelli yeni bir yaradılış verir ve bir halkı giderir. Onun götürmesi, tecelli anında faniliğin ta kendisidir. Çünkü ona başka tecellî vermektedir.)

غیروجه خود نبیند آن غیور

آن وشانی کو بود بچون ظهور

O ğayret-i zātiyyesiyle ğayūr olan zāt kendi vechiniñ ğayrı ān ü şānınıñ ğayrı bir şān görmez. Zīrā āniñ Zāt-ı ‘Akdesiniñ zuhūri bī-keyfdir. Kendüyi yine kendi görür ki idrāk-i başar-ı bāşır āni rū’yetden ‘āciz ü kâşırır. Nitekim K̄ur’ān-ı ‘Azīmü’ş-şānda

لا تدرکه الابصار وهو يدرك الابصار وهو اللطيف الخبير (6/103) buyurmuşdur.

کل بوم هو فی شأن زین نظر

قول حقست این شنوازداد کر

‘İnde’l-muḥakkıqîn yevm ān ma’nāsına ve şān tecellī ma’nāsındadır. Pes tecellī’-i ilāhī bi-ḥasebi isti’dād ü kābiliyet-i mütecelliyale her ānda nev’-i āhırla pey-ā-pey müte’ākib olmadadır. Pes tecellī’-i ilāhī nā-mütenāhīdir. Pes anda şān daḥi nā-mütenāhīdir.

كأقال بعض المشايخ ان الله تعالى لا يتجلى في صورة مرتين ولا في صورتين مرة واحدة (Yüce Allah, bir

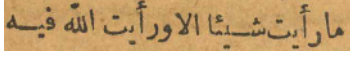
şekilde iki defa tecelli etmez ve iki surette de bir defa tecelli eylemez.) Ḥāzret-i Pīr-i Rūşen-zamīr bu beyt-i Münīrlerinde **کل بوم هو فی شأن** (55/29) āyet-i şerīfesi ki ḳavl-i Ḥaḳḳ ve kelām-ı vüçüd-ı muṭlaḳdır. Bu nazardan ki nazār-ı bī-çündür. Nāzır olub dād-ger-i ḥaḳḳīden ol ḳavl-i münīfi istimā’ eyle.

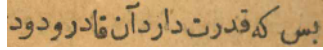
چون توانا قادر است و کردگار

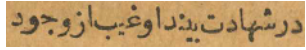
کی به بیند غیرشانش استوار

Çün ol zāt-ı şerīf tüvānā vü ḳādirdir. Ve ḳuvvet ü ḳudreti bir mertebededir ki nefis-i Raḥmānīsi bir nefisde beynü’l-kāf ve’n-nūn bu ḳadar şuveri vü eşkālī āşikāre eyleyüb

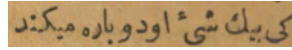

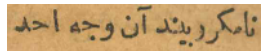
her birin bir şüret-i maḥşūşa ile muşavver ve muzaffer olduğu isme münāsib bir şekilde müşekkil eyledi ve cāmi'dir ki 'umūm-ı sereyān-ı hüviyyet hūkm-i ma'iyyetle aḥkām-ı keşret-i esmā ve şifāt izhār eyledi. İmdi bu şifatla mevşūf zātın tecellīsini kemā-yenbağī yine kendisinden ğayrı kaçan görür ki erbāb-ı taḥkīk māfi'l-vücūd seviyyallah ve aşhāb-ı tedkīk (Ben hiç bir şey görmedim ki, onda Allah'ı görmemiş olayım.) buyurmuşlar.

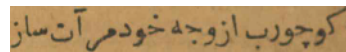

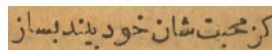
Ol mevdūd-ı kevn ü mekān olan Qādiriñ öyle ḳudreti vardır ki o vücūddan ğayb-ı şehādetde görür ya'ni kendiniñ ğaybu'l-ğuyūb olan vücūd-ı ğaybīsini rüy-ı şehādetde meşhūd olan vücūd-ı ğaybīsinde temāşā ider.

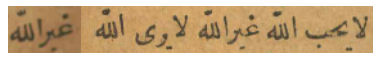

Ol ğubār-ı ğayriyyetle ālūde olmaḳdan pāk olan zāt ki şifāt-ı eḫadiyyetle mevşūfdur. Kaçan olur ki iki kere yüz gösterüb yeryüze def'a-i vāḫidde iki görünmek ile anıñ eḫadiyyeti mükerrer görüb şey'-i vāḫide tekrār lāzım gele. İmdi anıñ şifāt-ı muḳaddesesinde tekrāra mecāl ḳanda ḳaldı ki anıñ Zāt-ı Aḳdesi mükerrer ola. Nitekim buyurulmuş: (Tecelli tekerrür etmez.)

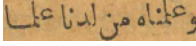

Ḳanı ol Rabb-i müste'ān gibi bir ḳudret şāḫibi Rab ki kendi vechini kendi vechine mir'āt eyleyüb kendi vechinden peydā eylediği mir'ātda kendi vechini göre ki (Allah, Allah'tan başkasını sevmez ve Allah, Allah'tan ğayrisini görmez.) fehvāsı üzere kendiniñ kendiye olan muḫabbetindedir ki kendi

vechinden ĩcād eylediği mir'āt sebebiyle kendiniñ Şu'unāt-ı zātıyyesini 'ayn-ı Şu'unāt-ı zātıyyesiyle başır ola.

نی زدم سازش از بی قدرت بیان

طالبانرا از دم آرد ترجان

Ney nefesden kendi Őadāsını Őaliblere nefesden tercümān olub bu Őudretten beyān getirür. Zırā Őalibān-ı rāh-ı Hāĳĳ evā'il hāllerinde evŐāf-ı beŐeriyye ile mevŐūf ve aĳĳām-ı 'unŐuriyye ile maĳĳūmlardır. Bilā-vāŐıĳā füyüzāt-ı ilāhiyyeyi aĳĳa ĳādir degillerdir. Öyle olsa ney-miŐāl kendi varlıĳlarından tehī olub Hāĳĳ varlıĳıyla vār olan mürŐidān-ı rāh-ı Hāĳĳ ve mürebbiyān-ı vücūd-ı muĳlāĳıñ enfās-ı Őayyibeleri ĳarf ü Őavt libāsiyle anlara tercümān olub anıñ cemī' muĳadderāta 'ām olan Őudretini beyān eyleyüb esrār-ı Őudreti tefĳīm (Biz ona katımızdan ilim verdik.) remzini 'ayān ve ta'līm eyler.

تا شوند آ که ز سر همدمش

قدرتست از همدمش چون که دمش

Neyiñ bu tercümānlıĳından ĳāyet-i ĳaraŐ bu ki tā Őalibler anıñ hem-deminiñ sırrından āĳah olalar. ĳünki neyiñ nefesi hem-deminden Őudrettir vaĳtā ki insān-ı kāmiliñ nefesi hem-deminiñ Őudretinden olub ve sırr-ı Őudret-i hem-dem anıñ nefesinden zāhir oldı ise insān-ı kāmil ihyā ve imāteye ĳādir oldı ve 'Īsā-Őıfat dem-i ĳayat-baĳŐlarından mürdedilleri ĳayy idüb ĳayāt-ı lem-yezelī anlarıñ bāŐınlarından zāhirlerine zuhūr eyleyüb envā'-ı küŐūfāt-ı kevnıyye ve aŐnāf-ı 'ulūm ü ma'ārif-i ledünniye anlarıñ enfās-ı Őayyibesi bereĳātında bunlardan nümāyān olur. Nitekim Hāyālī Efendi ĳāzetleriniñ dāmād-ı 'ālīleri Muĳyī Efendi, Menāĳb-ı Hāzet-i Pır'de Būlbūl-i ĳūlistān-ı Cevāmi' ve tefŐır ve ĳadiŐ tezkīrelerinde nūr-ı sāŐ'-ı 'ehl-i Hāĳĳ-ı ercümendī AlıŐıparmaĳ Efendi'den ĳikāyet anlar daĳı Őeyĳ-i kāmilden ve mürŐid-i fāŐıldan rivāyet itdi ki,

benim tevbeme bā'ış Gülşenī ḥazretleri olmuştur. Ol zamān ki Ayāşofya'da naşīḥat ider imiş. Yārānla biz ittifāḫ itdik ki Ayāşofya'da buluşavuz andan Ğalaṭa'ya gidevüz. Çün cāmi'e vardık. Bir vā'iz-i pīr-i nūrānī gördük. Hele bir miḫdār dīñleyelüm diyüb tevaḫḫuf itdik. Bu maḥalli beyān iderlerdi ki insān oldur ki maḥlūḫla seniñ 'ameline sa'y eyleye ki āndan mes'üldür yoḥsa nāşīḫ olan sūzını tamām itse varsaḫ Ğalaṭa'ya düşsek i'tikādıyla olmaḫ ğalaṭ-ı i'tikātdır gerçi biz hevādan nuṭḫ itmeziz ammā ehl-i hevā ḥāṭırıçün meclis-i āḫir idelim yā bu ḥākiñ nāşīḫini ḫabūl itmeyüb deryādan geçüb hevā ile āb-ı āteş-rence muḫayyed olalar. Yā muṭlaḫ māsiwādan ḫalāş olub rūḫ-ı mücerred olalar. Pes ol Şeyḫ Alṭıparmaḫ Efendi'ye ḫikāyet itmiş ki cümlemiz ol ḫalde tevbeye rücū' itdik ve ol şeyḫi şorduk. 'Arabdan gelmişdir, Gülşenī dirler.' didiler. Pes faḫīr sa'ādethānelerine varub tevbe içün ellerine yapışdım. Ba'de'l-inābe buyurdı ki: Çün hevādan geçdik, Ḥüdā'yı bulduk. Pes bana bir ḫāl ḫāşıl oldu ki kendümi maḫv buldım ve bir vücūda mażhar oldum ki cümle 'ālem anıñla zuḫūr bulmuşdur. Bu faḫīr ol demden beri her nefes ḫayāt bulıram. Pes imdi bu ḫışşadan meşāyihīñ ihyāya ḫādir oldukları bilindiyse imāteye ḫādir oldukları beyānında bir ḫikāye zikri daḫi lāzım geldi. Ḥazret-i pīr Şadre'd-dīn ki Seyyid Yaḫyā Şirvānī ḫazretleriniñ mürebbīleridir. İki fażıl mürīdleri var idi ki 'ulūm-ı zāhirede mertebe-i kemāle bāli' olmuşlar idi ve cenāb-ı şerīfleri zāhirā ümmī olmaḫla bunlar bir vaḫtde 'ilmlerine maḫrūr olub germiyetle birkaç beyt inşād eylediler.

چندان مشوغره از این حسن دلاویز

کین حسن دلاویز نواز عشق من آراست

Mazmūnı bu ki, seniñ şeyḫliginiñ bizim gibi fażıllar mürīdīn olmaḫladır. Biz olmasaḫ saña kimesne iltifāt ve i'tibār itmezdi. Bunlarıñ bu kelāmları anlarıñ sem'-i laṭīflerine yetişüb buyurdılar ki: Bir mā'şūm babasınıñ ḫucaḫında iken zemīnden biraz yüksek

olmağla kendüyi büyüdüm zannider ammā eger babası kucağından bırağıcağ olursa kendi hālını ol zamān müşāhede ider, didikde bunlar cāmi'den hücrelerine giderken ayakları tolaşub ve düşüb teslīm-i rūh eylediler.

Ṭālib-i şādıka ve sālīk-i āşıka lāzım olan Ḥāzret-i İbrāhīm-vār 'aleyhisselātü vesselām maḳā teslīm-i vāridātda üstüvār ü terk ü tecrīdde İbrāhīm Edhem girdār olub huzūr-ı mürşīd-i kāmīl ve mürebbī-i fāzılda lem ve keyfeyi terk ve dāmen-i şerīflerine berḳ yapışub tarīḳ-i Ḥāḳḳda sābit-ḳadem ola. Nitekim bu faḳīre mürşīd ü hādī Şeyh Muḥammed Sırrī ḥāzretleri bu rübā'ilerinde buyurur: (Rubā'ī)

Sadākatle sebātı muḥkem olsa
Alan meydānı oldur Sırrī, añla.
Samanlığa varıncadır kedinin,
Ḳaṭī yükrek olanı hoşca diñle.

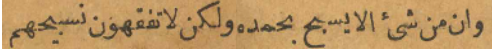
حکمت دمساز خود از جو دبود

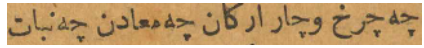
نی بخواهد کوی بدان کردم شنود

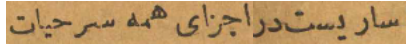
Baḥr-i cūd u kerem cūş u hūrūş eyleyüb zāhir olan kendi dem-sāzınıñ ḥikmetini murād ider ki anı nefesden nuṭḳa getirüb aşḥāb-ı 'aşḳ ve erbāb-ı şevḳ ateşindendir. Cenāb-ı Bārī 'azze şānühü ve lā ilāhe ğayruhu ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة (Rabbi'nin yoluna hikmetle ve güzel nasihatle da'vet et) buyurur. İstimā'-ı kelām-ı ḥikmetden yaḳaza ḥāşıl olub nevm-i ğafletten bīdār-ı müstağraḳ-ı nūr-ı dīdār olub hoşlarından bī-
hoş ve māsivāyı ferāmūş eyleyeler.

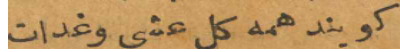
دم بدم نالان زدم بهر و بست

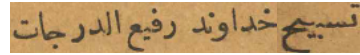
کین نفس درمن ز نفع آن حی است

Vaqt-be-vāqt nefes-be-nefes benden ma'sūq-ı haqīqiniñ 'aşkıyla eyleyen cünün andan ötüridir ki bende bu mevcūd olan nefes ol bi-zātihi hayy olan zātın nefhındendir ve ma'lūm ola ki bi-hüküm (Hiçbir şey yoktur ki, Allah'ı hamdiyle Tesbih etmesin. Fakat siz onların Tesbihlerini anlayamazsınız.) sırr-ı hayāt cümle mevcūdātta sārīdir. Cümle eşyā Allah Sübhānehü ve Te'ālā'yı müsebbihdir ve tesbīh-şıfat hayātsiz mümteni'dir. (Rubā'î):

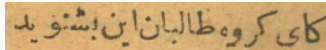

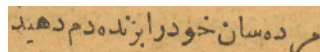

Allah sübhānehü ve te'ālā'yı eşyāniñ tenzīh ve taqdīs üzre delāletiyle tesbīhi te'vīl eyleyüb ve tesbīh-i haqīqiyi nefy eylemek muḥālif-i enbiyā vü evliyā 'aleyhimü's-selāmdir. Ve hayātın her şeyde sirāyātı eşyāda şıfat-ı hayāt ile muḥtaşif olan hüviyet-i ilāhiyyeniñ serayānı vāşıtasıyladır. Ammā her mevcūduñ kendüye münāsib bir hüviyyeti vardır ki ol mevcūduñ kābiliyet ü isti'dādı ḥasebiyle ol mevcūdda zāhir olur. Hayātın levāzımı ki 'ilm ü irādāt ü ḳudret ü sem' ü başar ü kelāmdir. Bunlarda ḥāl yine böyledir. Bir mevcūd ki anıñ mizācı 'itidāle ḳarīb ola, insān gibi hayāt ola mizācda cemī' levāzımıyla zāhir olur. Ve eger ol mevcūduñ mizācı 'itidālden ba'īd ola. Ma'den ü nebāt gibi şıfat-ı hayāt anda pūşide ḳalur. Bilindi ki sereyān-ı hayāt cemād olsun, hayvān olsun, eczā-yı 'ālemiñ cem'īsine sārīdir.

Ey tālibān-ı Ḥaqq ve cüyende-gān-ı vücūd-ı muḥlaḳ bunı işidiñ. Ya'ni kendi ihtiyār ü irāde vü ḳudretleriñi Ḥaqq'ın irāde ve ḳudretinde ifnā ve muḳtezā-yı beşeriyet ve

belki iktizā-yı rūhānīlerini imḥā idüb ve enāniyetlerinden mürde olub bī-şifāt kendilerini demsāz-ı ḥaḳīḳīye teslīm idenleriñ aḥvāllerini ve nā'il-i ḥayāt-ı ḥaḳīḳī olduklarını sermedī olduklarını istimā' idüb sizde anlar gibi ḥayāt-ı ḥaḳīḳī-yi sermedīyye vāşıl olmaḳ dilerseñiz mürde gibi kendiñizi ḥalīfe'-i Ḥaḳḳ olan zinde-deme teslīm ü ḥavāle idüb ihtiyār ü irādetiñizi anıñ ihtiyār ü irādesiñde ifnā ile yed-i ḡassālda meyyit gibi olıñız ki

کزدمش زنده بسازد همچومن

هر شمارا زنده بسازا مجمن

Ol zinde-dem velīy-yi kāmīl nefes-i ḳudsīsinden benim gibi sizi daḥi ḥayāt-ı ṭayyibe'-i sermedī ile ḥayy ü zinde ve cem'iyet-i sālīkānı zinde eyleyici eyleye. Ya'ni

اومن كان ميتا فاحييناه وجعلناه نورا يمشى في الناس

(6/122)āyet-i kerīmesine mazḥariyyetle ḥayāt-ı

ḥaḳīḳī ile ḥayy olmuş nā'ib-i menāb-ı Muḥammedī zinde-dem veliy-yi kāmiliñ nefes-i ḥayāt-baḥşāsından cehl-i billah ile mürde iken 'ilm-i billah ile ḥayy ü zinde vü i'tā olunan nūr-ı ma'rifetle beyne'l-emşāl māşī olub sizler daḥi nice mürde dilleri iḥyā idesiñiz ve kezālik daḥi digetlerini iḥyā ideler. Ve ḥilm-i cerā

تی بساز این راز را آر دیدم

که نیم بی دم شنوای اهل دم

Ney bu sırrı şadāya muḳārin-i nefesle getürüb ve nidā eyleyüb dir ki: Ey ehl-i dem ben bī-dem degilem agāh olub ve ḡuşıñı benim kelāmım ṭarafına ṭutub ebyāt-ı ātiyede saña beyān edecegim ma'anīniñ fehmine āmāde ol.

دم شناس و دم کزین چون من دمی

ناشوی دم را چون تو همدمی

Nefes eyle ya'ni insān-ı kāmiliñ kelīmāt-ı ma'ārif-āmīzini ḡuşuñdan panbu'-ı ḡafleti iḥrāc eyleyüb ḥadd ü maṭla'ından fehm ü iz'ān eyle ki fi'l-ḥaḳīḳā ol nefes ki insān-ı

kāmilden zühür eyleyüb libās-ı harf ü şavtla idrāk olunur ki anıñ haqıķati nedür añlayub müstağrak-ı envār-ı mütekellim-i haqıķı ol ve nefes ihtiyār eyle Hāzret-i ‘İsā ‘aleyhisselām gibi enfās-ı tayyibe’-i rūhāniyyeñden emrāz-ı nüfūs şifā ve kūdūrāt-ı kulüb şafā bulub tā ki sen de benim gibi deme hem-dem olasın. Ya’ni Haqıķ’ıñ şıfat-ı Raḥmāniyyeti ile mevşuf olasın ve halk-ı ‘ālem senin füyüzāt-ı Raḥmāniyyeñ ile müstefiz olalar.

هر که شد باهل دم همدم دم اوست

سر دم را همدم وهم محرم اوست

Ey sālik-i āgāh ma‘lūm olsun ki Hāzret-i Pīr ‘aleyhi’r-raḥmetü’l-ḳadīr buyurlar ki: Hem-dem-i pīr ol. Her kimse ki nefes şāhiblerine hem-dem oldu o ‘ayn-i nefes oldu ve nefes āniñ naḳd-i vaḳtidir ‘aynen ve şuhūden sırr-ı nefese hem-dem ü maḥrem oldu. Pes ṭālib-i rāh-ı Haqıķ’a lā-büddür ki kibrīt-i aḥmerden ‘eizze olan bir şāhib-i dil mürşid-i kāmiliñ ve mürebbī-yi fāzılıñ dāmen-i pākine teşebbüs eyleyüb ḥidmet-i şerīfesinde elif-mişāl yektā olan ḳāmetini dāl gibi dü-tā eyleyüb kemer-i himmeti meyanında berk ü ālāyiş-i dünyā vü māfihāyı terk eyleye.

دم وجودم میدهد بیدم نیم

جون عدم بی اوازن دردم نیم

Nefes-i Raḥmān ki anıñ şūr-ı mümkinātla tecellīsinden ‘ibāretdir. Baña vücūdı ol tecellī i’tā ider. Ben ol tecellīden münfik degilem. Ol tecellīsiz ‘adem şırf andan öturi ol tecellīden fānī olub ve ol tecellīniñ i’tā eylediği vücūd ile bāķī oluram.

دل نهی کن هم جو من شودم شناس

کوچو من از دم یکی همدم شناس

Ḳalbiñi kūdūrāt-ı nefsāniyyeden ve vesāvis-i şeytāniyyeden tehī eyle ki yel, nefes ü gubār ,vesvese’-i şeytān birbirine mezc olub balçık-mişāl mirāt-ı ḳalbiñe ālūde olub bu

jengār ile āyīne'-i albini mkedder eylemişdir. Muşakkale'-i (Lā ilāhe illallah) ile şayal urub muřaffā ve ta'allukāt-ı dnyā v mā-fihādan muallī eyleyb benim gibi dem-řinās olub aıkatle ol uf-ı ymn-i aıkīden ul'-ı şems-i aıkatin zıyāsından zerre-miřāl nā-bd olub **ما واحد الواحد الا الواحد** (Hi bir tek yoktur, yalnız bir vardır) sırrıyla musarrā ol anı benim gibi nefesden hem-nefesi fehmi eyler kimse var mıdır ki ya'ni şretten ma'nāyı alamayub belki şreti 'ayn-ı ma'nā grb **فانما تولوا فتم وجد الله** (2/115) sırrına mazhar olmuş var mıdır? Yokdur.

تاسازد کس چومن دلانهی

کی ز صاحب دم بیاید آکھی

gāhī mā hve'l-maşd Cenāb-ı Allah'dan fehmi eylemektir. Mādām ki alib-i řādı benim gibi albini gbār-ı gāyrdan tehī eylemeye mtecellīden hāne'-i albe tecelliyāt-ı zātiyye ve řifātiyye v esmā'iyye teřrīf eylediği zamānda aan āgāhlı bulub ol tecellīyi idrāke ādir olur ki dimişler (Beyt):

تجلی حق ناکه آید

اما یردل آکاه آید

Ve dinilmiş: alib-i esrār-ı a mutebes-i envār-ı vcd-ı mula olanlar bu timār gibi gerek leb-i deryāda ourub mtearreb olur. Her bār ki ayātān-ı baħrden bir şey zāhir ola. Fi'l-hāl az eyleyb āħire muntazır olur. Pes alib-i Hdā olan mstershid-i řādı daħi leb-i deryā-yı vaħdetde sırr-ı yecīb murāabe eyleyb başar-ı başiretin baħre eyleyb nekrān ola nāgāh baħr-i aıkat cş u hrş eyleyb māhiyān-ı esmā v řifāt zāhir ola miřāl bu timār kendyi yem-i eadiyete anda ute? eyleyb şayd eylediği māhī-yi aıkīyi tenāvlden şora āħire mutaraşıd ola.

سازمن از سوزدم زین آکھی ست

بس که بجزدم سراسر دل تهی ست

Nefḥa'-i tecellī **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) den 'ibāret olan nefesin İhrākından benim sâzım bu āgāhlıkdandır. Öyle āgāhdır ki tecellī'-i mezkūreden ötüri gönül başdan başa tehīdir ve gönül başdan başa ol vaqt tehī olur ki gönülün eṭvār-ı seb'asından her birini bi-kemālih ḥuzūr-ı mürşid-i kāmilde taḥsīl ve merātibini tekml eyleye. İmdi her sālīkin kendi neş'esiniñ kâbiliyyet ü isti'dādı muḳtezāsıyla bir mi'râcı vardır. Ve mi'râc-ı sālīk ol vaqt tamām olur ki eṭvār-ı ḳalbi yedi ṭavra dek aña mekşûf olub bu fütühāt-ı rūḥāniyyeden seyr-i maallah anıñ naḳd-i vaḳti ola.

Ma'lūm olsun ki eṭvār-ı ḳalb yedi dürlüdür ki Ḥaḳḳ Celle ve 'Alā buyurur:

مالككم لا ترجون لله وقار او قد خلقكم اطوارا (71/13) ve Muştafā şallallahu te'ālā 'aleyhi vesellem buyurur: **الناس معادن كعادن الذهب والفضة** (İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir.) bunlardan her biri bir ma'deniñ gevheridir.

(Ṭavr-ı evvel) Mertebe'-i muḳaddime'-i şudürdür ki maḥall-i ma'den-i gevher-i İslām ve mazḥar-ı **اقن شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه** (39/22) dir ve vaḳtā ki şadr-ı gevher-i İslamdan ḥālī ola maḥall-i küfr ü şirk ve vesvese'-i şeyṭān olur. Nitekim Ḳur'ân-ı 'azīmde işāret olundu **الذي يوسوس في صدور الناس** (114/5) Ve bu ṭavrda nefse nefsi emmāre ve seyre seyr-i ilallah ve 'ālemine 'alem-i şehādet ve zuhūr eyleyen ḥālete meydirler. Ve bu ṭavr dār-ı şerī'atdır ve envārdan nūr-ı erzāḳ zuhūr eyler ve bu maḳām eyyāmdan yevm-i sebte mensūbdur. Nitekim ḳavm-i Ḳureyş Dārü'n-Nedve'de Muḥammed Muştafā şallallahu Te'ālā 'aleyhi veselleme mekr için cem' oldılar.

Bu maḳāmda Dārü'n-Nedve'den murād şudür-ı ḳavm-i Ḳureyş ve ḳavm-i Ḳureyş'den murād ḳuvā-yı nefsāniye ve Muḥammed'den murād rūḥdur. Ebū Bekir'den murād ḳuvā-yı ruḥāniyyedir. Pes imdi bu maḳāmda ḳuvā-yı nefsāniyye şudürdan cem' olub da'imā mekre meşḡul olurlar. Sālīk şıdkile Ḥaḳḳ'a müteveccih ola Allah avniyle bunlarıñ

mekrleri def' olur ve nücūmdan k̄amere mensūbdur z̄irā k̄amerde olan h̄aṣṣa ṣadrda daḥi mevcūddur. Nitekim her k̄ābil k̄amerden renk aldıḡı gibi ehl-i ṭālib daḥi her kime muk̄ābil olsa āniñ nūrāniyyetiñden mūte'eṣṣir olur. Ve enbiyādan Ādem aleyhisselāma mensūbdur. Nitekim 'Ādem 'aleyhisselām ebu'l-evlād olduḡı gibi ṣadr daḥi eṭvārīñ ibtidāsı ve menṣe'idir. Ve daḥi mazhar-ı ṣemerdir.

(Ṭavr-ı ṣānī) Mertebe'-i ṣānī-i k̄albdır ki maḥall-i gevher-i ĩmandır ve maḳām-ı nūr-ı 'iḳāldır ki Ḥāzret-i Ḥaḳḳ cellet 'azametühū buyurur: كتب في قلوبهم الايمان (58/22) Bu ṭavrda nefse nefsi-levvāme ve seyre seyr-i billah ve müşāhede eylediḡi 'āleme 'ālem-i berzah ve zāhir olan ḥālete muḥabbet dirler. Bu ṭavr dār-ı ṭarīḳatdır ve envārdan nūr-ı aṣfar zāhir olur ve bu maḳām eyyāmdan yevm-i eḥade mensūbdur. Z̄irā Allah Te'ālā semāvāt ü arzı bu günde ḥalk eyledi. Semāvāt-ı ma'neviyye ve arz-ı ma'neviyye daḥi sālike bu maḳāmda zuḥūr ider ve nücūmdan 'Uṭārid'e mensūbdur. Nitekim 'Uṭārid'iñ h̄aṣṣası 'ilm ü hüner olduḡı gibi k̄alb daḥi ṣıdḳ u 'ilm ü hüner ile mevṣūfdur. Sālik bu maḳāmda 'Uṭārid h̄aṣṣasıyla h̄aṣṣalanur ve 'Uṭārid'den murād necm-i muḥabbetdir ve daḥi enbiyādan 'aleyhimüsselām Nūḥ 'aleyhisselāma mensubdur. Nuḥdan murād rūḥdur ki kuvvā-yı nefsāniyyeyi da'vet eyler ve deryādan murād ṣıfat-ı celāldır ki kuvvā-yı nefsāniyyeniñ tābi' olmayanını ifnā eyler, gemiden murād vücūd-ı insāniyyedir rūḥ-ı kuvvāsıyla ḥalāṣ bulub Ḥaḳḳ'a mūteveccih olur ve bu maḳāmda esmā'-i ef'ālīñ āṣarı meṣrebince ṭālibe vāṣıl olur.

(Ṭavr-ı ṣāliṣ) Mertebe'-i ṣāliṣe-i k̄albdır ki maḥall-i muḥabbet ü 'aşḳdır ki k̄albiñ bu ṭavrına ṣeḡāf dirler. Maḥlūḳātīñ 'aşḳ ü muḥabbetiñ vuṣūli bu mertebeye dekdir. Nitekim Allah sübhāne ve te'ālā Ḥāzret-i Yūsuf aleyhisselāmiñ 'aşḳıyla tācū'n-nisā Züleyḥāniñ ḥaḳḳında قد شفقتها حيا (12/30) buyurdu. Ve bu bābda mecnūn-ı nāmdār dimiṣdir: (Beyt)

احب بجزبها طلعات نجد

وما شغنى لها لولا هواها

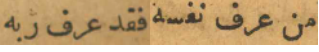
وما حب الديار شغفت قلبي

ولكن حب من سكن الديار

Bu tavrınñ nefsine nefsi-mülhime ve seyrine seyr-i ‘Alallah ve vâşıl olduğı ‘āleme ‘ālem-i ervāh dirler ve bu maqāmda bir ‘ālem daħı vardır ol ‘ālemde bir şehr-i ‘azīm vardır ve bir kapusu vardır. O kapununñ iç yüzünde şağ tarafında bir deyr ve şol tarafında bir meyḥāne vardır ve ol şehre her kim varır pīrleriñ himmetiyle ve zühd ü taḳvā vü riyāzetle ve Ḥaḳḳ’ıñ ināyetiyle varır. Ve ol ‘ālemde sākin olanlarıñ lisānı bu ‘ālem ḥalkınıñ lisānından başkadır. Kaçan kim bir sālik ol ‘āleme vâşıl olsa anıñ arḳasına ḥāline münāsib bir ḥil’āt giydirirler. Ol ‘ālemiñ ḥalkınıñ lisānına ‘ālim olur ve nazār eyler görür ki o deyr dürlü şüretlerle muşavver olmuş ve ol meyḥānede envā’-ı çalkularla meclisler kurulmuş ve ḥüb-rūylar ellerinde ḳadehler tutub ḳarşu gelürler. Evvelā ‘aḳlıñ alurlar ba’de ‘aşḳ şarābıñ içirüb mest eylerler. Ta’ayyünāt ve zühd perdesinden tecrīd iderler ve ba’de gözlerinden perde ref’ olub nazār ider. Görür ki ol meyḥāneniñ meyḥānecisi ve ehl-i meclisi ve ḥübları ve ol deyrinñ ruhbānları Ḥaḳḳıñ ‘aşḳıyla müncezib olub mest ü ḥayrān olmuş cānları ḫabi’at-i bedeniyye ta’alluḳundan münḳati’ olub cenāb-ı ‘izzetde ser-gerdān olmuşlar. Şöyle kim cümlesi cāmidlerdir gūyā kim bir ḳuru taşvīrdir ammā dā’im ḫareket eyler. İbn-i ‘Abbas ḫazretleri buyurmuşlar ki: “Ben ol ‘āleme vardım. Benim gibi bir şeyḫ-i ekber gördüm. Elime bir elma virdiler ki yer ile gök arasına sıgmaz. Elime aldım avcuma sıgdı ne elim büyüdi ve ne elma da küçüldi.” Ehl-i ḫāle bu temşīlātın murād neydü ki ma’lūmdur ve bu maqāmda nümāyān olan ḫālete ‘aşḳ dirler ve bu maqām, maqām-ı rūḫ ve dār-ı

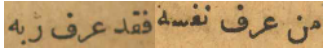
ma'rifetdir ve nūr-ı aḥmer hüveydā olur ve bu tavra tavr-ı Yaḥyā dirler. Yaḥyā 'aleyhisselāmın ba'zı ḥāşşası bunda zuhūr ettiğün ol ḥāşşa oldır kim cemī' maḥlūkāt ānıñ yanında berāber ola. Eger ehl-i 'īmān ve eger ehl-i küfr bundan ğayrı ḥavāş-ı Yahyāviyye keşirdir. Bu kadar beyān kāfdir. Sālik bu maḳāmda ḥavāş-ı zühre ile şıfatlanur. Zühreden murād necm-i 'aşq u muḥabbetdir ve bu tavr eyyāmdan yevm-i isneyne mensūbdur. Nitekim Ḥaḳḳ Te'ālā şems ü kameri bu günde yaradub eflāki seyr itirdi. Eflāk-i ma'nevıyyede seyr itmekle ḳalbe rūḥ bu vādide zuhūr buldı.

(Tavr-ı rābi') Mertebe'-i rābi'a-i ḳalbdır ki maḥall-i gevher mükāşefe vü müşāhede ve rü'yetdir. Allah Sübhānehü ve Te'ālā **ما كذب الفؤاد ما رأى** (53/11) ḳavl-i şerīfiyle bu mertebeye 'işāret eylemişdir. Bu tavrda nefse nefsi muḫma'inne, seyre seyr-i ma'allah ve mekşūf olan 'āleme 'ālem-i ḥaḳīḳāt dirler ve zuhūr eyleyen ḥālete ḥālet-i vuşlat dirler ve maḥall-i sır ve dār-ı ḥaḳīḳātdır ve nūr-ı ebyāz hüveydā olur ve maḫhar-ı 'ilmdir ve maḳām-ı Hızır-ı ma'nevī ve Cibrīl-i ma'nevī ve mecma'ü'l-baḫreyndür. Ve her maḳāmda olan ıtlākātıñ her birinde vücūh-ı keşire vardır. Beyānı taḫvile yetişdürür ve sālik bu maḳāmda bī-ḫarf ü bī-şavt ü bī-lisān irci'ī ḫitābı ile muḫāḫab olur ve seyr-i esmā vü şıfat bu vādide zuhūr eyler. Ya'ni tevḫīd-i esmā vü şıfatıñ ma'rifeti ḥāşıl olub ānıñ vesīlesiyle Ḳur'ānıñ vesā'ir eşyānıñ ḥaḳīḳātine icmālen intikāl eyler. Ve her şey'i emrinde müşāhede eyler. Bir vecihle ki semāvāt ü arzīn ve bunlarda olan eşyānıñ küllīsiniñ feyzini ve vücūdını kendüye mesned görüb **من عرف الله طال لسانه** (Allah'ı bilenin dili uzun olur.) ma'nasıyla müteḫaḳḳıḳ olur. Bu zuhūrātdan ḫikmet budur ki Ḥaḳ Te'ālā celle zikre bu eşyāyı ne keyfiyetle tertīb eylemişdir. Ulūhiyyet ve me'lūhiyyet, ubūdiyyet ve ma'būdiyyet, ḥāliḳiyyet ü maḥlūḳiyyet irtibātı ne yüzdendir bildirmesi mümkün olan insāna ḳābiliyyeti miḳdārı 'ālem-i insāniyyede 'aḳş gösterir. Pes semāvāt ü arzīn olan eşyādan murād 'ālem-i insāniyyede olan ma'nā neydir ve ol ma'nā-ı

kuvā-yı insāniyyede mevcūddur ki zāhir-i ecmeleniñ feyzi zāt-ı insāniyyeye mensūbdur. Pes imdi fi'l-ḥaḳīḳā rūḥ-ı insāniyyeniñ kendi nefesine rubūbiyetle tecellīsidir. Tā ki sālīk-i Ḥaḳḳ'ıñ mevcūdātta rubūbiyeti ne yüzdendir müşāhede kılub (Nefsini bilen Rabbini bildi.)ma'nāsiyla müteḥaḳḳıḳ ola. Zīrā insān cemī' eşyāyı cāmī'dir. Gerekse āfākda bi'l-fi'l mevcūd olsun ve gerek olmasun gerekse mümkün olsun ve gerekse mümteni' olsun cām'iyyetiñ ma'nāsı oldur ki her şey'iñ ma'nāsı 'ālem-i nefisde şābitdir ve ol ma'nī insāniñ eczāsındandır. Ol ma'nī kaçan kim enfüsde taşvīr oluna idi. Ol şey'iñ şeklinde zuhūr eyler idi. Ya'ni eger āfāka ḥurūc eylese idi bi-'aynih ol şey' kendi olur idi. Pes bu zuhūrātdan murād 'ālem-i insāniyyede olan ma'ānīniñ zuhūrıdır ve bu ṭavr yevm-i şelāşeye muḳābıldır. Nitekim bu günde Yaḥyā 'aleyhisselāmi ḳaṭl itdiler ve anıñ ḳaṭline bir kız sebep oldı. Bu maḳāmda vücūd-ı Yaḥyā 'aleyhisselāmdan murād rūḥdur. Ḳaṭl iden kāfirden murād pertev-i celāldir, kız nefs-i muṭma'inedir. Pes imdi re's-si sālīk ḳaṭ' olmaḳ gerek tā kim sır maḳamında 'anāşırdan ḥalāş ola ve şems-i ma'nevī bu maḳāmdadır. Ol ecilden ṭavr-ı şemsiyye daḥi dinülür. Vech-i münāsebeti cehd idüb vücūduñda bula gör.

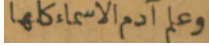
(Ṭavr-ı ḥāmis) Mertebe'-i ḥāmis cennetü'l-ḳalbdır ki muḥabbet-i Ḥudāya maḥşūşdur ki muḥabbet-i kevniyyeniñ ve 'aşḳ 'āleminiñ ol mertebede yeri yoḳdur ve bu ḳalb ḡayre ta'alluḳdan ṭāhirdir. Ve buña beytū'l-ḥarām daḥi dirler ki üzerine Ḥaḳḳ'ıñ ḡayrı olan dāḥil olmaz ki insān-ı kāmiliñ ḳalbidir ve bu ṭavrda nefse nefs-i rāziyye ve seyre seyr-i fillāh ve salikiñ bu maḳāmda sā'ir oldıḡı 'āleme 'ālem-i erkān dirler ve mevşūf oldıḡı ḥāline ḥāl-i ḡayret dirler ve maḫḫar-ı irādetdir ve bu mertebe maḫḫal-i sır ve dār-ı velāyetdir ve envārdan nūr-ı aḫḫar tecellī ider ve bu maḳām maḳām-ı cem'dir. Ya'ni zevāt cüz'iyeye-i insāniyyeniñ zāt-ı ilāhiyyede istihlākin müşāhede kılmāḫdır. Bir vechile ki cümlesi ta'ayyünātdan ḥurūc idüb ta'ayyün-i vāḫidle müte'ayyin ola. İmtiyāz-ı

keşretten mücerred olduğu halde ve bu maḳāmda tevḥīd-i zāt ḥāşıl olur. Dördüncide tevḥīd-i şıfāt üçüncide tevḥīd-i ef'āl ḥāşıl olur ve daḥi mertebe-i tevḥīd altı nev'dir. Üçü merātib-i nev'-i insāniyyede ve üçü merātib-i ilāhiyyededir. Ve bu tevḥīdāt şüretā birbirine müşābihdir. Meselā tecellī iki dürlüdür:

Biri zāt-ı insāniyyeniñ tecellīsidir ve biri Zāt-ı İlāhiyye'niñ tecellīsidir. İkisinde bile mevcūdāt bi'l-küllüye maḥv olur. Amma birinde 'aks ve birinde 'ayndır. Tecellī'-i şıfātiyye ve ef'āliyye daḥi buña kıyāsdır. Mādām ki sālīk mücāhedāt-ı şer'iyye sebebiyle kendiden münselih olmaya. Vāki' olan tecelliyāt ü envār ü ma'ārif cümlesi kendiden nāşīdir ve tecellī-i zāt-ı insāniyyeniñ re'si tecellī-i ef'āl-i ilāhiyyeniñ ḳademine muttāşıldır aña mir'ātdır. Zīrā zāt-ı Ḥaḳḳ şıfāt ü ef'āliyle mekāndan münezzehdir ve devr-i insāniyyeniñ tamāmından şoñra devr-i ilāhiyyeniñ ibtidāsıdır ki ol sālīkiñ ser-ā-ser göñli tehī olup ve vücūdun Ḥaḳḳ'ıñ vücūdunda maḥv eyler. Ya'ni vācid-i mevcūd ve vücūd ü şāhid ve meşhūd ü şuhūd ve muḥib ü maḥbūb ve muḥabbet ü keşrāt ve ta'ayyünātdan ne vār ise bir görüb hemān zāt-ı vāhid ḳalır. Bunun taḥḳīki budur ki vech-i insāniyyeden ta'ayyünāt mürtefi' olup 'ālem-i zāta intikāl eyle ol ḥālde insan zātdan ḡayrı bir nesne müşāhede eylemeye ḳādir olmaz. Zīrā ol keşrāt ḥaḳ-ı insāniyyeye intikāl eyler. Mādām ki cihet-i ḥaḳīyyeye müteveccih olmaya aḥvāl-i keşrāt müşāhedesini mümkün olmaz. Nitekim 'aḳl-ı māhiyet-i insāniyyeniñ teşḥiḡātından ve cemī' i'tibārātından ḳaṭ'-ı naẓar itse emr-i vāhiden ḡayrı nesne ḳalmaz ki nefsi-i māhiyetdir. Ḳaçan kim sālīk zātına vaşıl ola (Nefsini bilen Rabbini bildi.) ma'nāsıyla müteḥaḳḳıḳ olur. Bi-hasebü'l-isti'dādāt ve bu ṭavra ṭavr-ı 'İseviyye dinülür. Sālīk keşf ü 'irfān zellesinden tecerrüd buldıḡıçün ve eyyāmdan yevm-i erba'āya muḳābildir. Ḥaḳḳ Te'ālā bu günde şuyı ḥaḳ eyledi. Ve hem Firavnı ḡarḳ eyledi ve bu vādīde 'İsā'dan murād rūḥ-i insāniyyedir ve ḳavm-i Firavn'dan murād

nefs-i emmāre ve anıñ kuvāsıdır ve Nil'den murād baħr-i fillāhdır. Vaqtā ki nefsi emmāre cemī' kuvāsıyla baħr-i fillāha ğark olmağa vāşıl-ı Hakk olmaz.

(Tavr-ı sādīs) Mertebe'-i sādise süveydā'-i kalbdır ki maħall-i 'ilm-i ledünnīdir. Ve bu tavra beytü'l-ħikme daħi dirler ve bu maķāmda tecelliyāt-ı kudsiyye vü vāridāt-ı 'ulüm-ı Rabbāniyye hāşıl olur ki Hakk celle ve 'alā kelām-ı kadīmīnde buyurur:

 (2/31) melā'ike ve 'ulüm-ı Eħadiyet ü ma'ārif-i Şamedāniyyetden ğayrān ğalurlar. Bu maķāmda sālīk 'ālem-i ğayb-ı hüviyyetde tayerān eyler ve nümāyān olan ğālete ğālet-i fenā dirler ve bu tavrda ki dār-ı zātdır. Nūr-ı esved zühür eyler ve bu maķāmda nefis ü kalb ü 'aql ü rüh ü sır mümteziç olub ve hayāt-ı 'ilmiyye ile ğayy olub şey'-i vāħid olur. Nitekim buyurulmuş: Bir kimse ki ğayāt-ı 'ilmiyye ile ğayy ola ebedā ol kimse ölmez. Ve bu tavr mazhar-ı kudretdir ve ğilāfet-i insāniyyedir. Zīrā ğilāfet-i ğaķķāniyye yedinci tavrı tekmīlden soñra olur. ğilāfet-i insāniyye oldur ki kuvā-i insāniyyeyi irşād için emr olunur. Ve ğilāfet-i ğaķķāniyye oldur ki ğalķı irşād için emr olunur ve bu maķāmda sālīk Merīħ ğāşşasıyla ğāşşalanur. Nitekim Merih ğatlı eylemek anıñ te'sīridir. 'Ālem-i enfüsde murād necm-i tevħīddir. Ķaçan tūlū' itse cemī' varlığı vü kuvā-yı 'inādiyyeyi maħv eyler. Beşinciden soñra sālīkiñ nefsi nefsi-rāziyye ve yedinciden soñra marziyyedir. Pes imdi bu maķāmda rāziyye vü marziyye cā'izdir. İki i'tibār ile kürsī-i insāniyye ve kürsī-i kübrādır. Ve ikinci i'tibār ile kürsī-i ilāhiyyedir. Marziyyeniñ ğavāşı taħallukū bi-aħlākıllah ve terk-i beşeriyet ve taltīf-i 'alā ğalķullah ve taķarrüb-i ilallah ve fikr-i fillah ve şafā fī-nūrullah ve liķā fī-zātillah ve daħi ğilāfet iki kısımdır. Biri şūriyye ve biri ma'neviyyedir. Şūriyye oldur ki şerī'atıñ zāhirinde 'adālet için naşb oluna ve ğilāfet-i ma'neviyye oldur ki bātıñ-ı şer' iñ taşarrufi için naşb oluna ve bu maķām maķām-ı kürsī ve kuţbü'l-aķţāb maķāmıdır. Ve berzah-ı Kübrā ve vahdet-i kübrādır. Bu bir vādīdir ki bunuñ ehli Hakk'a söyler ve Hakk'dan işidir. Ve

her şeyden Hakkı müşâhede kılar ve her birinden bî-harf ü bî-şavt kelâm zâhir olur. Bu sebebden sâlik hayretde kalub ve müstağrak olur. Bu maqâmda sâlik Müşterî havâşıyla mütehaqqık olur ki âhiriñ mülküni alub âhire virmekdir. Ol kuṭbü'l-aḳṭābîñ hâlidir ve 'âlem-i enfüsde Müşterîden murâd necm-i vaḥdetdir. Kaçan kim ṭulū' eylese hayreti ziyâde eyler. Zîrâ vaḥdet keşrete mir'ât olur. Ol sebebden ehl-i keşret görüb mütehayyir olurlar. Ve bu ṭavrîñ nazîri yevm-i ḥamîsdir ki İbrâhîm'le Hâcer'in kışşası bunda vâkı' olmuşdur. Çünkü cân-ı İbrahim Hâcer-i nefis-i rażiyye ile cem' ola İsmail zuhûra gelür ki o nûr-ı nübüvvedir. Ve ba'de ehl-i irşâd olur ve bu ṭavra ṭavr-ı Müseviyye dirler. Bu vâdîde sâlikden zâhir olan ma'ârif ü esrâr ism-i Kelîm ile ism-i 'âlîmiñ tecellîsiñden ḥâşıl oldığı için sâlik bu maqâmda 'ilmle şevkle mütelezziz olub esrâr-ı zâtdan muhtecib olur. Bunu dahi ifnâ eylemek lâzımdır.

(Ṭavr-ı sâbi') Mertebe-i sâbi'a kalbdır ki maḥzen-i esrâr-ı ilâhîdir ve aña beytü'l-'izze dirler ki kalb-i ekmeldir. **وهو الذى لا يظهر ممانى باطنه اترعلى ظهروه** ve bu merd-i ekmel

حضرات قررايكما له رسائده است menâzil-i sâ'irin ve merâhil-i sâlikîn bu maqâmda münḳatî' ve münâ'dim olur ki **ليس وراء الله المرمى** (Allah'ın ötesinde adım atılacak yer yoktur.) Ve bu tâ'ifeden ḥaber virmek mümkün degildir ki **هم الذين خرجوا من تعينات الروحانية الى الهوية** (Onlar o kimselerdir ki, ruhani ta'ayyünattan, hüviyete çıkıştır.) **قل لو كان البحر مئذاد الكلمات ربي** (18/109)]

maḥzar-ı ḥayât-ı zâtidir. Ve bu ṭavrda nefis ü kalb ü 'aḳl u rûḥ u sırr-ı i'tibârî muntefî olub nefis maqâmında i'tibâr olunan vücûd-ı ma'nevîyye rûḥ-ı ḳudsî tesmiye olunur. Ve bu ṭavrda seyre seyr-i fillah dirler. Bu maqâmda sâlik 'âlem-i keşret ü vaḥdetde ṭayerân ider ve zâhir olan ḥâlete ḥâlet-i beḳâ dirler. Ve vâridât-ı küll ve nûr-ı bî-nişân tecellî ider ki ḥafâ-i muṭlaḳdır ve maqâmı cem'ü'l-cem'dir. Ya'ni zât-ı cüz'iyyeniñ zât-ı Hakk'da istihlâkın müşâhede kılar ve bu vâdîde ser-âvâzını âşikâre kılar ve fenâ-ender-fenâ vü

beķā-ender-beķā ü faķr-ı tām bundadır. Ve cemī' ta'ayünāt-ı ef'āliyye vü ŧıfatıyye vü zātiyye 'alā vechü'l-kemāl bunda beķā bulur. Ve vuŧlat-ı a'zam bu maķāmdadır. Reng-i ta'ayyünden münezzeħ ve bī-niŧāndır. Beyāna ķābil degildir ve müntehā-yı sülük bi-hasebü'l-küllıye bu maķāmdadır ve bundan murād devr-i insāniyyede sülukuñ müntehāsıdır. Ammā devr-i ilāhıde sülukuñ ibtidāsıdır ki beyān olunan ef'āl Hāķķ'ıñ tecellısidir ve ebrarıñ sülükunuñ intihāsıdır ve muķarrebıniñ ibtidāsıdır. Muķarrebıniñ intihāsı enbiyāniñ ibtidāsıdır ve enbiyāniñ intihāsı Hazret-i Muħammed Muŧafa ŧallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellemiñ ibtidāsıdır. Pes imdi bu eķvār-ı seb'āda her sālİK bir degildir. Ya'ni ba'zı sālİke řavr-ı rābi' olan ba'zısına nisbet řavr-ı hāmis ü ba'zıya nisbet řavr-ı sādİs ve ba'zıya nisbet řavr-ı sābi' olmaķ ca'izdir ki **الطرق الى الله بعدد انفس الخلائق** dir (Allah'a giden yollar, mahlukatın nefesleri sayıncadır.) ki eğerçi řarİķ-i vāhiddir. Bi-hasebi'l-meŧārib mütefāvitdir. Bu maķāmda sālİK **قلب المؤمن بين اصبعي الرحمن يقبها كيف يشاء** (Mü'minin kalbi, Rahman'ın parmakları arasındadır. Onları dilediği gibi evirip çevirir.) ma'nāsıyla muħaķķİK olur. ZİRā bundan soñra sālİkiñ emrinde ve i'tibārında istiķlāl ķalmaz. Her ne kim Hāķķ ihtiyār ider murādı ol olur ve Hāķķ'ıñ murādına tābi' olub kemāl-i 'ubūdiyyetle müteħaķķİK olur. Ammā kemālden öñden olan sālİK murād idinür. Ba'de Hāķķ Te'ālā murādın feyz eyler. Pes imdi kemāl-i 'ubūdiyyet olmadı. ZİRā Hāķķ'ı kendi murādına tābi' ķılmaķ min vech-i istiħdāmdır ve nev'an rubūbiyyetden hālİ degildir. Bu maķāmiñ taħsİLinden soñra Hāķķ ile maķām-ı kürsİde ķarār eyler. Hāķķı irŧād için iki kerre irŧād için emr olunmağa sebep oldur ki evvelkide ķuvā-yı nefsāniyyeyi farazā hāķķı nāfile irŧād eyler. İkincide farz nāfileye ve nāfile farza münķalib olur. ZİRā da'vet-i hāķķla ķuvā-yı nefsāniyye müte'az olur. Müstaķil da'vet lāzım degildir. Pes imdi maķām-ı sādİs beŧinciden soñra icmāl yedinciden soñra tafŧİL oldı. İcmālde ķuvā-yı nefsāniyyetiñ irŧadı farz ve tafŧİLde

halkıñ irşadı farz oldı. Ve bu maqāmda maḥvden şoñra küllücek sālikiñ nefsi marzīyye olur. Ve bu maqāmıñ ba'zı 'alāyimi budur ki gāh āşār-ı cemāl ve gāh celāl zūhūr eyler. Gāh Ḥaqq Te'ālā celāl ile setr eyler. Gāh hāmūş gāh lisānından 'ilm ü 'irfān cāri olur. Gāh vaḥdet gāh keşret gāh vuşlat gāh firqāt gāh 'āşık gāh ma'şuq gāh zulmet gāh nūr gāh evvel gāh āhir gāh bāṭın gāh zāhir ve bundan ğayri nice aḥvāl bu maqāmıñ ehlinden zūhūr eyler. Ve bu maqāmıñ ehline ṭarīq-ı meşāyihde ğavş-i a'zam dinür. İsm-i a'zama mazhar oldığıçün ve daḥi ṭavr-ı Muḥammedīyye dinülür. Ahlāk-ı Muḥammedīyye bu ṭavrıñ ehlinden zūhūr eylediğiçün,

نی زدم زین آکھی ساز اوراست

کز نوا عشاقی را راز اوراست

İnsān-ı kāmil ve merd-i fażıl nefsi-i rahmāniyye ile mu'ber-i nefsdan kelimāt-ı pend ü nuşḥı bu āġāhlıkdan ya'ni feyz-i aqdesden bilā-vāsıṭa aḥz u fehm eyleyüb getüricidir ki 'uşşāka şüret-i kelām-ı pend-āmızden esrār-ı **ونفخت فیہ من روحی** (38/72, 15/29) den sır getüricidir.

کوچونی سر پانھی دل اهل راز

تا شود آ که ازان سوز و ساز

Ḳanı minvāl-i meşrūh üzere eṭvār-ı seb'a-i ḳalbiyyeyi bī-kemālih tekmiḻ idüb mişāl-i ney başdan ayaġa tehī-dil ve ta'alluḳāt-ı kevneyn ve mā-fihimādan 'ārī ehl-i rāz var mıdır ki tā sūzuñ ve sāzıñ sırrından āġāh ola. Ya'ni menşe-i sūz ne maqāmıdandır ve ḳanġı tecellīniñ muḳteżāsıdır ve menba'-ı şadā niredendir ve neden zūhūr ider ve ḥaḳīḳat nedir? Bilā-vāsıṭa ḥabīr-i ḥaḳīḳī olan Zāt-ı Aqdes'den fehm eyleye. Bir ṭālib-i şādık ki tecellī-i Ḥakīm ü Ḥabīr anıñ hücre'-i ḳalbi ney gibi teşrīf eyleye. Ol ṭālib māhüve'l- maḳşüdi bi'z-zāt cenāb-ı 'izzetden fehme ḳādir olur.

سوز و سازنی زد مسازش نوا

جز تهی دل کس نیابد ای فنا

Neyiñ yanub yaqılması ki tecellî'-i zâtîñ ihrâkından 'ibâretdir. Ve ol yanub yaqılmaqla getürdiği kelimât-ı qudsiyye ve nefehat-i ünsiyeniñ dem-sâzıñna tecellî'-şifât zât-ı raḥmāniyyedir. Fi'l-ḥaḳīkâ andan z̤uhūr nağmedir. Ya'ni ol tecellîden zāhir ü bāṭın olur.

و نفتح فيه من روجی (15/29, 38/72) sırrıdır ki şuret-i ḥarf ü şavtla idrāk olunur.

Māsivādan tehî-diliñ ğayrı kimse: Ey yigit eglenüb levḥ-i dile bu sırr-ı külliñ manevî' ile taştîr ü taḥrîr idemez.

روحونی شو سر بستر تودل تهی

کز دمسازش بخواهی آکھی

Bundan sonra Ḥazret-i Pîr 'aleyh raḥmetullahü'l-ḳadîr ṭālībān-ı rāḥ-ı Ḥudā'ya esrār-ı Ḥudā'yı bilā-vasıta fehmiñ esbābına terġīb eyleyüb buyurur ki: Ey revende-i rāḥ-ı Ḥaḳḳ ve cüyende'-i vücūd-ı muṭlaḳ! Yürü ney gibi başdan başa tehî-dil ol. Eđer neyiñ dem-sāzından āġāḥ olmaḳ dilersen ya'ni eđer neyiñ vāşıl olub aniñ sebebiyle taḥşîl-i kemālāt eylediği dem-sāzınıñ tecellîsinden ḥişşe-mend olub bilā-vāşıta ol tecellîniñ esrārını mütecellî olan zātdan fehm eylemek isterseñ

هر که شد چون تی تهی دل نغمه ساز

اوستا کا ازم دم ساز راز

Her ol kimse ki ney gibi 'avā'ik ü a'lā'ik-i kevneynden ḳalbini taştîye eyleyüb nağme-i esrār. و نفتح فيه من روجی (15/29, 38/72) ile nağme-sāz oldu. Şubḥ-ı Raḥmāniyyeden nesîm eyleyen nesîm-i esrārı şifât-ı Raḥmāniyyetle mevşûf olan zātdan fehm eyleyen odur.

نالہ ام بہر ویست از سرو علن

بو کہ یایم ساز را ہمزامین

Gizlü ve āşikār benim ‘aşk-ı ilāhīden nāşī cünūnum andan ötüridir ki ola ki şadāma bir hem-rāz ve bir maḥrem-i dil-nüvāz bulam ve aña āteş-i ‘aşkla şu‘le-dār ve şu‘le-i şevkle pür-envār olduğım beyān ve derd-i infişāli ‘ayān eyleyem. Nitekim Ḥāzret-i Mevlānā buyurur:

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

نالہ نی بہرہ مسازست راز

از دم نابی ز ساز جانکداز

Neyiñ nālesi hem-sāz ecliçün dem-i nā’iden ḥāşıl olub zāhir olan şadā-yı cān-güdāzda sırdır ki ol şadā-yı cān-güdāzda maḥfī olduğu ḥālde şüret-i ḥarf ü şavtla cilve-ger olub ālūde-kān-ı nüfūs ve ṭabāyi’-i zulumāt-ı şifāt-ı nefsdan ve külli tabi‘at-ı eḥasdan ḥalāş eyleyüb. **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) sırrıyla müserrā eyler.

چون نیایدنی ازان نغمه سرا

نالہ وافغان برآرد از نوا

Eger neye cānib-i dem-sāz-ı ḥaḳīkīden nağme idici gelmese ki ‘aşk mā‘şūḳ-ı şāhid-i ğaybīdir. Külbet-i neyiñ ‘inān-ı ihtiyārı elden gidüb nevādan ya‘ni derd ü ḥasret-i iştiyākdan nāle vü efgānı nice zāhir olur.

کوش و هوش آور شو این رازی

سوز و ساز از دم نوا آرازی

‘Aḳl u idrāk ḳulağımı getirüb neyiñ bu sırrını istimā’ ile yanub ve yakıllaraḳ neyden nağme bezeyici dem-sāz-ı ḥaḳīkīniñ demidir. Ya‘ni ney şifāt-ı muḳteziyāt-ı beşeriyetden ḥālī olub ḳurb-ı nevāfil ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a teḳarrüb iden veliyy-i kāmiliñ lisānından nağme-ārā-yı nesāyih ü pend olan nefsi Raḥmāniyye’dir.

نی نساله از برانبا زیست

کز دم نابی بهم دمساز زیست

Ney cünün-ı ‘aşk-ı ilāhīden ‘ibāret olan nā’ī ile ortak olduklarından ötürüdür ki neyzen-i ma’nevīniñ nefes-i cān-fezāsından nāle neye, ney nāleye nefes eyleyicidir ki ol nefesden ‘uşşāk-ı zū’l-iştiyāk maḳām-ı aşlīlerinden yād eyleyüb pür-himmetlerin ol ‘āleme ṭayarāne küşād ideler.

نی بناله همدمش چو بنده است

کز نوا عشاقرا پو بنده است

Ney nāleye mu’tād olub feryād ü enīni kendüye zād eylemek ile kendi hem-deme tālib ü rāḡīb ve cüst ü cudā pāy-ı ‘azīmeti üstüvār eylemek ile bir hem-dem müsta’id cānibine zāhibdir ki ‘uşşāka **ونفقت فيه من روجي** (15/29, 38/72) sırrını kelimāt-ı nuşh-āmīzden irişdirmek ile bilüb buyurıcıdır. Tā ki bunlarıñ meyānından bir ṭālib-i pākīze-gevher zuhūra gele veyāhud ma’nī-yi eṭrāf-ı ‘ālemi şüretā püyende olub bir ṭālib-i pāk-gevher ve sālik-i ser-rişte-i bāb-ı Kevşerden ṭaleb ider ki kendiniñ tālib-i ‘unşūr-ı laṭīfnde ol ṭālibiñ mir’āt-ı ḡayr-ı meclūnı kendiniñ nefes-i ‘İsā-şıfatınıñ terbiyesiyle mücellā vü muşaffā eyleyüb tā ol ṭālibiñ ḳalbi āyīne gibi rü-nümā olub kendiniñ cemālını āyīne’-i ṭālibde müşāhede eyleye. Zīrā insān-ı kāmīl daḡi kendi cemāl-i bā-kemāline ‘āşıḳdır.

(Meşnevī):

عاشق آینه باشد روی خوب

صیقل جان آمد و تقوی القلوب

Eger su’āl olunsa ki insān kendi zāt ü şıfātına naḡar eyledikde kendi kendüyi görür. Pes āyīneniñ fā’idesi nedir?

جواب فان رؤية الشيء نفسه بنفسه ليست هي مثل رؤية نفسه في امر آخر يكون له كالمراة فانه نظهر

نفسه في صورة يعطيها المحل المنظور فيه على مقتضى هيئة المحل كالمراة النفس والتنازها عند مشاهدة الانسان صورته الجميلة في المراة

التي غير حاصل له عند تصوره لها وكظهور المستطيلة في المرآة المستطيلة مستطيلة والصورة المستديرة في المرآة المستديرة مستديرة

المستطيلة مستطيلة والصورة المستديرة في المرآة المستديرة مستديرة وكظهور الصورة الواحدة في المرآة المتعددة متعددة وامثال ذلك

(Cevab: Bir şeyin kendisini kendisiyle görmesi, kendini başka bir şeyde görmesinin aynası değildir. O, onun için bir ayna gibi olur. Zira onun kendisi öyle bir şekilde zuhûr ediyor ki, kendisine bakılan yer ona, o yerin şekline göre o sureti veriyor. Nefsin, suretlerini, tasavvur ettiği anda kendisine bir şey hasıl olmayan aynada, kendi güzel şeklini müşâhede ederken nefsin heyecanlanıp zevk alması gibi ve dörtgen bir aynada dörtgen'in aynı şekilde zuhûru gib. Yuvarlak bi şeklinin yuvarlak bir aynada yuvarlak olarak zuhuru gibi ve bir suretin müte'addit aynalarda müte'addid olarak zuhûru gibi) Bu beyāndan saña **خلقت العالم لاجلكم وخلقنكم لاجلي** (Alemi sizin için ve sizi de benim için yarattım.) hadîş-i kuḏs̱isiniñ sırrı zāhir olur. (Rübā'i)

ای باعث شوق وطلب خوبی تو

فرع طلب منست خوبی تو

کر آینه محبت من بنورتو

ظاهر نشدی جمال محبوبی تو

Pes mürşid-i kāmīl böyle tālib-i pāk-gevher-i kābiliñ talebinde sa'y-ı belīğ gösterir ki ele getüre. Lākin böyle tālib-i kābil tālibler ortasında kem-yābdır. Kemā ķīle

ماكل طبع قابلا ولاكل قابل طالبا ولاكل طالب صابرا ولاكل صابرا واجدا (Her fitrat -tabiat-

kabiliyetli değildir ve her kabiliyetli de talip değildir; keza her talip sabırlı değildir ve her sabırlı da vacid -zengin- değildir.) Pes imdi böyle tālib bulmaq 'asīrdır. Bundan ötüri Şems-i Tebrizī Hazretleri buyurmuşlar ki: Altı yıl etrāf-ı 'ālemi ṭolaşub tecessüs eyledim. Bulmadım Elā Celāle'd-dīn-i Rūmī'yi buldum ḳaddesallahu esrāre-hümā. Pes imdi tālib āyine-i insān-ı kāmilde tecellī-i ilāhīniñ āsārını görür. Ve o daḫi āyine'-i

ṭālib-i k̄ābilde kendi cemālini müşāhede ider. **المؤمن مرآة المؤمن** (Mü'min mü'min'in aynasıdır.) ḥadīṣ-i şerīfiniñ ma'nā-yı laṭīfi bu beyāndan zāhir ü bāhir olur.

نی ز بهر همدست و ناله ساز

کو چوئی باشد تمهی دل اهل راز

Ney hem-dem-i sālik-i şādīk ve sālik-i 'āşīk ecliçün nāle vü feryād eyleyicidir ki vücūdı kebāb olan bir ṭālib-i Ḥaḳḳ ele getüre ki ol ṭālib daḥi sīh-i mücāhede'-i āteş-i 'aşḳla kızıub derūnunda olan ḥücüb-i enāniyeti iḥrāk idüb ser-ā-pā ney gibi tehī-dil olub ehl-i rāzdan ola.

نی چو خود خواهد دم زنده نفس

تا شود همدم بیابنده نفس

Ney gibi nefḥa-'i **ونفخت فيه من روحي** (15/29, 38/72) den zinde olmuş nefes ister. Tā ki dā'im ü bāḳī olan nefes ki nefes-i Raḥmānī'dir. Aña hem-dem ola. Ma'lūm oldı ki şol ṭālib ki öz vücūdın mürde ve rūḥ-ı izāfiyle zinde olmaya. Dā'im ü bāḳī olan Zāt-ı Ḳayyūm'a ḳurb-ı ma'nevī ile ḳarīb olmaz imiş.

هر که زاندم حی نشدشی کی بود

زنده و پاینده چون حی کی بود

Her ol kimse ki ol pāyende vü bāḳī olan nefsdan Ḥayy olmadı. Ya'ni şifāt-ı Raḥmānīyyetle zātın tecellīsi ki şūr-ı mümkinātla tecellīsinden 'ibāretdir. Ol vaḳtde ḥayāt ile mevşūf olmadı. Şu'ünāt-ı zātiyye ile ḳaçan şey' olub şüret bağlar. Belki min-ezeli'l- āzāl ilā ebedi'l-ābād meşāmm-ı vücūdı bŷy-ı ḥayātın eşer görmez. Ve beḥre-yāb-ı şifāt-ı ḥayāt olan Ḥayy gibi ḳaçan zinde olub ve şifāt-ı beḳā ile mevşūf olur olmaz.

شی بجویم کوز حی زنده شده

از بقا باقی و پاینده شده

Şey talep iderim ya'ni bir vücūda ṭālib ü rāğibem ki ol vücūd ḥayāt-ı zātīyyeden zinde olmuş ola ve beḳā'-i ḥaḳīḳīden bāḳī vü dā'im olmuş ola. Ya'ni kemālāt-ı ilāhiyyeyi bi-hasebü'l-isti'dād taḥşīl ü maḳām ve fenā vü beḳāyı 'alā ṭarīḳü'l-kemāli tekmīl eylemiş ola.

هر که زان حی دم چومن سازنده نیست

سوزشش از ساز خوش آینه نیست

Her ol kimse ki ol dem ḥayydan ya'ni 'İsā-şıfat maḫhar-ı ḥayāt olmuş bir zinde nefsiñ ḥuzūrunda özünden mürde olub ḥayāt-i bāḳī-i ebedī ile ḥayy olmaya. Benim gibi ḥuzūr-ı Rūşenīde taḥşīl-i Rūşenī nūr-i ḥayāt-ı ma'nevī eylemişdir. Benim gibi şadā eyleyici degildir. Āniñ sāzda olan sūzīşi ḥoş degildir. Ya'ni sāmi'in olan ṭālibān-ı rāḥ-ı Hudā'nıñ kelimāt-ı pend-āmīzinden ḥaz eyleyüb mü'eşşir olmazlar. Ve anıñ kelimāti anlara ḥoş gelmez. Zīrā özinden mürde Ḥaḳḳ'la zinde olmuşumdur.

هر که زان دم ساز ما را بستنود

چون فلک کرد سرم بهر ش تند

Her ol kimse ki bizim ol ḥayāt-ı ḥaḳīḳī ile getürdigimiz nefesiñ istimā'ına ḳādir-i gūş-ı taḥşīl eyleyüb bizim ol dem ḥayydan olan şadāmızı işide. Ol sāmi' ol şadāyı istimā'ından ötüri felek-mişāl başımıñ etrafından dolanur.

آنکه شد دانا و جود از زنده دم

سر زهد چون خور بیایش دم بدم

Her ol kimse ki ḥayāt-i zātī ile ḥayy olmuş nefisden ḥayāt iḳtibās eyleyüb vücūd-ı muṭlaḳa dānā vü şuhūd-ı tāmla vücūd-ı muṭlaḳı vücūd-ı muḳayyedden dānā oldı. Güneş anıñ ḳadem-i rast-revine dem-be-dem baş ḳor.

کویکی خواهند اوراد در جهان

تا کند زنده زدم چون من روان

Ḳanı cihānda ol nefs-i mezkūre bir ṭālib-i rāḡib var mıdır ki baña yār ü hem-dem ve rāz-
daş ü maḥrem olmaḡla tā ol nefisden benim gibi rūḡ-ı revānı zinde olub ḡayāt-ı
ebediyye vü sa'ādet-i sermediyye vāşıl ola.

دم بدم زان می کشم از دم دمی

بو که با بدم زنده دم زان همدمی

Dem-be-dem ol vücūdı iksīr-i a'zam ve tiryāk-ı ekberden kem-yāb olan ṭālib-i ḡābilden
ötüri demden dem çekerim. Ya'ni ma'nā yüzünden eṭraf-ı 'ālemi cüst-ü-cū idüb dām-ı
cezbe-i endāḡte iderim. Ola ki zıkr olunan ṭālib-i ḡābil gibi ḡayāt-ı zātī ile nefsi zinde
bir hem-dem bulam.

هر نفس خواهم از ان زنده روان

همدمی رازان زدم آرم فغان

Her nefis ol ḡayāt-ı zātīyyeden zinde-revān olan ṭālib-i ḡābil bir hem-dem-i ferḡunde-
demī isterim. Anıñçün nefesden āḡ u fiḡān getirürüm.

نی چو خواهان نفس شد زاکهی

سیر بسیر بهر نفس زان شد آهی

Ney çünki nevm-i ḡafletden bī-dār olub mā-hüve'l-maḡşūdı Ḥakīm ü Ḥabīr'den fehm
eylemek için āḡāḡlıḡ şıfatıyla mevşūf nefse ṭālib oldı. Zīrā ḡayāt-baḡş-ı mürde-dilān ol
nefs-i mezkūrdur. Ol zıkr eyledigimiz nefesden ötüri başdan başa tehī oldı. Pes imdi
ṭālib-i 'āşıḡa lābüddür ki kendi āyīnesini jeng-i şūr-ı kevnıyyeden ve ḡüdūrāt-ı
imkāniyyeden pāk eyleye ki ḡābil-i tecellī ola. Nitekim dimişler: Taḡliyyeden
tecelliyeden münfekk olmaz. Hemān ki āyīne-i şāfī ola feyz-i Rabbānī anda mün'akis
olur. Zīrā ki feyz-i mebde'-i feyyāzdan 'ale'd-devāmdır. Her ḡāḡ ki āyīne'-i dil-i
ma'nādan tehī ola. Tecellī-i müterettib olub envār-ı 'ulūm-ı Rabbānī ve kuşūfāt-ı
kevnıyye gönülde zāḡir olur.

نی همی گویددمی سازش بسوز

شوچومن نالان دم از گفتن بدوز

Ney dā'imā şadāsı 'aşk-ı ilāhī ḥarāretiyle mümteziç olan nefse ḥiṭāb idüb dir: Benim gibi nālān ol ve nefs-i esrār-ı ilāhīyi fāş eylemek ile söylemekden dīk. Zīrā kelām-ı erbāb-ı 'aşkı mübtedīler fehmi eylemek mümkin degildir. Ve bunlara söz söylemek cevāhiri zāyi' eylemekdir ki Hazret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyhi vessellem buyurur: **كلم الناس على قدر عقولهم** (İnsanlara, akıllarının kestiğince konuş.) ve bir yerde daḥi buyurur: **من عرف الله كل لسانه** (Kim Allah'ı bilirse, lisanı ağır olur.) ve bir yerde daḥi buyurur: **ولا تطرد الجواهر على أفواه الكلاب** (Cevherleri köpeklerin ağızlarına atmayın.) ve bir yerde daḥi buyurur: **ولا تعلقوا الجواهر على اعناق الخنازير** (Kıymetli cevherleri domuzlarının boynuna asmayın.)

قدر زرزر کرشناسد قدر جوهر جوهری

آدمی را آن کسی داند که آدم زاده است

An Ebī Hureyre rażıyallahu 'anhü käle: **حفظت من رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم وعائين من العلم** (Resulullah'tan, ilimden iki şey keşfettim: Birisini size takdim ettim. Diğerini ise eğer onu size söylersem; -yemek borusuna işaret ederek- benim şu gırtlığım kesilir.) işārün ilā mecre't-ṭa'āmi ve 'an 'Ali İbn-i Ebī Ṭālib rażıyallahu anh inneḥü käle: **لو حدثتكم ما سمعت من فم رسو الله صلى الله تعالى عليه وسلم** (Ben Resulullah'ın ağızından işittiğimi size söylersem-Ali yalancıların en yalancısı ve fasıkların en fasıkıdır- diyerek yanımdan çıkar giderdiniz.) ve ḳuṭbü'l-'ārifīn Ḥāce 'Aṭṭār buyurur:

دل پر گوهر اسرار دارم

ولی اندر زبان مسمار دارم

Ve daḥi cāy-ı āḥirde buyurur.

کرخبرداری زحی لایموت

بردهان خودبینه مهر شکوت

Ve Ḥażret-i Mevlānā Hūdāvendigār ḳaddesallahū sırrahū buyurur:

هر کرا اسرار کار آموختند

مهر کردند ودهانش دوختند

شریعتدن شول کیسه قوپاروب طاش

اتارا ایسه سرحق تا کسه فاش

بودر فهم آیت همیشه عاده الله

قور اول طاشک یرینه عاقبت باش

مرده شوزین زندگی بی ثبات

کز حیات طیبه کشته زجات

Bu dirilik ki ḥalāsın anıñla zindesin bī-ṣebāt ü fenā-pezīrdir. **موتوا قبل ان تموتوا**

(Ölmezden evvel ölünüz.) muḳteżāsınca mevt ihtiyārıyla odur. Yalnız mürde ol eger ḥayāt-ı ṭayyībeden saña recā olmuş ise ya'ni ḥayāt-ı ṭayyibe ki luḥūḳ-ı mevtden pāk u 'ārīdir. Her kim ki ol ḥayāt-ı cāvidānī ile ḥayy ola maḗhar **المؤمنون لا يموتون بل يتقلون من دار الفناء الى دار البقاء** (Müminler ölmezler; anck dar-ı fenadan, dar-ı bekaya intikal ederler) olur.

زندگی پابندی جاودان

شد بقیم از حیات بیکمان

Ebedü'l-ābād dā'im ü bāḳī olub fenā-pezīr olmayan dirilik gümānsız ḥaḳḳa'l-yaḳīn baña 'ayān oldı ki ol bizātihi ḥayy olan ḥayāt-ı zātiyyedendir.

از حیات طیبه زنده استنی

کوچوا و بانسده دم از شیء حی

Ney memād-pezīr olmayan ḥayāt-ı tayyibeden zindedir. Qanı şu'ünāt-ı ḥayāt-ı zātiyyeden dā'im ü bākī olmuş ney gibi pāyende vü bākī nefis var mıdır? Yokdur.

سرمی زاننی نفس جو یا شوید

از دمیش دسازاو بو یا شوید

Ḥayy ü lā-yemūt olan zāt ecel ü a'lāniñ sırrını ol ney nefes olan merd-i kāmilden taleb idici olınız. Ol ney nefesin dem-i qudsīsinden āniñ dem-sāzını arayıcı olınız. Ya'ni ney-şifat olan mürşid-i kāmiliñ kelimāt-ı qudsiiyesi nefh-i Raḥmānī olmağla ol dem-sāz-ı ḥaḳīkī olan Cenāb-ı Raḥmān'a ma'rifeti ol merd-i kāmiliñ kelimāt-ı qudsiiyesinden taleb eyleyiñiz.

دم بدم روم طلب کن نفخ حی

که از ان دم هست سوز و سازنی

Yüri dem-be-dem nefes taleb eyle. Ve taḥşīlinde kemer-i hem-ten bağlayub cidd ü sa'yile nefh-i ḥayy taleb eyle ki neyiñ şadā-yı muḥarriki ḥayyiñ nefehatden olan nefesdendir. Zīrā ol sāzda olan sūz-ı ḥarq tecellī-i zātiyyedir ki Cenāb-ı Ḥayy-ı Muṭlaqdan leme'ān idüb būdını vücūd-ı ḥayyda nihān olub şems-i ḥaḳīkī rüy-ı zerreden 'ayān olur.

چون زده سازست سازنی بدید

بی دم ازنی سازسوزان که شنید

Zīrā ney şadāyı nefesden izhār eyleyicidir. Ve şadāniñ neyden zuhūruna nefes ālet meşābesinde olmuşdur. Nefessiz neyden ciğerleri sūzān ve gönülleri şerhā idüb bī-zār olan şadāyı kim işitdi? Ulü'l-elbāba ḥaffı degildir. Nefessiz neyden şadā müteşavver degildir.

نی که از دم درنو اساز آورد

سر همدم از نو از آورد

Ney ki nefesden maḳām-ı nevāda ṣadā getürür ya'ni bezm-i ezelde şem'-i zāt-ı eḫadiyetden şu'le-endāz olub tārīk-nişīnān 'adem-i nevā-yı nūr-ı vücūdıyle mevcūd olub bunlara kelām-ı ezelişi ile ḫitāb eylediği maḳāmdan ṣadā getürür. Sırr-ı hem-demī ol maḳām-ı mezkūrden istifāze idüb tālībān-ı esrār-ı Ḥudā'ya hediye için sır getürür.

نی همین گوید بعشاق از نو

ساز من راز است نه زیاد هوا

Ger ve ney 'uşşāka ḫitāb-ı kelimāt-ı naşīḫasında olan naḡamāt-ı nükāt-ı ġarībiyyesinden naḡme-sāz olub dir ki: Benim şadam sırr-ı maḫzıdır. Bād-ı hevādan degildir ki ehl-i hevādan şudūr eyleyen kelimāt-ı ṣadā ve kelimāt-ı bī-ma'nī gibi ola. Bel ki benim demim dem-i dem-sāz-ı ḫaḳīḳīde fānī olub **ان هولا وحی یوحی** (53/4) ile bākī ḳalmışdır.

نی دم دم ساز بود آور نیم

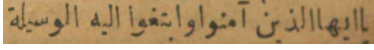
چون عدم کشته وجود آور نیم

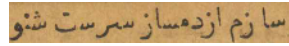
Benim nefesim nefḫa'-i nefehāt-ı dem-sāz-ı ḫaḳīḳīdir. Ve vücūdum daḫi ānıñ varlığındandır. Ansız 'ademden mevcūd olub vücūda getürici degilim. Zīrā ben fi'l-ḫaḳīka ma'dūm olmuşum. Benim vücūdum fi'l-aşl 'adem-i izāfī ile ma'dūmdur. Anıñ rüh-ı izāfīsi baña ḫayāt-baḫş olub beni beyābān-ı 'ademden şehr-i vücūda getürmeye. Ben şüret-pezīr olub levh-i vücūda naḳḳāş-ı naḳş-ı ḫaḳīḳīye ḳābil degilem.

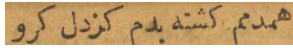
دم وجودم از عدم ساز آورد

کز نو عاشق را راز آورد

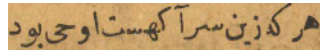
Benim vücūdumuñ nefesi ki fi'l-ḫaḳīka ma'dūmdur. 'Ademden mevcūd olub şüret-i kelām-ı pendiyye ile ṣadā getürüb sem'-i sāmi'ine işāl ider. Ki ol şadānıñ naḡamāt-ı esrār-āmīzinden 'uşşāka esrār-ı ilāhī beyān ve 'ulūm u ma'ārif-i ledünnī 'ayān idüb ol

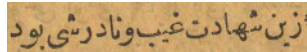
dürr-i yetīm olan sırr-ı ḥaḳīḳātü'l-ḥaḳā'īki getürür. Zīrā evvel emirde ṭālībān-ı mübtediyān esrār-ı ilāhīyeyi bilā-vāṣīṭā feyyāz-ı ḥaḳīḳīden istifāzeye ḳādir degillerdir. Pes imdi insān-ı kāmīl naḡamāt-ı esrār-āmīz vāṣīṭasıyla vesīle olub anlara esrār-ı ilāhī ve envār-ı nā-mütenāhīyi īṣāl ider. İmdi ṭālībān-ı rāḥ-ı Ḥaḳḳ ve rāḡībān-ı vücūd-ı muṭlāḳ vesīleye muḥtāc oldılersa Cenāb-ı Allah Ḳur'ān-ı 'Azīmü's-ṣānda bunlara vesīle ṭalebi ile emr eyleyüb (5/35) buyurur.

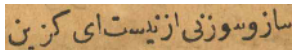

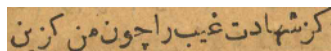
Ey ṭālībān-ı ṣādīḳ ü rāḡīb ü 'āṣīḳ, benim nefesim esrār-ı ilāhīyeyi mübeyyen oldıḡım bildiñ. Bu daḡı ma'lūmuñ olsun ki ol tecellī'-i Raḡmānī ki benim dem-sāzımdır. Benim sāzım ol tecellīden sırdır. Ol sırrı cān ḳulaḡıyla müstemī' ol ve daḡı ol sırrı nefese muḳārenetle baña hem-dem olmuşdur. Göñli ḳuyūd-ı sūrīyyeden ḥalāş eyleyüb ol sırrıñ istimā'ına girü eyle ta ki sen daḡı ol sırra maḡrem ve ol sır ile müserrā olan şāḡīb-i sa'ādetlere hem-dem olasıñ.

Her ol kimse ki bu sırr-ı ilāhīden āḡāhdır. Ya'ni 'Alīm ü Ḥabīrden bilā-vāṣīṭa bu sırrı fehm idicidir. Ol kimse kendi varlıḡından meyyīt ve ḡayāt-ı ḡayy-ı bāḳīden ḡaydır. Bu 'ālem-i şahādetden 'ālem-i ḡayba sefer-i ma'nevī ile sefer idüb ve kendi vücūd-ı mecāzīsinden ḡā'ib olub ya'nī rūḡ-ı ḳayd-ı ṭabī'at ve bend-i unşuriyyetden ḥalāş olub 'ālem-i ḡayba 'urüc eyleyüb ol maḳāmda vücūd-ı 'aynīsini vücūd-ı ḡaybiyyede ḡayb idüb nādirü'l-meşel bir şey' olur ki dūnyā vü 'uḳbā ve mā-fḡhimā aña 'adīl olmaz.

Ey mümtāz-ı ‘ālem olan t̄alib-i Ḥaḳḳ v’ey muḥtar-ı benī ‘ādem olan rāḡib-ı vüçüd-ı muṭlaḳ! Neyiñ kelām-ı nuṣṣiyye ve kelimāt-ı pendiyyesi ve sūz-ı ‘aşḳla yanub yaḳılması bundandır ki efrād-ı t̄alibāna ferden ferdā hiṭāb idüb sen daḥi benim gibi ‘ālem-i şehādetden rü-gerdān olub ‘ālem-i ḡaybı ihtiyār ile ya’ni vüçüd-ı şehādeti vüçüd-ı ḡaybīye vüçüd-ı fānīyi vüçüd-ı bākīye deḡiṣüb vāṣıl-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ol dir.

سرمن ازناشم هر که شناخت

زین شهادت او بسوی غیب تاخت

Her ol kimse ki benim nāle vü efgān ü cünūnumdan benim sırrımı fehm ü idrāk eyledi. O kimse pür-himmetini açub bu ‘ālem-i şehādetden ‘ālem-i ḡayb tarafına bertāb eyleyüb çāpūd-ı raḥt-ı vüçüdını ‘ālem-i şehādetden ḳaldırub ‘ālem-i ḡaybı mesken ü me’vā idindi.

دم بدم فریاد من در انجمن

بهر غیبت از نفس نمود من

Dem-be-dem ‘ālem-i keṣretde benim feryād ü fiḡānım ve nāle vü zārım ḡaybü’l-ḡuyüb olan ‘ālem-i vaḥdet, ecli içündür ki ‘ālem-i yūmn-i ḥaḳīḳīden zāhir olan nefes-i Raḥmānī’den o ‘ālem baña gösterildi.

کر شهادت غیب را بویان شوند

ز وجبات طیبه جویان شوند

Şāhid-i ḡaybī nefes-i ḥaḳḳānī kisvetiyle baña anıñçün cilve-ger oldı ki t̄alibān-ı rāh-ı Ḥudā’yı ‘ālem-i şehādetden ‘ālem-i ḡayba da’vet eyleyim. Anlar daḥi ‘icābet eyleyüb cānib-i şehādetden taraf-ı ḡayba pūyān olalar ve vüçüd-ı ḡayb-ı muṭlaḳdan ḥayāt-ı ṭayyibeye t̄alib ü rāḡib olalar.

ساز سوزانم برای آن بود

بو که یک کس از صدایم بو برد

Benim gökler delici ve cānlar eridici şadam anıñçün nağme-sāz olub zāhir olur ki benim şadā-yı dil-nüvāz ü edā-yı cān-güdāzımdan bir kimseniñ meşāmm-ı cānı ʿitr-ı ḥaḳīḳat ile muʿaṭṭar olub bu ʿālem-i şüretten rū-gerdān ola.

داند از همدم رسد ما را وجود

ایس که بی همدم عدم سازیم زیود

Ol sālīk-i muḳarreb dergāh bilüb ve āgāh ola ki bize vücūd-ı hem-demden irişüb zulmet-i ʿademden nūr vücūda getürür. Zīrā hem-demsiz ben ʿadem gibi kendi būdumdan nā-būdum.

بی دم همدم ندانم چون حیم

لاشیم بی دم زدم کویانیم

Eger dem-i hem-dem olub ḥāristān-ı ʿademden gülistān vücūda getürüb kendüniñ ḥayāt-ı zātiyesinden beni ḥayy idüb varlık iʿṭā eylemese aşla bende benim ḥayāt sıfātıyla mevşūf olduğıma ʿilm ü şuʿūr olmazdı. Pes imdi benim varlığım hem-demiñ nefsi-Raḥmānīsinden olduysa dem-i hem-demsiz lā-şeyim yaʿni aşla şuʿunāt-ı zātiyye ile mevcūd olub şavt-pezīr olmam ve dem-i dem-sāzdan güyā degilem yaʿni ben dem-i hem-demden güyā olub ṭālibāna esrār-ı Ḥaḳḳ'ı beyān eyleyici olmam.

بوالعجب بود منست از بی صفت

که از آن کل شد لسان معرفت

Cemīʿ sıfātımdan bī-şıfat ve nuʿütumdan bī-naʿt olmaḳlığdan vücūda gelen benim varlığım ʿacāyibden aʿceb ṭurfa varlıqdır ki ol varlığı taʿrīf ü ʿayān idüb silk-i taştīr ü ṭaḳrīre nazm eylemekden lisān-ı maʿrifet küll oldı. Ve benim varlığımı bir vaşıfla vaşf idüb rişteʿ-i taḥrīre dizüb beyān eylemeye ḳādir olmadı.

بی دم نایی وجودم پس خفیبست

کز وجود و از عدم بی واقفیبست

Ey revende-i rāh v'ey sālīk-i āgāh ma'lūm olsun ki ta'ayyūn-i evvel ki 'aql-ı evvel vü kalem-i a'lā vü rūḥ-ı a'zām vü ümmü'l-kiṭāb vü esmā'-i külliye ve bunların gayrı ile ki meşāyih-i 'izāmīn muştalihātından tesmiye olunur. Ve ḥaḳīkat-i Muḥammediyye bu ta'ayyūn-i evvelden 'ibāretdir. Pes imdi bu cümle esma vü şıfātın tekeşşürü eşyānın zuhūri i'tibāriyledür ve daḥi gayb ü şehādetden kevneyne müte'allik olan cemī' eşyānın a'yān-ı ta'ayyūn-i evvel sūretiyle birbirinden imtiyāz-ı tarīki üzeredir. Bu tecellīye nefes-i Raḥmānī dirler. Pes imdi nefes-i Raḥmānī şūr-ı mümkināt-ı kevniyetle Ḥaḳḳ'ın zuhūrundan 'ibāretdir. Nitekim Şāḥib-i Gülşen-rāz buyururlar. (Beyt)

چوقاف قدرتش دم بر قلم زد

هزاران نقش بر لوح عدم زد

Çünkü irādet-i ilāhī nefes-i Raḥmānī ta'ayyūn-i evveli icād eyleyüb kalem-i a'lā andan 'ibāretdir. Hezār-güne nuḳūş-ı a'yān-ı keşīrāt-ı mevcūdāt gayr-ı mütenāhīyi eger ruhānī eger cismānī levḥ-i 'adem üzere naḳş eyledi. Ve bu 'ademden murād 'adem-i izāfīdir. 'Adem-i muṭlakın muṭlakā vücūda ḳābiliyeti yokdur. Çün vücūd-ı ḥāriciyye nisbetle a'yān-ı şābiteye 'adem dirler. Bu nev' 'ademe 'adem-i izāfī dirler. Çün ḳudret-i Sübhānī nefes-i Raḥmānī ile a'yān-ı eşyayı 'ilminden izḥār eyledi. Elbette ol şūr-ı 'ilmiyyenin ṭaḥḳīki vücūd-ı ḥārici ile olmak mümkündür. Vücūd-ı ḥāricī daḥi ol nefesin muḳtezāsındandır ki ol nefes-i Raḥmānī'dir. Her iki 'ālem Ḥaḳḳ'ın tecellī'-i şuhūdiyyesi ile zuhūr buldılar. Şūr-ı mezāhir-i kevniyyede Ḥaḳḳ'ın bu zuhūrına daḥi nefes-i Raḥmānī dirler. Pes imdi Ḥāzret-i Pīr ḳaddesallahu sırāhu ḥāzretleri daḥi buyururlar ki: Nā'iniñ nefesi siz ya'ni şıfat-ı Raḥmānīye ile mütecellī olan zātın nefes-i Raḥmānisi beni icād idüb baña vücūd i'tā eylemeksizin benim vücūdum ḥafīdir ya'ni 'adem-i izāfīyle ma'dūmdur. Ve a'yān-ı şābitede mektūmdur ki vücūddan ve 'ademden bī-ḥaber ü bī-vukūfdır.

از وجود واز عدم ما را خبر

چون نیم بودها نسبت اثر

Bizim için vücūd ü 'ademden haber yokdur. Mevcūd muyuz veyā ma'dūm muyuz vuḳūfumuz yokdur. Zīrā ben hebā mişālinde kendi vücūdımdan fānī ve nā-būd oldum.

زین شهادت غیب شد کو یادیم

زان عدم نسبت نیایم همدم

Gūyā nefsim bu 'ālem-i şehādetden ğayb olub 'ālem-i ğaybu'l-ğuyūbı mesken ü me'vā idindi. Andan ötüri ben ma'dūm meşābesinde olub hem-demimi bulamazam. Naḳl olunur ki cenāb-ı şerīfleri mecnūn-şıfat bī-hod olub kendiyle münācāta müte'allik ebyāt ü ḥaḳāyık söyler imiş. Gāhī mebhūt ve bī-hoş olurlar imiş, ve gāhī sūziş-i nār-ı muḥabbetden nāle vü feryād idüb bī-hord u ḥāb gezerler imiş. Bu mışra' ile dirler imiş:

عاشقم اما ندانم یا کیم

کس نداندر سوز و ساز من

غیر همدم از دل دمساز من

Benim yanub yaḳılmamıñ ve şadā-yı dil-sūzumuñ sırrını benim hem-demimiñ ğayrı kimse bilmez. Göñül 'āleminden baña tecellī eyleyüb nefes eyleyicidir. İmdi benim sūzumuñ sırrını sūzān eyleyen dem-sāzımıñ sırrını gūyā vü nālān eyleyen bilür ki 'ālem-i ğaybu'l-ğuyūbdan göñlüm 'ālemine tecellī eyleyüb cemāl-i bā-kemālini keşf eylemişdir. Nitekim cenāb-ı şerīfleri bu ebyāt-ı dürer-bārlarında bu ḥil'at ile müşerref oldukların beyān idüb buyurur: (Ebyāt)

قد تجلی فی فؤادی ربنا

جاء من ذاك التجلی لی فنا

زال عنى كل شىء من وجود

صرت لاشيئا بعد بما فى الفنا

ثم يغنى القلب عن تعديته

كى ينال السرا دنى من دنى

لم ازل من نحو محودا تما

كالذرا ر تحت ظل اوها

ثم منى لا ترى عين اثر

كيف كانت رؤيه للاء لا

بعد هو اعلم لى آيه

قد قرأت عار يا عنى بها

كل شىء هالك الا وجهه

حى وقبوم هكنا بين البقا

صرت ابنا معنويا للخليل

ابن ابن روشنى باطنا

احسن الاقوال قول للحسن

ما يقول الا فى ينطق لها

چون نداند عشق را جز عشق چیست

سوز و سازم را زدم داننده نیست

Çünkü 'aşk nedir 'aşkıñ ğayrı bilmediyse mâhiyet-i 'aşkıñ ta'rîfini yine 'aşk bildiyse benim nefesimden zuhûr iden sûz u sâzımı kimse bilici degildir. Ancağ yine gûyâ vü sûzân eyleyen bilür. Ve 'aşkı 'aşk bildigi gibi 'âşkı daħı yine 'âşık añlar. Bu vādîniñ ser-bâzları **من لم یذق لم یعرف** (Tatmayan bilmez) dimişler. (Beyt):

Ağız tatlı mı olur bal bal dimekden

Nasîb olmayıcak anı yimekden

پس چه گونه وصف آن بی کیف ذات

در بیان آرد کسی از ترهات

Pes imdi mu'arref-i 'aşk yine 'aşk olub 'aşkı 'aşkıñ ğayrı ta'rîf ü beyânâ kâdir olmadıysa ol bî-keyf ü bî-çün olan zâtıñ vaşfını kelâm-ı mâ-lâ-ya'nîden bir kimse ne nev'le beyâna ve ne vechle 'ayâna kâdir olur. Hiç 'ankâ dâm-ı şayyâda ve baħr kûzeye sığar mı? Sığmaz. Mahbûb ve merğub-ı vücûd-ı muṭlağ Sâlâr-ı Enbiyâ-ı Muħammed Muştafa şallallahu te'âla 'aleyhi vessellem **لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك** (Ben seni, senin zatını sena etmen, övmenden başka şeyle övemem, ancak senin kendini övdüğün gibi överim) buyurur. Pes imdi ol zât-ı şerîf anı vaşf eyleyüb aña lâyığ şenâ ihşâşına kâdir olmayıcak sâ'irler mağâm-ı 'acizde yokluğ 'urve-i vuşkâsına berk yapışub ol Zât-ı Ağdesi vâşıf yine âniñ kendi zâtı olduğına mu'terif ola. Nitekim ehl-i 'irfânıñ ercümendi Ĥazret-i Şeyḥ Sa'dî buyurur: (Rubâ'î)

بنده همان به که زتقصیر خویش

عذر بدرگاه خدای آورد

ورنه سزا وار خدا ونديش

كس نتواند كه بجاي آورد

ترك حرف و صوت كن روا كه هي

از بيان عشق جو تو آ كه هي

Ḥarf ü şavtı terk eyle bî-ḥarf ü bî-şavt ü bî-istimā' kelām-ı Rabbāniyye bir gūş-ı ma'nevī taḥşīl ile ol bî-keyf ü bî-çün olan zātdan āgāh olub beyān-ı 'aşqdan eger sen āgāh isen ve ḥaḳīḳatle 'aşqa vuşul murād iderseñ ṭālib-i Ḥaḳḳ olan mādām ki terk-i şūret idüb bu vücūd-ı mecāziden mücerred ve bāṭın-ı mā-sivāullahdan tefrīd idüb ğarḳ-ı baḥr-ı lāhūd olmaḳla müfred olmaya. Bî-ḥarf ü şavt Zāt-ı Aḳdes'den esrār-ı ğaybī fehme ḳādir olmaz.

نی صفت از سوز و ساز آور کلام

چون بیان معنوی در هر مقام

Ba'de terkü'l-ḥarfü'l-şavt mişāl-i ney başdan ayaġa tehī olub kelāmı sūz-ı tecellī-i 'aşḳ-ı ilāhīden ve şadā-yı 'aşḳ-ı ilāhiyle mümtezic kelimāt-ı ṭayyibe-i rūḥānīyyeden getür. Her maḳāmda Ma'nevī'niñ eylediġi beyān gibi ki her kelimesi vāridāt-ı ḳudsiyyedir ve her ma'nāsı nefehāt-i ünsiyyedir.

کوهه ایما و ابها مست و رهن

لمح نسبت کن بصر سازند غمزن

Ol Ma'nevī'niñ kelām-ı dürer-bārı cümle ĩmā ü ibhāmdır ki ma'ānī-i celīlesi nüfūs-ı ṭālibāna ḥaḳḳā ve sür'atle tebādür eyleyüb fūhūm-ı evvel emirde murād olunan ma'ānī-i ğarībesine vāşıl olamaz ve ol Ma'nevī remzdir. Gözden işāret eyleyen nazar gibi ki müşārün ileyh mādām ki maḳşūd-ı müşāre 'ārif ve esrārına vāḳıf olmaya fehm ü idrāk mümkün degildir.

زان بکو اسرار نی تابشوند

وز بیانت سوی معنی بگردند

Ol ĩmā vü ibhāmla pür olan Ma'nevî'den esrārını beyāna getürüb söyle, tā ol esrārı işideler. Daħi seniñ beyānından ħiŝse-mend olub ħarf ü şavtı terķ eyleyüb ma'nā tarafıñı tütalar.

چونکه هستی زنده دم عیشی نفس

زنده کن چون وی ز قدوسی نفس

Çünkü sen ŝıfat-ı ħayātla mevŝūf nefes-i ħayy taħsīl idüb 'İŝā-nefes olduñ. Mürde-dillerin iħyāsına kādır emrāz-ı nüfusuñ 'ilācına ve eṭvār-ı kulūbuñ ħaķāyık u daķāyıkınıñ minhācında māhirsin. Sen daħi Ĥazret-i 'İŝā gibi saña fetħ olunan ķuddūsī nefesden iħyā-i emvāt idüb ve levc-i melekūt-ı semāvāt-ı ma'nevī ve 'urüc-ı eb-i ervāħ ve ümm-i eŝbāħ olan ħaķīķat-i Muħammedī indirüb vāŝıl-ı ħaķīķatü'l- ħaķāyık eylemek ile anları ħayāt-ı ebediyye ile ħayy eyle.

ای حیات طالب از زنده دم

کو چوتواز نفع حی پابنده دم

Ey tālibleriñ ħayātı içün ħayāt ŝıfatıyla mevŝūf nefes-i ħayy ŝāħibi olan merd-i kāmil! Ķanı seniñ gibi bi-zātiħī ħayy olan zātın nefħinden vücūd bulub dā'im ü bāķī olıcı nefis var mıdı? Bu ma'lüm erbāb-ı 'uķıldır ki bir nefis ki ħaķķı ħayātıyla ħayy ola ol nefsin fevķinde nefis-i uħrā olması mutaŝavver degildir.

از نفعت فیہ من روحی درآ

چونکه شد روح القدس همدم ترا

Bāb-ı nefahtü fihi min rūħiden dāħil-i Ka'be-i ħaķīķat ol çünkü rūħu'l-ķuds saña hem-dem olub delīl oldı. Rūħu'l-ķuds'dan murād leb-i ķalbdır. Emānet ķoyulan insān-ı ħaķīķīdir. Vücūdı tevbe ve telķīn ile ve evvelā lisānla kelime-i Lā ilāhe illallah'a

mülâzemetle zâhir olur. Hayât-ı kalbden soñra lisân-ı cânla mülâzemetle hâşıl olur ve mutaşavvife bu rûhu'l-ğudse tıfl-ı ma'ânî tesmiye iderler. Zîrâ vücudı ma'neviyât-ı kudsiyyedendir ve tıfl tesmiye olması birkaç nüktelerden ötürüdür. Evvelkisi, ol tıflın tevellüd-i ümm ile olduğu gibi ki az az büyüyüb hadd-i bülûğa varınca baba anı terbiye ider. Kezâlik tıfl-ı mezkûr dañi esmâ-i tevħîd ile terbiye olunub hadd-i kemâle vâşıl olur.

İkincisi, ta'lîm-i 'ilm ekşeriyâ eţfâl içündür. Pes imdi ta'lîm-i 'ilm-i ma'rifet dañi şu tıfl içündür.

Üçüncüsü, taħkîka tıfl-ı ednâsı zünûbdan pâkdir ve şu tıfl dañi dense şirk ü ğaflet ü cismâniyyetden pâkdir.

Dördüncüsü, rûhî ekşerelde maħşûş olan şüret-i şâfiyede görünür. Bu tıfl dañi menâmâtta melâ'ike gibi emr ü şüreti üzerine göründiğiçün tıfl tesmiye olunur.

Beşincüsü, Allah Te'âlâ anıñ netâyicini tıfliye ile vaşf eyledi: ويطوف عليهم ولدان مخلدون

(Onları, ebedî gılmanlar tavaf ederler) kavlı-i şerîfiyle ve dañi غلمان كأنهم أولؤمكنون (O gılmanlar, adeta inci dizisi gibi.) kavlı-i şerîfiyle.

Altıncüsü, taħkîka şu ism anıñ için i'tibâr olunması leţâfetinden ve nezâfetinden ötürüdür.

Yedincüsü, 'alâ selîli'l-mecâz şu ismin iţlâkı bedene ta'alluķı i'tibâriyledir. Ve dañi anıñ şüret-i beşere mütemeşşil olması melâħat-i ecli için tıfl iţlâķını anıñ üzerine binâdan ötürüdür. İstişğâr ecli için degildir. Ve dahi aña tıfl-ı i'tibârî bidâyet-i hâline nazâr olındığı içündür. Pes imdi rûhun ol rûhu'l-ğuds olan tıfl-ı ma'ânî ile ünsiyeti vardır.

Cism ü cismânî Allah'a maħrem olmaķlık mümkün degildir. Nitekim Hâzret-i Resûl-i Ekrem şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem buyurur: لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل

(Benim için Allah ile beraber bir vakit vardır ki, O'na ne melek-i mukarreb ve ne de kitap sahibi peygamber ona vakıf olamaz.) Nebiyy-i Mürsel'den murâd beşeriyet-i Nebî

‘aleyhisselām; melek-i muḳarrebden murād rūḫāniyyet-i Nebī ‘aleyhisselāmıdır ki nūr-ı ceberūtdan ḥalk olındı. Nūr-ı lāḫūta dāḫil olmaḡa ḳādir degildir. Ve daḫi peyḡamber ‘aleyhisselām buyurur: **ان الله جنة لافيه حور ولا فصور و لانهر ولا غسل ولا لبن بل نظرك وجه الله تعالى** (Benim için bir cennet vardır ki, orada ne hurî, ne köşk, ne nehri, ne bal ve ne de süt vardır. Aksine senin nazarın doğrudan Allahü Te‘âlâ’nın zatıdır.) ve daḫi Allah Sübhānehü ve Te‘âlâ buyurur: **وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة** (O günde bütün yüzler aydınlıktır ve Rabbine bakarlar.) ve daḫi Ḥazret-i peyḡamber şallallāhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem buyurur: **سترون ربكم كما ترون القمر ليلة البدر** (Gece bedir halinde ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi görürsünüz.) İmdi melek ü cismāniyyet ol ‘āleme dāḫil olmayıcaḡ olurlarsa bizler nice dāḫil oluruz. Nitekim Cenāb-ı Allah ḫadīş-i ḳudsīde buyurur: **لو كشف سبحات وجهه جلالى لاحترق ما مد بصرى** (Benim Celālim’in zātı’nın güzelliḡi keşbolunsaydı, şüphesiz gözün görebildiḡi her şey yanardı.) Ve Ḥazret-i Cebrā’il ‘aleyhisselām buyurur: **لودنوت ائمة لاحترقت** (Bir parmak daha yaklaştaydım, yanardım.) Pes imdi ‘ālem için lāyık olan tıfl-ı ma‘ānī ismiyle müsem mā ḫaḳīḳat-i insāniyyeyi taḫşīl eyleyüb ve ol tıfl-ı ma‘ānīyi esmā-i tevḫīde mülāzemetle terbiye eyleyüb ‘ālem-i cismānīden ‘ālem-i rūḫānīye iḫrāc eyleye ki ol ‘ālem sırdır. Bu ma‘nāda meḫar-i ‘arīfīn ‘aynī’l-ḳuzād Hemedānī buyururlar: (Rubā’ī)

مارا بجز این جهان جهانی دکرست

جز جنت فردوس مکانی دکرست

از راه نسبت بیجایی دکرست

وان کوهر باکان زکانی دکرست

Ol ‘ālemde Allah’ın ḡayrı diyār yoḡdur. Ol ‘ālem nūrdan bir şaḫrā-yı bī-niḫāye meşābesindedir. Tıfl-ı ma‘ānī ol şaḫrāda ṭayerān idüb ol şaḫrānīn ‘acāyib ü ḡarāibi

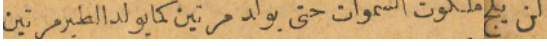
temāşā ider. Lākin ol temāşādan haber virüb beyān eylemek mümkin degildir. Ol maķām-ı ‘ayn-ı vaḥdetde kendi yaķıninden fenā bulan muvaḥḥidiniñ maķāmıdır ki ortada nūr-ı cemālullah’dan ğayrı vücūd yokdur. Zirā insān cemālullah muķābelesinde kendi nefsiñi görmez. Ḥayret ğalebesinden ve nefsiñiñ maḥv olmasından ötüri nitekim Şeyḥ Ferīdüddīn Aṭṭār ḳuddise sırruḥ buyurur: (Rubā’ī)

دران صحرانهاده تحت معشوق

همه جانها چو صفتهای طپوراست

بکرد تخت دائم جوش وسوزاست

همه دلها چو کلهای شکفته است

Ve ‘İsā aleyhisselām buyurur: (Semavatın melekûtuna hiç kimse giremez ki iki defa doğmuş olsun. Nitekim kuş iki defa doğurulur.) tevellüdden murād tıfl-ı ma‘nevī-i rûhāniyyeniñ ḥaķīķat-i ķābiliyet-i insāndan tevlīdidir ki ol tıfl-ı ma‘nevī-i ḥaķīķā insāniñ sırrıdır. ‘Ulūfesi nūr-ı şeri‘at ve ḥaķīķatiñ ictimā‘ından ḥāşıl olur. Şu ma‘nāniñ zuḥūruñdan sonra buḥūr-ı ḥalkdañ ḳu‘ūd-ı emre ‘ubūr ḥāşıl olur. Belki ‘ālemiñ küllīsi ‘ālemiñ rûḥunuñ zuḥūruñdan sonra bilā-ḥarf velā-şavt ‘ulūm-ı rûhāniyye ve ledünniyyeyi fā’iz olur. Vallāhu ‘alem bi’s-şavāb.

تاز سرنی شونند آکه دی

طالبان زنده دم از همدی

Tā ki rûḥ-ı ḳudse hem-dem olmaķlıķdan kesb-i ḥayāt-ı Cāvidān iden ṭālibān-ı zinde-dem neyiñ sırrından bir nefes ‘āĝāh olalar. Ḥaķīķāt sırrına ‘ārif olub ve rumūz-ı dem-sāza vāķıf olalar.

چون سرنی شدی آکه صفت

برمنا طول اسان از معرفت

Çünkü sırrını anlayub ‘āgāhī ile mevşūf olduñ. **من عرف الله كان طال لسانه** (Kim Allah’ı bilirse, lisanı uzun olur) fehvā-yı münīfī üzere ğavvās-ı deryā-yı vahdet olub ma‘rifet dürrlerini iħrāc eyleyüb bezl-i ħavāşş ü avām ile tā ki **شر الناس من اكل وحده** (İnsanların en kötüsü, tek başına yiyendir.) mazharı olmayasın.

سوزنی را از بیانت سازکن

زان نواعشا قرادم سازکن

Ney ‘aşk-ı İlāhī ile niçün yanub yaqılır. Neyiñ sūz u güdāzını beyān ve nāz ü niyāzını ‘ayān eylemekliginden şadā eyleyici ol ve ol şadāda olan nağme ki sırrı **ونفخت فيه من روحي** (38/72, 15/29) den remz ve ĩmā ider. ‘Uşşāka ol nağmeden nefes eyleyici ol.

باز کواحوال نی را کز چه رو

می شود شاکی صفت زان تند خو

Tekrār neyiñ aĥvālini beyān eyleyüb ĥālden ħāle ğetür ki ne yüzden şıfat-ı şākī ile muttaşif olub ol ittişāfdan tünd-ĥū [y] ü perīşān-hāl ve müteğayyirü’l-bāl olur.

چون جدا نبود می از همدمش

از چه کرد دمشکی آن خوش منش

Çünkü ol şıfat ile mevşūf olan insān-ı kāmīl ve merd-i āmīl ve ‘ālim bir nefis kendi hem-demiñden cüdā degildir. Bā-ĥuşuş dem hem-deme, hem-dem olmaqlıqdan kendiniñ var olduğına ‘ārīfdir. Ve ol enāniyyet ĥuşundan müşteki olur ki enāniyyet-i ĥakīkiyye şāhibi olub kendi enāniyyetini bi’l-küllīye vücūd-ı ĥakīkatü’l-ĥaĥāyıkā muzāf eylemişdir. Nitekim Ĥazret-i Molla Cāmī ‘aleyhi raĥmetü’l-bārī bu ma’nāyı iş‘ār idüb bu beytlerinde buyurmuşlar: (Beyt)

یا من بدا جبالک فی کل ما بدا

باد اهر ارجان مقدس تر افدا

می نالم از جدائی تو دم بدم جونی

این طرفه تر که از تو نیم یک نفس جدا

کوش حس کرسست از اشینداو

تا خاطر ابازدانی از صواب

Gūş u hūş cem‘ eyleyüb vā‘dī-yi ğafletden bī-darlık şahrāsına getürüb bu su‘ālin cevābını neyden işit. Ta haṭāyı şavābdan farḳ eyleyüb ḥakīḳat-i ḥāli ḳāl-i neyden fehm eyleyesin.

کوش حس کرسست از اشینداو

ترک او کن کرئه حیوان بخو

Gūş-ı ḥis ki nātık ve ğayr-ı nātık anda müştereklerdir. Neyin ḥālden ḳāle getürdiği ma‘ārif ve esrārın istimā‘ından inmedir. Ol ḳulluğı terḳ eyle eger sen şıfat-ı ḥayvāniyyetle muttaşıf degil isen.

بی سؤال از ساز خود دارد همی

قال اوساز است از سوزان دمی

Ney kendiden zuhūr eyleyen şadādan su‘āl ider. Zirā neyiñ şadāsı ol tecellīdendir ki ālem-i ḥaḳāyıkda ayn-ı şābitesı oldur. Ve ḥāricde daḥi ana mazḥar düşüp anıñla mevcūddur. Ve su‘ālātını suāl-i istidādī ile ezelde su‘āl idüb mu‘aṭṭā i‘tā eylemişdir. Neyiñ ḥālden ḳāle getürdiği şadadır ki ol tecellīniñ fenāsından ḥāsıl olan sūz-demliğindendir.

نی وجودش از عدم سائل بود

کز چه هست نیستی نی سان بود

Ney kendiniñ ‘ademden mevcūd olub hāriçe muşavver olmasına tālib ü rāgıb olub sāil olur ki ma‘dūm iken neden ol ma‘dūmiyyetden mevcūd olub ney libāsıyla mülebbis olur.

نی شکایت زین کندیش نمودمش

چونکه یابداهل دم راهدمش

Çünkü ney ehl-i dem olan hem-demini bula. Buñdan şikayet ider ki ebyāt-ı ātīyede saña ‘ayān ü beyān eylese gerek. Sem’-i cānla anıñ şikayetinden olduğını istimā‘ eyle ki tā temām fehm eyleyüb ḥakīkāt-ı hāle ārif ve sırr-ı k̄āle vākıf olasın.

سازنی از دم بدم زین پرسش است

کز چه دم دم ساز را آبرزش است

Neyin nefes-i Rahmāniyye muḳārin şadāsı bu su‘ālden ötürüdür ki anıñ dem-sāza müstağraḳ olması ne nefesdendir, ol nefesiñ ḥakīkati nedir?

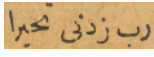
نیستی در هستی نمودنش

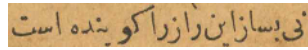
کم نسازد حیرت افزودنش

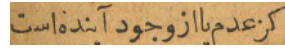
Ve aña varlıḳda yokluḳ gösterilmek ya‘ni müstağraḳ-ı baḫr-ı beḳā iken tekrār rūy-ı fenā nümāyān olmaḳ anıñ ḫayretine ziyādelikden noḳşān virmez. Her ne kadar ki ğavvāş olub ihrāc-ı dürer-i ḫaḳāyık-ı me‘ānī ve ğurer-i deḳāyıkı keşf ü ‘ayān eyleye. Ḥayret daḫi ziyāde olub **من عرف الله كل لسانه** (Kim Allah’ı bilirse, lisanı vakarlı ve olgun olur.) mazharı olmağla gözleri giryān ve ciğeri büryān olub hāline maḫrem ve derdine merhem bulamaz.

زان تحیر دم بدم شاک صفت

می شود نالان ز فقد معرفت

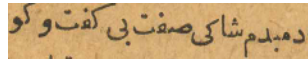
Dem-be-dem müstağraq-ı baħr-ı celāl olmağla‘ilm ü ma‘rifeti ‘ilm-i ilāhīde maħv idüb maqām-ı cehl-i basīde ħayrān ü ser-gerdān olub ol ħayretten şākī-şıfat şekvāyı kendüye yār eyleyüb faqad ma‘rifetden bākī vü nālān olur. Nitekim bu maqāmda serdār-ı enbiyā ve nūr-ı çeşm-i evliyā Muħammed Muştafā şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem (Ey Rabbim! Benim hayretimi artır.) du‘āsıyla du‘ā iderlerdi.

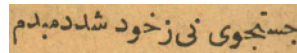

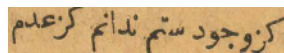
Ney bu sırrı sadā-yı cān-güdāz ve edā-yı dil-nüvāz ile taqrīr ü beyān ve taħrīr ü ‘ayān idüb söyleyicidir ki sadāya muqārenetle zāhir olan bu sırrı-ı ilāhī ‘ademden mi zuħūr idüb gelicidir ve yāħūd ħakīqāte mevcūd olub ħāricde şüret mi bağlayub gelicidir?

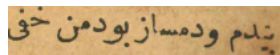

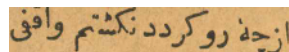
Ney bu sırrı sūz-ı tecellī-i ilāhīde ve sāz-ı kelām-ı pend-āmīzde bī-kıyl u kāl şākī-şıfat dem-be-dem taleb eyleyicidir.

Neyin cüst ü cūsu nefes-be-nefes kendi vücūdunuñ rebi‘ meskūnundan oldı. Eyā bu benim vücūdum ‘ademden mi mevcūd oldı ve yāħūd vücūddan mı zāhir oldı deyüb maqām-ı nefsi ve bilād-ı eṭvār-ı qalbi seyāhat eyleyüb ve ol eḳālīm ü bilādde sākine olan merdān kuvā-yı ‘akl-ı ma‘ād ve me‘āşī su‘āl idüb bu sırrı ‘ayne’l-yakīne vāşıl olub ħaḳka’l-yakīn ħāşıl eylemek için tek ü pūde oldı.

Dem-i dem-sāz baña muḳārin olmasa dem-sāzsız benim varlığım ḥafīdir ya‘nī nefes-i Rahmāniyle şu‘ūnāt-ı zātīyye zāhir olub vücūd-ı ḥāricīde mevcūd olub şüret bağlamasa benim vücūdum a‘yān-ı şābitede olan vücūd-ı ma‘nevīde ḥafī ve mestürdur. Çünkü ben dem-sāz baña muḳārin olmağla şüret libāsıyla mülebbis oldum. Ḥāl böyle iken yine baḥr-i ḥayrete müstağraḳ olub fikr-i cinānım budur ki āyā bu esrār-ı ḥaḳīḳatine vāşıl olmaklık baña ne yüzden olur?

سوز این پرسش بساز آردمرا

زان کشم سوزان نفس اندر نو

Bu su‘ālīñ ḥarāretī beni gūya idüb giryān u nālān ider andan ötüri nağme-i sāz olub esrār-ı ilāhīyi beyān eylediğim ezmānda ol nağme içre nefes-i sūzān ile āḥ çekerim.

که ندانم سوز من از ساز کیست

حل این مشکل بمن بسکه خفیبست

Zīrā bilmem ve ‘ilm ü şu‘ūrum yokdur benim yanub yaḳılmam kimiñ şadāsıñın te’şīri ve kimiñ nidāsıñın tefhīm ü ta‘bīrindendir ki baña bu müşkülün ḥalli ziyāde ḥafīdir.

تا تهی از خود نکردم پر نیم

چونکه پر کشتم چه چیزم چون نیم

Mādām ki kendi varlığımdan boş olmayam ya‘ni mādām ki işār-ı ta‘alluḳdan ve hayāt-ı levāhıḳdan ve alā‘ik-i maddiyeden ki Ḥaḳḳ Sübhāne ve Te‘ālā’ınñ Hazret-i Mūsā ‘aleyhisselāma ḥitāb eylediği **یا موسی انی انار بک فاخلع نعلیک انک باواد المقدس طوی** (Ey Musa, ben senin Rabbinim gerçekten öyle ise papuç -nalın-larını çıkar. Şüphesiz sen, mukaddes bir vadi olan Tuva’dasın.) ḳavlı-i şerīfnde olan Ṭuvā ile müsem mā etvār-ı neş’e-i bedeniyye-i unşūriyyeden boş olmayam. Ta‘alluḳatdan münezzeḥ ve ‘ālem-i rūḥīde **انی انار بک** (Şüphesiz ben senin Rabbin’im.) ḥitābıyla ṭolu olmam. Pes imdi envār-ı

qalb yedi olduğı gibi etvār-ı neş'e-i bedeniyye dağı yedir. Evvelā sülāle'-i tīndir.

Nitekim Allah Tebāreke ve Te'ālā Qur'an'da buyurur:

ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طين ثم جعلناه نطفة في قرار مكين ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقه مضغة فخلقنا المضغة عظاما فكسونا

العظام لحما ثم انشأناه خلقا آخر فتبارك الله احسن الخالقين (23/12-14) çünkü ben dem-i innī ene Rabbūke ile

tolu oldum. Ben ne şey'im ki ben kendimden vücūdum ola, zīrā ben fānīyim. Aşlā

bende vücūddan eşer yokdur. Vücūd ol beni pür eyleyüb mevcūd eyleyen tecellīniñdir.

جون نيم اين سازدوق آوزنوا

از عدم باز وجود ستم سرا

Çün tenim baħr-ı eħadiyetde fenā-ender-fenā bulmağla müstağrak-ı şühüdem. Bu uşşāka

zevķ getürücü sadāda olan nağamāt-ı haķāyık ü deķayık baħna 'ademden midir yoħsa

vücūd-ı Zāt-ı Aķdes'den fā'iz olan feyz-i Aķdes'den midir?

بوالعجب اين دانش است از معرفت

كوزي كيف است واز كيفيت صفت

Ma'rifetden ĥāsıl olan bu dāniş bu'l-aceb bir dānişdir ki ol dāniş ālem-zāt-ı bī-keyf ve

bī-çündandır. Dağı şıfat-ı keyfiyet ile mevsūf-ı 'ālem şıfatdandır ki qalb-i insān-ı kāmile

bilā-vāsıta ilhām olunur.

سازي از سوزدم زين مشكل است

حل آني را چونندان در دست

Sūz-ı nefesden neyiñ şadāsı bu müşkülden ötüridür: Ol müşkülüñ ĥālī neyiñ göñli içre

bend gibidir.

که کنساید بندي را از دلس

غير هبدم چون ندانم مشكلش

İnsān-ı kāmiliñ göñlü neyden kendüye hem-dem olan nāy'-ı haķīķiniñ ĥayrı kim açar.

Ben vāķıf degilem. Zīrā ol bend-küşāniñ ma'rifeti baħna müşküldür.

جز که آن صاحب نفس عقده کشا

بندنی را حل که سازد کو مرا

Baḥa beyān eyle kimiñ ḳudreti vardır? Ol şāhib-i nefesiñ ğayrı ‘ukde-küşā olub insān-ı kāmiliñ göñli bendini ḥāl eyler kim vardır? Pes imdi ḥāl-i bend-dil neye ḳādir ancak ol şāhib-i nefesdir ki cemī’ mevcūdāt anıñ nefesinden şüret bağlayub ve anıñ ḥayātıyla ḥayy olmuşlardır.

زین سبب هر دم بساز دیگر است

درنوا نالان بر از دیگر است

‘Ukde-i dil insān-ı kāmili hem-deminiñ ğayrı ḥāl eyleyici olmadığı sebebden her dem bir dürlü şadā ile ‘andelib gibi’ ṭulū‘-ı seḥer şubḥ-ı cemālde efgān eyleyüb ve esrār-ı gūn-ā-gūn ile nağme’-i ḥaḳāyık-āmīzde nālān olmaḳdadır.

که رهاوی سازد که عراق

که بود در وصل و که اندر فراق

Geh Rehāvī maḳāmında geh maḳām-ı ‘Irāḳ’da geh erbāb-ı mūsikī beyninde meşhūr u müte‘ārifdir. Terennüm eyleyüb şadā getirür ki müstağraḳ-ı baḥr-ı visāl olub kevneyn ü mā-fīhimāyı ferāmūş eyler ve gāḥ āteş-i hicrānla sūzān olub sem-i ḥasret ü firāḳı nūş eyler.

که حکایت که شکایت سازا

جز که دم سازش نداندر از او

İnsān-ı vāḳıf ü merd-i ‘ārifin şadā-yı dil-āvīzi gāḥ infişāl-i maḳām-ı istiğrāḳdan şikāyet ve gāḥ zevḳ-ı ḥāl-i ittişāli ḥikāyetdir. Zīrā insān-ı kāmiliñ sırrını aña nefes eyleyici ki şıfat-ı zāt-ı ruḥānīdir. Anıñ ğayrı kimse bilmez.

کس نداند سر آن بیچون زبان

کز نفس بی را بسازد ترجمان

Ol zebān-ı bī-keyfiñ ve ol lisān-ı bī-çünüñ sırrını kimse bilmez. Zīrā ol lisān-ı ğaybī libās-ı ħarf ü şavtdan ‘ārīdır ki nefesden ħāşıl olur. Ney-şıfat olan insān-ı kāmili nefesden şadā ile ol zebān-ı ğaybiyye tercümān eyler. Pes imdi insān-ı kāmil cibilliyāt-ı beşeriyetden çıkub ser-ā-pā göñlüniñ ‘uķūd-ı seb‘asın ğüşād idüb mazħar-ı Ene’l-ħaķķ leyentiķu ‘alā lisānih ‘Ömer olmağla ol zebān-ı bī-çün ile münāsebet ü soħbet-i şāhid-i ħaķķīye mülāzemet ile ol lisān-ı bī-keyfe tercümān olmuşdur. Öyle olsa insān-ı kāmiliñ nefesle zāhir olan şadāsı esrār-ı ‘ālem-i ħaķķāti muħbirdir.

چون نکبجد بس که بچونست وی

خود شکفت این است از احوالی

Zīrā ol Zāt-ı Akdes bī-çündür öyle olsa lisān-ı ķālīñ ‘ibāretine sığmaz ve zebān-ı ħālīñ ĩmā vü işāretine gelmez. Aħvāl-i neyden zuhūr eyleyüb açık ta‘bir ü tefhīm ancak budur.

حیرت اهل النهارین است و بس

که نتاند در کش ادراکی ز کس

‘Uluvv-i himmet ve ref‘-i maķām ve menzilet ehilleri olan erbāb-ı ‘uķūlūñ taħyīri bundandır ki maħlukātđan bir ferdin idrāki ol zāt-ı bī-keyf ü bī-çünüñ derk ü fehme ķadır değildir. Nitekim Molla Cāmi‘ Hazretleri buyurur: (Rubā‘ī)

ای کشته نهان ز غایت پیدائی

عین همه عالی ز بس یکدائی

زان بیشتری که در عبارت کنجی

زان پاکتری که در اشارت آبی

Pes imdi bu meydān-ı ħaķķātiñ çābuķ-süvārları her ne ķadar ķadem-i esb-i himmeti üstüvār idüp sa‘yi bī-şümār eyleyeler. Bu şahrā-yı vaħdetin nihāyetine ve acāibāt-ı esmā ve ğarāibāt-ı sıfatın ğāyetine yetişmeyüb maķām-ı hayretde nāle vü hayrān-engüşť derd

ü hasret ve firākı bir dehān idüb taḥayyürden özge kendilerine hem-dem ü sūz-ı ‘āteş-i iştiyākdan ḥsıl olan derdlerine yine merhem bulmayub **رب زدنی بحیرافیک** (Ey Rabbim! Benim hayretimi artır.) du‘āsıyla zebān-küşā olub Şeyh Sa‘dī Hazretlerinin bu rubā‘îleriniñ mażmūnıña ‘ālim-i ‘ilm ü ledün olanlar Cenāb-ı Kāziyü’l-ḥacāte feryād iderler. (Rubā‘î)

ای برتزاز خیال و قیاس و کمان و وهم

وزهرچه گفته اند شنیدیم و خوانده ایم

مجلس تمام کشت و با آخر رسید عمر

ماهمچنان در اول وصف تو مانده ایم

عقل کل عاجز از درک و نیست

پیش آن شی جز تو و کل چون لاشی است

‘Uḳūl-i enbiyā ve fūhūm-ı evliyā ol zāt-ı muṭlaḳı idrāk eyleyüb ‘ibāret ve ‘işārete getürmekden ‘ācizdir. Ol cemī’ eşyādan ‘ārī tecellī-i eḥaşşıñ ḳatında icmalen ve tafşīlen cemī’ ‘avālim lā-şey’ gibidir. Belki mişāl-i ma‘dūm libās-ı vüçüd ile mülebbis olub mevcūd olmamışdır.

درک او زاد درک لا احصى ثنا

آمد از سرور کزین انبیا

Server-i güzīn-i enbiyā ve rehber-i gürūh-ı evliyā Muḥammed Muştafā şallallāhu Te‘ālā ‘aleyhi vesellemden ki ḡavvāsān-ı baḥr-i hüviyyetiñ serdārı ve ser-efrāzıdır. Ol Zāt-ı ‘Akdesiñ künhüni ve ol şıfat-ı muḳaddesiñ nihāyet ü ḡāyetiñi derḳ eyleyüb idrāk eylemeklikden beyān **لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك** (Ben seni, senin zatını sena etmen, övmenden başka şeyle övemem, ancak senin kendini övdüğün gibi överim.) geldi. Pes imdi bu maḳāmda lisān-ı ḥālī ‘ārifān-ı künk ü lāl olub taḳrīrden ve zebān-ı ḳalem-i

tahrīrden ‘ācizdir, zīrā bu maḳām fi’l-ḥaḳīkā beḳā olan maḳām-ı fenādır. Nūr-ı çerāğ-ı rūhānī ve çeşme-i ravza-i ma‘ānī ‘Aynü’l Ḳuzād Hemedānī buyurur: (Rubā‘ī)

افکنند دم رخد بمنز لکاهی

که نبرد هیچ دلیل راهی

چومن دوهزار عاشق اندر ماهی

می کشته شود که بر نیابد آهی

انبیا و اولیا طاجز صفات

کشته اندر کنه آن بیکف ذات

Anıñ celāl-i Ka‘besinde mu‘tekif olan enbiyā-yı ‘izām ve cemāl-i ḥilyesini vāşif olan evlīyā-yı kirām ol bī-keyf ü bī-çün olan zātın künhünü idrakden fūrümānde ve neye ḥayretde bī-tāb ü sergerdān olub şıfat-ı ‘acze mevşūf oldılar.

چونکه بی کیف است آن بیچون وجود

پس چه گوید کیف از و اهل شهود

Çünkü ol vücūd-ı bī-çün müşebbihiniñ teşbīhinden müberrā ve muḳaddisīniñ taḳdīsinden ve münezziḥiniñ tenzīhinden mu‘arrā hattā ta‘ayyün ve lā-ta‘ayyünden ve ıtlāk ve lā-ıtlākdan daḥi bī-keyfdir. Pes imdi deryā-yı eḥadiyetde sebāhat ü şahrā-yı vaḥdetde seyāḥat eyleyen ehl-i şühūd ol zāt-ı bī-keyf ü bī-çünüñ keyfiyetinden ne söyler.

مر عدم را کس نکفت از دیده ور

کو کشاید در وجود از خود بصر

Ey zū’l-‘ayn olmağla mazhar **فايما تولوا فثم وجه الله** (2/115) olan şaḥib-i sa‘ādet bil ve āgāḥ ol ki rāviyān-ı eḥādīs-i ‘ālem-i hakīkat vemuḥaddisān-ı aḥbār-ı diyār-ı ma‘rifet olan kümmelīnden kime rivāyet idüp taḥkīk-i ‘adem içün kendiden vücūd ve ol vücūdı

binefsih görür. Başar vardır ki ol başrı ‘adem-i mevcūd-ı hakīkīye ihtiyācsız binefsih açar dimedi. Sālikān-ı rāh-ı ʔarīkat ve vāşılān-ı baħr-i hakīkat ve mālīkāndır.

Mā‘rifet üç kısma münkasım oldı.

Evvelkisi zū’l-‘akldır ki anlar ħalkı zāhir ve ħaĸķı bāṭın görürler. Anlar katında ħaĸķ ħalkıñ mir’atı olur. Zirā kaçan rā’y-i mir’ata nazār eylese görinen şüretidir. Mir’at maħcüb olur.

İkincisi zū’l-‘ayndır ki anlar ħaĸķ’ı zāhir ve ħalkı bāṭın görürler. Anlarıñ katında ħalk ħaĸķ’ıñ mir’atı olur. Kaçan bunlar mir’at-ı ħalka nazār eyleyeler ħaĸķ’ı görürler. Zirā bunlarıñ nazārında ħalk maħcüb olur.

Üçüncisi mertebetini cāmi‘ olan şāhib-i sa‘ādetlerdir ki anlar mazħar **هو الاول والاخر والظاهر والباطن** (57/3) olub ħaĸķı ħalkda ve ħalkı ħaĸķda müşāhede idüb ve bunları eħad-ı hümā āhirden maħcüb eylemez. Ve anıñ eħadiyet-i zātı şühūdına keşret-i mezāhir müzāhim olmaz. Ve eħadiyet-i vech-i ħaĸķ kesret-i ħalkıyyete şühūdından anı maħcüb eylemez. Şeyħ-i muħaĸķıĸ-ı kāmīl Mūhyi’d-dīn ‘Arābī ħazretleri bu rubā‘ilerinde buyurdılar: (Rubai)

افى الخلق عين الحق ان كنت ذاعين

وفى الخلق عين الخلق ان كنت ذاعقل

وان كنت ذاعين وعقل فآرى

سوى عين شىء واحد قيد بالشكل

عشق نى رازين نظر نى كرد نام

كه عدم ديدش وجود ازوى تمام

‘Aşĸ neyi zū’l-‘ayn olub bu nazāra mazħar olduĸundan ötüri ney ismiyle müsemmä eyledi. Zirā ‘aşĸ neyden vücūd-ı mecāzīyi tamāmen ma‘düm gördi.

نالشی بهر اینست وزدم

کین عدم راده وجودش دمبدم

Neyiñ nefesden nāle vü enīni bundan ötüridir. Bu ‘adem için ki ‘adem-i izāfīdir. Nefes-be-nefes aña vüçüd virici vardır. Ol vüçüd virici kimdir?

زانکه بی دمسازمن کس نشود

جزدم دمسازمن کس نشود

İnsān-ı kāmiliñ nāle vü enīni nefesden oldığından ötüri nefessiz benim şadāmı kimse istimā‘ eylemez ve nefesden benim şadāmı istimā‘ eyleyen kimse daği benim dem-sāzımıñ deminden ğayrı istimā‘ eylemez.

چونکه خواهد ساز نغمه سازمن

ازدم دمساز آید سازمن

Çünkü nağme eyleyici baña nağme eylemek murād eyleye. Benim şadām baña nağme-sāz olan benim dem-sāzımdan gelür. Ya‘ni gül-i gülistān-ı ezeli cemālī goncasın açub ‘andelīb-āsā beni nağme-sāz eylemek murād eyleye. Ol ta‘alluğ-ı irādetiñ eşeri benim vüçüdıma sārī olub aşla mā ve menden bende eşer kıomayub benden gelen şadāda fi’l-ħaķīķa benim ‘alākam meslüb olub benim dem-sāzımdan gelür.

ازدم نایی که ساز آور شوم

بهر سو ز عشق دم پرور شوم

Her bār ki dem-i nā‘yī beni deminde olub ben dem-i nā‘yīden şadā getürici olmam. Ol şadā-yı pür-ğıdādan ħaşıl olan āteş-i ‘aşk beni sūzende olub ve benim penbe-i vüçüdümdan ħārice şu‘le-endāz oldığından ötüri ālūde-gān ‘avā’iķ-ı dünyeviyye ve efserde-gān-ı tābi‘-i dünyeniñ dem-i vüçüd-ı mecāzīlerin perende vü pervende oluram.

چون بھدلب بر لبم سازنده عشق

ساز سوزان خواه بنوازنده عشق

Çünkü ‘aşk sâzende olub lebini benim lebim üzerine kıoya. Ya‘ni maķām-ı febi yenıķıdan **ان هو الاوحى يوحى** (53/4) muķtezāsınca beni nātıķ eyleye ve ‘aşk şıfāt-ı cemāl ile nevāziş idici olmağla baña perveriş virüb benden gönüller yaķıcı ve cigerler delici şadāniñ zuhurını murād eyleye.

درنو عاشاق راساز آورم

بهرشان از همدم راز آورم

Ben daħi sem‘an vü řā‘aten diyüb maķām-ı nevādaki esrār-ı **ونفخت فيه** (15/29, 38/72) niñ maşla‘ından ‘ibāretdir. Uşşāka şadā getürici olub ‘ala-ķadr-i isti‘dād-ı ethem bunlar için hem-demimden esrār ü ma‘ārif ü ‘ulüm-ı ledünnī getürici oluram.

زان نواعش اقران لان كنم

زاستماع راز خوش حالان كنم

Ol esrār-ı řabiiyyeniñ řakīkatinden ‘uşşāka beyān eylemek ile ferāmüş eyledikleri ‘ālem-i eħadiyeti yād itdirüb ve bunları o āleme kemāl-i iştıyāķla nālān eylerim. Ol esrārıñ istimā‘ından řakīkat-i ĥāle vāķıf ve kendi nefislerine ‘ārif olub ve ol esrārıñ tecellīsinden tesellī bulmağla bunlarıñ ĥāllerini ĥoş eylerim.

سر عشق و عاشقی سازم شود

هر نفس کز همدم آید رود

‘Aşķ sırrı ve ‘aşıķlık sırrı benim sāzım ola. Her nefes ki gelür gider ol nefes baña benim hem-demimdendir.

ذوق بخشد سرخوشان عشق را

شوق او بدهد بمشتاقان نوا

Baña hem-demimden ol gelüb giden nefes ‘aşķ sarĥoşlarına zevķ başlar. Ol zevķden zuhūra gelen şevķ-i müştākān vech-i Ĥudāya nağme-sāzlık eyleyüb nağme virir. Ya‘ni

esrār **ونفخت فيہ من روجی** (15/29, 38/72) ki nağmeye muḳārin-i şadā ile neyden zūhūr ide. Ol esrār-ı fūhūm erbāb-ı şıdk u şafāya tefhīm ider.

زان شدم پرورده ساز سوز عشق

که شوم از نغمه ساز افروز عشق

Ben ‘uşşāqıñ sāz-ı sūzından andan öturi perverde oldım ki bādā ki mecālis-i erbāb-ı ‘aşqda nağme-sāzlıkdan āteş-i ‘aşqı şevzende vü şu‘le-i şevki fūrüzende olam.

عشق از دم میدهد سازم نوا

چونکه بیند بی نوایم از نوا

‘Aşq nefesden benim şadāma ve nağme-i esrār-ı **ونفخت فيہ من روجی** (15/29, 38/72) bī-ı‘tā ider. Çünkü beni hūzūzāt-ı kevneyn ve mā-fihimādan bī-naşīb görür.

زان نوای عشق راهان بی مقال

دم رسانم مستمرا ذوق حال

‘Aşq benim şadāma nağme-i sırt-ı **ونفخت فيہ من روجی** (15/29, 38/72) ye i‘tā eylediğinden öturi ol nağme-i ‘aşqdan bī-ḫarf ü şavt ve bī-dem-i erbāb-ı ḫāl olan müstem‘a zevk-i hāli irişdürürem. Ey tālib-i ‘aşıq şaḫın tiz ol ğaflete mecāl virmeyüb taḫşil-i ḫāl için mecd ü sâ‘î ol.

مستمرا ساز من ذوق آوراست

والهان عشق را شوق آوراست

Benim şadā-yı dil-sūzım müstemî‘e zevk getiricidir. Ve nidā-yı cān-fūrüzım ve elhān-ı ‘aşq maḫbūb-ı haḳīḳîye şevk getiricidir.

سر عشق از ساز من بشنو بهوش

کوش هس بکشاز بهر آن بنوش

Sırr-1 ‘aşk-ı cemāl-i şamedīyi benim sâzımdan gūş u hūşla müstemī‘ ol. Ol sırrıñ istimā‘ından ötüri ḥalāl-i riyāzād ve mücāhedāt ile penbe-i ṭul-i emeli sem‘-i zāhiriñden ih̄rāc eylemeklik ile gūş u hūşımı aç.

کوش حس کراست از اشیدنی

زان شود منکر بدو کردنی

Gūş-1 his ol sırrıñ istimā‘ından şāğırdr. Ol şıfat-1 denā’etle mevşūf olan aşamm-1 sırr-1 ‘aşkı işitmekliğe isti‘dādı olmadığından ötüri sırr-1 ‘aşka ve ‘aşk ehline münkir olur.

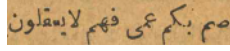
کرشیدی کوش حس آن سازا

کی بکفتی کر بوحی آور خدا

Ol şadāyı ki sırr-1 ‘aşkdan ‘uşşāka haber virür. Eđer gūş-1 his işitmeklik mümkün olaydı Allah sübhane ve teālā ol gūş-1 hisse ḥiṭāb idüb kaçan şāğır dirdi.

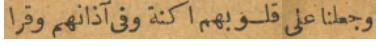
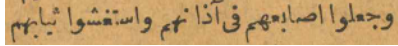
صم و بکم وعی کفت اندر کلام

اهل این حس را شنو رب الانام

Rabbū’l-enām olan Cenāb-1 Rabbu’l-ālemin bu hiss-i zāhiriniñ ehline Qur’ān-1 ‘azīmu’ş-şāniñ içinde (2/181) buyurdu. Gūş u dil sem’-i cānla istimā‘ eyle .

تالش نی از کرتی این کران

نشود جز کوش هوش از عارفان

Neyiñ ağlayub inlemesi bu maḳūle şāğırların şāğırlığındandır ki bunlar enbiyā vü evliyāniñ kelām-ı dürer-bārlarını işitmekden maḥrūmdurlar. Nitekim Cenāb-1 Bārī Qur’ān-1 Azīmu’ş-şānda bunlarıñ şāğırlıklarından haber virür (6/25,17/46) ve bunlarıñ ḥicābı aḥlāq-ı zemīme ve küdürāt-1 nefسانیyyedendir. Nitekim Cenāb-1 Allah Qur’ān-1 Azīmu’ş-şānda işāret eyledi (71/7) Ya’ni

جعلوا اصابع انكارهم في سمع بواظنهم فتصاموا بها وجعلوا ايضا اخلاق رديتهم مجابا لانفسهم فصاروا محجوبين فيها

Bu beyāndan ma‘lūm oldu ki sırr-ı ‘aşqdan haber virici olan şadā-yı pür-ğıda-yı neyi ‘ārifinden gūş u hūşuñ gayrı istimā‘ eyleyüb fehm eylemez.

نی شکایت زین کران سازد بساز

کرده کو یا ساز خود بر اهل راز

İnsān-ı kāmīl şadā-yı pür-enīn ile bu şağırlardan şikāyet eyleyüb ve bunlar mevta vü ‘umyā mişālinde olub ilāc-pezīr olmamağla bunlardan i‘rāz eyleyüb kendi sāz-ı irşād-āmīzini ehl-i rāz olan erbāb-ı ‘irfān üzerine gūyā eylemiştir.

کین کر بر چون خدا گفت است اصم

بس اصم کی بشنود رازم زدم

Zīra bu aşammları Cenāb-ı Allah Qur‘ān-ı azīmu‘ş-şānda aşamm-ı luṭfiyla yād eylemiştir. Öyle olsa aşamm olan benim nefes-i pür-esrārımdan zühūr eyleyen esrār-ı Rabbāniyyi kaçan işidür. Bu aşammlık ile mezkūr olan tā‘ife-i münkirāndır ki kulaqları penbe-i inkār ile tıkanmıştır. Ve münkirāndan çok kimse vardır ki enbiyā vü evliyayı görüb kelāmların istimā‘ eylemezler. Egerçi hem-meclis olurlarsa da zīrā ki çeşm ü sem‘ his ü şüretde kalmışlardır. Bunları görüb ve kelāmların işitmek müyesser değildir. İllā hiss-i bāṭnī ile müyesserdir. Bu beyāndan ma‘lūm oldu ki insān iki nev‘ üzerinedir. Biri şūrī ve biri ma‘nevīdir. Ve ol insān ki anıñ neş‘e-i ‘unşūriyyesi vāşıl-ı vücūdı nuṭfeden dökülmüştür. Nitekim Cenāb-ı Allah buyurur: انا خلقنا الانسان من نطفة امشاج (76/2) Ol sırr-ı İlāhīye lāyık değildir. Zīrā anıñ madde’-i vücūdı hāk-i tīre’-i zulmānīdendir ve ol ki insān-ı ma‘nevīdir nūr-ı İlāhīden zāhir olmuştür. Nitekim Allah Sübhāne ve Te‘ālā bu kavlı-i şerīfiyle işāret eyledi

هل اتى على الانسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا

(76/1) istifhām-ı ‘alā vechi’l-inkārdır. Ve daḥi

Ḥazret-i Resūl-ı Ekrem şallallāhu te‘ālā ‘aleyh vessellem الانسان والقرآن مؤمان (İnsan ve

Kur'an ikizdirler.) hadīş-i şerifiyle insān-ı ma'nevīye işāret buyurdu ve Emīrū'l-mū'minīn 'Ali İbn-i Ebī Ṭālib rażıyallāhu 'anhū ve kerremallāhu vechehü **انا كلام الله الناطق** (Ben, Allah'ın konuşan kelamıyım) buyurdu. Ve kıṭbu'l-'ārifīn ve 'umde-tü's-sālikīn Şeyh Ekber hāzretleri buyurur: (Rubā'ī)

انا القرآن والسبع المثاني

وروح الروح لا روح الاواني

ve Hāzret-i Mevlānā ḳuddise sırruh buyurur:

معنى قرآن بپرس از آنکس

وز کسی آتش زدست اندر هوس

Ma'lūm olsun ki evliyā'-ı kirām bu bedenden ğayrı bir beden ve bu tenden ğayrı bir tenleri daḥi vardır ki cāndan fark eylemek mümkin degildir. Aña beden-i müktesebī dirler. Nitekim 'ārifīnden birisi ser-firāz-ı enbiyā Muḥammed Muştafā şallallāhu Te'ālā 'aleyhi vessellem ḥaḳḳında buyurmuşlar: (Beyt)

محمد را چونان تن بود و تن جان

سوی مغراج رفت باین و بآن

نی بساز این را ز آرد دم بدم

من نیم بیدم شوای اهل دم

Ney sāz-ı dil-nüvāzla bu sırrı nefes-be-nefes getirüb Mesīh-āsā ehl-i dem olan şāhib-dillere ḥiṭāb idüb ey 'ālem-i vaḥdette muḳīm olub müstaġraḳ-ı ḳa'rīm-i eḥādiyet olan ehl-i dem biliñ ve işidiñ ki ben bī-nefes degilem baña gelüb giden nefes benim degildir, benim dem-sāzımdandır.

دم شناس دم گزین چون من دمی

تا شوی دمر اجو من تو همدمی

Ey ʔālib! Bir nefes benim gibi nefes aña ve nefes ihtiyār eyle tā ki sen daħi benim gibi nefese hem-dem olub şāħib-i nefes olasın.

دم کند زنده که بسازی تنم

ورنه بی دم حی کیم مرده تنم

Nefes-i Raħmānī ve feyż-i Sübhānī beni zinde ider ki ol ħayāt-ı cavidānīden fā'iz olan feyżle sāz-ı nuşħ-āmīzde izħār-ı mübālaġa eylemek ile ħayāt-baħş-ı mürde-dilān olam. Yoħsa ben bī-nefes kaçan ħayy olurum. Ten-i mürde meşābesindeyim. Benden ħayāt mutaşavver degildir.

دم دهد مارا وجود از همدی

زان زدم ساز آورم دم بدی

Feyż-i Yezdānī ve nefes-i Raħmānī bize vücūdı kendüye hem-dem olmaħlıktan virür. Dā'imā nefes hem-deme hem-dem oldıġından ötüri nefes-be-nefes nefesden şadā getürirem.

چون نیم بی دم مر انبود وجود

دم دهد مارا روان از ناله بود

Zirā ben neyim? 'Alāik-ı dūnyevīden ve 'avāik-ı ʔabi'at-i deniyyeden ser-ā-pā tehī olmuşam, bī-nefes baña vücūd olmaz. Bize varlıġı nāleden sārī olan nefes virür. Ya'ni cünün-ı 'aşķ-ı ilāhī nefes-i Raħmānī'niñ vücūd-i insān-ı kāmile sereyānı vāşıtasıyla zuhūr eyleye. Ol cünün sebebiyle fenā-ender-fenā ve bekā-ender-bekā hüveydā olub kendi būdından nābūd ve vücūd-ı Ĥaķķ'la mevcūd olur.

مر ده ام بی دم زدم زنده شوم

کزدم آرم سازونا لنده شوم

Ben nefessiz sā'ir mevtā meşābesinde mürdeyim. Nefes-i Raħmānī'den zinde oluram. Zirā şadāyı nefes-i Raħmānī'den getürürüm ve ol şadā ile inleyici oluram.

بی دمی شد مرگ نسبت بهر من

زان نیارم دمزدن در انجمن

Bu ‘ālem-i fānīde bī-nesfes mevcūd olmaqlık benim için ölüm gibi oldu. Nefessiz olduğım zamānda ölü gibi olduğımdan ötüri encümen-i t̄alibīn ve rāğībīne varub beyān-ı ma‘ārif ve ‘ulūm-ı ledünniyye kıdret getüremem.

دم بساز آرد مرا از سوز عشق

زان ز سوزان دم شوم افروز عشق

Beni sūz-ı ‘aşkıdan zühūr eyleyen şadāya nefes getürür. Ol nefes beni gūyā eyleyüb şadāya getürdigidinden ötüri ol nefes-i muħarrikden āteş-i ‘aşkı yalıñlandırıcı oluram.

سازم از سوزان دمست و نه از هوا

بی هو ادوقی بیاید زان هوا

Benim sāzım āteş-i ‘aşkla sūzān olan nefesdendir. Bād-ı hevādan degildir. Ol nefes-i sūzāndan zāhir şadāda nağmeden hevā-yı nefesden geçüb hevā-yı hüviyyetde pervāz eyleyen bī-hevā zevk bulır. Zevk-i rūhānī ile bu hevā-yı nefesānī zıddır. الضدان لا يجتمعان

(İki zıd bir araya gelmez.)

دم بود دمساز سوزان آورم

کز دم دمساز نالش اندرم

Vaqt olur cānlar eridici ve tenleri ihrāk idici şadā ile nefes getirürem. Zīrā benim derūnumda nefesden nāliš ü efgān izhār eyleyen nefes eyleyicidir.

کی بنالم بی دم دمساز من

تا بر آرم بهر ساز آواز من

Baňa benim dem-sāzım nefes eylemeksizin ben kaçan iñleyüb āh u enīn iderim ki tā şadā ecliçün benim āvāzım zāhir ola. İmdi mādām ki benim dem-sāzım baňa nefes nefh eylemeye benden şadā zāhir olmaz.

لب بلب تنهاده بامن نی نواز

کی ز سر ساز سازم کشف راز

Benim dem-sāzım ney-nüvāz olub lebini benim lelim üzere қomaya ya'ni kelām-ı ezelişi ile benim zebānımdan mütেকellim olub beni mazhar-ı ان الحق لينطق على لسان عمر (Şüphesiz Hakk Teala, Ömer'in lisanıyla konuşur.) eylemeye. Kaçan ben kâşif-i sırr-ı şadā olub keşf-i rāz eylerim.

ساز من از سوزش نای بود

چون ز سوزان دل بسازش دم دم

Benim şadām nā'yī-i haķīķiniñ beni yandırmasındandır. Zīrā ol sūzāndan nefes-be-nefes benim sūzişim nā'yī-i haķīķiniñ sūzān eylemesindendir.

سر نای کرد هست و ساز من

فاش سازد سوزش دم ساز من

Sırr-ı nā'yī ki nefesdendir ve benim sāzım benim dem-sāzım olan maħbūb-ı haķīķiniñ sūzişi ki erbāb-ı 'aşķıñ derūnlarında cāy-gīr olmuşdır. Āşikār eyleyüb 'ayān ü beyān eyler.

نی ز دم ساز آورد از بهر راز

بی دم از نی که شنو سوزنده ساز

Ney nefesden şadāyı esrār-ı ilāhīyi beyān ecliçün getirür. Nefessiz neyden ol esrār-ı ilāhīden haber virici şadāyı kim işidir? İşitmez.

سازنی از سوزد مسازش شنو

زان نواد مساز رادل کن کرو

Neyiñ şadāsını aña nefes eyleyiciniñ yandırmasından işit ve ol şadāda olan nağmeden vālih ü hayrān olub neyiñ dem-sāzına gönlünü rehn eyle.

سر عشق و عاشقی از ساز او

فاش سازد چون زدم دم ساز او

‘Aşk sırrı ve ‘aşıklık sırrı neyiñ sadāsından zāhir ü bāhir olur. Zīrā ol sırrı neyiñ nefesinden anıñ dem-sāzı olan ma‘şūk-ı ḥaḳīḳī fāş idüb āşikār eyler.

راز آرد سازی عشقا قرا

کر بود سازش رهاوی ورنوا

Neyiñ şadāsı esrār-ı ilāhīyi ‘uṣṣāka beyān eyleyüb lisān-ı ḥālden getirür. Gerek ol neyiñ şadāsı maḳām-ı Rehāvī olsun ve gerek nevā olsun ya‘ni neyiñ şadāsı ‘ālem-i küntü kenzde fe-ahyeyte sırrını muḥbir olsun veyāḥūd bu ‘ālem-i keṣrātten ol ‘ālem-i vaḥdete seyr ü sefer eyleyen ṭalibān-ı misāfirāniñ ḥālāt ü maḳāmātını muḥbir olsun bu iki ḥālīñ her ḳangısı olırsa olsun insān-ı kāmiliñ şadā-yı nuṣḥ-āmīzi ‘uṣṣāka esrār-ı ilāhīyi beyān eyleyüb riṣte‘-i taḥrīr ü taṣṭīr getirür. Ve sefer diyü ḳalbiñ Ḥaḳḳ’a teveccühüne dirler. Şālikān-ı mesālik dīn ü rāğibān-ı menāzil-i yaḳīn olan misāfirāniñ seferleri dört kısma münkasımdır.

Evvelkisi seyr-i ilallahdır ki ol seyr-i menāzil-i nefisden ‘ubūr idüb ufk-ı mübīne vāşıl olıncaya dekdir. Ve ufk-ı mübīn ḳalbiñ nihāyeti vü tecelliyāt-ı esmāniñ bidāyetidir. İkincisi seyr-i fillahdır ki ol seyr-i şıfāt-ı ilāhī ile muttaşıf ve esmā-’i nā-mütenāhī ile müteḥaḳḳıḳ olmağla ufk-ı a‘lāya vāşıl olıncaya dekdir. Ve ufk-ı a‘lā ḥazret ve ehadiyetiñ nihāyetidir.

Ve üçüncüsü ‘ayn-ı cem‘e ve Hazret-i Ehadiyete teraḳḳīdir ki maḳām-ı kāb-ı ḳavseyndir ki mā-baḳīye mürtefī olunsa maḳām-ı ev-ednādır ki nihāyet-i seferdir.

Dördüncüsi seyr-i billah ve anillahdır. Tekmîl-i nâkışân için maķâm-ı kürsîde muķîm olur. Ol maķâm-ı beķā ba‘de’l-fenâdır. Ve farkı ba‘de’l-cem‘dir.

نی ز عشق آردنوا بر عاشقان

زان چوئی نالان شوند از ذوق آن

Ney āşıklara nağmeyi ‘aşqdan getirir. Ney ‘aşqdan nağmeyi andan öturi getirir ki ‘uşşāk dahı ney gibi ol nağmeniñ zevķinden nālān olalar.

نی ز سوزان دم بس ساز آید می

چون بدم ساز اور داز همدمی

Ney dem-i sūzından şadāya gelür bir vaķtde ki eger nefesle ney şadāyı hem-demlikden getüre ve illā ne neyden şadā vü ne sāmî‘ine nidā gelür.

سوزش اندر سازنی از همدمست

نی چه دارد هر چه دارد از دست

Neyiñ şadası içre olan sūziş hem-demdendir. Neyiñ nesi vardır hiçbir şeye ķādir ve mālîk değildir. Her nesi var ise nefesdendir.

نی بساز آرد نفس را نی زبان

تا سازش سوز خود آرد بیان

Ney bî ģarf u şavt ve bî-zebān nefesi şadāyı getirür. Ta ki kendi şadāsından kendiniñ derd-i derūnunı beyān eyleyüb esrār-ı aşkı uşşāķa beyān eyleye.

سر عشق ازنی شوکا رد بساز

کز تو داری ذوق دانش ز اهل راز

‘Aşķ sırrını neyden işit ki şadāya getürüb saña beyān eyler eger sende ehl-i rāzdan olan şāģib-i dilleriñ dānişiniñ zevķi var ise.

نی نوای عاشقان ساز آورد

هر نفس کوم زد بس ساز آورد

Ney ‘āşıkların nağmesini ki ve nefahtü sırrını beyān ider ol nağmeyi şadāya getirür. Her nefes ki ney ol nefesi dem-sāzdan getirür. Ve illā sā‘ir enfās gibi bī-te’şīr olub sāmi‘īn andan behre-yāb olub ma‘ārif-i ilāhī ve esrār-ı nā-mütenāhīden hişşe-mend olmaz.

سازنی چون عود سوزند، ازوست

از شکر ذوقش خوش آید، ازوست

Neyiñ şadāsı mişāl-i ‘ūd-ı evvel **ونفخت فيه من روي** (15/29, 38/72) den ‘ibāret nağmeden sūzendedir ve ol şadāniñ zevki şekerden ehlī olub hoş-āyende olması ol nağme-i mezkūredendir.

نالشی بی برد و قست و مدام

کودهد مستی بطلب چون مدام

Neyiñ tazarru‘ ve niyāzı zevk-i eclī içündür ki ol zevk-i Ḥaqq‘la Ḥaqq‘iñ şühūdunda derecātīñ evvelidir daḥi müdām ecli içündür müdām diyü ḥamra dirler. Ol i‘tibār ile ki aniñ şāribi aña müdāvetmet gösterir. Kaçan ol zevk müstemir olub evşat-ı şühūda bālig ola şurb dirler. Bu beyt-i şerīfde olan müdām ol şurbdan ‘ibāret ola. Zīrā ol zevk ve ol müdām müdām gibi ya‘ni şīre-i engūrdan şaḳīlāne ḥamr gibi ṭālibe mestī virür. Nitekim müfteḥir-i erbāb-i sükker ‘Ömer İbnü’l-Fāriż ḥazretleri buyurmuşlar:

شربنا علی ذکر الحبيب مدامة

سکرنا بهما من قبل ان يخلق الكرم

Ve Molla Cāmī ḥazretleri ‘Ömer İbnü’l-Fāriż ḥazretleriñ bu beyti ki ḥamriyye nāmiyle müsem mā olan ḳaşıdelerindendir. Taḥrīr eyledikleri şerḥ-i dil-āvīzlerinde bu beytin mażmūnını bu rubā‘ī ile beyān idüb buyururlar (Rubā‘ī):

روزی که مدار چرخ افلاک نبود

و آمیزش آب و آتش و خاک نبود

بر یاد تو مست بودم و باده پرست

هر چند نشان باده و تالک نبود

نی سماع عاشقان خواهد خروش

کز نوای عشق سازند او سروش

Ney 'āşık-ların semā'ının cūşa ve zevk u şevkleriniñ hürūşa gelmesini ister. Zīrā ney sır ü şeyi nağme-i 'aşqdan eyler.

نی شکایت زین طلبدارد شنو

کوش هوش کز ساز او کرو

Neyin şikāyeti semā'-ı 'āşıkān hürūşa gelüb meclīs-i erbāb-ı 'āşıkın keremiyetini taleb eyleyüb tek ü pūde oldığından ötürüdür. Anın şikāyetini istimā' ile gūş ü hūşın anın kelām-ı nuş-āmīzine rehn eyle.

ساز سوزنی همیشه زین دمست

کز سماعش زوق مستی همدمست

Neyin dā'imā sāz ü sūzı bu nefesdendir ki ol nefesiñ semā'ından hāşıl olan mestlik zevkī neye hem-demdir.

نی ز عشق آرد بدم سازی سروش

کز نوای عشاق را بدهد خروش

Ney nefes eylemek ile 'aşqdan cezbe'-i İlāhīyi getürüb nefesde memzūc olan nağme'-i **ونفخت فیہ من روحی** den (38/72, 15/29) 'uşşāka kaynamaqlık i'tā eyleyüb dil-i 'uşşākı anıñla memlū ve küdürāt-ı nefsanīyye ve tabī'iyeden kırtarub meclū eyleye.

نی ز نفخ عشق کوینده شود

چون ز سازش سوز جوینده شود

Ney nefh-i ‘aşkdan nâṭīk olub sırr-ı ‘aşkı gūyende olur. Zīrā ney sūz-ı ‘aşkı nefh-i ‘aşkdan cūyende olub ve vücūdunda olan būdı ol sūzıñ nā-būd eylemesine ṭālib ü rāğīb olur.

بی دم عشق استنی مرده صفت

زندگیش از دست و ما لغت

Nefes-i ‘aşk neye hem-dem olmasa ney mürde gibidir. Ol sebebdendir ki neyiñ dirilik ile mü’ellifi nefesdendir.

نی حکایت میکند زان بی دمی

نی شکایت دردمی دم همدمی

Ney ol bī-dem olmaqlıqdan ve ol bī-dem olmaqlıqda olan aḥvāli ḥikāyet ider. Ney şikāyet idüb muṣṭarīb olur. Hem-demlik vaḳitlerini yād eyleyüb ol vaḳitleriñ zevḳinden inḳıṭā‘ sebebiyle feryād eylediği bir vaḳtde,

سرنی را عشق داند کرد مش

می شود نالان شده چون همدمش

Neyiñ sırrını ‘aşḳ bilür ki ney ‘aşkıñ nefesinden nālān olub bu şüretle kendi sırrı ile ma‘ānīniñ sırrını gūyā olur. Ve nefes neyden bu sır ile nālān olur. Çünkü neye hem-dem olmuşdur.

نی ز ساز عشق سوزان دم کشد

بی دم او نی ز خود کی دم کشد

Ney yaḳıcılık şıfatıyla mevşūf nefesi sāz-ı ‘aşḳdan çeker. ‘Aşkıñ nefesi olmaqsız ney kendinden kaçan nefes çeker.

عشق بدهد از توانی رافغان

کو بر از او شود چون تر جان

‘Aşk maḳām-ı nevādan ki küntü kenzen maḥfiyen ‘āleminden ‘ibāretdir. Neye fe-
ahyeyte sırrına maḳām eḫadiyetdir. Anıñla gūyā ider zīrā ‘aşḳ kendi esrār-ı ḥafisine
vücūd-ı neyden tercümān gibi olub lisān-ı ḡaybīden zebān-ı şehādete tercüme eyler.

نی نه ای عشق را جوینده است

کز تو ای او بدم گوینده است

Ney lisān-ı ḡaybden tercüme olunan naḡme-i sırr-ı ‘aşḳı ṭaleb eyleyicidir. Zīrā ney
‘aşḳıñ naḡmesinden nefesiyle tekellüm idüb sırr-ı ‘aşḳı keşf idicidir.

نی ز عشق آرد نفس بر اهل راز

زان شود سوزنده دم آن نغمه ساز

Ney erbāb-ı esrār-ı ḥaḳīḳat üzere nefesi ‘aşḳdan getürür anıñ için sūzende-dem olub
naḡme eyleyicidir.

عشق نی را پرورش بدهد بکی

تا شود آتش مزاج افغانی

‘Aşḳ kendi āteş-i derūnını neye idḫāl eyleyüb daḡ urmaḡla neye perveriş virür. Tā ki
neyiñ efḡānı āteş mizācında olub āḫire perveriş vire.

نی ز داغ عشق سوزان دم شود

سازنی را سوزان منضم شود

Derūn-ı ney dāḡ-ı ‘aşḳdan yanıcı külḥan gibi olur ve şadā-yı neye ol dāḡ-ı derūnuñ sūzı
ol sebebden munzamm olur ki neyiñ kelām-ı dürer-bārı nüfūsa mü’eşşir olub emrāz-ı
aḥlāḳ-ı zemīme ve şıfat-ı reddiyeden nüfūsı ḥalās eyler.

آتش عشق آوردنی را بساز

کاشنوند ازنی صدای جانکداز

Neyi ‘āteş-i ‘aşk ve şu‘le-i şevk-ı şadāya ve gūn-a-gūn edāya getürür ki ‘uşşāk neyden ol şadā-yı cān-güdāzı işideler. Ve ol şadāda münderic olan ma‘ārif ü ‘ulūmı ahz idüb ‘āmil olmağla dünyā ve āhirete lāyık iş ideler.

نی سوزان دم شود سازنده کار

کوچو دل سوزان کند افغان وزار

Ney sūzān-ı demden iş eyleyici olur ki dil-sūzlar gibi efgān ü zār eyleyüb ṭālibānıñ ḳālbleriñ muḥarriḳ olur. Ya‘ni ney sūzāna dem olan ‘aşkdan Mesīh-āsā mazhar-ı ḥayāt olub ḥarāret-i şems-i ḥaḳiḳāt ile perveriş bulmuş nefesden ṭālibān-ı visāl-i Ḥaḳḳ ve rāğibān-ı cemāl-ı muṭlaḳ olan gevher-i pākīzeleriñ dil-i mürdelerini ḥayy bu ahlāḳ-ı zemīme ve ṭebāyi‘-i deniyyeden pāk eyleyüb vücūd-ı lā-şeylerini şey’ eyleyicidir ki zīrā ney efgān ü zār ile ya‘ni ادع الی سبیل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة (16/125) muktezāsınca şālikān-ı mesālik-i yaḳīni rāh-ı Ḥaḳḳ’a da‘vet idüb öyle efgān ü zār ile da‘vetiniñ te’siri gönüllere kemāl-i te’sir ile mü’eşşir olur.

دم بدم نی زان دم سوزان وجود

ساز سوزش آورد مانند عود

Dem-be-dem ney ol vücūd yakıcı nefesden ‘ūd ki çalğū āletlerinden bir āletdir mānend-i ‘ūd şadāyı muḥarriḳ getürüb ḥālet-baḥş olur.

عشق نی را ساز سوزان دم دهد

سازنی سوزان ازان دم ده شود

‘Aşḳ neye nefḥ-i وفتحت فیسه من روحی (15/29, 38/72) den hāşıl olan sāz-ı dil-sūzı nefes virür. Sāz-ı ney ol nefes viriciniñ nefesinden sūzān olur.

نالش نی زان حرارت سوزش است

کردم نابی بدل آفروش است

Neyin enīn ü hanīni ol ẖarāret-i mezkūrīñ sūzişindendir. Zīrā nefes nāy-ı ḥaḳīḳīden dil-i ney şu‘le-dārdır. Ve ol şu‘le aña delīl-i bezm-i şāhid-i ḥaḳīḳi ve misāl-i vişāl-i maḥbūb-ı ezeli olur.

نی زسوزدم بساز آیدمدمام

اول و آخر چون نوادر هر مقام

Ney dā‘imā sūzumdan şadāya gelür. Evvel ü āḥir nağme her maḳāmda isti‘māl olındığı gibi ney daḥi sūz-ı demden şadāya gelür. Her maḳāmda nağamāt-ı esrār-ı İlāhīyi bi-ḥasebū‘l-ḥāl ve‘l-maḳām ḫālibāna beyān idüb ve bi-ḥasebi isti‘dād-ı ethem bunlara feyz-baḥş olur. Zīrā neyin şadāsı sūz-ı demden münfekk degildir.

نی ز عشق آرد نو ساز زندگی

از سرور عشق افر و زندگی

Ney nağme-sāzlığı ‘aşḳdan getürür ve āteş-i ‘aşḳ-ı ḫālibānı fūrüzende olmaklığı sürür-ı ‘aşḳdan getürür. Her bār ki insān-ı kāmīl ‘aşḳıñ zuhūrı sebebiyle ḫālibān-ı rāh-ı Ḥaḳḳ’a kelimāt-ı irşād-āmīzle güyā ola. Elbette fūrüg-ı ḫālibān şu‘le-dār olub ve āhen-i āşıkān cümle nār olur. Ol vaḳt ẖarāret-i āteş-i ‘aşḳla sūzān olub bī-iḫtiyārınca ḫālāt-ı ḡarībe ve maḳālāt-ı ‘acībe izḫār iderler ki ehl-i zāhir anıñ idrākinden ‘āciz olur.

نی ز دم نائنده و کویا شود

چونکه نای سازوی جویا شود

Ney ‘aşḳ-ı ilāhī ile nefesden enīn ü ḫanīn idici ve söyleyici olub ḫazīz-i mezellet-i nefesde ḳalan ālūde-gān-ı nüfūsı evc-i rıf at-ı maḳām-ı rūḫa irişdirmekde şarf-ı himmet idüb pūyān olur. Zīrā **و نفتح فيه من روجي** (15/29, 38/72) nefḫasın aña nefḫ eyleyen neyzen-i ḥaḳīḳī anıñ sāz-ı dil-sūzını cūyān olur. Tā ki ‘uşşāḳ anıñ Cenāb-ı Aḳdesine müteveccih olub pür-ḫālibleriñ küşāde eyleyüb ‘ālem-i lā-mekāna pervāz eylemek ile vāşıl-ı āşiyāne-i vaḫdet olub maḳām-ı eḫadiyetde muḳīm olalar.

نالشی از دم جوینده است

کز نفس رازش بدم گوینده است

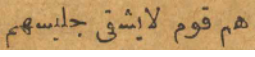
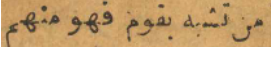
Neyiñ nāliş ü efgānı ve gūyā olub neşr-i ma‘ārif ü ‘ulūm eylemesi kendiniñ gūyā olmasına t̄alib olan nefes-i Raḥmān ve feyz-i Sübhānī’ dendir. Zīrā anı nefesden ol nefes-i feyz-baḥşıñ sırrını nefesle gūyende olub beyān eyleyicidir.

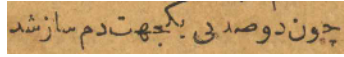
ارغنون آسا از ان دم کرد داو

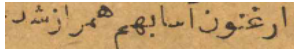
که دو صدنی را چو همدم کرد داو

İnsān-ı kāmīl kendiniñ gūyā olmasını cūyā olan neyzen-i haḳīḳīniñ nefesden ergānūn gibi nefes eyleyüb iki yüzünü birbirine hem-dem eylemek ile bir nefesden şadā itdirir.

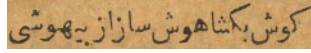
Ergānūn bir sāz-ı ma‘rūfdur ki iki nefḥası vardır. Āhen-girleriñ oldığı gibi bu menefḥalarıñ lüleleriniñ ucı kütük-mişāl içi tehī bir şeye şedd-i vuşūl olunmuşdur. Ve ol şey’in taraf-ı āhırinde bir nice mizmār vardır ki her biri bir perdeden şadā ve her biri bir nağme-i zevḳ-āmīz edā ider. Ve bu mezāmiriñ muḳābelesinde şantūr mesābesinde teller vaz’ olunmuşdur. Bir kimse ol telleriñ aşvātını aşvān-ı mezāmire uydurub on parmağıyla çalar. Gūyā ki bir nice yüz muhtelifetü’l-eşvān-ı sāzı bir yerde bir nice yüz sāzende çalar. Pes imdi insān-ı kāmīlin daḥi nefes-i Raḥmānī menefḥa-i tecellī’-i ism-i zāhir ve menefḥa-i tecellī’-i ism-i bāṭınla ol kütük mişālinde ta‘allükāt-ı kevnıyyeden tehī vücūd-ı pür-cūdına nāfiḥ ola. T̄alibān-ı sālīkān ki ol mezāmīr meşābesinden kendi gönüllerini insān-ı kāmiliñ gönlüne rabṭ eylemişlerdir. Yümn-i vaḥdetden riyāh-ı füyūzāt-ı İlāhiyye fā’iz olub ma‘ārif-i ‘ulūm-ı ledünnī zāhir olur. Ol vaḳtde her birisi kendi perdesi ki kendiniñ isti‘dāt-ı ezelişinden kināyetdir. İnsān-ı kāmīl vāşıtasıyla aḥz eyleyüb ve anlardan ol nefḥa bi-ḥaseb-i isti‘dāt-ı ethem zūhūra gelür. Ve sā’ir muḥibbān-ı mu‘teḳidān ki insān-ı kāmiliñ şem‘ bezmine pervāne-mişāl cem‘ olub ḥalkā’-i dervīşāna dāḥil olurlar. Ol şantur mesābesinde teller gibidir ki anları daḥi

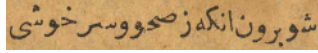
insān-ı kāmīl bi-ḥaseb kabīliyet-i ethem esābi‘-i lisān-ı ḳallāhi taḥrīk idüb ve ṭaraf-ı cenāb-ı ḳudse sevḳ eylemek ile füyūzāt-ı İlahīden hisse-mend eyleyüb şālikān-ı müsta‘idānla yek-reng olurlar. Eđerçi kim silk-i ṭālibāna dāhil olmadırsa da (Onlar öyle bir kavimdir ki, onların meclisine dahil olan şaki olmaz) fehvāsı üzere ol gürūhun ḥārici degillerdir. Nitekim Faḥr-i ‘ālem şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem (Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır) buyurur.

Çünkü insan-ı kāmiliñ bir terbiye sebebiyle ney-mişāl olan iki yüz ṭālib-i şādīḳ ve yār-ı muvāfiḳ bir uğura nefes eyleyici oldu icsām-ı müte‘addide ile bunlar mücessem iken ergānūn gibi dem-sāzları bir olmağla birbiriyle hem-rāz oldu.

Penbe‘-i ṭūl-i emeli gūşından ihṛac eyleyüb kelām-ı insān-ı kāmīli istimā‘ eclī çün ḳulağın aç ve bī-hūş olub ‘ālem-i ‘aḳlı ferāmūş eylemekden bir hūş ḥāşıl eyle ki mā-hüve’l-maḳşūd ol hūşdur ki bī-ḥarf ü şavt maṭlūb-ı ḥakīkīden esrār-ı ḡaybu’l-ḡuyūbı fehm eyleyen oldur. Ol vaḳt şaḥvden ve sarhoşlukdan ṭaşra ol ya‘ni şaḥv ki dā‘ire‘-i ‘aḳlda olub kendi mikdārın tedārik ve umūr-ı irşād-ı ḥalḳa meşḡul ve ri‘āyet-i emri Ḥaḳḳ etmektir. Ve sarhoşluk ki meşelā pādişāhın bir muḳarreb bendesi pādişāhın ḳurbında nefes-i vāhid gibi olmuş iken eṭrāf begleriñ de bir vilāyete varsa nice zamān pādişāh muşāḥebetiniñ lezzetiniñ sükkeri sebebiyle ol bendeye ḥalḳla üns etmege ḳudret olmaz. Eđerçi kim salṭanat iderse de kendi dergāhınıñ ḥükmüni pādişāh

dergāhınıñ hūkmine kıyās idüb gālaṭ iderler. Zīrā **لكل مقام مقال ولكل شان حال** (Her makamın bir makali ve her şan'ın bir hali vardır) vardır. Pes imdi sālīk-i mesālīk ḥaḳīkat-i şaḥv-ı sūkkerden ṭaşra gelüb maẓhar-ı **قلب المؤمن بين أصابع الرحمن قلبها كيف يشاء** (Mü'min'in kalbi, Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Dilediği gibi onu evirip çevirir) ola.

تأعدم سان از وجودت هیچ اثر

درماند بهر این دانش خیر

Kendi irādāt ü ihtiyārınıñ bir meretebe terḳ eylesesin ki maḳām-ı fenā-ender-fenāda **موتوا قبل ان تموتوا** (Ölmeden evvel ölünüz.) muḳteżāsınca mevt-i ıztırārīden ol mevt-i ihtiyār ile meyyit gibi olub **كل شيء هالك الا وجهه** (Her şeye helake mahkumdur. Ancak Allah'ın zatı müstesna) fehvāsı üzere vücūduñ 'āleminde kıyāmet-i kübrā zāhir ü hüveydā olub Vāhid ü Ḳaḥhār olan vech-i Bāḳī'niñ **لمن الملك اليوم** (40/16) nidāsına ḳuvā-yi vücūdiyeñde kimseniñ cevāba iḳtidārı ḳalmayub merātib-i beḳā-ender-beḳāda beḳā'-yı men lem-yezel meretebesinde vücūd-ı ḥaḳḳānī mevcūd olub vücūd-ı mecāzī ki ma'dūmiyetle bir meretebe terḳ eylesesin ki 'adem-i maḥz olub şā'ibe'-i vücūddan eşer görmeyenler mişālinde ašlā seniñ vücūduñdan eşer ḳalmaya ve bu dāniş-i mecāzīden bī-dāniş ve bu dānişniñ ta'alluḳātından pāk olub bu dāniş için sende ḥayır ḳalmayub 'aşḳla yār ü hem-rāh olasın. Ṭā'ife'-i şūfiyeniñ iştīlāḥātında mevt hevā-i nefsiñ ḳam'ından 'ibāretdir. Zīrā nefsiñ ḥayātı hevā ile dir. Nefs mukteżiyāt-ı ṭabi'īyye ve bedeniyeye meyl eylemez. İllā hevāya meyl ider. Ḳaçan nefes-i cihet-i süflīyyeye meyl eylese. Ḳaçan nefes cihet-i süflīyyeye meyl eylese nefes-i nāṭıḳa ismiyle müsem mā olan ḳalbi kendi merkezine cezb eyleyüb ḥayāt-ı ḥaḳīḳī-i 'ilmiyyeden cehl ile meyyit ider. Ḳaçan nefes kendi hevāsından ḳam' sebebiyle meyyit gibi olsa ḳalb-i bi't-ṭab'-ı muḥabbet-i ašliyyeye ve vaṭan-ı ašliyyesi olan 'ālem-i ḳudse ve 'ālem-i nūra daḥi ašlā mevt ḳabūl

eylemeyen ‘ālem-i ḥayāta mutaşarrıf olur. Kāle’l-İmām-ı Ca‘fer razıyallāhu ‘anh

الموت هو التوبة (Ölüm, tevbenin kendisidir.) قال ربنا ما جاهدنا من الجهاد الا الصغر الى الجهاد الاكبر (Ölüm, tevbenin kendisidir.)

(Öyleyse sizin yaratana tevbe edin de nefisleriniz öldürün.)

Femen tābe fekad dalle nefsehü şu ecilden meşāyih-i ‘izām mevti birkaç şınıfa taqşım eylediler. الموت الا حرم مخالفة النفس (Mevt-i ahmer, nefse muhalefettir.) muḥālefetü’n-nefsi

mevt-i aḥmere maḥşuş kıldılar. Ve limā reca‘a Resūlallah şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem min cihādi’l-küffāri قال رجعتنا من الجهاد الا الصغر الى الجهاد الاكبر (Biz, küçük cihaddan,

büyük cihad’a döndük) قالوا يا رسول الله وما الجهاد الاكبر (Ya Resulallah, Cihad-ı Ekber

nedir?) قال مخالفة النفس (Nefse muhalefettir.) Ve bir ḥadīş-i āḥirde yine Resūl-ı Ekrem şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem buyurur:

المجاهد من جاهد نفسه فن تاب عن هوى فقد حى بهداه عن الضلالة و بعرفته عن الجهالة

(Gerçek mücahid, nefesine karşı mücāhede edendir. Artık kim-nefsani-i hevasından tevbe ederse, onun hidayetiyle dalaletten kurtulur, diri olur. Yine onun marifetiyle cehaletten kurtulur.) ve daḥi Allah Sübhānehü ve Te‘ālā Kūr‘ān-ı Kerīimde buyurur:

او من كان ميتا فاحيينا (6/122) الموت الجامع لجميع الموتات (Bütün ölümleri kendisinde toplayan ölüm.) didiler.

(El-mevtü’l-ebayāz) Mevt-i ebyāzdan murād olan cū’dır. Zirā cū‘ sahibiniñ bāḥinını münevver ider ve vech-i ḳalbi beyāz ider. Sālik ḳaçan cū‘ ihtiyār idüb cāyi‘ olmaḳdan zā’il olmasa mevt-i ebyāz ile meyyit olur. Bu taḳdirce anın fiṭnası ḥayāt bulur. Zirā

baṭna fiṭnayı imāte ider. Nitekim buyurmuşlardır: فمن مات بطنته حيت فطنته (Kimin oburluḡu ölürse, zekası diridir.)

(El-mevtü’l-āḥzar) Mevt-i aḥzar ihtiyār-ı lebs-i murakḳa’dır ki anıñ kıymeti olmayub anda şalāt şaḥiḥ olur. Bu murakḳa’-ı mezkūruñ lebsini ihtiyār eyleyen kimse taḥḳiḳ

mevt-i ahzār ile meyyit oldı. ‘Iyşınıñ kanā’atle ihzırārī ve vechiniñ nezzāre-i cemāl-i zātı ile nezzāresinden ötürı ki bu sa‘adetle feyz-mend olan nezzāre-i cemāl-i zātı ile hayy ü taḥammül-i ‘arıziden müstagnīdir. Nitekim dimişler: (Beyt)

اذالمء لم يدنس اللوم عرضة

فكل رداء يرتد به جيل

(El-mevtü’l-esved) İhtimāl-i ezā-yı ḥalkdır. Zīrā sālİK kaçan ḥalkıñ ezāsından nefsenden elem balsa ve müteallim olmayub mütelezziz olsa ve ol ezāyı kendi maḥbūbundan görse nitekim dimişler: (Şi’r)

اجد الملامة في هواك اللذينة

جبال ذكرك فليليني اللائم

Taḥkīk ol kimse maḳām-ı fenāfillahda muḳīm olub ezāyı kendi maḥbūbundan şühūd idüb ve kendi maḥbūbınıñ fi’linde fenā-yı ef‘al-i rü‘yeti sebebiyle kendi nefsinı ve nüfūs-ı ḥalāyıķı kendi maḥbūbında fānī görür bu taḳdīrce Ḥazret-i vücūd-ı mutlakıñ imdādından vücūd-ı Ḥaḳḳ’la ḥayy olur.

حبرت اهل النهى زين دانس است

كز وجودكس عدم سان ينس است

Erbāb-ı ‘ukūli müteḥayyir kılan bu ‘ilmdir ki ‘adem gibi olan kimseniñ vücūdundan zāhir ve peydā olub şānında اعدت لعبادى الصالحين ما لعين رأت ولاذن سمعت ولا خطر على قلب بشر

(Salih kullarım için gözün görmediği, kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbine

-hatırına- girmeyen şeyler hazırlanmıştır.) vārid olan ‘ulūm-ı ma‘ārif-i ledünniyyeyi idrāk ü iz‘ān ve aşḥāb-sūret bīnā-ī müteḥayyer kılan bu bīnişdir ki başār-ı başīret ile

اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله (Müminin ferasetinden korkun. Zira o, Allah’ın nuru ile

bakar.) mışdāḳınca ḥaḳāyıķ-ı eşyā’yı kemāhiye rü‘yete im‘ān eyleyen pes imdi ḳadem-i

‘aḳlla sāḥa-i medrese-i ‘ilm-i İlāhīye rāh-ı mecāl ü dest-i ‘aklla ḥalka’-i bāb-ı dersḥāne-i

esrār-ı nā-mütenāhīye teşebbüşüne mecāl yoḳdur. Bu beyāndan erbāb-ı fūhūma ma’lūm

oldı ki mücerred ‘ilm-i zāhirle Harem-i Kudse duhūl ve ravza’-i ünse vusūl mümkin degildir. Naql olunur ki İmām-ı Fahr-i Rāzī rahmetullāhi ‘aleyh vaḥdāniyet-i Haḳḳ’ı biñ bir delīl ile işbāt ittiginiñ şadāsı ‘āleme ḩoldı. Mürūr-ı zamān ile ittifaḳ Şeyḩ Necme’-dīn Kübrā ḩazretleriyle mülāḳat vāki’ oldı. Vaḩdete mütē‘allik kelimāt söylendikde imām ol biñ bir delīli ḩazret-i şeyḩe ‘arz eyledi. Şeyḩ ḩazretleri imāma var telḩiş ile götür, taḩrīr eyle dedikde ol daḩi müleḩḩiş getürüb ‘arz eyledikde ‘ale’l-feverādla seniñ cümlesin red itmişler. İmāmıñ cevāba ḩudreti ḩalmayub ya sen nice bildiñ ḩiḩābın eyledikde ḩazret-i Şeyḩ: **واردات ترد علی القلب وتعجز النفس عن تكذيبها** (Bir takım varidelerdir - kalbe gelen şeyler- ki, nefis onları yalanlamaktan aciz kalır.) cevābın virdikde ıztırābından ben buña rāzı degilem dimişler. Şeyḩ ḩazretleri buyurmuşlar ki: Su’ālīñe muḩābik cevābıñı aldıñ. Bes niḩün ādāb-ı bühḩden ḩāric söz söylersin didikde ḩayretlerinden imdi daḩi baña bildir dimişler. Ol maḩalde ḩalvete emr olunub ḩalvete girmişler. Üçüncü gün debdebe’-i vāridāt-ı İlāḩiye ḩāḩat getüremeyüb bi-ḩayr-ı ızñ ayāḒı getürüb ḩalvetden ḩıḩmışlar. Nitekim ḩazret-i Mevlānā ḩaddesallāhu sırrahu’l-‘alā ḩazretleri buyurur: (Meşnevī)

اندرین ره کر خردره بین بدی

فخر رازی رازدان دین بدی

بوالعجب آن بینش بی رنگیست

دانشش مرعاً اولاد نکبست

O bīniş turfe bīnişdir ki bī-renglik ile mevşūfdur. Reng, ta‘ayyün ve lā-ta‘ayyünden ve ıtlāḳ ve lā-ıtlāḩdan münezzeḩdir. Ve kendüniñ şıfaḩ-ı zātiyyesini ḩāricde kendüniñ Ḓayriyle kendüyi görmek i‘tibārına kendüde kendüniñ görmesinden ‘ibāretdir ki taḩḩik āḩilleriñ idrāk ü dānişi ol bīnişi fehm ü ız‘ān eylemekden mütēḩayyir ü ḩāşırdr. Zīrā

iş‘a-i envār-ı başîr anlarıñ başarları z̄ulmetini mütelâşî idüb vücūdlarını levh-i taqayyüdden mahv eyler.

کاندرو دانش و ران نادان صفت

مانده از حیرت ز خود بی معرفت

Zîrâ ‘aql şāhibleri o bîniş-i bî-renglik nûrı içinde müstağrağ olub nādānlar şıfatında hayretinden kendiden bî-ma‘rifet olub müteḥayyir ve ser-gerdān ḳalmışlardır.

هر که در رنگ است او بی رنگ را

کی تواند دید زان بی رنگ را

Her ol kimse vücūd-ı mecāzî rengiyle boyanub reng içinde ḳalmışlardır ve bu ‘ālem-i şūretiñ elvān-ı gūn-a-gūnı anıñ başar-ı başîretine perde olmuştır. Ol reng ü şūretten ‘ārî olan Zāt-ı ‘Akdesi ḳaçan görmek mümkün olur olmaz. Andan ötüri ki ol vech-i pākile olan münāsebet-i ma‘nevîyye ol reng-i ḥicāb olmuştır.

رنگ بی رنگی کزیده ساده شو

انکههان بی رنگ را آماده شو

Bî-renglik rengini ihtiyār eyle ya‘ni şıfat-ı beşeriyyeden ve ṭabāyi‘-i ‘unşuriyyeden münselih olub sāde ol ve vücūd-ı ḥaḳḳānî ile mevcūd olmağla **تخلتوا باخلاق الله** (Allah’ın ahlakıyla ahlaklanınız.) libāsiyle mülebbis ol andan soñra ol vech-i pākile vuşlat-ı ḥaḳīkiye ve ḳurbet-i ma‘nevîyye ḥāzır ü āmāde ol.

کزچه کردد ساده کی هم رنگ او

ساده گفتن بهر تعبیر است از او

Ol zāt-ı bî-keyf ü bî-çūna sādellik ve daḥi reng neden ḥāşıl olur? Ol vücūd-ı Aḳdesde cism mi var ki anda reng ve rengden sāde olmaḳlıḳ mutaşavvir ola. Zîrâ biz ānı şıfat-ı tenzihîyyeden her ne şıfatla vaşf eylesek yine ol ettigimiz vaşfdan bir ter ü ‘ālīdir. Bizim

tenzihimiz kaydî anıñ vücūd-ı muṭlaḳına teşbīh meṣābesinde olur. Pes imdi bizim sāde dimemiz ol zāt-ı şerīfeden ta'bīr eclī içündür. Levlā'l-'ibārāt li-baṭli'l-işārāt.

هر چه زان بیرنگ سازی همچو رنگ

کردد از وی رنگ بی رنگی چو رنگ

Ol bī-reng olan Zāt-ı 'Aḳdesi şifāt-ı taḳdīsīyyeden her ne şifātla vaşf eyleseñ ol şifāt-ı bī-rengi aña reng gibi olur. Ve 'ibārāt-ı tecrīdiyyeden her ne 'ibāret ile ta'bīr eyleseñ ol ta'bīr-i muṭlaḳ ānı muḳayyed kılub āña teşbīh gibi olur. Zīrā ḥadīş-i ḳadīmi nice idrāk eyleyüb vaşfa ḳādir olur. Nitekim buyurmuşlar: **إذا قرن الحادث القديم لم يبق المحدث محذرا** (Hadis kadimle beraber oludğunda, sonradan olan hadis olarak kalmaz.) ma'lūm oldu ki kendi zātını yine kendi bilüb ve yine kendi görür.

نی ازان بی رنگ دم ساز آورد

ساده دم رازان زدم ساز آورد

Ney şadāyı ol vaşf eyledigimiz nefes-i bī-rengden getirür. Anıñçün ḳuyüddan sāde vü şāfī olan nefes-i ḥayat-baḥşı dem-sāzdan getirür. Zīrā kendi dem-i mecāzīsini dem-sāzıñ dem-i ḥaḳīḳisinde maḥv eyleyüb ancak dem-i dem-sāz ḳalmışdır ki aḥz ü i'tā eylediği ol demdir.

از دم بیرنگ آردنی بیان

دردی کز وی شود چون ترجمان

Ney 'ulūm-ı zātiyyeden ve ma'ārif-i İlāhīyyeden her ne ki beyān eyleyüb getirür ol dem-i bī-rengden getirür. Bir vaḳtde getirür ki ol vaḳtde ney ol dem bī-rengden tercümān gibi olur.

نی بیان رنگ بیرنگی کند

چونکه نا بی کردنی زان دم تند

Ney bî-reng ü bî-keyf ü bî-çün olmaqlığıñ rengini beyān ider. Eger demsāz-ı ḥaḳīkī eṭrāf-ı leb neye ol nefes-i bî-rengden nefes-i ḡarb iderse ve illā ol reng-i bî-rengi beyāndan beyān-ı ‘acz ü i’tirāfdir ki kümmelīnden bu vadīniñ çābek-i süvārları müteḥayyir olub sübhāne men taḥyiratu’l-‘uḳūl ‘an idrāk gine zāte tesbīḥiyle müsebbih olurlar.

زان زبان حال آیدنی براز

کز دم بیرنگ دارم سوزوساز

Dem-i dem-sāz-ı ḥaḳīkīden ney sırla zebān-ı ḥāle gelür. Zīrā ben ki tehī-dil ü sāde derūnem. Benim sūz ü sāzım nefes-i sāde vü şāfīdendir ki ālāyiş-i hevādan ma’rī vü müberrādır.

راز عشق از سوزش سازم شنو

از دم بیرنگ آوازم شنو

Sırr-ı ‘aşḳı benim şadāmda olan yanıklıḳdan istimā’ eyleyüb ḥaḳīḳatle fehm eyle. Dem-i bî-reng ki dem-i dem-sāz-ı ḥaḳīkīdir. Benim āvāzım ol dem-i bî-rengden işit ve ma’ānīsini em’ānla fikr eyleyüb kendüne iş it.

چون بیم زاری و افغانم ازوست

کین وجودم از عدم دلخواه اوست

Çünki ben neyim ve neyiñ mevşūf olduḡı şifāt ile mevşūfem. Benim zār ü efgānım dem-sāzıñ nefes-i bî-rengindendir. Zīrā benim vücūdum ‘ademden mevcūd olub ḥāricde şūret- pezīr olması anıñ irādāt-ı ‘aliyyesiniñ ta’alluḳundandır.

از دم عشق ست سازم دم بدم

کین وجودم بی دمش کردم عدم

Nefes-be-nefes benden zāhir ü hüveydā olan nefes-i ‘aşḳıñ nefesi bî-rengindendir. Zīrā benim vücūdum nefes-i ‘aşḳsız ma’dūm olur. Pes imdi ‘aşḳı ‘aşḳıyla zinde ve bî-‘aşḳ mürde bil ki ‘aşḳ māye’-i cemī’ ‘ālem ve muvaşşal-ı muṭṭālib-i benī ādemdir.

چون نیم نی را وجود آن دم دهد

که عدم را در وجود آرد برسد

Çünkü ben neyim; neye, vücudı ol nefes virir. Zîrâ ol nefes bir nefesdir ki 'ademi vücûda îşâl eyleyüb kemâlât-ı vücûd-ı haqîkî ile mükemmel eyleyüb halk-ı 'âleme rahmet için bu 'âleme getirür.

کی بنالم بی چنان دم در نوا

که چونم نالان شو نداهل هوا

Ebyât-ı sâbıkada evşâf-ı gûn-â-gûnla mezkûr olan nefessiz makâm-ı nevâda ki esmâ vü şifâtın ta'ayyününden 'ibâretdir. Cünûn-ı 'aşk-ı ilâhî ile kaçan nâle iderim zîrâ benim nâlem ol nefes-i bî-çündandır öyle olsa dahi benim gibi nâlân olurlar.

سازمن بی دم کسی نشنیده است

زان دم از ذوق جان بگریخته است

Benim şadâmı nefessiz kimse işitmemiştir. Ben nefesi anıñçün zevk-i cândan ihtiyâr eylemişimdir.

بی دم نابی ندارم چون نوا

بی نوا بی نوا بی نوا

Çünkü dem-i nâ'î baña muqârin olub benim nağmem dem-i nâ'iden olmaya maqâm-ı temîn esmâ vü şifâtda nağme'-i **ونفخت فیسه من روحی** (15/29, 38/72) den ney naşîb ü nefhâ-i nefhât-i insândan ba'id ü garîbem.

MÛNÂCÂT-I HÛ

Hzret-i Pîr-i mülk-i fenâ kâddesallahu sırrahu'l-'alâ aḥvâl-i ney ü neyistânı beyân ü hafî olan ma'ânî-i Celîlelerden 'înâ ve şühüd ebyân eyledilerse ba'de tezellül ve iftikâra

nüzül ü şadr-ı istiğnā ve maḳām-ı ḳurbden bāb-ı ihtiyāc ve maḳām-ı 'ubūdiyyete 'adūl eyleyüb cenāb-ı 'izzete münācāt ve Ḥazret-i Haḳḳ'a 'arz-ı ḥacāt eyleyüb

ای نوا بخشنده هر بی نوا

ده نوای فقرم از وجه غنا

buyurdılar. Bu beyt-i şerīfde olan hemze ḥitāb için olmak, tevessül için olmak vardır. Ḥitāb için olursa demek ola ki ey Zāt-ı 'Akdes zü'l-celāl ve'l-ikrām her bī-nevāya ya'ni her muḥtaca naşībsin bağışlayıcısın . Tevelsül için olduğu zamānda demek ola ki ey her bī-nevānıñ nevā bağışlayıcısı benim faḳrımā nevāyı vech-i ğınādan vir. Burada Ḥazret-i pīriñ faḳrdan murādı faḳr-ı şüret olursa demek olur ki benim faḳrımā ğınāy-ı emvāl ü eşvāb ü emlāk cihetinden virme belki **القناعة كنز لا يفنى** (Kanaat, tükenmez bir hazinedir.) ḥazīnesinden vir. Eger faḳr-ı ma'nevī olursa demek ola ki ey şıfat-ı **ان الله لغني عن العالمين** (29/6) ile mevşūf olan Zāt-ı 'Akdes zü'l-azāmet ve'l-Kibriyā bezm-i eḥadiyyette ve eḥadiyet ḳadeḫiyle ḥamr-ı hüviyyeti a'yān-ı sābite-i 'āşīkān-ı müştākāna atdırdıñda seniñ Zāt-ı 'Akdes'inde müstehlik ve müstağraḳ olub mest ü bī-hüş olmaḳlık nāsibini bağışladıñ. Bu fenāda benim beḳāmı yine seniñ Zāt-ı 'Akdesinden ḳıl ki 'inā ü şühūda başar-ı başiretimde 'ayn-ı vāḫidden özge ḳılmasın. Bir vech ile ki vaḫdet keşretten beni maḫcüb ḳılmaya tā ki bir muktezāy-ı **ومما رزقناهم يفتقون** (2/3, 8/3, 22/35, 28/54, 32/16) irşād-ı müsterşidinde ḳā'im olub seniñ feyż-i 'akdesiñi anlara irşidirmekde dā'im olam ve keşret daḫi seniñ vaḫdet-i zātıñdan beni maḫcüb ḳılmaya tā ki erbāb-ı ta'aḫḫıldan olub maḳām-ı keşretde mu'aḫḫal ḳalmayım.

از کرم ده ای کریم داد کر

چون وجودم از عدم دادی دکر

Ey pādīşāh-ı kerīm ü 'ādil! Kerem-i maḫzından vir. Zīrā baña bir daḫi 'ademden vücūd virdiñ ya'ni beni 'ālem-i emrden 'ālem-i ḫalḳa getürüb libās-ı beşeriyet ile mülebbis

eylemiş iken tekrar keremiyetiñ şıfatı benden zühür murad eyleyüb ve şıfat-ı celāl-i Kibriyāndan pertev-i envār-ı ‘adliñ lem‘ān idüb benden libās-ı beşeriyeti ve evşāf-ı ‘unşuriyyeti hulu’ eyleyüb seniñ Celāl-i Ehadıyetiñ nārıyla fānī ve cemāl-i hüviyetiñ nuriyla bāķī eylemek ile baña bir daħi tekrār vücūd-ı haķķānī i‘tā eylediñ. Ma‘lüm olsun ki ism-i Kerīm ism-i Celīle iki vechden ta‘bdır. Biri bu ki Hāzret-i Celāl ezdādını cem‘ iktizā ider. Kezālik aşār-ı kerem-i İlāhī bir vefācire şāmil ve her gürüh bi-ħaseb kabiliyātühüm kerem-i Kerīme nā’il olur.

İkinci vaşf ‘azamet-i zātı sāmi’ olan kimesne kendide olan zü’l-iftikārı taħayyül eyledikte ol ‘azīmü’ş-şān olan Zāt-ı Zü’l-celāle ‘adem-i vuşülünde kunūtı izāle için kereme tābi’ olur. Pes Cenāb-ı Allah cellet azametühü ve lā ilāhe ğayrühü kereminiñ ‘umūmunı Zü’l-celāl ve’l-ikram kavliyle kullarına ihbār ve kullarına nazār-ı ‘ināyetle mükerrerrem oldıgın iş‘ār eyledi.

İmdi Cenāb-ı Allah şöyle kerīmdir ki kendi rızāsının huşülüne kullarını vesīleye muhtāc eylemez. Ve ni‘am-ı celilesin ‘ibādına i‘tā ider. Eylediği i‘tāya imtinān eylemez. Ve buyrulmuş ki eger cūd ü keremiñ cemī’ mevcūdāt üzere sereyānı ‘ām olmayaydı mümkināt-ı zulmet-i ‘ademde bāķī qalır idi. Zīrā aşār-ı kerem merātib-i eczā-i ‘āleme sāri ve yine āniñ hāzret-i müteāliyesine rāci‘dir ki emr andandır ve yine rücū‘ı ānadır ve bu ism-i şerīfe mazhar olub müteħalliķ olan şāhib-i sa‘ādetiñ nişānı bu ism-i şerīfiñ muķtezāsınca Hāķķ-ı ‘ubūdiyyet ile müteħaķķıķ olur. Zīrā Kerīmiyyet kendi ķadriniñ ma‘rifetini ve kendi tavrından adem-i ta‘diye iķtiza ider. Öyle olsa bilür ki ‘abd için mülk yokdur. Ve kendiye mensüb bir şey’ olmaz elā Kerīmiñ kendi ‘ibādı üzere keremini bulur. Bir kimsede zenb görmez. Elā añı keremle setr eyler ve bir eħad āniñ üzerine cināyet eylemez. Elā ol kimseden ‘afv idüb āña Ekrem-i hışāl ve Ecmel-i fi‘āl ile muķābele eyler. Muħaşşal-ı kelām Allahü Te‘ālā’niñ ‘ibādınıñ zenübı Allah

Te'ālā'nın keremi katında ve Allah Te'ālā'nın na'mının cem'i'ini Allahü Te'ālā feyz-i vücūd katında miqdar zerre ve erzen kadar görmez. İmdi bir kimse ki nāsın ekremi olur Rabbisi aña keremiyetle tecellī eyleyüb anın fi'li Rabbisiniñ kereminden şudūr eyledigiçün

ای کریم وای رحیم وحی وهو

بی نوابانرا نواده چوتو کو

Ey şıfat-ı Kerīm ü Rahīm ü Ḥayy ile mevşūf olub mevcūdātı hüviyyet-i zātıyyesiyle müstağrağ eyleyen Zü'l-celāl ve'l-ikrām muhtāc-ı bī-nevā olub zümre'-i el-fuḡaraü'ıyāllullahda dāhil olan fuḡarāya naşib ü ihsān eyleyici seniñ gibi ḡanı ki Ḥabīb-i Ekrem ve Nebīyy-i Muḡterem şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem men' vü i'tāda seniñ şān-ı şerīfīni beyān şüretiyle du'ā eyleyüb

اللهم لا مانع لما أعطيت ولا معطي لما منعت ولا راد لما قضيت

ولامبدل لما حكمت ولا ينفع ذا الجدم منك (Ey Allah'im senin verdiğini men edecek yoktur, senin men ettiğini verecek de yoktur. Keza senin kazanı reddedecek ve senin hükmünü değiştirecek kimse yoktur. Ve gayret sahibine senden başka kimse fayda sağlayamaz.) buyurmuşdur. Pes bu vechle i'tā ancak saña maḡşūşdur. Kimseniñ men' ü redde iḡtidārı yokdur. Ḥazret-i Pīr ḡadessallāhu sırrahu'l-ḡadīr beyt-i sābıḡda olan niyāzlarında Zāt-ı Bārī'yi kerīmīyyet ile vaş itmiş iken tekrār vaş eyleyüb Rahīm ü Ḥayy ü Hū esmāsını daḡi zamm eylediler. Zīrā hüviyyet müstelzim-i ḡayāt ve kerem ü raḡmet ḡayātın iki şıfatlarıdır ki o emre imtişāl üzere olan muttaḡāne maḡşūşdur. Zīrā Raḡman bi-ḡasebi ḡābiliyāti'l-a'yān bir muḡtezā-yı ḡikmet-i küll üzerine kemāl-i şūrīyi müfeyyizdir. Ve Raḡīm 'ibādından tābi'in ve muttaḡān için kendi nefesine mücib ḡıldıḡı şeybe'-i ḡuşuş-ı kemāl-i ma'nevīyi müfeyyizdir. Nitekim du'ā-yı me'sūrda

يارحمن الدنيا ورحيم الآخرة

(Ey

dünyanın Rahmanı ve ahiretin Rahimi!) vârid oldu. Pes imdi Raḥman ehl-i iftikâr ve Raḥîm ehl-i iftiḥâr içündür.

صدنوادادی عدمی الزوجود

صدچہ باشد از شمار وعد فرود

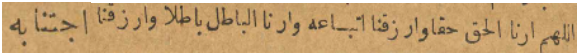
‘Ālem-i ḡaybu’l-ḡuyūbda mekmūn ü mektūm olan ma’dūmāta ‘ademden vücūda getürmek cihetinden yüz naşib virdik yüz ne olur? Ya’ni yüzde ne var şumār-ı va’adden ziyāde ve güncāyiş-i şumār va’adden sāde oldu. Nice olmasun ki cem’ mevcūdād kelimātullahdır ki emr-i künden zāhir ü bāhir olmuşdur. Nitekim Cenāb-ı Bārī cellet’ aẓametühü ve lā ilāhe ḡayruhu قل لو كان البحر مددا لكلمات ربى لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربى واوجئت امله مددا

(18/109) buyurur. Cüz ü külli baḥr-i ‘ademden saḥrā-yı vücūda getürüb ma’dūm iken mevcūd eylemek seniñ ḡudretiñ tecellisindeñ zāhir-i ḥikmetdir. Ey maḥbūbiyet ü mevcūdiyet ile mevşūf olan Zāt-ı Müte’āl! Ma’lūm olsun ki ıştılāḥ-ı şūfiyyede ḥikmet-i ḥaḡāyık eşyāya ve evşāf ü ḥavāş ü aḥkāmına ‘alā māhiye ‘aleyhi ‘ilmidir. Ve daḥi esbābın müsebbebāta irtibātına ve niẓām-ı mevcūdatıñ irtibātı esrārına ‘ilm muḡtezāsınca ‘ameldir ومن يؤت الحكمة فقد اوتي خيرا كثيرا (2/269).

Ve ḥikmet daḥi dört kısma münḡasımdır: Ḥikmet-i manṡūḡ bihā ve ḥikmet-i meskūt ‘anha ve ḥikmet-i mechūle ve ḥikmet-i cāmi’ā.

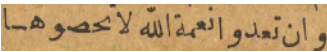
Evvelā ḥikmet-i manṡūḡ-ı bihā ‘ilm-i şeri’at ü tarīḡatdır. Ve ḥikmet-i meskūt-i ‘anhā esrār-ı haḡīḡatdır ki ‘ulemā’-i rüsūm ve avām-ı ‘alī mā-yenbeḡı anı fehm ü idrāk idemez. Zīrā esrār-ı haḡīḡīyi fehm anlara zarar virür veyāhut ihlāk ider. Rivāyet olundu ki Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem ve Nebīyy-i Muḡterem ve Mümtāz-i benī ādem şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem bir gün sekelerinden aḡḡābıyla gezerlerdi. Nāḡāḡ bir ḡātūn ḡasemyād idüb menziline bunlarıñ duḡūlın murād eyledikde bunlar ḡātūnuñ ḡānesine dāḡil olub bir nār-ı muẓtarım gördüler ve nār-ıñ etrāfında ḡātūnuñ evlādları oynarlar.

Hātūn su'āl idüb didi ki: Yā Nebīyallah Allahü Te'ālā mı kullarına erhamdır yāhüd ben mi evlādıma erhamım? Hazret-i Resül şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem şa'adetle buyurdular ki: Bil ki Allah Te'ālā kullarına erhamdır. Zīrā ol erhamü'r-rāhimīndir. Hātūn didi ki: Yā Resülallah! Hiç ben evlādımı nāra ilķā eylemegi ister miyim?

-Ya Allah Sübhānehü ve Te'ālā kullarını nāra ilķā eylemegi nice ister? Hālbuki o kullarına erhamü'r-rāhimīndir. Rāvī didi ki: Hazret-i Resül-i Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem baña aylayub buyurdi ki: Allah Sübhāne ve Te'ālā böylece vahy eyledi. Esrār-ı haķīķāti fehm ü idrāke haķunuñ kudreti olmadıģı cenāb-ı şeriflerine ma'lūm olduģı ecilden haķunuñ su'ālınıñ cevābını edā eylemege kāsıd eylemedi. Ve hikmet-i mechūle bizim kātımızda içlerinde vech-i hikmet bizim üzerimize hafı olan şeydir. Ba'zı 'ibādīñ müselleme ve ba'zınıñ kāfir olduģu gibi ve mevt-i eţfāl gibi ve ba'zınıñ muħallid-i fi'n-nār olması gibi bunlara İmān ve vukū'ına rızā ü haķķ-ı 'adl olmasına i'tikād vācibdir. Ve hikmet-i cami'ā ma'rifet-i haķ ve anıñla 'amel ü ma'rifet-i bātıl ve āndan ictinābdır. Nitekim Hazret-i Resül Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem du'a idüb (Ey Allah'ım, bize Hakk'ı Hak olarak göster ve ona tabi olmamızı lutfeyle; batılı da batıl olarak göster ve ondan kaçınmamızı temin buyur.) buyurdi.

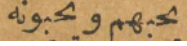
كاشمرد احسان وجود و فیض تو

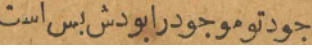
از عطا و از کرم موجود تو

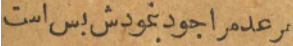
Kim ihşāya kādirdir seniñ cūduñdan fā'iz feyz ü ihşān-ı vucūdı ki 'aţā vü kereminden vucūda gelmiş seniñ mevcūduñdur nitekim Qur'an-ı 'Azīmü's-şānda ihşā-i ni'ām mümkün olmadıģın beyān idüb (14/34, 16/18) buyurmuşsun.

قدرت ایجاد معدوم از عدم

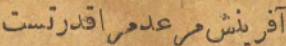
حکمت شان است بوجه قدم

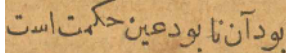
‘Ademden ma’dūmuñ ĩcadına sereyān-ı ƙudret ya’ni ma’dūmāta seniñ ƙudretiñ sārı olub mevcūd olması vech-i ƙadem üzere mevcūd olan şān-ı şerīfıniñ hı̄kmetidir ki sırr (5/54) peyda ü hüveydā olub ‘āşıƙīyyet ü ma’şuƙīyyet ber-muƙtezā-yı ƙudret ü hı̄kmet zāhır olub birbirinden imtiyāz oluna.

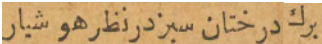

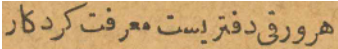
Mevcūdata ma’dūm iken seniñ mevcūd olmaƙlıƙı cūduñ ƙāfīdir. Taħƙīƙ-i vüçüd libāsıyla ma’dūmātı mevcūd ü mülebbis idüb zāhır eylemeklik cūduñ ƙāfīdir. Zīrā Cenāb-ı Allah cellet ‘azametühü velā ilāhe ğayrühü mevcūdata mevcūd ü mezkūr olmalarından ol hıl’at-ı vüçüdü virüb mevcūd eylesesi kerāmātı ba’de’l-vüçüd neyl-i aĝrāzdan bunlara müeyesser eylediđi kerāmetden e’azz ü ecildir.

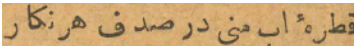

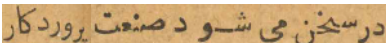

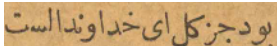
Taħƙīƙa ‘ademiñ yaradılışı ‘ayn-ı ƙudretidir. Aşl ü maddesi ve şüret ü māyesi yođ iken şüret-pezīr oldı. Öyle olsa ol nā-būduñ būdı ya’ni ol ma’dūmuñ mevcūd olması ‘ayn-ı hı̄kmetdir ki her biri bir ƙār içün hüveydā olub ser-i vaħdetden ğaber ve nūr-ı hüviyyetden eşer getirürler. Nitekim Şeyh Sa’di ‘aleyhi raħmātü’l-bārī (Rubā’ī):

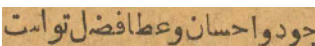

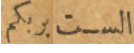
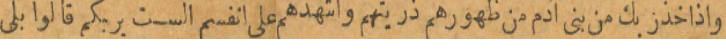

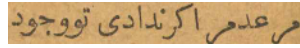

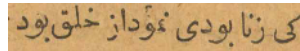

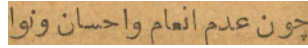

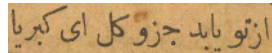
Cüz ü küllüñ şüret-pezîr olub mevcüd olması ey elest mülkünüñ şāhibi seniñ cüd ü ihsān ü ‘aṭā ü faẓlıñdır ki sen (7/172) diyüb, anlar “belā” dedikleri vaḳtde anlara ihsān u i’ṭā eylediñ. Nitekim Cenāb-ı Allah cellet ‘azametühü ol vaḳtten haber virüb Kur’ān-ı ‘azīmü’ş-şānda (7/172) buyurdi. Ḥadişde vārid oldı, Allah Sübhānehü ve Te‘ālā zühr-ı ‘ādemi mesh eyleyüb zürriyeti ufacıḳ ḳarınca hey’etinde ‘ādemiñ şa’r dibinden ‘arḳ ḳıḳar gibi iḥrāc eyledi ve bunlara elestü birabbiküm ḥiṭabıyle ḥiṭab eyleyüb “belā” ile cevāb virdiklerinde Cenāb-ı Allah ol ‘ahdi varaḳ-ı ebyāza ketb eyleyüb ve melā’ikeyi işhād eyleyüb ve Ḥacerü’l-Esvede yutdurdi.

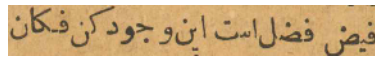

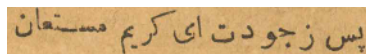
Eger sen taḥḳīḳ-i ‘ademe vücüd virüb mevcüd eylemezdiñ. Yokluḳ ‘āleminde nā-būd olan ḥalkdan ḳaçan varlıḳ görüneydi.

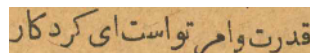

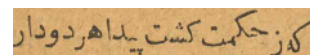
‘Adem gibi in‘ām ü ihsān ü naşibi cüz ü küll daḥi senden bulur ey Kibriyā vü ‘azamet şāhibi ya’ni ‘adem seniñ in‘ām ü ihsānıñla müstefeyz olub mevcüd oldḡı gibi cüz ü küll daḥi seniñ feyz-i aḳdesiñden feyz-yāb olub şüret-pezîr olur.

Bu emr-i kün ile mevcüd olan mevcüdātıñ vücūdı seniñ feyz-i faẓlıñdır. Netīce-i kelām bu zuhūra gelen in‘ām ü ihsān seniñ mahz-ı cüduñdur. Ey Kerīm olan Müste‘ān!

Ey kird-gār ‘ālem seniñ emriñ ve kudretiñdir ki hikmetden her iki dār ya’ni dünyā vü aḥiret peydā ve bunlarıñ her birisi maḳām ü mertebesinde hüveydā oldı nitekim Kur’ān-ı ‘Azīmü’ş-şānda **انما امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون** (36/82) ḳavl-i şerīfiñle ḥaber virdiñ.

ای توانا کرد کار مستعان

غیر جودت چیست اندرد وجهان

Ey bizātihi ḳavī olan kird-kār-ı Müste‘ān! İki cihān içre seniñ cūd u keremiñden ğayrı mevcūd olan nedir ki ḥalāyıḳa müft ü meccānen vücūd i’tā eylediğinden mā‘adā müft ü meccānen gūn-a-gūn ni‘āmla terbiye idüb dā‘imā rızıḳların i’tā itmedesin nitekim faḥr-i ‘ālem ve mümtāz-ı benī ‘ādem Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem bu du‘ā-ı şerīle du‘ā idüb **اللهم خلقتني مجانا ورزقتني مجانا وادخلتنا الجنة مجانا برحمتك يا رحمن**

(Ey Allah’ım! Sen beni meccanen halk eyledin; beni meccanen rızıklandırdın ve rahmetinle beni meccanen cennete sok ey merhametlilerin en merhametlisi.) buyururlardı.

هر دو عالم قدرت يك امر تست

که ز امرت کن فرمودی نخست

Her iki ‘ālem seniñ bir emriñiñ kudretidir ki bir kere kün dimek ile zūlmet-i ‘ademden vücūda geldiler. Zīrā sen emriñden vücūd-ı mevcūddan ol kün buyurduñ ya’ni mevcūdātta şā’ibe’-i vücūddan eşer ve kendileriñ var olduklarına şu‘ūr ü ḥaberleri yoğiken maḳām-ı eḫadiyetiñ ‘āleminde kün buyurdıñ.

جزو کل این کائنات از جودت تو

ظاهر و باطن شده مو جودت تو

Eger cüz’ ve eger küll ka’ināt cümle seniñ cūdundandır. Eger zāhir ve eger bāṭiñ cümle zāt-ı ‘ālem seniñ cūdundan mevcūd olmuşdur.

اول آخر آنچه آمد در وجود

قدرت ایجادت از حکمت نمود

Evvel ü āhīr o ki vücūd hıl'atini giyüb mevcūd oldı hikmetiñdendir ki seniñ mevcūdātıñ ĩcādında kudretiñi gösterir.

در شهادت آنچه ظاهر شد ز غیب

قدرتت از حکمت بی شک و ریب

O ki 'ālem-i ğaybden sefer eyleyüb ālem-i ŧhādetden ŧuret bağlayub zāhir oldı ŧeksiz ve ğümānsız hikmetden hüveydā oldı.

یک نفس یقدرتت کس کی کشد

چون از آن قدرت شده حکمت جسد

Kimse seniñ kudretiñsiz kaçan bir nefes çeker zīrā ol kudretten cesed hikmet olmuŧdur. Ya'ni cesed ol kudret-i mübeyyen hikmet ve her bir nefesde olan ni'am-ı İlāhī mu'īn-i raħmet olmuŧdur. Nitekim ŧeyh Sa'di 'aleyhi raħmetü'l-hādī dībāce-i Ğulistān'da buyururlar:

هر نفسی که فرو میرود بمد حیاتت

و چون بر می آید مفرح ذات

بس در هر نفسی دو نعمت موجود است

و بر هر نعمتی شکر می واجب

(Beyt)

از دست و زبان که بر آید

کز عهده شکرش بدر آید

زندگی کون و بود کائنات

یکدم از نفع تو ای محی الموات

Ey muḥyi'l-emvāt olan Hayy-ı Lā-yemūt! Sıfāt-ı ḥayatla muttaşif olmağla kevnîñ dirliği ve kā'inātîñ ma'dūm iken mevcūd olmağlığı seniñ nefes-i Raḥmāniyyetiñ nefhinden bir nefesdir.

روز و شب از امر تو کردن شدند

بی قرار آسا چو سر کردن شدند

Gice vü gündüz seniñ emriñden devr eyleyici oldılar ya'ni seniñ emriñe muṭī' ü münkād olub eyyām ü leyālî bir laḥza āsāyiş ü kara? eylemeyüb gerdişden ḥālî olmadılar. Ve maḥarrî olmayan bî-ḳarar gibi dā'imā sergerdān oldılar.

حیرت اهل انبیهی ای کرد کار

زین دورنکی دور شد پیر کاروار

Ey kird-gār olan ma'būd bî-hemtā aṣḥāb-ı fūhūmuñ var bāb-ı 'uḳuluñ ḥayreti pürkār var devr eyleyen bu iki rengli devirden oldı. Bir muktezā-yı devr ki zuhūr-ı cemāl ü nūr-ı celāldir. Bunları envār-ı 'uḳul ü fuhūm ihāta eylemekden müteḥayyir oldı.

کس نداند کینه این کردش ز چیست

از چه حکمت که خفی و که جلیست

'Ālim ü sırr-ı ḥafıyyātdan özge kimse vāḳıf degildir. Bu gerdiş-i eflākîñ ve seyr-i kevnîbiñ ve üfūl ü ṭulu'-ı şems ü ḳameriñ kendi haḳîḳāti nedir ne ḥikmetden bunlar gāh ḥafî olub nā-būd ve gāh celî olub mevcūd olurlar.

ساده و رنگینی این کائنات

بس ز قدرت حکمت از بیچون صفات

Bu kā'inātîñ sāde vü rengînlîgi ancaḳ bî-keyf ü bî-çūndan ḥikmet olan ḳudrettedir. Bu kevnîñ sāde vü rengîn olmasınîñ beyānı Allahu Te'ālā a'lem Cenāb-ı Allah cellet aḳametühü ve lā ilā ḡayruhunuñ iki şıfatıyla tecellîsi vardır ki zamān-ı vaḥitte bu mevcūdātı hem ĩcād ve hem i'dām ider. Nitekim ḳavl-i kerîmde بل هم فی ابلس من خلق جدید

(50/15) buyurur. Bu iki şıfāt ki biri tecellī-i ism-i zāhir ve biri ism-i bāṭındır; **کل يوم هو في شأن** (55/29) muktezāsınca ‘ale’t-tevālī tecellī eylemededirler. Kaçan şıfat-ı bāṭın tecellī eyleye şıfat-ı zāhiri setr eyleyüb maḥv ider. Kaçan şıfat-ı zāhir tecellī eyleye şıfāt-ı bāṭın mestūr olur. Nitekim dā’imā leyl ü nehārın birbiriyle ḥāl ü şānları böyledir. Pes imdi ol maḥbūbı bī-hemtā kendi zātında kendi zātına zāhir libāsıyla cilveger olub ve gah sāde olmağla ‘ālem **ان الله لغني عن العالمين** (29/6) de bāṭın olub hüviyyetde ‘āleminden müstağni olur.

روشنی و ظلت ایل ونهار

حکمتت از قدرتت ای کرد کار

Giceniñ zūlmeti ve gündüzüñ rüşenligi ey kird-gār-ı ‘ālem seniñ kudretiñden ḥikmetdir ki **تولج الليل في النهار وتولج النهار في الليل** (3/27) muḳtezası üzere da’ima ḳudretiñ ḥikmetini izhār itmekdesin.

قدرتت از دانش اهل کمال

بی تقدید مطلق است ای ذوالجلال

Ey Zü’l-celāl seniñ ḳudretiñ ehl-i kemāl-iñ dānişi ḳaydından muṭlaḳdır. Ancak seniñ ḳudretiñi yine seniñ ‘ilmiñ iḥāṭa ider. **وان الله قد احاط بكل شيء علما** (Ve şüpheşiz Allah, her şeyi ilmiyle kuşatmıştır.) buyurur.

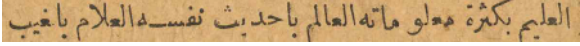
در کمال قدرتت ای مستعان

معرفت عجز آمد از دانش و ران

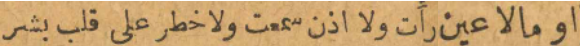
Ey Müste‘ān olan Allah! Seniñ kemāl-i kudretiñde ma’rifet dāniş şāḥiblerinden ‘aciz oldı. Nitekim dinilmiş **العجز عن درك الإدراك كإدراك** (İdraki kavramaktan acizlik idraktır.)

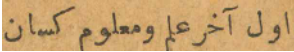
غیر جهل از علمت ای دانناعلیم

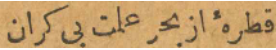
چنیست علم حکمت از جز کل حکیم

Ḥikemiñ mübāhiş ü cüz ü küll ‘ilmi seniñ ‘ilminden cāhil olmağdan ğayrı nedir? Ey dānā vü ‘alīm olan Allah ya’ni mübāhiş ü cüz ü küll ü ḥikmet ‘add idüb ‘ömrüñi buña toğrulda geçiren ‘ilm-i İlāhīden ve ḥikmet-i ḳudret-i nā-mütenāhīden cāhil olub yine ḥayretde sergerdān ḳaldığın beyāndır.

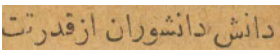
(Alīm, malumatının çok olmasıyle, Âlim de zatının birliğini bilen, Allām ise gaybı bilendir.) ‘ilm yā zātīdir o ‘ilm Cenāb-ı Bārī’dir celletü aẓametühü veyā mevhūbdur.

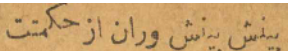
 (Gözün görmediği, kulağın işitmediği ve beşer kalbine aşk hutûr etmiyen) ḳabīlindendir ki anda iktisābıñ medḥulli yoğdur. Ol ‘ilm ‘ilm-i ifrāddır ki Cenāb-ı Allah’ıñ ‘ibādından dilediği kimseye muḥteşışdır. Hızır ‘aleyhisselāma muḥteşış ḳıldığı gibi ki Mūsā ‘aleyhisselām celāletiyile andan istifāde ider oldu. Ammā ‘ilm-i müktesebī mimār rese vü ta’līm ile ḥāşıl olandır. Bu ‘ilm daḥi yā zāīḳa’-i ṭariḳ-i ṭaḳvādan ḥāşıl olur yāḥud nazara-i ḳuvvet-i fikriyyeden ḥāşıl olur. Pes imdi şāḥib-i zevḳ olub zāīḳa’-i ṭariḳ ṭaḳvādan vāşıl ‘ilm olan ‘ilm-i billahdır ki āniñ ĩçüy-i makāmat ‘aleyh vardır. Vücūhāt-ı şefi ile neseb-i ilāhīye ‘ālimdir. Bir kimse ki ḥazret-i ‘ilmiyye fikr ü nazarla dāḥil ola ol kimse ‘ilme baḳder-i ḥavşala’-i ḥuyūş nāil olur ki deryā gözeye şığmaz.

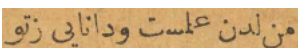

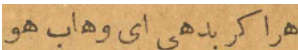

Evvel ü āḥir mine’l-ezel ile’l-ebed ḥaḳāyıḳıñ ‘ilm ü ma’lūmı seniñ kenarsız ve dıbsız ‘ilminiñ deñizinden bir ḳatredir.

Seniñ kudretiñden hâşıl olan dāniş şāhibleriniñ dānişi ve seniñ hikmetiñden zuhūra gelen nazār şāhibleriniñ nazārı seniñ hāzretinden hāşta anlara vāşıl olan ‘ilmdir ve bu ‘ilm-i mevhibeye ‘ālim olmaqlık sendendir. Her kime ki fazl ü keremiñden ihsān eylesin. Ey Vehhāb-ı Hū Vehhāb-ı vāhibden mübālağadır ki min ğayr-ı ‘avz-ı cezā ve şükr murād eylemeksiz hibe eylemektir. İmdi Allah Sübhāne ve Te‘ālā şol Vehhāb’dır ki ğayr-ı minnet bir vefācire hibe ider. Tuġyān sebebiyle kerem ü ğufrānını eksiltmez ve ‘işyān sebebiyle luţf ü ihsānını kesmez. Pes imdi aşār-ı ism-i Vehhābla mütehaqqıķ Vehhāb ki ğayrı bir eħaddan ricā eylemez. Ve ahķām-ı Vehhāb’la müteħakim-i şedāyedde du‘ā eylemez. Elā Vehhāb’a du‘ā ider ve Vehhāb’a mütevekkil olur yed-i ihtiyācı ref‘ eylemez elā aña ref‘ eyler ve kendi ef‘āl ü a‘māline şūr-ı kāmile-i rūhāniyyeyi vehhāb olur nitekim Cenāb-ı Allah cellet aẓametühü Vāhib olduġı gibi ġaraż ü niyyeti āniñ ‘ibādāt ü ta‘ātınıñ zuhūrı sebebiyle şūr-ı rūhāniyye inşā olunub Allah Sübhāne ve Te‘ālā içün tesbīh eyleyeler. Ve kaẓa-ı melekūt ezdiyād-ı müsebbihīn ile müzeyyen ola hū ma‘lūm olsun ki hüviyet-i sırr-ı ilāhīdir şıfat-ı celāl ü kemāl ile müteferrid mevcūd-ı ezeliñden ‘ibāretdir ki Allah Sübhāne ve Te‘ālā ‘ibadını ħul huve ħul şerīfiyle aña da‘vet eyledi ve kelām-ı tamām olduġdan soñra Allah buyurdu ki, ism-i cām‘i-i hāşdır cemī‘ eczā-i ħarfīyesiyle ve ħaķāyık-ı vaşfīyesiyle zāt-ı eħadiyet üzerine daldır ve sırr-ı hüviyet anda mevcūddur ve sırr-ı hüviyyet zāhir olmaz. İllā ħuyūd-ı ahķām ħurūf-ı mürekkebeden kendiniñ tecrīdinden soñra zāhir olur. Ağyārdan kemāl-i teferūdünden ve ħaķāyık ü āşārdan kemāl-i tenzihinden ötüri egerçi kim min ba‘zū’l-vücūh u o vahādan mürekkeb ise de pes o āħir kelimetullahdan şāķıtdır. Hā bākī ħaldı ki ‘inde tenzihe’ş-şıfāt ve ışkātü’l-neseb ü es-şaffāt-ı eħadiyet-i muţlaķa üzerine delālet ider.

اول آخر ظاهر و باطن تمام

حکمت از قدرت ای رب الانام

Evvel ü āhir zāhir ü bāṭın bi'l-temām seniñ ḳudretiñden hüveydā olan ḥikmetdir ya'ni ğaybu'l-ğuyüb olan bāṭıniyyetiñde meknün şūr-ı mümkināt ki zāt-ı 'akdesinde şābite vü a'yānda müte'ayinedir. Evveliyyet andan 'ibāretdir zāhir olub āhiriyyetiñ ki 'ayn-ı evveliyyetdir. **كل شيء يرجع الى اصله** (Her şey aslına rücû eder.) muḳtezāsınca aña rücû' eyleyüb bāṭıniyyetiñ baħrinde ğarḳ olub müstehlik olması ey maħlūḳatıñ mürebbiyesi seniñ ḳudretiñden bîrûze gelen ḥikmetdir.

اول آخر چیست ثبات جز نمود

ظاهر و باطن ایادانا و دود

Levh-i evvel ü āhirde mektüb ve şuhuf zāhir ü bāṭında maḳarru olan ma'lumātda seniñ şāniñ gören senden ğayrı nedir ayā dāñā olan Vedūd

الودود الذى بود اولياته و يودونه و يحبهم و يحبونه الود ثبوت الحب فلا يؤثر فيما سبق لهم من المحبة معا صيرهم فانها ما زالت بهم

الابحکم القضاء والقدر السابق لاللطرد والبعث (Vedūd o kimsedir ki, veli kullarını dost edinir;

onlar da onu dost edinirler. Ve o onları sever; onlar da onu severler.) māhbān-ı Hüdāvend'dir. Ol maħbüb ki māhbübānı ma'rifet-i şehvedī ile bilür ve maħbübınıñ laħzātiyle telezzüzā eyleyüb evḳātında mütene'im olur ve anlardandır. Şol kimse ki anıñ emr-i 'irfānında tevḳıf ider. Anıñçün ğatā keşf olıncaya dek pes imdi ol kimseye zāhir oldı ki 'irfān 'ayn-ı ğıṭadır. 'Ālem insān ve insan 'ayn-ı 'ālem ve maħbüb insāndandır ve 'ayn-ı insān 'ayn-ı ḥaḳīḳātdir ki der nezed-i hükemā 'ālim-i şuġrā ve 'ind-i 'ulemā rabbāneyn-i 'ālem-i kübrādır. Nitekim Ḥāzret-i 'Ali kerremallahu vecheh ve rażıyallahu anh buyurur (Beyt):

وتزعم انك جرم صغير

وينطوى فيك العالم الاكبر

کس چه داند یارب از تو کیف ذات

بسکه بیکیفی تو ای! بچون صفات

Yā Rāb seniñ zāt-ı aqdesiñden seniñ keyfiyet-i zātıñı halk nice bilür? Ve ne hâlde fehm ü idrāk ider. Öyle olsa sen bî-keyfsin. Ey şifāt-ı muḩaddesi bî-keyf ü bî-çün olan Zāt-ı Müte'âl!

حیرت اهل النهی ای ذوالجلال

زان چنان دانش بود در عین حال

Ey Zü'l-cel'âl ve'l-efzâl erbâb-ı 'uḩûluñ ḩayreti ancelin dānişdendir ki 'ayn-ı ḩâlde anlara vâḩi' olub anlarıñ gözleriñ giryân cigerleriñ biryân idüb ḩayrân-ı sergerdân eyler.

غیرت هر غیر را کی ره دهد

تا شود آکز کنهت ای احد

Ey eḩadiyet şıfatıyla mevşûf Zü'l-celâl ve'l-kemâl! Taḩḩîḩ seniñ ḩayret-i zātiyeñ ḩayra kaçan yol virir ki ta seniñ gene Zāt-ı Kibriyânda aña ve sırr-ı aẓametiñden ḩabîr ola

قال الشيخ الاكبر قدس سره في فصوص الحكم منع اهل الله التجلي في الاحدية فانك ان نظرت به فهو الناظر بنفسه

فانزال ناظرا بنفسه وان نظرت به بك زالت الاحدية وان كان يرى نفسه بنفسه ومعلوم انه في هذا الوصف ناظر ومنظور

دانش کنهت محال و ممتنع

ار نبودی کی بشد ممانع

Eger seniñ gene zātıñı bilmek muḩal ü mümteni' olmayub mümkin olaydı kaçan men' olunan şeyden olurdu. Anıñçün seniñ şıfat ü ef'âl ü aḩārıñı tefekürüñ faẓîletinde ḩazret-i Resûl-ı Ekrem şallallahu te'âlâ 'aleyhi vesellem **تفكر ساعة خير من عبادة سبعين سنة** (Bir saat tefekkür, yetmiş sene-nafile-ibadetten hayırlıdır.) buyurub ve gene zātında tefekkürü cā'iz görmeyüb **تفكروا في آلاء الله ولا تنفكروا في ذات الله** (Allah'ın verdikleri hakkında düşünün, fakat Allah'ın zatı hakkında düşünmeyin.) buyurdu.

ای شده بیچون صفات از فکرها

نیست در ذات تفکرزان روا

Ey fikirlerden bī-çün-şıfat olmuş maḥbūb-ı hemtā! Seniñ şıfatıñ bī-çün olub ḳadem-i fikriñ ol ālemde seyr ü seyāḥāte ‘adem-i ḳudretinden ötüri seniñ zāt-ı ‘aẓametiñde tefekkür revā degildir.

عارفان از کینه تو حیران صفت

مانده اند از عجز خود بی معرفت

Seniñ ḥilye-i cemāliñi vāşıf ve Ka‘be-i celāliñde ‘ākif olan ‘ārifler şıfatı ḥayretde seniñ gene zātıñı ma‘rifetden bī-ma‘rifet olub kendi ‘aczlerinden müteḥayyir ḳalmışlar ve buldukların yāve ḳılub ve bildiklerin unudub **سبحانك ما عرفناك حق معرفتك يا معروف** (Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Seni hakkıyla bilemedik ey bilinen Zat-ı Kibriya) du‘ā vü tesbīḥden mā‘adā kendilere enīs ü celīs bulmamışlardır.

کس چه داند چونت ای بیچون وجود

بس که بیکیفی نواز کیف شهود

Ey idrāk-ı beşerden ‘ārī ü münezzeḥ olan vücūd-ı bī-çün kimse seniñ keyfiyetini ne bilür ve ḥaḳıḳatiñi nice añlar. Maḥaşal kelām zīrā keyfiyet-i şühüddan bī-keyfsin. Erbāb-ı şühūd daḥi seniñ zāt-ı şerīfiñi mu‘āyene vü müşāhededen ‘āciz olub āḥirü’l-emr zātlarını zātında ifnādan özge bu derde çāre bulmadılar.

وصف توار واصغان ای ذوالجلال

نقص شان بنماید از عین کمال

Ey Zü’l-celāl seniñ vaşfiñ vāşıflardan seniñ ‘ayn-ı kemālden anlarıñ naḳışlarını gösterir ya‘ni seniñ deryāy-ı vaşfiñi sebāḥat iden vāşıflar ve şaḥrāy-ı ma‘rifetiñi seyāḥat iden bi’l-kemāl seni vaşf itmede ve bi’l-külliyeye seni ma‘rifetden ‘āciz olub ve kendi noḳşānlarına mu‘terif olubkendileriñ vaşfindan seniñ bir ter ü ‘ālī oldıgın bildiler.

Bunların bu noqşānları ‘ayn-ı kemālden olduğına bu şahid-i ‘ādildir ki Hāzret-i Dāvūd ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’ş-şalāvāt ve’s-selām Cenāb-ı Bārī Hāzretine cellet ‘azametühü şükürden ‘acz göstermeyüb yā Rāb seniñ ‘azamet-i şānına lāyık şükre qādir degilem didikde Yā Dāvūd şükr it, hiṭābına maḡhar oldılar.

در کمال وصف تو ادراک کس

کی رسد کزوی زنددم یک نفس

Kimseniñ idrāki seniñ kemāl-i vaşfına qačan irişüb fehm ü iz‘āna qādir olur ki seniñ kemāl-i vaşfından bir nefes urub seniñ kemāl-i vaşfıñı taqrīr ü beyāna getüre.

هر چه گویند از کمال وصف تو

هست برتر از کمال وصف تو

Seniñ kemāl-i vaşfından her ne dirler ve her ne beyān ü ‘ayān iderler ise seniñ kemāl-i vaşfıñ anlarıñ dīkinden bir ter ü ‘ālīdir. Nitekim Şeyḡ Sa’dī ‘aleyh raḡmetü’l-hādī ḡazretleri buyurur: (Kıṭ‘ā)

ای برتر از خیال قیاس و کمان و وهم

وز هر چه گفته اند شنیدیم و خوانده ایم

مجلس تمام کشت و با آخر رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

کی گذارد عزت کنهت که تا

کس شود واقف از آن ای کبریا

Seniñ künh-ü ‘izzetiñ qačan nūr ve qačan yol virir Ey Kibriyā ve ‘azamet şāḡibi Allah ki tā kimseye seniñ künh-ü zātiyyeñde vuḡūf ḡaşıl eyleyüb iḡbāra qādir ola.

کشت عجز ادراک از درک و دود

زان بشد لا احصی از دانا وجود

Ol vücūdiyette mevşūf zāt-ı pāki idrāk eylemeklikden ‘ac-z-i idrāk oldı. İdrākden ‘ac-z-i idrāk oldığından ötüri ol vücūd-ı dānā a’nī-i Muḥammed Muştafā şallallāhu te’ālā ‘aleyh ve selem **لا احدى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك** (Ben seni, senin zatını sena etmen, övmenden başka şeyle övemem, ancak senin kendini övdüğün gibi överim.) ḥadıṣ-i şerīfi şādır oldı.

کی گذارد عزتت ای کرد کار

فکر کس را بر حریم از درک کار

Ey kird-gār-ı ‘ālem seniñ ‘izzetiñ derk-i kārđan olan ḥaremin ḥarīmine bir kimseniñ fikrine kaçan yol virir ki seniñ künh-ü zātā ve ḥaḳīḳat kārına vāḳıf ola.

چون غنی ذاتی ای بچون وجود

فقر باید نصب عین ماشهود

Ey vücūd-ı bī-çün çünki sen bi’zzāt ğanī ve ‘ālemīnden müstağnīsın. Bizim naşb-ı ‘aynımızde şühūd-ı faqr gerek. Zīrā faqr ü fenā, ğınā-yı ḥaḳīḳī ve beḳā-i ma’nevīyi müstelzimdir. **الفنی عن العالمین لاستغناؤه عن الاشتغال بهم ولاستغناؤه عن طاعة المطيعین المعنی یعنی الکافی الذی اغنی من یشاء بفضله**

(O ālemlerden ğanīdir. Onlarla meşgul olmaya ihtiyacı olmadığı için taat ve ibadet edenlerin taatına da muhtaç olmadığı için. O zenginlik veren -mugnî- dir. Yani dilediğini fazlıyla zengin eden zattır.) Ma’lūm olsun ki ğınā iki nev’ üzerinedir: Biri ğınā-i Ḥaḳḳ ve biri ğınā-i ḥaḳdır. Merātib-i ḥaḳıyyede ğınanıñ derece-i evveli ḳanā’atdır ve mevcūdla iktifādır. Ehl-i ḥicābıñ tevehhüm eylediği ḫaleb-i ziyāde ile keşret-i mālđan olan şey’ degildir. Zīrā ehl-i ḥicāb faqrıñ maḥkūmıdır. Çok ḥarīş vardır ki anıñ ḫatında kendi evlādınıñ ‘ömrüne vefā ider şey’ vardır. Yine şiddet-i ḫırşđan ve şiddet-i ḫacetden ḫaleb-i ziyādede kendini mevārid-i helāke bırağur. Taḫḳīḳa insān bi’zzāt faqr ḫaḳ olındı. Merātib-i imkānıñ iktizā eylediginden ötüri anıñ içün dimişler ki taḫḳīḳa insān ‘indallah vecīh olmaz. Zīrā iftikār-ı ‘ayn-ı zilletdir. Zelīl ise vecīh olmaz.

Bu mezkūrāt-ı hayvāniyyet şıfatıyla mevşūf olan insānıñ hikemidir ve ammā insān-ı kāmil içün ğaniyy-i ğinānıñ şunū'ından iki vecihledir. Vech-i evvel Hakk'la istiğnā ve Hakk'a iftikārdır. Vech-i şānī gönül ile ğinādır. Pes imdi insān-ı kāmiliñ Hakk'a iftikārı haqla fenāsıdır ki iftiḥār eylemez. Elā şu ğināya vuşuliyle iftiār eyler. İmdi 'ārifin iftikārı 'ayn-ı iftiḥārdır zīrā a'yān-ı merātib 'ālemine sereyān-ı hüviyet-i ilāhiyeniñ şühūdı maḳāmunda nā'il oldı. Öyle olsa her faḳīrden faḳr ü ğaniyy-i ḥamīde teveccüh eylemez. Ve her muhtācın ḥāceti başīriñ ve şehīdiñ iḥātasından ğā'ib degildir. Pes imdi Hakk'la müstağnī 'arif-i billāh aḡniye'l-aḡniyādır. Ḥalbuki yine tekliḳ olındığı me'ūnetiñ talebi üzere ḥariş olub maḥzūn olur. Zīrā bu ḥāl ādāb-ı kümeliñdir ki ḥudūdullāha kuvvet-i ma'rifeti vardır. Ve daḥi kāmil şu kimsedir ki nūr-ı vera'ını nūr-ı ma'rifeti sevindiremez. Ammā Hakk'ın 'ālemeynden ğanī olması zāt-ı muḳaddesi ve devām-ı ıtlāḳ-ı ḥaḳīkisi hayşiyetindedir ki vücūd-ı Hakk zāhir olmaz. Elā 'ālemeyne zāhir olur. Pes imdi Hakk'ın ğināsı olmadı. Elā şübūt-ı ğinādan ve Hakk'ın ğinā şıfatıyla mevşūf olduğu āhir olduğından ötüri pes 'ālemeynden lā-būd ve lāzımdır ki şıfat-ı ğinā zuhūra gele. Diger bār-ı münācāt-ı ḥazret-i pīr Rūşen-zamīr 'aleyh rahmetü'l-ḳadīr bu mertebede münācātdan şoñra tekrār münācātü'l-Ḳāziü'l-ḥācāta şürü' idüb buyururlar ki:

ای غنی الذات بچون کبریا

زان غنایت فقر تو بس فخرما

Ey ğaniyy-i zāt olan Kibriyā-yı bī-çün! Seniñ o ğināñdan ki 'ālemeynden ğanī ve maḳām-ı istiğnāda vücūd-ı mevcūdātdan müstağnī olmaḳlığıñdır. Bize ol maḳāmdan zāhir olan seniñ tecelliñden ḥāşıl saña farkla faḥr kifāyet ider.

ای وراى انكه كوش كس شنود

درخشا بودن تراعين وجود

Ey andan evvel ki h alkıñ  ulağı işitdi ya'nı bu h alk mevc ud olub  ulaqları işitmezden evvel  in a ' aleminde mevc ud olan v uc ud-ı b i-hemt a sa na ma k am-ı h uviyyetde sa na  in ada olmaqlı  'ayn-ı v uc uddur.

زان غنای عین و کنه بخت ذات

کس چه گوید ای ز چون؛ همچون صفات

Ol 'ayn-ı  in a olub ez heme 'ar ı olan v uc ud-ı mu la dan ve k unh   h a ı at-i z at-ı ba tdan kimse ne s yler ve ne h aber virir. Ey keyfden b i-keyf olan şıfat-ı z at-ı mu addes!

هر چه گویند ای منزۀ ذات ازان

کر چه تنزیهت شد تشبیه سان

Her ne ki dirler ve her ne ki 'ay n   bey n iderler ey ma b ub-ı ezeli v u ' alem-i  ademiñ g zeli! Z at-ı  ad miñ anlarıñ didiklerinden ve rişte-i bey na get r b nazm eylediklerinden m nezzehtir. Eger i bunlarıñ kel amları ve ma ş udları seni tenz ihdir. G y  teşb ih gibi oldu ki her ne diseler andan bertersiñ.

ای منزۀ از همه و ز نور نور

هم منزۀ هم مشبۀ از تو دور

Ey c mleden ve c mle ka'in atdan ve n r-ı enverden m nezzehten ya'ni n r-ı h a ı ıden zuh r eyleyen n rdan ve env r-ı m te'addideden m nezzehten seni tenz ih idiciler de ve teşb ih idiciler de senden d rdur. Ya'ni seniñ tenz ih   teşb ihinden d r   'aciz   hayr ndır.

ای مقدس ذات از فکر همه

هم ز فهم ادراک کس ذکر همه

Ey ma b ub-ı c mle ka'in at olub c mleniñ fikriñden z at-ı a desi mu addes olan ve da ı fehmenden ve h alkıñ idr kenden ve c mleniñ zikrinden mu addes olan!

ذکر و فکر عاقلان بس دور دور

زان چنان ذاتش ز کثمت می غبور

Netīce-i kelām ‘ākılleriñ zıkr ü fikirleri ancıleyin dānişden ötüri ki fehm ü idrāke kâdir degildir. Ey ğayūr olan zāt seniñ künhünden dūrdur dūrdur.

فهم و ذهن ادراك کس از درک تو

عجز حیرت شد ایاد یان وهو

Ḥalkıñ idrāk ü fehm ü zihni seni idrākden maḳām-ı ‘aciz ü ḫayretde müteḫayyir ve ‘aciz oldı. Eyā Deyyān ya’ni ḳullarımı muḫāsebe idüb ‘ivaż virici ve hüviyetle ğanī olan zāt!

عزرت کی گذارد تا کسی

یابد از کثمت بخوددانی حسی

Şıfat-ı zātiye olan ‘izz-i ‘izzet kaçan ḳor ki tā bir kimse ḫissete mensüb cūddānlıḳ ile seniñ künh-ü zātıñdan ḫabır olmağa yol bula.

برق نسبت سوزدش دردم ودا

نار عزت محو سازد ازورا

Çünkü ‘āşıḳ-ı şādıḳ bāb-ı ‘izzet-i ravza-i künh-ü zātından ve gülşen-i şıfāt gül dirmek murād eyleyeler. Ol ānda ol nā-murād derd-mendi mişāl-i berḳ nār-ı ‘izzet-i verādan zāhir olub yaḳub maḫv eyleyüb nā-būd eyler.

تاب برق و عزت ای ذوالجلال

حاجب آسایس حجاب آن جمال

Ḥarāret ü sūziş-i berḳ ve seniñ bezm-i idrākimizden ‘izzetiñ ey Zü’l-celāl mişāl-i perde-dār-ı şulṫān gibi ol cemāl-iñ ḫicābı ve ol cemāl-iñ rü’yetiniñ mani’i oldı.

از جلال کبریای عزت

حیرت اندر والهان قدرت

Seniñ celāl-i Kibriyā-yı ‘izzetiñden ḳudretiñ vālihleri ḫayret içre ḳakmışlardır.

چونکہ قدوسی و سبح و عزیز

غیر ازین تنزیہ چہ کنند بی تمیز

Çünkü sen Ẓuddūssun ve Subbūhsun ve‘Azīzsın. Seniñ nār-ı celāl-i Kibriyā-yı ‘izzetiñden bāl ü r perin yaqub hālik olan ve nūr-ı kudretinden başar u başīreti maḥv olub vālih olan bī-temeyyüz ki kendi vücūdıñ teşhīş ve temyīze kādır degildir. Bu tenzīhden ğayrı daḥi seni ne tenzih ider ve neye kādirdir?

القدوس هو المطهر المتزه عن كل ما وصف به والذي قدس نفوس الابرار عن ادناس المعاصي واخذ الاشرار بالاقدام والنواصي

وكلا الامر من اثار احكام قدسه ونزاهته لمن تدبر الامور وفهم (Kuddūs, kendisine atfedilen bütün

vasıflardan münezzeḥ olanın ta kendisidir. Kezâ Kuddūs odur ki, iyi insânları (ebrâr’ı) masiyet kirlerinden temizlemiş ve kötü, şerir kimselerdi nâsiyesinden tutup -haklarından- gelir. Bu her iki mesele, bütün işlerin tedbirini alıp anlayan kimse için kudsiyyet ve nezâheti ahkâmının eserindedir.) Ma‘lûm olsun ki şahâret ve nezâhet iki mertebeniñ beyninde mütereddidedir. Mürettebetiniñ birisi ıtlâk ve birisi taqayyüddür ki a‘yândan her ‘ayn üzerine ḥâkimdir. Erbâb-ı şühüd bi-ḥaseb derecât-ı hem bi’l-keşf ol ‘ayânıñ âşârını şühüd ider ehlullahdandır ol kimse ki hüviyet-i ḥafıyyi mezâhir-i mümkinâtda müşâhede ider. Pes imdi ol kimse vücūd-ı Ḥaḳḳ’la bile a‘yân için olan taqdisi ve a‘yân-ı mümkinâtda Ḥaḳḳ’ıñ zuhûrını müşâhede ider. Daḥi a‘yân-ı mümkinâtda muhtaş-ı mensûb olan ihtimâlât-ı imkâniyye ve taqayyürât-ı ḥudûsiyye zulümât-ı taqayyüdiyyeden olıcı eşyâdan Ḥaḳḳ’la a‘yân-ı mümkinâtıñ taqdisini müşâhede ider ve a‘yân-ı kâbile-i keşirde emr-i vâḥidi mütecellî görür. Anıñ üzerine görür ki a‘yândan her ‘ayn-ı eḥadyetde oldığı hâlde andan mevcüdiyyet müteḡayyir olmaz ve ehl-i Ḥaḳḳ’dandır o kimse ki Ḥaḳḳ’ı mazhar-ı ğayrda şühüd ider ve ahkâm-ı a‘yân-ı mümkinâtı zâhir-i mir’ât-ı vücūd-ı Ḥaḳḳ’da görür. ‘Ayn-ı vücūd-ı Ḥaḳḳ’da ahkâm-ı mümkinâtıñ teḡayyüründen zâhir olan şey’den Ḥaḳḳ’ı taqdis ve şu şühüdda

Zāt-ı Hakk'a 'avdet ider. Pes ol kimse şu aḥkāmıñ teğayyürü sebebiyle Hakk'ıñ kendi zātında Hakk'ı teğayyürden ḳuddūs-u muḳaddes-i şühüd ider. Muhtelifetü'l-elvān-ı züccācāt üzere şemsiñ vuḳū'ı ḳatında inşibādan nūr-ı şemsiñ keşreti gibi ḥişşiñ ol nūr-ı mütelevvine şühüdiyla bile ve zuhūr-ı melek daḥi bunuñ gibidir ki gah şüret-i beşerde ve gah şüret-i zerrede ve gah bir ḥayşiyetle zāhir olur ki ufḳı sedd ider. Anıñ üzerine şuveriñ tenevvu'ı veyāḥud anıñ şuverde tenevvu'ından ötüri ki ḥāl-i müdrikiñ muḳtezāsıdır. Ḥalbuki o kendi zāt-ı mülkiyesinde tağayyürden münezzehtir.

العزیز هو الغالب الذي لا يغلب ولا يهزم والخطير الذي لا يوجد مثله ولا يعرف كنهه ويشتهد الحاجة إليه وبصعب الوصول إليه بل لا يوصل إليه

الابيه ولا يجرى عليه سلطان غيره (Aziz o zattır ki, mağlub olmayan galiptir ve asıl aciz değıldir.

Keza öyle şan ve şeref sahibidir ki, dengi bulunmaz, küñhü mahiyeti bilinmez, ona olan ihtiyaç şiddetlidir; ona erişmek zor olur. Hatta ona, onsuz erişilemez ve onun aleyhine, ondan kimse otorite kuramaz.) Ḳālallāhü Te'ālā **فَلله العزة ولسوله وللمؤمنين** (63/8) Şu maḳām-ı 'izzetde sâ'ir olan salikiñ taşḥiḥiniñ 'alāmetindendir ki aşlā anda eşer-i ğayr-ı te'sîr eylemeye ve anıñ āyine-i ḳalbini küdürāt-ı beşeriyye mükedder ḳılmaya. Anıñ içün ki 'azîz ismiyle müsemmä olan zāt anıñ ḥāmîsidir.

ای متزه از همه شبهه و شبیه

زانکه سازدهم نبیه وهم سقیه

Ey cümle şibh ü şebîhden münezzehtir ve müte'ālî ol şibh ü şebîhden ki anı 'ālim ü cāhil ve vażî' vü şerîf eyler.

قدس ذات از همه اطلاق و قید

بس بعید است از بیان عمرو و زید

Cümle ıtlāḳāt dan ve cümle ḳuyūdāt dan seniñ Zāt-ı Akdes'iñ muḳaddes ve muḫaḫḫar olmasının beyānı muḫaḫḫal-ı kelām beyān-ı 'Amr ve Zeyd'den ba'īd ü berter ü 'ālî ü münezzehtir ü müte'ālîdir.

ای غنی الذات از وصف صفات

هست بچون از بیان کائنات

Ey Ğaniyyü'z-zāt olan perverdigār! 'Ālem-i vaşf ü şifāt yönünden seniñ vaşf ü şifātıñ daħi beyā-ı kâ'inātdan bī-çündür. Kendi şifātını ancağ yine kendiñ bilürsüñ ve kendini yine kendiñ vaşf eylersiñ.

زان غنایت رافقیری التجا

لکبیا وردم ایامعطی الرجا

Andan öturi ya'ni Ğaniyyü'z-zāt olub vaşf ü şifātıñ beyān-ı kâ'inātdan bī-çün oldığmdan öturi kendi 'acַz ü kuşūruma seni vaşf eylemede mu'terif olub eyā Mu'tīye'r-recā olan Kerīm faqırlığı seniñ ğınāna ilticā getürdüm.

ده زکاتم زان غنایت ای غنی

تاغنی کردم ز فقرتوسنی

Ey Ğaniyyü'z-zāt-ı 'anil 'ālemīn! Seniñ o ğınāndan zekāt iħsān eyle faqırlıqdan ğanī olub yoqluğ ma'deninde varlıq cevherini ve baħr-ı ğınāda dürr-i beqayı bulam. Sen ol zātsiñ ki refī'i'd-derecātsiñ.

کفتی واللہ الغنی ای کردکار

ده زکات حاجت مارا برآر

واللہ الغنی وانتم الفقراء

(47/38) buyurub zāt-ı eşrefiñi ğınā ile bizi farqla vaşf eylediñ. Ğınāniñ zekātıñı iħsān eyleyüb vir. Bizim hācetimizi każā eyle ey Perverdigār-ı 'Ālem!

تاکنم انفاق آن رزق سنی

روشنی سان طالبا ترا ای غنی

Ey Ğaniyy-i muğnī olan pādişāh! Ol iħsān eyledigiñ rızq seni bī-rüşenī ṭāliblere infāk eyledigi gibi ben daħi seniñ ṭāliblerine infāk eyleyem.

روشنی سان طالباً ترا فیض تو

بدهم ای فیاض جود از امر هو

Rūṣenī seniñ feyziñi t̄aliblere virdigi gibi ben daḥi ey cūd u iḥsān-ı feyyāz olan emr-i Hū'dan t̄aliblere virem. Ya'ni 'ālem-i hüviyyetden istifāza idüb t̄alib̄ine ifāde idem.

BU ŞERḤ-İ ŞERİF “VE MİMMĀ RAZEKNĀHŪM YUNFİKŪN” AYETİNİN BEYANINDADIR.

نعمت مما رزقنا ينفقون

چونکه دانستم بخوایم ز وفزون

ومما رزقناهم ينفقون

(2/3) āyet-i şerīfesiniñ taḥtında münderic ni'meti çünki bildim ve esrārıñ añladım. Āndan ziyāde taleb iderim. Pes Ḥāzret-i Gülşenī 'aleyh raḥmetü'l-ganī Sūre-i Baḳara'nıñ evveline işāret buyurur ki Cenāb-ı Allah **الم ذلك الكتاب** (2/1-2) buyurdu. Müfessirīn ḥurūf-ı muḳaṭṭa'ya çok ma'nā virmişlerdir. Ama müntehā-yı kelāmı Mufessirīn ḥurūf-ı muḳaṭṭa'ya çok ma'nā virmişlerdir. Ama müntehā-yı kelāmı **وهی سرمن اسرار الله تعالی استأثر الله تعالی بعلمه وهي سرمن القرآن** (Bunlar Allah ü Te'ala'nın esrarından bir sırdır ki Allah onun kendisine ayırmıştır ve bunlar, Kur'an'dan birer sırdır.) olmuşdur. Muḥaḳḳıḳīnden ba'zısı buyururlar ki: Her bir ḥarf bir vücūda işāretidir. Elif Zāt-ı Ḥaḳḳ'a işāretidir ki ol cemī' vücūddur. Ve lām 'aḳl-ı fa'āle işāretidir ki lisān-ı şer'de Cibrīl 'aleyhisselām dirler ol daḥi istifāza idüb āḥire ifāde ider. Ve Mim vücūd-ı Muḥammed şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme işāretidir ki āhir vücūddur. Ve dā'ire-i vücūddur. Ve dā'ire-i vücūd ānıñla tamām olmuşdur. Pes bu ḥurūf muḳassem-i bihā oldığı taḳdīrce taḳdīr-i ḳasem böyle olur ki Allah ḥaḳḳı için ki cemī' mevcūdātıñ evvelidir ve 'aḳl-ı fa'āl ḥaḳḳı için ki füyūzāt-ı işāle vāsıta oldur. Ve Muḥammed

Muṣṭafā ḥaḳḳıçünkü ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem maḫhar-ı zāt ve ekmel ü mükemmel mevcūdātdır. **ذلك الكتاب** (2/2) Ey zālīke’l-kitābu’l-mev‘ūd fi’t-Tevrāt ve’l-İncil bu taḳdırce zālīkeniñ müşārü’n-ileyhi İncil ü Tevrāt’da mev‘ūd olan Qur‘ān’dır. Aña işāret veyāhud ‘ilmullahda ma‘lūm olan kitāba işāret ola taḳdīr-i kelām **ای ذلك الكتاب المعلوم في علم السابق الموعود في الكتب المترتبة** (İlm-i sabıkta malum ve nâzil olan kitaplarda vaadedilmiş olan şu kitâp) ehl-i tefsīr bunda vücūh-ı kesīre beyān itmişlerdir. Bu muhtaşarda irādī ḳābil deġildir. **لا ريب فيه** (2/2) bu kitābda raybe ve reyn yokdur ‘alā sebīli’l-istiġrāḳ nefyi rayb eyledi. Hālbu ki ekşer kimse cūd-ı Qur‘ān-ı Kerīm’de raybe ve gümān üzere idiler nūkte budur ki eger mirtāb olanlar bu kitāba naḫar-ı saḫiḫ ve ‘aḳl-ı selīm birle naḫar ḳılacak olursa bu kelāmıñ kemāl-i vüzūh-ı bürhānī ve ġāyet-i sūtūh-ı delā’ilī anlara şāhid-i kāfi olub mu‘cize-i Nebevī ve vahy-i İlāhi olmasına şek ve şüphe komaz. (Huden) Hudā maşdardır mübteda‘-ı maḫzūfuñ ḫaberidir. **وهو الدلالة الموصلة الى اليقين** (Bu da, yakīn bilgiye ulaştıran delalettir.) ya‘ni bu kitāb delā’il ile maḫlūba mevşūldür. (Lilmüttaḳīn) ittiḳā idenler için mütteḳī ism-i fā’ildir. Veḳā yeḳī veḳāyetden **[الذين]** (2/3) **والوقاية هو الصيانة وفي الشريعة من يثق نفسه عما يستحق به العقوبة** (2/3) ol mutteḳīler ki **يؤمنون بالغيب** (2/3) **ای یصدقون بما غاب عنهم مما أنبأهم به النبي صلى الله تعالى عليه وسلم** ya‘ni taşdīḳ ideler kendilerden ġā’ib olan şeylere Hazret-i Nebī ‘aleyhisselām nice ḫaber virdiyse (ġaybi) ġā’ib ma‘nāsınadır. **الایمان اقرار باللسان وتصديق بالجنان والعمل ليس بداخل في الايمان** (İman dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir. Ve amel, imân aslına dâhil deġildir.) Ammā İmām Şāfi’ī raḫmetullāhi ‘aleyh ḫazretleri ‘amel daḫi İmān-ı kāmīle şartdır dimişler. **ويؤمنون الصلوة** (2/3) ve daḫi evḳāt-ı maḫşūşādan şalavāt-ı mefrūzayı edā iderler **ومما رزقناهم يفتنون** (2/3) ve bizim i’tā eylediğimiz şey’iñ bazısından taşdīḳ iderler. İmān bi’l ġayb maḫbuldür Mu‘minler ahiretde olan aḫvālī ġā’ibāne taşadduḳ iderler. İmān-ı bi’l-ġayb inde’l-enbiyā ve’l-

evliyā maḳbūldür. Mü'minler ahrette olan aḥvāli gā'ibāne taşdıķ iderler. İmān-ı taklīdi ile veya İmān-ı taḥķīki ile zīrā İmān iki kısmıdır: Ya taḳlīdidir veya taḥķīkidir. Ve taḥķīki daḥi iki kısmıdır: Biri istidlāli ve biri keşfidir. Pes ehl-i istidlāl ve ehl-i keşifden her birisi ya vāķıfdır 'ilm-i ğaybe ya ğayr-ı vāķıfdır. Pes ğayr-ı vāķıf olan 'ilme'l-yaķīn mertebesindedir. Bu mertebe şāḥibleriniñ ḥāli **ان تعبدوا الله كأنك تراه فان لم يكن تراه فإنه يراك** (Allah'ı görür gibi ibadet etmedir. Sen onu görmüyorsan da o seni görüyor.) ḥadış-i şerīfiniñ māşadaķıdır. Ammā 'ilm-i ğayba vāķıf olan ya İmān-ı'aynī şāḥibidir ki bu mertebeye 'ayne'l-yaķīn dirler ve bu mertebe ehli Cenāb-ı Ḥaḳķı her hālde ve her şeyde müşāhededen ḥālī degillerdir. **وهو معكم انما كنتم** (57/4) sırnı mu'āyene kılub efzal-i İmān mertebesine vāşıl ve nā'il olmuşlardır. Nitekim Ḥazret-i Peyġamber şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem buyururlar: **افضل ايمان المرء ان يعلم ان الله تعالى معه حيث كان** (Kişinin imanının en faziletlisi, nerede olursa olsun, Allah'ın, onunla beraber olduğunu bilmesidir.) Veyāḥud İmān-ı ḥāķīķī şāḥibidir ki bu mertebeye ḥaḳķa'l-yaķīn dirler. Bu mertebeniñ sāḥibleri müşāhede-i zāt ü şıfāt idüb kendilerini fenā-yı muḥlak ile fānī kılmışlardır. Ve bu mertebeye āyet-i kerīmede daḥi işāret vardır. **يا ايها الذين آمنوا آمنوا** (4/136) Ey Ḥazret-i Allah'a İmān-ı istidlāl ile İmān idenler! İmān-ı ḥaḳķiyle İmān idiñ ki İmān, bi'l-ayāndır ve ḥadış-i şerīfde daḥi işāret vardır ki Mu'az bin Cebel rażıyallāhü 'anh eḥibbāna nidā iderlerdi ki:

يا صهيب ويا سلمان ويا بلال تعالوا نجلس ونؤمن ساعة فأتوا الى رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم فقالوا يا رسول الله انا آمننا بالله تعالى وبرسوله

ويقول لنا معاذ هكذا (Ey Suheyb, Ey Selman ve Ey Bilāl! Gelin oturalım da, bir saat iman edelim. Böylece Resūlullāh (s.a.v.)'a geldiler de dediler ki: Ya Resulallah! Biz Allah'a ve onun Resulüne iman etmişiz zaten. Muaz ise şöyle diyor:)

āle allāhāu te‘ālā ‘aleyhi ve selem دعوا معاذافاته رجل يحب الله وسوله (Bırakın onu, kendi haline. Zira, o, öyle bir kişidir ki Allah’ı ve Resûlünü sever.) Bundan dağı münfehim olan İmān-ı haıı cānibine da‘vetdir ve Zeyd’iñ dağı ebahtü didiği İmān-ı haııye iāretidir. Ve İmān-ı ‘ayān ve İmān-ı haıııniñ ‘alāmeti ‘ālem-i ğaybda olan a‘yān ü haāyıkı müāhede kılmāđıdır. Eger bu mertebeden āhibi haber virse erī‘at-i erīfe bāıl olmak lāzım gelür. Zīrā لو ظهرت الحقائق لبطلت الشرائع dir (Eđer hakikatler zahir olsaydı, erīatler üpheşiz batıl olurdu.) Ve hükm-ü ilāhiyeniñ zuhūri erāyi‘ ve mezāhire merbūtdur. Pes Hazret-i Resūl allāhū te‘ālā ‘aleyhi ve selem Zeyd’e İmān-ı haıııniñ esrārını ketm ü setr ile emr idüb İmān-ı bi‘l-ğaybı medđ buyurduklarına sebep budur. Nitekim Hazret-i Mevlānā bu ğüftārları ile bu esrārı beyān ve bu esrāra tergīb idüb buyururlar: (Menevī)

چون شکاف آسمان را در ظهور

چون بگویم هل ترى فيها فطور

Māhāal-ı kelām budur ki esrār-ı ğaybiyye peydā ve avāl-ı āhıret mekūf ü hüveydā olduđdan oñra nice ābildir ki āhıretiñ cennet ve cehennem ve sā‘ir avāline İmān ğetüri yine İmān ālem-i ğaybda iken hodur bu hısse ba‘de‘l-‘ayān İmān olmaz. İmdi ‘ārif olan udūru‘l-aħrār kubūru‘l-esrār ma‘nāsıyla ‘amel idüb iā-i rāzdan iħtirāz ider.

زان کنم ایثار ز زقت ای و دود

كان زفضلت شد عطا و فیض وجود

Ey mevdūd-ı ulüb! Mevcūdāt-ı evvel و مزارز قناهم بفقون (2/3) dan dan baña iħsān eylediđiñ seniñ rızıñı İār eyleyem ki ol rız seni seniñ fal ü ‘aā ve feyz-i cūdundan ğuūle gelüb mevcūd oldı.

فقرم از تو خود غنا بهرم بس است

فخر از آن فقرش نه کار هر کس است

Zîrâ benim ğanî olmam için senden ğinâ baña faqr kâfîdir ve o faqrđan fahr herkesiñ kârı degildir. Hâzret-i Resûl-ı Ekrem şallallâhu te‘âlâ ‘aleyh ve selem الفقر فخرى (Fakrim, fahrim'dir.) buyurdığı faqrđır ki faqr-ı haķîķîdir ve mertebe-i fenâfillâhdır. Evliyâ-i kümmelîne maħşuşdur.

بی فقیری از نوابت ای کریم

کرچه جوادی ولی کی برخورداریم

Ey Kerîm-i zü'l-Mennân! Faķîr olmaķlıksızın seniñ ‘aťāñ olan naşîb ü ni‘am-ı mâ‘nevîden ve fenâ-yı haķîķîden egerçi kim sen cevâdsın seniñ hâşşa ve âmmâ ni‘amiñ mebzûldür. Velî kaçan bir ĥordâr oluram ki ğanîniñ cûd ü ‘aťası faķîredir. Fenâ-yı mâ‘nevî beķâ-yı haķîķîyi müstelzim olduğı gibi

هر که فقر آورد بهرت ای غنی

یافت از فضلت غنا اوبس سنی

Her ol kimse ki seniñ rızâ-yı şerîfiñi taleb için seniñ ĥuzûruña faqr-ı vefâyı hediye getürdi. Ey Ğaniyy-i Zü'l-Kerîm! Ol kimse seniñ fazlıñdan çok ğinâ-yı seni buldı ve merâtib-i beķâda derecât-ı ‘âlîyeye nâ‘il oldu.

زان سبب کردم وسیله فقر را

کز زکات ای غنی بدهی مرا

Ey Ğaniyy-i Zü'l-‘Aťâ! Ol sebebden faqrı vesîle eyledim ki zekâtıñı baña viresiñ ve benim yokluğum yerine seniñ varlıđıñ ve benim fenâm yerine seniñ beķâñla ĥazretiñde beni mükerrem idesin.

ای غنی پرورد کار ما کریم

هالم وادنا وتوانای حکیم

Ey Ğanî vü kerîm ü ‘Âlim ü Dâñâ vü Tüvânây-ı Hâķîm olan Perverdîĝâr! Rabbimizsin, ‘ilm u ĥikmetle her kârı yerlü yerinde işlersiñ. الحکیم الذی انزل کل شیء منزله وجهله فی هر تدسه

(Hakîm o kimsedir ki, her şeyi kendi menzil ve makamına indirir ve onu kendi mevki ve yerinde kılar.) Ma‘lûm olsun ki hikmet ‘ilmden eḥaṣṣdır. Zîrâ ‘ilm ma‘lûma te‘alluḡ ider. Pes imdi her ḥakîm ‘alîmdir. Ḥakîm için ‘inde’l-muḥakḡıḡ ‘ilmden a‘lâ maḡâm-ı hikmetde mertebe vardır. Ehlullahdandır şol kimse ki tertîb-i hikmetiñ sırrından aña keşf olur. Ve anı ihtiyâr eyleyüb setr eylemek ile ḥıfz eyler. Ve ehlullahdandır şol kimse ki vuḡu‘u’l-ḥikmet fi’l-vücûd-ı cehle meşâlihde bilür. Ve gâyet mâyentehî ileyh tayir-i himmet ‘arif-i bi’l- cümle hikmete ‘arif olub hikmet-şinâs olmaḡdır. Ki taḡḡıḡa vücûdda vâḡı‘ olub zâhir olan ḡazâ-yı hikmet-i İlahidir. Ḥazret-i Ḥakîm-i Ḳâdir’den şâdırır. Şol şühûdiñ şâhibi eşyâdan bir şey’ arzında münâza‘a eylemez. Esrâr-ı hikmet-i Ḥakîmi mütâla‘ası sebebiyle arzınıñ zevâlinden ötüri.

قادر قيوم وخالق دادگر

رازق جزوكل زوها بيش فر

Ol Zât-ı Pâk-ı Ḳâdirdir ve Ḳayyümdur ve Ḥâlîk-ı ‘Âdildir. Cüz’ ü külle râzıḡ olub her ḡâbil-i bi-ḡaseb ḡâbilîyete merzûḡ olmaḡ anıñ ve vehhâbiyetiñden fûrû pertev-i nûr-ı vehhâbdan eşerdir القادر ينفوا الاقتدار في القوابل بل الذي يريد فيها ظهورا (Kâdir, kabiliyetlerde iktidarı -nefy eder- kaldırır.) Hattı aralarda zuḡûr murâd eyler) Ma‘lûm olsun ki taḡḡıḡâ kudret maḡdûruñ ḡayriye ta‘alluḡ eylemez. Pes maḡduruñ ḡayrı üzere ‘adem-i ta‘alluḡ ḡudrete ‘acz-i tesmiye olunmaz ve ‘acz ‘adem-i ḡudretten ibâretdir ve maḡdûr olmaḡ ta‘alluḡuñ şânındandır. Ḳaçan ki maḡdûr mevcûd olmaya ḡudret yine ta‘alluḡ ider. Şu zıkr olunan ma‘nâ ehl-i ma‘rufta münkeşif olan esrâr-ı ḡudretten bu sırta meşîre-i latîfe-i zevkiyyedir. القيوم لقيامه على كل نفس بما كسبت (Kayyûm, her nefsin kazandıḡı şey üzere kâim olması sebebiyledir.) Vaḡtâ ki ḡayyümiyyet-i lezzâta Ḥayy’iñ şifâtından ve na‘vetinden olduysa ism-i Ḳayyûm ism-i Ḥayy’a müşâhib ḡılındı. Sereyân-ı ism-i Ḥayy’dan her şey için ḡayât şâbit olur. Ve sereyân-ı ḡayyümiyyet daḡi bunuñ gibidir ki

eger sereyān-ı kıayyūmiyyet olmayaydı a'yān-ı mūmkīnāt şābit ve vücūd-ı Hāḳḳ'la kıā'im olmazdı. Zīrā Allah Sübhāne ve Te'ālā kitāb-ı kerīminde **وقومو الله قاتين** (2/238) buyurdu. **الخالق الخلق هو الابداع والايجاد والاختراع من العدم الى الوجود** (Halk, örneksiz olarak bir şeyi yaratma -ibdâ-, icâd ve yoktan bir şeyi yaratma; ihtirâ', benzeri görülmemiş bir şey icâd etme varlığa çıkarmaktır.) Hālik şol zâtdır ki mevcūdâtı kudretiyle izhâr eyleyüb irâdetiyle ba'zısını ba'zı üzerine taḳdīm eyledi. Nitekim Ḳurān-ı 'azīmü's-şān da buyurdu: **الاله الخلق والامر تبارك الله احسن الخالقين** (7/54) Ve halk iki kısma münḳasımdır: Biri halk-ı taḳdīrī ve biri halk-ı icādī. Emr bu ikisiniñ beyninde ceberutdur ki beynehumā berzeḥun lāyebḡiyāndır. Pes halk-ı taḳdīrī eḡadi'l-vücūd olub taḳdīm ü te'hir ḳabul eylemeyen emr-i Rabbānī'dir ki Cenāb-ı Allah kelām-ı ḳadīminde andan haber virdi. **وما امرنا الا واحدة كلح بالبصر** (54/50) Ve daḡi 'ayān-ı şubūtiye kendiniñ şubūti hālinde Hāzret-i İlāhīde kün ḳavliyle mevcūd olub zāhir olan gibi mevcūdedir. Bizim ḳatımızda muḡāldir ki mūmteni'al-idrāḳdır. Şu emr-i şuhūdta ehl-i keşf birḳaç derece üzerinedir. Anlardan şol kimse ki vücūd-ı müdrikle mevsūfun ḡali 'ademden hāl-i vücūda inḳılābını görür ve daḡi şol kimsedir ki vücūd-ı Hāḳḳ mir'âtde mertebeye şuveriñ ta'alluḳı gibi a'yāna ta'alluḳ-ı zuḡūrī ile ta'alluḳ eyledi. Ḥālbuki a'yān-ı hāl-i 'ademinde olduḡı gibi şābitedir. Pes ol kimse ki 'ayn-ı mir'ât-ı vücūd-ı Hāḳḳda a'yānı ba'zuhā ba'zan idrāḳ ider. Anlardandır diyen kimse 'ayān-ı şābite a'lā tertibihā a'lā mahiye 'aleyh 'ademedir. Lākin tilke'l-a'yānda zāhir vücūd-ı Hāḳḳ'dır. A'yān anıñ tecelliyātınıñ mecālīsi ve āyātınıñ mezāhīrīdir. Pes ol kimse zuḡūr-ı Hāḳḳ ḳatıñda a'yānı ba'zuhā ba'zan idrāḳ ider. Ve ol kimse tevehhüm ider ki a'yān-ı istifāde-i vücūddur. Ḥālbuki degildir. Elā zuḡūr-ı Hāḳḳ'dır bu iki keşfiñ beynini cem' eylemez elā ḳāmil cem' eyler.

چونکہ دانی حاجتم زین افتقاد

کز چہ رو خواہم شد از تو این مراد

Çünkü bilürsün benim hâcetim bu iftikâtdandır. Taleb eyleyüb aramağa senden bu murâdı ne yüzden isteyim?

ای دہندہ خواہش فرع و اصول

رد مساز این حاجتم را کن قبول

Ey uşul-i ervāhiñ ve fūrū'-ı ecsāmīñ murād-ı hāhişini virici reddeyleme bu hâcetimi kabûl eyle.

چونکہ وہاب و کریم کرد کار

خواہشہم دہ از کریم کارم برآر

Çünkü Vehhâb ü Kerîm şifatiyla muttaşif kird-gârsın. İstegimi ihsân eyle kerem-i mağzından benim işimi bitür.

ای علیم وقادر و دیان وهو

عالم غیب وشہادت چون تو کو

Ey esrâr-ı ma'lûmâta 'alîm ve'y maqđürâta iktidâr-ı nâfiz ey hâş u 'âm kabza-i kudretinde mağlub ve mağhûr olan mülk-i muţâ'a ve'y gayb-ı hüviyyetde 'âlemeynden ğanı seniñ gibi gayb ü şehâdet 'ilmine 'âlim kıanı?

عالم سر و خفی ای کرد کار

چون تو کودر پرورش پرورد کار

Ey kird-gâr-ı mevcûdât **فانہ یعلم السیر و اخفی** (20/7) muğtezâsı üzere sırr ü haffıye 'âlimsin.

Seniñ gibi kâ'inât-ı perverişde-ver bu beytde perverdigâr kıanı?

ای کریم وای رحیم و مستعان

دردتو خواہم من از درمان جان

Ya'ni ey Kerīm ü ve'y Raḥīm! Kerem ü raḥmetiñ mebzül-ı ḥāş-ı 'āmdır. V'ey zu'afāya ve ḳaviyyāya i'ānet eyleyen seniñ derdiñi ister mi ki? Seniñ derdiñ cāniñ dermānıdır.

دردتو درمان جان شد چون مرا

خواهشم درد دست اندر دوسرا

Çünkü seniñ derdiñ benim 'illet-i cānımıñ dermānı oldu. İki cihānda senden istegim derddir.

زان کز بدم دردت از جان ناگزیر

که دوی دردم آن شد دلپذیر

Çāresiz olduğım ḥālde cāndan seniñ derdiñi andan ötüri ihtiyār eyledim ki benim derdime devā-yı dil-pezīr ol derd oldu.

ای کریم وای رحیم فردواحد

در دخواهم از تو بهرم دل جسد

Ey Kerīm v'ey Raḥīm ve ey maḳām-ı istingāda ferdiyetle kā'inātdan müstağnī olub şıfat-ı eḫadiyetle mevşūf Zāt-ı Akḑes! Benim cesedimde olan gönülüm için senden derd taleb iderim.

دردتو بار امانت دردم

خواهشم شد کز امانت حاملم

Seniñ derdiñ benim gönlümde şānında **ان اعرضنا الامانة** (33/72) buyurulan emānet yükidir.

Bana ḥāhiş oldu ki bār-ı emānetden ben daḥi ḥāmil olam.

حاصل عمرم بجز دردتو نیست

يك نفس بی اوندارم چونکه زیست

Benim ḥāşıl 'ömrüm seniñ derdiniñ gayrı degildir zīrā ki bir nefes ansız baña dirilik yoḳdur.

طالب ذوق چنان دردم که او

از محبت مستیم بد هد زهو

Ancıleyin derd zevkine t̄alibim ki ol derd-i muḥabbetden baña mestlik virür ki ol muḥabbet maḥz-ı Hū'dandır.

لذت آن ذوق و شوق اشتیاق

داد شیرین تر زجان مارامذاق

Ol mezkūr olan zevk ü şevk ü iştıyākıñ lezzeti ve leṭāfeti bize cāndan ṭatlı mezāk i'tā eyledi.

درد خواهم درد در مانم بجان

کرتوندهی درد در مانم بجان

Benim derd-i cānıma dermān derd isterim ve t̄alib-i derdim. Eger benim cānıma sen dermān virüb 'ilāc eylemezsen

کز محبت درد تو درمان ماست

شوق و ذوق او درون جان ماست

Zīrā derdiñ ki muḥabbetden ḥāşıldır bizim dermānımızdır. Ol derdiñ şevk u zevki bizim derūn-ı cānımızda cāy-gīr olub ḳarār-dāde olmuştur.

چون زجان شیرین شدن لذت مرا

خواهم ذوق از آن درد و سمر

Çünkü baña ol lezzet cāndan ṭatlı oldı iki cihānda benim istegim ol derd oldı.

لذت دردت از آن خواهم نوال

ده مرادم زان نوا ای ذوالجلال

O lezzet derdini baña 'aṭā vü iḥsān eylemegi andan ötüri isterim. Benim murādımı i'tā ve ol derdden baña naşīb 'aṭā eyle ey Zü'l-celāl!

چون کریمی از کرده لذتم

که بدوشد شوق و ذوق و القم

Çünkü sen Kerîmsin. Keremden baña lezzet ihsân eyle zîrâ benim şevkim ve zevkim ve ülfetim ol lezzet ile oldu.

جان من چون خسته شد بهر شفا

شربت ذوق طلب دارد در جا

Çünkü benim cânı şifâ eclî içün haste oldu. Seniñ zevkiñ şerbetini taleb ü ricâ eyler.

**BU ŞERH-İ ŞERİF OL DİRDİ TALEB BEYÂNINDADIR Kİ DİRD-MENDİŃ
MEYÂNINDA CÂY-GİRDİR.**

ای که دادی درد بی درمان مرا

ذوق و شوق ده ز دردت از دوا

Ey maḥbûb-ı Ezelî ve ma'sûk-ı lem-yezelî! Beña sen faẓl u cûduñdan derd-i bî-dermân i'tâ eylediñ. Baña seniñ zevk ü şevkini seniñ derdiñden ḥaşıl devâdan vir.

درد تو از جمله درمانها بهست

لذتش در چانم از جانها بهست

Seniñ derdiñ baña cümle dermânlardan yegdir. Benim cânımda ol derdiñ lezzeti cânlardan yegdir.

غیر درد تو بجانم را صفت

زان شود که کرد با وی مآلف

Benim cânıma seniñ derkiñ ğayrı derd ü marâz ü zaḥmet şıfatında ḥurâşende olmuşdur. Seniñ derdiniñ ğayrı derd-i şıfat baña ḥırâş-cân olur ki benim cânım seniñ derdiñle mü'ellefet eyledi.

جان جانم دزدی در مان تست

من چه دارم هر چه دارم آن تست

Benim cānıma cān seniñ dermānsız derdiñdir. Ben yine mālikim her ne vār ise o seniñ mülkündür.

یک نفس کز ذوق شوق تو کشم

به ز صد شیرین روان آید چشم

Seniñ şevķiniñ zevķiñden bir nefes ki çekem ve ol nefes seniñ şevķiniñ zevķine muķārenetle çekileyüz tatlı cāndan yekrek gelür. Ben ol tatlı cāniñ lezzetini tatarım

بخششم راه ازان ای دادگر

تا کشم از شوق ذوق دم بسرم

Ey pādişah-ı ādil ol mezķūr olan derdden baña baḥşiş vir tā nefesi başa seniñ zevķiñ şevķinden çekem ve benim āh ü enīnim ol şevķiñ zevķindendir.

زان نفس ده بخشم ای وهاب هو

کز نفخت فیہ قدسی دم بد او

Ey Vehhābü'l-‘atāyā v’ey hüviyyetle ‘ālemeynden ğanī baña baḥşiş ol nefesden ‘atā vü iḥsān eyle ki ol nefes seniñ **ونفخت فیہ من روحی** (38/72, 15/29) buyurdığın nefes-i ķudsīden oldı ki seniñ maḥz-ı ḥayāt-ı ḥaķīķindendir.

هین ازان روح القدس بیکف دم

کن مر ازنده روان ای بو الکریم

Ey bü'l-kerīm olan Zü'l-celāl ve'l-ikrām! Senden ğayrı ḥayāt istemem. Ancak beni dem-i bī-keyf olub seniñ ḥayāt-ı ḥaķīķinden zūhūr eyleyen Rūḥu'l-ķudsden zinde-revān eyle tā ḥayāt-ı ebediyyeye nā'il ve devlet-i sermediyyeye vāşıl olam.

تا که جز کل را ازان نفخه حیات

زنده می پیداشود در کائنات

Tā ki cüz ü külle ol ḥayāt-ı ebediyyeniñ nefḥasından kā'inātda zindelik peydā olub ve semāvāt-ı kulüb ve arāzīy-i nüfūs nūr **واشرفت الارض بنور ربها** (Yeryüzü Rabbi'nin nuruyla ışık vermektedir.) ile münevver ola.

زنده ساز دچون دم قدرت دم

مرده دلهارا که باشد درام

Çünkü benim demimi ol senden ricā vü temennā eylediğim nefḥa-i ḥayāt-ı zinde eyleye. Ümem içre olan mürde diller ki zindān-ı nefs-i emmārede maḥbūs olub **اغثنی ياغيث المستغيثين** (Ey yardım isteyenlere yardım eden! Bana yardım lutf eyle.) du'āsına meşgullerdir.

می شود زان زنده دم مرده دلان

خواهشم زانست از تو مستعان

Ol baña iḥsān eylediğiñ nefḥa-i ḥayātdan mürde-diller zinde-dem ola ve ḥayāt-ı sermediyye ile ḥayy ola. Senden ḥāhişim andan ötüridir ki ey Müste'ān-ı za'īfān olan Deyyān!

رحمت عام تو ای دیان فرد

بخشش خاصان بسازم ز اهل درد

Ey ferdiyette mevsūf Deyyān! Seniñ 'ām olan rahmetiñi ehl-i derd olan ḥāşlara bahşış eyleyeyim.

ارض در اچون سبحاب ای مستعان

فیض فضل احسان تور بزم روان

Ey Kerīm-i Müste'ān! Gönül yirine bulut gibi seniñ fazl-ı iḥsān'ıñ feyzini döküp revān eyleyeyim.

تا جوارض میت ای بیچون صفات

زندگی یابد از آن آب حیات

Ey şıfat-ı muḳaddes-i bī-ḫūn olan zāt! Arz-ı dil arz-ı meyyit gibi ol āb-ı ḫayāt-ı ma'nevīden dirlik bulub ḫayy ola.

ای خنک جانی کران فیض وجود

پروش باید شود مظهر بجود

Ey devletlü ve sa'adetlü bir cān ki ol feyz-i vücūd maẓharınıñ feyz-i aḳdesinden perveriş bulub cūda maẓhar ola.

هر کرازان فیض پرورده کنند

چون خضر اورا روان زنده کنند

Her kimi ol feyz-i aḳdesden perverde eyleyüb nefḫa-i ḫayāt-ı ḫaḳīḳīden ḫayāt bağışlıyalar, Hızır 'aleyhisselām gibi zinde-revān iderler ki göñüller mürde oldığı ḫayyında anıñ göñli zinde olur.

مظهر جودی بسازندش ورا

کورساند فیض حق مر خلق را

Ol kimse ki anı Ḥaḳḳ'ıñ cūdına ve iḫsānına maẓhar eyleyeler. Taḫḳīḳ Ḥaḳḳ'ıñ ḫalkına füyūzāt-ı ilāhiyyeyi ol kimse iriştirir, gāvş-ı zamān ve ḳuṭb-ı devrān oldur.

هر که شد مظهر بجوادود

جزوکل راز و رسد بحشش زجود

Her kimse cevād-ı vücūd ile müsem mā zāt-ı aḳdese maẓhar oldı cüz ü külle cūd-ı Ḥaḳḳ'dan baḫşış ol vücūd-ı mükerrerden iriştir.

پس که خواه مظهر است آن مظهرش

رش سازد فیض جودش ابروش

Ancak ol zāt-ı pāk ṭālib-i maẓhardır ki kendi maẓharına kendiniñ feyz-i vücūdını bulut gibi reş eyleyüb ve ḫalāyīḳı daḫi anıñ sa'adetiyle mes'ūd eyleye.

BU ŞERH-İ ŞERİF HAZRET-İ RESŪL-İ EKREM 'ALEYHİSSELĀMIŪ İNNALLĀHE
HALEKAL HALKA Fİ ZULMETİ ŞŪMME REŞŞE 'ALEYHİM MİN NŪRİHİ
HADİŞ-İ ŞERİFİNİN BEYĀNINDADIR.

کفت پیغمبر خداوند رشید

خلق را در تیره ظلمت آفرید

Қullarına mürşid ü hādī olan hūdāvendīñ peygamberi buyurdı ki şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Cenāb-ı Allah cellet 'azametühü ve lā ilāhe ğayruhu halkı zulmetde halk itdi. Ya'ni halkı taqdīri ile hazret-i 'ilmiyyede muqadder kıldı.

الرشيده هو المستقيم الذي ارشد عباده في اخذه بناصية كل دابة الى صراط مستقيم (Reşid, o dosdoĝru

-müstakim- kimsedir ki, her hayvan'ın nasiyetini tuttuĝu anda kullarını sırat-ı mustakim'e hidāyet eylemiştir.) A'yān-ı vücūddan bir 'ayn yoĝdur. Elā anıñ içün istikāmet ü rüşd vardır. Zātınıñ iktizā eylediĝi gibi pes imdi 'abdiñ üzerine yoĝdur. Elā ancak vürūd-ı emre murākabe ile hazırlanmak vardır. Kaçan kendi ğalbinde eşer-i emre mürākıb olur olduĝı hālde emr-i ilāhī vürūd eylese belki ol kimse ğalbinde ibā veyā ğabül bulur. Eger ğabül hāşıl olsa nazār eyleye. A'zā-yı seb'adan eşer-i mürākıb ğanĝı 'uzuvdan zāhir olur. Pes taĝķıka Haĝķ anda hüküm olunmaz. Elā anıñla hüküm olunur. Pes imdi şol kimse ki anıñ hāli mürākabe'-i şu'un-ı Haĝķ ola. Ol kimse 'ayn ü sa'adetdedir ve eger ol kimseden mā emr-i behen hilāfı vāķi' olsa ol kimse kendiniñ mürākabesi ve Haĝķ'la huzūrı sebebiyle derece-i rüşde ve istikāmet-i me'müleye fā'iz ü nā'ildir ve huzūr-ı efzāl-i tātāden olan şalātıñ rühıdır. Aşlā ma'shiyyet aña müsāvī belki şalātıñ taht-ı saşvetinde müstehlik olur.

کردش بر خلق نورش بهدازان

از رحیمی ان کریم مستعان

Andan şoñra ol Kerīm-i Müste‘ān rahīmiyetinden ḥalka kendiniñ nūr-ı vücūdını reş eyleyüb bunları müevver ve ḥalk-ı ĩcādī ile muşavver kıldı.

زان درین ظلمت سرادایم ز تو

رش نورت خواهم ای وهاب هو

Ey Vehhāb-ı Hū olan Zāt! Bu zūlmet-serāda andan ötürü dā’imā senden reş-i nūr isterim ki

تازمهرومه ازان نورسنی

روشنابخشی شوم چون روشنی

Tā ki ol mihr ü mehden ḳadr-i senā ve refī‘ olan nūrdan rūšenā-baḥş olan Ḥazret-i Dede ‘Ömer Rūšenī gibi.

روشنی راروشنی زان نوربود

که زاو بک رش دو صد چون خور بود

Rūšenī’niñ rūşenligi ol mihr ü mehden ḳadr-i senā olan nūrdandır. Zīrā ol nūr-ı seniyy yekreş iki yüz güneş meşābesinde oldı. Ne güneş belki her zerresi şems ve her ḳaṭresi deryā meşābesinde oldı.

روشنی زان اول آخر کائنات

رش زان نورست از بیکیف ذات

Mine’l ibtidā’i ile’l intihā’ kā’inatıñ tāb-nāk ve rūşenligi ol nūr-ı senīniñ reşindendir ki zāt-ı bī-keyfden lāmi‘adır.

هر که زان نور الهی رش یافت

از ضیاء روشن روان چون خور یافت

Her ol kimse ol nūr-ı ilāhīden reş bulub münevver oldı. Ol nūruñ ziyāsından rūḥ-ı revāni rūşen olub güneş gibi yeldirüb ziyā virdi.

روشنی سان روشنی ضوؤ تاب

هست ازان ضوء جهان آفتاب

Rūṣenī gibi rūṣenligi ziyā vü nūrāniyyeti ki ol rūṣenī-i cihān olan āfitābīñ ziyāsından belīd olmuşdur.

ای کریم وای رحیم دادگر

ده مر انوری ازان رشک قر

Ey Kerīm ü Raḥīm olan pādīṣāh-ı ʿĀdil! Ol reşk-i ḳamer olan āfitāb-ı cihan-tābdan baña bir nūr vir.

تاچومه از نور توروشن روش

باشد از من در تجلی پرورش

Tā miṣal-ḳamer seniñ nūrundan Rūṣen-rūṣ olub yaʿni benim sülūkım Rūṣen ve yolum aydınlık olub benden zḥūrāgelen perveriṣ seniñ tecellīñ içre ola.

از تجلی که چون نور که چونار

وجه نویبند از ما اس-توار

Ol reşk-i ḳamer olan nūr mbir tecellīden ola ki ol tecellī ki nūr miṣālinde ve gāh nār miṣālinde zāhir ü hüveydā olmuşdur. Benim ol tecellīye maẓhariyetim sebebiyle bizden seniñ vechini ṣiddet-i zḥūr ile üstüvār göreler.

زان بخواهم از توان ای ذوالجلال

شان تو کردد من بی من جمال

Ey Züʿl-celāl veʿl kemāl senden ol tecellīye maẓhar olmaḳlığı andan isterim. Seniñ ṣān-ı ṣerīfīñ benden bensiz cemāl olub zāhir ola.

غیر شان وجهت ای حی دادگر

از وجود ما نمایند هیچ اثر

Seniñ şu'ünāt-ı zātiyeñden ğayri ey Ḥayy-ı lā-yemūt olan dād-ger! Bizim vücūdımızdan hiç eşer qalmayub mevcūd olmamış gibi ola.

نور و جهت نار جانم پرورد

نور نور اندر روانم پرورد

Seniñ nūrı vechiñ benim nār-ı cānıma perveriş virüb ve nūru'n 'alā nūr olan hüviyet-i zāt-ı muṭlaqıñ benim revānım içre cānıma cān olub perveriş vire.

شمع جانم ده ازان ناری چون نور

باید ایقاد و شود روشن چون خور

Ol nūr-miṣāl olan nārdan benim şem'-i cānıma 'aṭā vü iḥsān eyle ki ziyā bulub şemsden Rūşen ü enver ola.

چون کلیمت اقتباس نار ازان

میکنم از جان و دل ای مستعان

Ol şūret-i nār ile zāhir olan nūrdan ey Müste'ān, seniñ kelīmiñ gibi cān-ı dilden nār iḳtibās eyleyem.

تا ز نار الله موقد مطلع

بوده دایم نور نار از مطلع

Tā nārullāhi mūḳade'den ki anıñ iḳādı ezeli'dir ve ebedi'dir. Maṭla' olub ziyā-baḥş olmuş nār şūretinde görinen nūr-ı ilāhi benim fu'ādımda ṭulū'ından ḥaber-dār olub bilem.

BU ŞERḤ-İ ŞERİF [ما کذب الفؤاد ما رأى (53/11), و نار الله الموقدة التي تطلع على الأفئدة (104/6,7)]

ĀYET-İ ŞERİFLERİNİN BEYĀNINDADIR.

چون فؤادم نار دل کستر شود

نار و نور او بهم پرور شود

Çünkü benim fu'ādım gönül āteşini döşeyici ve nūr-ı 'aşkla bezeyici ola. Mülk-i dilde anıñ nārı ve nūrı birbirini perver ola.

سرتور و نارازعین فؤاد

بینم ودائم روی چه بود مراد

Sırr-ı nūr-ı nā-mütenāhīyi ve sırr-ı nār-ı ilāhīyi fu'ād gözünden mu'āyene görem ve haqqa'l-yaqīn ol nūr ve nārdan murād nedir bilem.

بهر این بینش شنو وحی خدا

ما کذب عین الفؤاد مارأی

Bu görmeklik şadākatını beyān eclīçün taraf-ı cenāb-ı 'izzetden nāzil olan vahy-i istimā' ile ki Qur'an-ı 'Azīmü'ş-şān'da ما کذب الفؤاد مارأی (53/11) buyurdu. Ey mā-kezeb-i 'aynel fu'ādu māreā çünki tālib-i şādīk muşakqale-i lā ilāhe illallah ile kalb āyinesine şaykal vurub kūdūrāt-ı beşeriyeden ve jeng-i māsivādan muhallā eyleye. Der-'aḳab feyz-i Rabbānī aña mün'akis olur ve nefis ü şeytān anı tekzībden 'āciz olur. Anıñ içün bu maḳāmda kizbiñ medhāli yoḳdur. Nitekim Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu te'ālā 'aleyhi vesellem buyurur: لكل شیء صفة وصفاة القلب ذکر الله (Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası ise zikrullahtır.)

هر کرا از چشم دل بینش بود

وز یقین بی شک و رادانش بود

Her kime ki gönül gözünden görmeklik ḥāşıl olun müşāhede-i şāhid-i gaybī müyesser ola zann ve gümāndan 'ārī ve mücerred olan yaqīnden ol kimseye 'ilm ü dāniş ḥāşıl olur.

خاصه چشمی کو بود عین فؤاد

ای خنک آن دیده کزوی برکشاد

Hāṣṣa bir çeşm ki o ‘ayn-ı fu’ād ola. Ol nūr-ı İlāhī ile münevver ve jengār-ı māsivādan nuṭahhar ola. Ey kuvvet ü sa‘ādet ol göze ki ol göz ‘ayn-ı fu’āddan ḥāşıl olub açıldı.

کزنجلی چون کلیم الله او

بند از نور الهی نار هو

Ki ol kimse kelīmullah gibi tecellīden ḥuṣūl ü zḥūra gelen nūr-ı ilāhīden nār-ı Hū’ı görür oldı.

سرآن نار الهی راز نور

کس بداند کوشود دک همچو طور

Ol nūrdan zāhir ü peydā olan nār-ı ilāhīniñ sırrını bir kimse bilür ki ol kimseniñ cebel-i ḳalbī Ṭūr gibi dekk ü pāre pāre ola.

ای کریم وای رحیم وای غفور

خواهشم شد آکھی ران نار نور

Ey Kerīm ü ey Raḥīm ü ey Ğafūr-ı pādişāh-ı Zü’l-celāl! Benim ṭalebim ol nār-ı hey’etiñde bedīd olan nūruñ esrār-ı ḥafīyyesinden ve ol nūrdan

روشنی سان روشنی ای کرد کار

چون کلیمت ده مر از ان نور نار

Ey kird-gār! ‘Ālem-i rūşenī gibi rūşen olmaḳlıḡı baña seniñ kelīmiñ gibi ol nūrdan baña nār iḥsān eyle.

زان ضیای روشن از صد آفتاب

شمع جان خواهیم ز نورت نار تاب

Ol yüz āfitāb-ı cihān-tābdan rūşen ziyā-yı dil-küşādan şem’-i cān isterim ki cān kuvvet bulub seniñ nūruñdan behre-yāb olmaḳla nār-tāb ola.

کی شود که چون شجر یارب مرا

ازنجلی سازیم روشن ضیا

Yā Rab baña kaçan müyesser olub eyā bu murāda ben nā'il olur mıyım ki şecere-i tecellīden ziyā bulub tāb-nāk oldığı gibi tecellīden benim şecere-i vücūdum daḥi Rūşen olub muzī ola.

تاچوه ووسی نارمن از نور بود

ضوئما بدروشن از خورد در شهود

Tā Mūsā 'aleyhisselām gibi benim nārım varlık nūrundan şühūda güneşden Rūşen zū' göstere.

روشنی راروشنی زان نور نور

میده بدروشن ضیا از ضو، هو خور

Rūşenīye rūşenlik ol nūruñ nūrundandır güneş ziyāsından Rūşen ziyā virir.

چونکه موسی اقتباس نار کرد

از تجلی نار و نور اظهار کرد

Çünkü Mūsā iktibās-ı nār murād eyledi. Allah Sübhānehü ve Te'ālā tecellīden nārı ve nūrı Ḥazret-i Mūsā'ya izhār eyledi. Nitekim kelām-ı kadīmnde ḥabībine bu aḥvālī beyān eyleyüb buyurur: **فلما أتيتها** (20/11, 28/30). Vaqtā Ḥazret-i Mūsā Şu'ayb'den şalāvātullahi 'alā nebiyyinā ve 'aleyhimā ve selāma istīzān idüb ehliyle Mışır cānibine tevcih eyleyüb Ṭūr tağına geldikde ḥikmet-i perverdi-gār birle ol gice be-gāyet şeb tār ü қатарāt idi. Pes işti'al nāre muḥtāc olub bu iztırāb ve iztırārda iken gördi ki Ṭūr cānibinden bir āteş āşikār oldı. Pes müsara'a idüb ol nāra geldikde **نودی من شاطی الوادی الایمن** (28/30) nidā olındı. Musā'ya şalāvātullahi 'alā nebiyyinā ve 'aleyh vādī-i eymeniñ kenārından şāṭī dere kenārına dirler. **في البقعة المباركة** (28/30) Ol mekān-ı mübārekede **من الشجرة** (28/30) 'ināb ağacından veyā ağaçlardan bir ağaçdır. **ان ياموسى** (28/30) Ey Musā dimeklik ile **انى ان الله رب العالمين** (28/30) Taḥḫiқа ben şol Allahım ki 'ālemleriñ rabbisiyim. Ol dem ki

Ḥazret-i Mūsā ṣalāvātullahi ‘alā nebiyyinā Muḥammed ve ilāhe ve ‘aleyh bu nidāyı dıraḥtdan gūş itdi. Şarāb-ı tecellī-i cānānı nūş idüb bi’l-külliyeye kendini ferāmūş itdi. İmdi ey ṭālib-i nidā-yı envār-ı eḥadiyyet sen daḥī vādī-i eyemen-i ṭariḳatden buḳ’a-i mübāreke-i mürşid-i kāmilde dıraḥt-ı vüçüd şeyḫ-i vāşıldan şadā-yı enallāh ve nidā-yı lā-mevcüd illā ilāhī gūş idüb cān-ı diliñ sarḥoş idüb ve ‘aḳl ü fikriñ medhūş olagör. Zīrā tecellī-i Ḥaḳḳ ‘azze şānühü velā ilāhe gayruhu neş’e-i nebātiyyede zāhir olıcaḳ neş’e-i insāniyyeden zuhūrı bi-ṭariḳi’l evvelīdir. Ve Ḥazret-i pīr merḳadel ḳadīr ḥazretleri daḫi nūruñ nār şüretinde zāhir olmasınñ beyānını bu ebyāt-ı ātiyede taḥḳīḳ ü tedḳīḳ idüb buyurdılar:

نار موسی بد که از نور دود

در بجلی مرورا خواهش نمود

Ol nūr nār şüretinde görünmesiniñ ḫikmeti Ḥazret-i Mūsā’nıñ nāriniyyeti idi ki **المؤمن مرأت المؤمن** (Mümin müminin aynasıdır.) muḳteżāsınca nūr-ı Vedūd’a mün’akis olub vaḳt-i tecellīde nūr-ı Vedūd’dan görindi. Taḥḳīḳ Ḥazret-i Mūsā ‘aleyhisselām daḫi ol nūrı nār-ı şüretten iḳtibās için nāra ṭaleb gösterdi.

چونکه نارش مس نور الله کرد

نور نار آس نمودش از رصد

Çünkü Ḥazret-i Mūsā’nıñ nārı nūr-ı cenāb-ı Bārī’ye mess eyledi. Ḥazret-i Mūsā’nıñ nāra intizār ü teraḳḳubundan Ḥazret-i Mūsā’ya nūr nār gibi görindi.

نار چه بود نور آن بچون ظهور

از بجلی رونما شد نور نور

Nār ne olur nārıñ ne miḳdārı vār. Ol bī-çün-ı zuhūr olan nūruñ tecellīsinden nūr nūru’n ‘alā nūr yüz gösterici oldı.

نار بیکیفست از نوزاله

کز تجلی شد برای اشتباه

Ol tecellī nūr-ı ilāhīden bedīd olan nār-ı bī-keyfdır ki nūr-ı Ḥaqq tecellī eyledikde ol tecellīden zāhir oldı. Nūruñ nāra iltibās ve iştibāhından ötürı

در تجلی زان نمود آن نورنار

کافتباس شاهدش بدضا ضطرار

Tecellīde ol nūr anıñ içün nār şüretinde görindi ki ol tecellī-yi müşāhede olan vücūd-ı mükerreme iktibās-ı nār talebi ıztırārdan ḥaşıl oldı ki bālāda zıkr olındı.

زان چوموسی زافتباس آن ضیا

مضطر آسا طالبیم از کبریا

Andan ötürı ol ziyānıñ iktibāsından Ḥazret-i Mūsā mişālinden muẓtarr gibi Cenāb-ı Kibriyā'dan ṭālib ü rāğibem.

روشنی رازان ضیادادی چو نور

تا که شد روشن روان از ضیاء خور

Rūşenī'ye ol nūr-mişāl pertev-endāz olan ziyādan ziyā virdiñ. Tā ki anıñ revānı zū'-ı şemsden Rūşen oldı.

کاشنی هم خواهد ای حی و دود

از ضیاء روشن روان زان نور بود

Ey Ḥayy-ı Vedūd olan Zū'l-minen! Gülşenī daḥi ister ṭālib ü rāğıbdır. Ol nūr-ı būdıñ ya'ni vücūd-ı bāķiniñ ziyāsından Rūşen ve şu'le-dār olan revānıñ aña daḥi iḥsān eyle.

تا ز مهر و ماه روشن دل شود

از ضیاء نور و جهت ای احد

Anıñiçün ṭālibdir ki seniñ ziyā-i vech-i bāķiñden anıñ göñli bir mertebede ola ki mihr ü mehden rūşen ü enver ola ey ehadiyetle muttasıf olan Kibriyā

روشنی سان روشنی دیدھا

کرددای وھاب درعینھا

Ey Vehhābü'l-'aṭāyā ve şāhibü'l-kerem gözleriniñ rüşenligi bir mertebeye bālig ola ki dīde-i rüşenī gibi mürtefi' olub vasaṭ-ı semā-i ma'nevīde 'ayn-ı irtifā'da olub münevver ola. Nitekim şems gāyet irtifā'da şiddet-i nūrāniyetle münevver olduğu gibi

تاچودیدہ رہ نماید خلق را

دیدہ شد چون جزو کل رارھما

Tā dīde gibi halka yol göstere. Zīrā cüz ü külle yol gösterici dīde oldı.

روشنی چشم مردم ای آلہ

ازضیای نور تویی اشنباہ

Ey İlähe'l-'ālemīn! Maḥlūkātıñ çeşminiñ rüşenligi şübhesiz seniñ nūrınıñ ziyāsındandır.

یکنظر زان روشنی خواھم دھی

کز ضیای تابم نماید چون مھی

Ol rüşenlikden ki seniñ nūrınıñ ziyāsındandır. Bir nazar taleb iderim ki baña iḥsān eylesin ki ol ziyādan benim aydınlığım ay gibi görinüb hüveydā ola.

خوز صفت اندردلم س از د ز ضو

از تجلی جمالت تویی

Ve seniñ cemāliñ tecellīsinden yeñi yeñi ṭulū' eyleyen zū'dan benim göñlimi güneş şifatında Rüşen eyleye.

تاجھان کھنہ رانو تابشی

چون ضیا آرم بسراز مھوشی

Tā eski cihānda yeñi aydınlığı benim aya benzemekligimden ziyāya müşābih izhār eyleyem.

زین شہادت غیب سان تابش دہم

ظلمت شب را چومہ تابش دہم

Bu ʿālem-i şehādetden ʿālem-i ğayba ziyā virüb zāhir oldığı gibi ben daḥi ziyā-i esrārını t̄alībīne izhār eylemekle aydınlık virüb z̄ulmet-i şebi koyub rāġībīne ay gibi aydınlık virem.

دہدید دیدہ ام از غیب نور

روشنی زوشن از تاب ظہور

Nūr-ı ğaybden benim gözime nūr zāhir olmaḳlık sebebiyle bir rüşenlik vir ki ol rüşenlik t̄ab-ı zuhūrdan daḥi Rüşen ola.

کز شہادت غیب را اینا شوم

سرنفس وروح را دانا شوم

Ki ben rüy-ı şehādetden nūr-ı ğaybı ve veçḥ-i keşretten cemāl-i vaḥdeti görücü sırr-ı nefse ve ḥaḳīḳat-i rūḥa ālim ü dānā olam.

نار نفس و نور روح قدس را

بینم ودانم ازان نور و ضیا

Nefsiñ nārını rūḥ-ı ḳudsüñ nūrını ol iḥsān eyledigin nūr-ı ziyādan görem ve bilem. Ve her biriniñ ḥaḳāyık u dekāyıkına bi-kemālih vāşıl olam.

روشنی سان تا ازان بندش روان

از یقین دیدہ بدانم سرآن

Tā ki Rüşenī gibi ol b̄niş ki iḥsān olunan nūr-ı ziyādan ḥāşıl olmuştur. Yaḳīn dīdeden yaʿni ḥaḳḳaʿl-yaḳīnden anıñ sırrını revān bilem.

علم من عین یقین از حق شود

دانش بی قدیم از مطلق شود

Benim 'ilmim 'ayne'l-yaḳīn Ḥaḳḳ' dan olub dānişim ḳaydsız olan muḫlaḳdan ola.

نارموسی بد که از نور وجود

در تجلی شان خود بروی نمود

Ol şecereden görünen nār nār-ı Mūsā idi ki nūr-ı vücūddan hüveydā olan tecellīde kendi şān-ı şerīfini Ḥazret-i Mūsā'ya gösterdi.

بس که نارش مس نورالله کرد

نور نار آسانمودش از احد

Netīce-i kelām ol nūruñ nār şüretinde görünmesinde ḥikmet budur ki Ḥazret-i Mūsā'nıñ nārı nūr-ı İlāhīye mess eyleyüb maḳām-ı eḫadiyetden Mūsā'ya ol nūr nār gibi göründi. Zīrā ḳaçan sālīk sülūke bed' eyledikde cezbe-i İlāhīye irişüb zümre-i meczüb-ı sālīkden olmazsa anıñ sülūkı ağleb-i 'unşurdan olur. Pes Ḥazret-i Mūsā da 'unşur-ı nār-ı ğālib idi. Ol sebebden nūr nār şüretinde görindi ve bu aḫvāl evliyānıñ nihāyeti ve enbiānıñ bidāyetidir ki evliyā-i kümmelīnıñ re'si enbiyānıñ taḫt-ı ḳademinde olması şābit ve mübeyyendir.

BU ŞERḤ-İ ŞERİF EKMEH-ŞIFĀT VE KÖR DİL OLAN MÜNKİRLER BEYĀNINDADIR

ای درینجا کین بیام ناعام

ماندو کردم زود از ان ختم کلام

Eyvāh ü ḫayf ki benim bu beyānım bu şerīf ü laḫīf beyān idi, nā-temām ḳaldı ve ol beyāndan kelāmı ḫatem eylemegi revā eyledim.

زانکه وصف زوشنی نور عین

الطهیت اکمهاترا ای حسین

Andan ötüri ki nūr-ı ‘ayn olan Rūṣenīyi ekmehlere vaṣfā-yı hüseyin eblehlikdir. Burada Rūṣenī’den murād Ḥazret-i Pir Dede ‘Ömer Rūṣenī ḥazretleri ola veyāḥud ma’nī-i luğaviyyesi ola. Her ƙanğısı murād olursa olsun ya’ni ey güzelcik Rūṣenī’yi ekmehlere vaṣf eylemek eblehlikdir ki ‘innāne lezzet-i cimā’ı ḥaber virmekle ne bilür, nitekim dimişler:

Ağız tatlı mı olur bal bal demekten,

Nasīb olmayıcak anı yemekten

روشنی را کو بود نور بصر

چشم نابینای آرد در نظر

Aydınlığı ki ol başarda olur çeşm-i nā-bīnā nazarda ƙaçan getirür. Zīrā ol aydınlığdan aña behre yokdur. Sa’y-i güştle kendi ‘aynına nūr-ı başar taḥṣīl idüb nazarda bīnā olmağlık mümkin degildir.

هر که از مادر زیادا کهمی

کی شود از روشنی او آ کهمی

Her kimse ki anadan ekmeḥ doğub kör-i māder-zāt ola aña rūṣenlikden āgāḥ olmağlık ƙaçan olur. Mu’arrifiñ ta’rīfi ve mu’allimiñ ta’līmi rūṣenligi nice aña ta’līm ve ta’rīf ider.

زان چو شب پر روشنی را دشمن است

هر که شد رهزن بتزاهر نمست

Ol kör māder-zāt ü ekmeḥ oldığı içün yarasa gibi rūṣenlige düşmendir. Her kimse ki yol evirici ve ḥalkı yoldan ƙıƙarıcı oldı diyü ehrenmenden beter ve iblīs-i pür-telbīsden ebter oldı.

روشنی که ضوء تابست از ضیا

شب پر انرا چه فزاید جز غمی

Rūṣenī ki ziyā-i nūr-ı İlāhīden mütecellī bir zū-i tān-nākdir. Şeb-pere-şıfat kör-i māder-zāt olanlara ‘amādan ğayrı ne ziyāde ider. Nitekim Ḥazret-i Resūl-i Ekrem kaçan bir kelām-ı rūḥānī ve vāridāt-ı yezdānī ile tekellüm buyursalar Ḥazret-i Ebī Bekr’iñ şıdķı ve Ḥazret-i ‘Oṣmān’iñ ḥayāsı ve Ḥazret-i ‘Alī’niñ cūd ü seḥāsı ezdiyād bulurdu. Ve Ebū Cehl’iñ ‘aleyhi ma-yestaḥıķ mel‘anet ve inkārı ziyāde olurdu.

روشنی را زان نظر دشمن شوند

کرد ظلمت شب پر آسا پر تنند

Ol kör-i māder-zāt olan nazara mübtelā olduklarından ötüri Rūṣenī’ye düşmen olurlar ve şeb-pere gibi zulumetde perākende ve perīşān olub devr iderlerdi.

کوری هر منکری تیره بصر

ظاهرست وزان بکردم مختصر

Tīre-başar olan her bir münkeriñ körligi zāhir ü mübīndir. Bunlarıñ aḥvāl-i ḳabīḥalarıñ tafşīl ve beyāna ḥācet yoķdur. Andan ötüri taṭvīl-i kelām itmeyüb muḥtaşar kıldım.

اول آخر منکری از کوزیست

زانز کبر و معجبی مغرور یست

Öñ soñ bu ma‘lūmdur ki münkirlik körlükdendir ve ol körlük daḥi kibr ü ‘ucbdan ve mağrūrluķdandır.

کوری بوجهل نسبت هر غمی

هان ندانی جز که کبر و معجبی

Ebū Cehl’e nisbetle her ğabī ve aḥmaķıñ körligini şaķın bilmeyesin ki ol kibirlik ve mu‘ceblık ğayridir. Böyle bil ki ol körlük ‘ayn-ı kibr ü ‘ucbdur.

کوری ابلیس دون از معجیبت

کوز استکبار شیخ هر غیبت

İblīs-i dūn-ı sernigūnıñ körligi mu'ceblıkdendir ve ol belāya 'ucb sebebiyle **انا خیر منه** (7/12 -38/62) didigiçün mübtelā oldı. Ol kör-i mu'ceb istıkbār cihetinden şeyh olab her aḥmağa ṭarīḳ-i istıkbārı ve ṭarīḳ-i 'ucb u mel'aneti ta'līm eylemeklik ile mu'allimdir.

هر که شد تیره بصر از روشنی

هم چو شب پر ظلمتی شد آن دنی

Her kimse ki rüşenlikden anıñ başarı tīre oldı ol fūrümāye rüşenlikden maḥrūm olub şeb-pere gibi zūlmetī ya'nī zūlmete mensūb oldı ve aydınlığı terk idüb zūlmeti ihtiyār eyledi.

زان شود بر روشنی اعدا عدو

کو شود تیره نظر از دید او

Ol ekmeḥ-i münkir andan ötri Rüşenī üzre 'adūlardan 'adū olur ki ol kör münkir Rüşenīyi görmekden tīre-naẓardır.

انديسا واوليار ازان نظر

کشت دشمن هر غیبی بی بصر

Enbiyā vü evliyāya o tīre-naẓara mübtelā olan her ğabī-i bī-başar o naẓardan ötüri düşmen olub sa'adet-i dāreynden bī-behre oldı.

هر که شد اعدا عدو بر انديسا

بی سعادت آن بود از اشقیای

Her kimse ki enbiyā üzre 'adūdan 'adū olub mehīn oldı ol kimse sa'adetden bī-naşīb olub eşqıyādan oldı.

اول آخر منکران کوردل

زا کمهی گمراه ورهن شد مضل

Evvel ü āhir kör dil ve tîre-başar olan münkirler ekme olmaları sebebinden gümrah u rehzen olub muzill oldılar ve kendiler azdıklarından ma'adā halkı daḥi yoldan azdırub hem-zāl ve hem-muzill oldılar.

اولیا راهمتر اد کمرهان

دشمنند اعدا عدواز بیکهان

Evliyāya daḥi bī-gehlerden ya'ni vaḡt-i 'azīzini mā-lāya'nide zāyi' kılıb ve 'ömr-i nāzenīni hebā eyleyüb yoḡ yerlere telef eyleyenlerden bedaşl-ı gümrahlarla hem-ṡabī'at olanlar 'adūlardan 'adū düşmenlerdir.

منکری براندیا واولیا

برنیایدجز زکوران از عا

Evliyā vü enbiyā üzre münkirlik ki körlerden zāhir olur. Bunlara 'umādan ḡayri bir fā'ide virmez. Bunlarıñ yevmen-fe-yevmen 'umālarıñ ziyāde ider.

تأقیامت هست خواهد ای سنی

شب پر از دشمنی روشنی

Ey refī'u'l-ḡadr! Bunu añla ki ḡiyāmete dek şeb-pere şıfat ola münkirleriñ düşmenligi rüşenlige ḡurşīd-şıfat olan 'āşıḡīn ü 'ārifīne olsa gerekdir.

شب پران تیره دل ظلمت پرست

کرد ظلمت می تندبالا و پست

Şeb-pereler mişālinde tîre-dil ve zūlmet-perest olan münkirler eṡrāfı zūlmet-i inkāra aşāḡı yuḡarı ve perākende ve perīşān oldukları ḡalde yelerler.

روشنی رازان نه بینند از عا

چون بود خطف بصرشان زان سنا

Rüşenī'yi andan ötüri görmezler ki zīrā a'māları sebebinden ol münkirleriñ başarları ḡaṡf olub ol ziyā-yı hidāyet-baḡşdan müntefī' olub mühtedī olmazlar.

منکران تیره دل خیره بصر

روشنی را کی برآرند از نظر

Göñli tîre ve gözi hîre olub şeb-i zalâletde qalan münkirler nazâr idüb Rüşenî'yi görmek murâd eyleseler qaçan nazâra getürürler. Göñülleriniñ tîreliğı ve gözleriniñ hîresi anı görmege mâni' olur.

زان چو شب پر طاب ظلمت شوند

هر کجا ظلمت شود انجا روند

Münkirânıñ qalbleri tîre başarları hîre ldığından ötüri yarasa gibi zûlmete t̄alib olub her nerede ki zûlmet olur oraya giderler ve aydınlıqdan rû-gerdân olurlar.

هر که نفرت دارد از نور آله

طاب ظلمت بود بی اشتباه

Her imse ki nûr-ı İlâhiden ve sırr-ı nâ-mütenâhîden nefret ider ol kimse t̄alib-i zûlmet olur şüphesiz.

بی سعادت آن شقی که هست

کو چو شیطان منکر روشن رهست

Sa'âdetden bî-beher ol nûr-ı İlâhîden nefret eyleyen şaqî ekmehtir ki ol ekmehtir şeytân 'aleyh mâ-yestaḥîk gibi t̄arîk-ı rüşeniñ ve râh-ı müstaḫîmiñ düşmenidir.

روشنی را روشنی از نور هوست

هر که شد منکر و را بر حق عدوست

Rüşenî'ye rüşenlik, nûr-ı Hû'dandır. Murâd Dede 'Ömer Rüşenî Ḥazretleridir ki, kendi pîrleridir. Her kimse ki aña münkir oldı Ḥaḫḫ'a 'adüdur.

زان عدوی روشنی چون کافرست

کمر هست و تیره دل ظلمت پرست

Rūṣenī'ye rūṣenlik nur-ı hüviyyetten olduğundan ötürü 'adū-yı Rūṣenī miṣāl-i kāfirdir ve yoldan azıcı ve gönlü karanlık ve zulmete tapucudur. Zīrā ol haqīqatde nūr-ı haqīqīyi inkār eylemiş olur.

چونکہ منہو سید و منکوس آن فریق

ترک ایشان کرده بر کرد زان طریق

Ḥazret-i Pīr Rūṣen-żamīr nefis-i nefīselerine hīṭāb edib buyururlar: Çünki ol kör ve münkir olan ferīq-i menhūsar ve menkuslardır ki şeḳāvetde ḳalmışlardır. Anları terk eyleyüb ṭarīḳa rücū' eyle ya'ni bu baḥṣi terk eyleyüb evvelki ṣadede ṣurū' eyle.

سوی موسی کن توجه زین مقام

روشی پروراز بن تیره ظلام

Bu maḳāmdan ya'ni baḥṣ-i zemm-i aḥvāl-i münkirāndan rū-gerdān olub ṭarīq-i baḥṣ-i aḥvāl-i Ḥazret-i Mūsā 'aleyhisselāma tevcīh eyle ve bu tīre-i zālāmdan çık, perverde-i Rūṣenī ol ki zīrā **عند ذکر الصالحین تنزل الرحمة** (Salihler zikrettiğinde rahmet iner.) buyurulmuşdur.

BU ŞERḤ-İ ŞERİF KİŞSA-İ KELİM-İ KİRD-GĀRDAN KELĀM-I MA'NEVĪYE

İFTİTĀHİDİR

ای ضیای روشنی راجل صباح

روشنی داده ز نور افتتاح

ای خیرت طینه آدم بیدی اربعین صباحا (Ey Adem'in balçığını kırk sabah elimde yoğurdum.)

muḳteżāsı üzre kırk şabāḥ Rūṣenī'niñ ziyāsına nūr-ı iftitāḥdan rūṣenlik viren maḥbūb-ı ezeli ve maṭlūb-ı lem-yezeli!

كلشن راهم ازان روشن ضيا

ده كه بيتد انتها از ابتدا

Gülşenî'ye daḥi Rūşenî'ye virdigin ol rūşen-i ziyādan vir ki intihāyı ibtidādan görüb temāşā eyleye. Nitekim meşāyih-i intihā ibtidādır dimişler. O ma'nāya ki çünki eṭvār-ı seb'a-i vücūd-ı insān temām olub devr-i dā'ire-i insāniyye nihāyet bula. İbtidā-i devr-i İlahiyedir ki zūhūrı tecellī-i ef'āl-i İlahiyedir zāhir olur. **المؤمن مرأت المؤمن** (Mümin müminin aynasıdır.) mişdāḳınca bi'l-kemāl kendi zāt ü şifāt ü ef'ālīñ insān ibtidā zūhūr-ı vücūd-ı muṭlākı tecellī-i ef'ālden temāşā eyleyüb mazhar-ı tecellī-i ef'āl olur. Bu maḳām muntehāniñ a'lā maḳāmıdır.

تا کزان بینش شود دانشوری

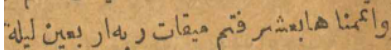
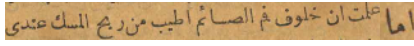
بینش روشن زخور از کشوری

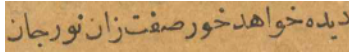
Tā ki ol Rūşenî'ye kırk şabāḥ rūşenlik virdigiñ nūr-ı iftitāḥdan olan bīnişden dāniş-verlik ḥāşıl olub ve güneşden rūşen bīniş zāhir ola ki ol dāniş eḳālīme mensüb olub münevver -kişver olan şemsden enver belki aniñ ziyāası ḳatında şems-mişāl zerredir. Ḥāzret-i Pīr Gülşenî 'aleyhi raḥmetullāhi'l-ḡanī bu mertebede rūşenlige vuşül için erba'īne taḥrīş eyledi. Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem'iñ bu ḳavl-i şerīfinden ötüri ki buyurur:

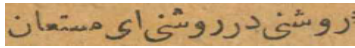
من اخلص لله اربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه الى لسانه

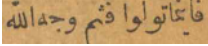
(Kim kırk sabah Allah için ihlas gösterirse hikmet kaynakları kalbinden lisanına akar.) ve daḥi Allah Sübhānehü ve Te'ālā ḳışşa-i Mūsā 'aleyhisselāmda erba'īni maḥşüş-ı bi'z-zıkr ḳılıb ve ḥalḳdan inḳitā'-ı tāmı erba'īne maḥşüş ḳılmağı Mūsā 'aleyhisselāma emr eyleyüb nitekim Ḳur'an-ı Kerīm'de **وواعدنا موسى ثلاثين ليلة** (7/142) buyurdı. Vaḳtā ki Cenāb-ı 'İzzet-i cellet ḳudretühü ve 'illet bir muḳtezā-yı 'īn āyet-i şerīfe otuz gün ve gice va'de eyleyüb ba'de tekmīl yevm-i şelaşiyın Mūsā 'aleyhisselāma ḥulūf-ı fem 'ariz olduḳda 'avd-ı ḥarnüb ile tesvek eyleyüb dehān-ı mübārekleriñ pāk eyledikde melā'ike didiler ki: Biz seniñ

ağzından misk rāyihāsını şem iderdik. Sen anı misvāk ile ifsād eylediñ, didiler. Bu otuz gün şehr-i Zi'l-ka'de idi, nitekim Cenāb-ı Allah Ƙur'ān-ı Kerīm'de (7/142) buyurmuşdur. Zi'l-ħicceden daħi on gün şā'im olmağı emr eyleyüb buyurdi ki (Amma bilmedin mi ki, oruçlunun ağız kokusu, benim katımda miskten daha hoştur.) ve Mūsā 'aleyhisselāmıñ şavmı gündüz şā'im olub gice ekl eylemek degil idi. Belki erba'ini min ğayr-i ekl tayy eylemek idi. Pes imdi delālet eyledi ki ta'āmdan ħulūvv mi'de bu bābda aşl-ı kebīr oldı. Hatta Ĥazret-i Mūsā aña muħtāc olub ve anıñla mükāleme-i Ĥaħķ'a müste'id oldı ve münkaṭi'in-i ilallah olanlarıñ ħulūbında 'ulūm-ı ledünniye-i mükāleme-i Ĥaħķ'dan bir nev'dir. Her kimse ki kırķ gün maħluşā-i Ĥaħķ'a 'ibādet idüb ħālī mi'de ile nefsinı ħıfz eylese anıñ üzerine bāb-ı 'ulūm-ı ledünniye ber-muħteżāy-ı feħvāy-ı ħadīş-i şerīf feth olur.

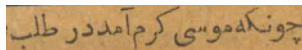

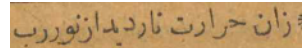

Ey Müste'ān olan Kerīm-i Yezdān! Gülşenī ol Rūşenī içre Rūşenī olub nūr-ı 'alā nūr olan cān-ı ħaħīķīden fī-şıfatü'ş-şems dīde ister ki (2/115) feħvāsı üzere hurşīde seni müşāhede eyleyüb mufaşşalan cüz'ıyyāt ve külliyyātda vech-i pāk-i muṭlaķa nāzır ola.

BU ŞERH-İ ŞERİF NŪR SŪRET-İ NĀR İLE KELİMULLAH'A NE SIRDAN ÖTÜRİ

GÖRÜNDİ ANIŅ BEYĀNINDADIR.

Çünkü Hazret-i Mūsā 'aleyhisselām maḳām-ı talebde nār-ı ḥarāret 'aşḳıyla germ oldu. Ol ḥarāretten ötüri ki nūr-ı rubūbiyetden nār görüldü.

بسکه ناریت بطالب غالب است

زان کلیم الله آتش طالبست

Netīce-i kār-ı nāriyyet maḳām talebinde elbette tālibe-i gālibdir. Anıñ için kelīmullah-ı tālib āteşdir ki nefis-i insān bir āhen-i serd gibidir. Elbette aña āteş lāzımdır tā ki kızub andan üstād bir şey' yapa ve ḥalḳa andan nef' ḥāşıl ola.

از طلب بد نور در نارش ظمور

تا شود پرورده او از نار نور

Ḥazret-i Mūsā'nıñ nārında nūruñ zuhūr eylemesi talebden ḥāşıldır tā ki Ḥazret-i Mūsā nārdan ve nūrdan perverde olub lāyık-ı dīdār ola.

بسکه گرمی داشت او از نار عشق

شد ز گرمی نار سان انوار عشق

Netīce-i kelām Ḥazret-i Mūsā 'aleyhisselāmda nār-ı 'aşḳdan kerem olmaḳlıḳ vār idi. Ol germiyyetden envār-ı 'aşḳ nazar-ı Ḥazret-i Mūsā'da nār gibi oldu.

زان حرارت تا شود پختنه روان

کوچو او بی خام یکپختنه روان

Tā ki rūḥ-revān-ı Ḥazret-i Mūsā ol ḥarāretten puḥte ola. Ḳanı Ḥazret-i Mūsā gibi ḥamlıḳdan ḳurtulmuş bir pişmiş cān var mıdır? Yokdur.

اول آخر انبیا از نار و نور

پختگی یا بند از شوق و حضور

Evvel ü āḥir dā'imā enbiyā nārdan ve nūr-ı İlahī'den ḥāşıl olan ḥuzūr ü şevḳden puḥte-lik bulalar.

انديارا از يقين بي اشتباه

نار نسبت پرورد نور آله

Bī-iṣṭibāh yaqīnden böyle i'tikād ile ki nūr-ı İlāhī enbiyā-yı nār-ihām olan eşyāyı puhte eylediği gibi perverde ider.

تا که از عين اليقين زان پرورش

باز بايد رسم وراه آن روش

Tā ki ol perverişden hāşıl 'ayne'l-yaqīnden ol ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a sülūk eylemekligiñ yolını ve resm ü āyīneni açub ve rüşen temyīz eyleyüb farḳ eyleye.

که ز نور و نار نسبت خلق را

پر ورائند اول آخر انبیا

Zīrā nūrdan ve nār-ı nisbet-i halkı dā'imā enbiyā-i perverde itdirirler. 'Ādetullah bunuñ üzerine cārī olmuşdur.

قهر و لطف کرم و سرد و نور و نار

یک صفت دارد و شد از اعتبار

Ḳahr ü luṭf ıssı ve soğuk ve nūr ve nār maḳām-ı eḫadiyetde bir şıfatdır. Maḳām-ı keşretde i'tibār mu'teberde iki oldı.

ساده و نقشینی این کائنات

حکمت قدرت نماشد از جهات

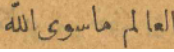
Bu kā'inātiñ naqşīn olub ve sāde olmaḳlığı cemī' cihātdan ḳudret-i İlāhī'de olan hikmet-i nā-mütenāhīyi gösterici oldı.

این دورنکی ز اعتبار آمد بدید

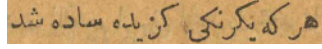
ورنه یکر نکنند و ساده نابدید

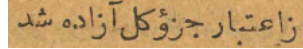
Bu kā'inātiñ dū reng olması i'tibārdan zāhir ü peydā oldı. Mu'teber-i vaḫdet i'tibār idüb

البحر بجزی علی ما کان فی القسم (Deniz, ta eskiden olduğu hal üzerine cereyan etmektedir.)

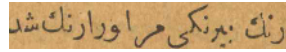
dir ve keşret i'tibār idüb (Âlem, Allah'tan başka olan şeylerdir) dir.

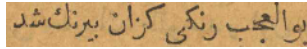
Yohsa dü reng olub sâde olmağlık anıñ hüviyet-i mutlağasında nā-bedīddir.

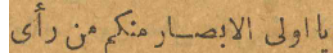

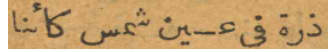
Her kimse ki yek-renglik ihtiyār eyleyüb sâde oldı i'tibār-ı cüz ü külliden āzāde oldı.

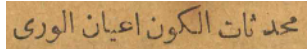

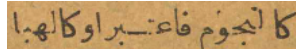
Ol rengden sâde vü 'ārī olan maḥbūb-ı lem-yezelīye rengden bī-reng olmağlık taḥkīk reng oldı. Zīrā bir reng bu'l-'aceb ol bī-renglikden siḥr ü efsūndan şūret ü sīmā bağlayub hüveydā oldı.

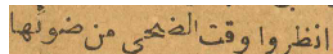

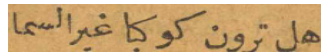
Yā Uli'l-ebşār olan erbāb ma'rifet ü ḥaḳīkat beyān idiñ. Sizden kimdir şol kimse ki o 'ayn-ı şemsde olıcı zerreyi gördi ve ol şemsle zerrede olan esrār ki vücūd cihetindedir. Anıñ künhüne vāḳıf oldı. Kimdir beyān idiñ. Pes imdi ne mümkin ki 'ayn-ı şemsde zerre mutaşavver olub bedīd ola.

Muḥaddeşāt-ı kevne şūr-ı mümkinātdır ve a'yān-ı verā ki 'ilmullahda şābite olan a'yāndır ki maḥlūḳātıñ a'yānidir. Sen bunları vaḳt-i i'tibārdaki ḳuvvet-i fikriyye veyā ḳuvvet-i nazariye ile ola kemişlü'l-nücūm veyāḥud ğubār ve zerre gibi i'tibār eyle.

Eger bunların nücüm ve hebā gibi olub fi'l-ḥaḳīḳa ma'dūm olduklarıñ mu'āyene murād iderseñiz naẓar idiñ. Vaḳt-i zuḥāda ūḡiñ zīyāsından semāniñ ġayrı kevkeb ġorebilir misiñiz? Pes ol vaḳt semāda ne kevkeb ve ne zerre aḡlā birinden eser yoḡdur.

يا اولى الالباب اصحاب النهى

هل يرى نجم بشمس كونها

Yā cümleyi ḥaḳīḳat-i vāḡide ġören ulu'l-erbāb veyā ḡalkı Ḥaḳḳ'da müḡāhede eyleyen aḡḡāb-ı nūḡye baña bu sırr-ı ḡafīden ḡaber viren necm-i ūḡiñ muḡārin oldıġı ḡalde necmiñ olmasını ġörür misiñiz? ġörmeziñiz, zīrā ki ulular buyurmuḡlar:

این دورنکی ظهور کائنات

زود بیزنکی شود بچون صفات

Bu zuḡūr-ı kā'inātiñ dū reng olmaḡlıġı bī-renglik ḡatında ki maḡām-ı ḡüviyyetde ūḡiñ ḡaḳīḳatiñ ḡulū'ıdır. Ol vaḡtde reng-i vüçüd-ı necmden eḡer ḡalmaz. Pes ūḡat-ı bī-çün olub ūḡat-ı bī-çün ile hem-reng olur.

كل شیء هالك الا وجهه (28/88)

چون بخوانی دان ازو بیزنک هو

Çünki sen külli ūḡeyni ḡālikun illā vecheḡ naḡḡ-ı ūḡerīfiñ oḡuyasın ve ma'ānī-i celīle-i ḡaḳīḳīsine 'ārif olasın. Ol ma'ānī naḡḡ-ı ūḡerīfden ḡaḳīḳat-i ḡüviyyet-i muḡlaḡayı bulub aña tā ki aña vāḡıl olasıñ.

اول آخر زنگ بیزنکی ظهور

از دورنکی بر نماید نار و نور

Dā'imā bī-renglik renginiñ zuḡurını nār-ı ilāḡi ve nūr-ı nā-mütenāḡi ūḡret-i dū-rengīden izḡār eyleyüb ġösterir.

کز دورنگی معرفت ظاهر شود

نیک و بد از یکدگر باهر شود

Zīrā maʿrifet dū-renglikden zāhir olub nīk ü bed birbirinden mümtāz olub ve maʿrifetle temyīz ü teşhīş olunub bāhir olur.

بسکه بی رنگست ساده از صفت

بی دورنگی نبود از وی معرفت

Netīce-i kelām ol vücūd-ı muṭlaq bī-rengdir ve şıfat ḥadd ü şıyyeden pākdir. Mādām ki reng dū-rengī olmaya dū-rengsiz andan maʿrifet olmaz.

معرفت از ضدوند کردد بدید

روزرانی شب کسی نشنید و دید

Maʿrifet birbirine muḡāyir olub ve birbirine benzemekden zāhr olur. Gicesiz gündüzi bir kimse ne işitdi ve ne gördi ḥafī degildir ki eger gice olmasagündüz olmazdı ve gündüz olmasa gice olmazdı. Bu mişl-i beyneʿl-nās şāyiʿdir ki her şeyʿ kendi zıddıyla münkeşif olur.

کس چه داند نار را بی نور چیست

کوضیای خورخنی رده جلیست

Kimse nār nedir nūrsız ne bilür zīrā ol nār-ı ziyā-yı şemsde ḥafī ve cirm-i kāmerte āşikār ü celīdir.

نار خورزانور بین در جرم ماه

کز یقین دانش بود بی اشتباه

Güneşin nārını nūr gör, cirm-i māha naẓar eyledikde yaʿni nār-ı şems-i vaḥdeti nūr gör. Cirm-i māh keşrete nāzır olduğda zīrā yakīnden ḥāşıl olub levḥ-i dilde muntekīş olan ʿilm-i bī-iştibāh olur. Şek ve şübhe ü zanna rāh kalmaz.

زین نظر مر نور خود را ذوالجلال

نارسان بتمود از عین جمال

Ḥazret-i Mūsā'nın bu nazār sāhibi olmasından ötüri Zü'l-celāl olan Allah taḥkīk kendiniñ nūr-ı bī-rengiñi 'ayn-ı cemālden añā nār gibi gösterdi.

نور عزت نار نسبت از شجر

دید موسی روشن از شمس و قر

Nūr-ı cemāl-i 'izzeti şecerden şüret-i nārda Ḥazret-i Mūsā şems ü kameri görmesinden rūşen gördi.

نارسان از نور عزت بد که او

در تجلی دید ظاهر رو برو

Ol nār gibi zāhir olan nūr nūr-ı 'izzetden idi ki Ḥazret-i Mūsā ol nūrı tecellī eyledikde rū-be-rū zāhira gördi.

نار بیکینی بد آن نور اله

کز شجر مر نار راشد اشتباه

Nār-ı bī-keyfī idi ol Mūsā'ya tecellī eyleyen nūr-ı İlāhī ki taḥkīk şecerden nāra müştebih olub tecellī eyledi.

نور کو بر تافت از رنگ شجر

نارسان رنگین نمودش در نظر

Nūr ki o reng-i şecerden pertev idüb zāhir oldı. Nazār-ı Ḥazret-i Mūsā'da nār gibi rengin göründi.

نار موسی بد کز نور وجود

در تجلی بدز مشهود شهود

Nār Mūsā idi ki ol nārdan nūr vācibü'l-vücūd-ı meşhūddan ya'ni meşhūd olan zāt-ı ḥakīkīniñ tecellīsinden zāhir olmağla şühūddan tecellīde oldı.

نور بیکینی زنا را لله موقد

زء نمود از سوز شوقش در کبد

Şānında نار الله الموقدة التي تطلع على الافئدة (104/6-7) buyurulan nārdan bi'z-zāt ol nārı fu'ādda kendisi iḳād eylemişdir. Ol nārullahi muḳadeden nūr-ı bī-keyfī ve kebede ol nārın sūzınıñ şevḳinden yüz gösterdi.

بسکه بد دل کرم از سوز قوآد

از تجلی دیده بر سوزش کشاد

Netīce-i kelām dil-i Ḥazret-i Mūsā ḥarāret ve sūz-ı fu'āddan germ olub tecellī-i İlāhiden gözlerini ol sūzla açtı.

دید از بچون بصر زان اشتعال

نار بیکیف از تجلیء جلال

Vaḳt-i germiyyetde başar-ı bī-çūndan iştiḡāl-i nārullahdan tecellī-i celālden nār-ı bī-keyfi gördi.

کیف آن ضوء ضیاء نور سنی

کس نداند همچو کیف از روشنی

Ol nūr-ı refī'u'l-ḳariñ ziyāsı zū'nuñ keyfiyyetiñi kimse bilmez. Rūşenī'den zuhūr eyleyüb nümāyān olan keyfiyet gibi

هر که چون خورشید سر بر سر دیده نشد

بهر بینش چشم بگزیده نشد

Her kimse ki güneş gibi başdan başa anıñ vüçudı göz olmadı. Ol nūr-ı ḥaḳīḳīyi görmeden behre-mend olmağ için göz ihtiyār eylemiş olmadı.

چون کلیم الله کی بیند جمال

از تجلیء آله ذوالجلال

Ol başdan başa göz olmayan kimse Zü'l-celāl olan Allah'ın tecellīsinden zāhir ü bāhir
olsan cemāl-i bā-kemālī kelīmullah gibi kaçan görür.

کتر از آن دیده شد از دل مراد

روز نور الله کشا چشم فوآد

Eger seniñ gönülden murādın ya'ni taşfiye-yi kalbden murādın ol dīdeden ötüri oldıysa
yüri çeşm-i fu'ādı nūrullahdan aç.

تا از آن نور الهی چون بصر

دیده بینی خویشتن راسر بسر

Tā ki ol nūr-ı İlähīden başar mişālinde kendi vücūdını başdan başa dīde göresin.

هر چه بر سر دم بود غیب از وجود

زان بصر بینی نه غیبست از شهود

Vücūddan her ne ki maḥlūḳāt üzere ğayb oldı. Ḥaḳīḳat ol şey' şühūddan ğayb degildir.
Ol maḥlūḳāt üzere vücūddan ğayb olan nesneyi sen başar-ı mezkūrdan görürsün. Şoñra
Ḥazret-i Pīr ḳaddessallāhu sırrahu'l-ġanī ḥazretlerine muḥabbet-i ru'yet-i cemāl-i nā-
mütenāhī ğālib olub münācāt-ı Ḳāzıyü'l- Ḥācāta el ḳaldırub buyururlar:

رب ارزقنی جلا عین الفوآد

من تجلی وجهك نور الوداد

Yā Rab! Sen beni rızḳlandır. Benim 'ayn-ı fu'ādıma cilā eyle ki ol cilā seniñ vechiñiñ
tecellīsinden ḥāşıl olan muḥibble maḥbūb beynindeki dostluġın nūrıdır.

هبلی منك نور عین فی البصر

مثل ضوء الشمس فی عین القمر

Seniñ vech-i ḥāşşından baña başarda olıcı nūr-ı 'aynı iḥsān eyle. 'Ayn-ı ḳamerde ziyā-
güster olan zū'-ı şems mişālī ki ben daḥi ḳulüb ḫālibine ziyā-güster olam.

ضوء عين الشمس يا نور الهدى

من تجلى وجهك في الانجلا

Yā nūr-ı hidāyet ile ƙulūb-ı mü'minīni münevver eyleyen Hādī! Vaƙt-i incilāda 'ayn-ı ŧemse hāşıl olan cilā vü ziyā seniñ vech-i pākiniñ tecellī eylesindendir ki ol tecellī ile ŧeref-yāb olub meşārık ve meğārıbı münevver ƙılır.

نور عين البصر من وجهك

حبذا لناظر منك بك

Nūr-ı çeşm beyninde ke'enne seniñ nūr-ı vechiñdir. Bu taƙdīrce ne gökcektir. Nāzır için ki seniñ nūr-ı vechiñden ihsān olunan nūr-la saña nāzır ola ve seni kendüleksiz seniñle göre.

ياولى الابصار من عين العيان

انظروا الحب بحب في الجنان

Yā başar ŧāhibleri olan sālīkān-ı rāh-ı Hudā! Maƙām-ı 'aynü'l-'āyānda ki ol mertebe ŧā'ibe-i hicābdan 'ārī vü berīdir. Siz āyīne-i ƙalbiñizde ħubb-ı ħaƙīƙī-i İlähiyyeye yine ħubb-ı ħaƙīƙī-i İlähī ile nazār idiñiz ki ol mertebede işneyniyete yir yoƙdur. Anda işneyniyet sıƙmaz. Bu maħalde e'izze-i kirāmıñ beyān eyledikleri üzere mertebe-i 'aynü'l 'āyāniñ aħvāl ü dekā'ikından zıkr oluna ki tālībān-ı rāh-ı ħaƙīƙat bi-ƙadri meşāribehüm şafālanub ve bi-tefāvüt maƙāmühüm ħālerine göre ziyālanalar. Ey tālīb-i Ĥaƙƙ ve rāğıb-ı vücūd-ı muƙlaƙ! Ma'lüm olsun ki çünki sālīk maƙām-ı ulā ve maƙām-ı şāniyi 'ubūr eyleyüb maƙām-ı sālīş ki maƙām-ı rühdür. Vāşıl ola ol sālīkiñ vişāli ŧu ki beñzer ki anıñ bir maħbūbı var. Lākin kendi arasında bir divār var ki ol divār ru'yet-i maħbūba māni'dir. Pes imdi ol kimse maħbūbını görmek dilese bir ağaca bir tıob küzki bağlayub daħi ol ağacı ƙaldırub tā közki divārdan ne ƙadar yuƙarı ƙalƙarsa ol miƙdār öte tārāf görinür. İmdi bu mertebeye ihsān dirler. Nitekim muħbir-i şādık ħaber virir:

الاحسان ان تعبد الله كأنك تراه فان لم تكن تراه فإنه يراك (İhsan, senin Allah'ı görüyormuşcasına ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görmektedir.) Ve eger ol sâlik taḥṣîl-i nerdübân eyleyüb divâr üzerine çıkub öte cānibe baḳsaydı bu mertebeye 'āyân dirler. Ve eger nerdübânı divârın öte tarafına alub inse ve ḥuzūr-ı maḥbûba varsa bu mertebeye 'ayn dirler. Vāsıta-i mir'âtle olan gibi ḥayālî degildir belki 'ayn-ı ḥaḳîḳati müşâhede olur. Anın için fukâhâ gözgüyle ve ĩrâḳdan görmekle ḥükm itmeyüb belki yâḳından 'ayn-ı zâhir birle görüleni ṣaḥîḥ görürler. İmdi meşâyîḥ katında baḳıyye-i beşeriyette olan tecellî-i temâmdan 'additmezler. (Beyt)

زهى نادانکه آن خورشید تابان

بنور شمع جوید در یابان

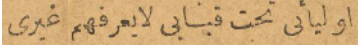
Egerçi kim maḳâm-ı 'aynda daḥi baḳıyye-i beşeriyet var lâkin mestürdur ve bu maḳâmda bir nice şu'be var. Gerçi ḥâlleri bir ammâ zıkr olunması lâzım ki revende-gân-ı Ḥaḳḳ vaḳt-i 'ubürda ḥuḳuḳuñ edâ idüb şâ'ibe-i beşeriyetden ḥalâş ola.

Şu'be-i ūlâ (Laḥza) Laḥza göz kıyruḡıyla baḳmaḡa dirler. Bu maḳâmda za'af-ı başıret sebebinden şems-i zâta temâm baḳmaḡa ḳâdir olmayub uḡrîn uḡrîn baḳmaḳdır.

Şu'be-i sâniye (Diḳḳat) dir. Diḳḳatden murâd bâtın-ı ḳavî olub daḥi temâm nazara ḳâdir olmaḳdır ve daḥi kendi kendüni idrâk idebilür olmaḳdır.

Şu'be-i şâliṣe (Şafâ) dır. Şafâ aña dirler ki ol ḥâlde ne kendüne ve ne ḡayra iltifât kıla. Zirâ 'ilm ü iltifât tecellîyi şâfî olmaḡa ḳomaz giderür. Meşâyîḥın telvîn didikleri budur.

Şu'be-i râbi'â (Sürür) dır. Sürür aña dirler ki bâtın-ı sâlikde maḳâm-ı rûḥ evâ'ildir. Rûḥ-ı sâlik şöyle ferah ola ki meşelâ zâhir-i cesedden tebessüm zâḥk ve ḳaḥḳaḡa gibi bâtında daḥi rûḥ-ı sâlikiñ sürürü bu minvâl üzre ol vechiñ beşâşetinden ḳalbiniñ sürürü var idi ki zâhir ola. Bu sürüra meşâyîḥ zâḥk-i rûḥ dirler.

Şu'be-i hāmise (Sır) dır. Sırdan murād havşalası vāsi' olub sürūr-ı taşra lem'a idüb zuhūr bulmaya. (Benim velilerim cübbemin altındadır.

Onları benden gayri kimse bilmez.) maḳāmıdır.

Şu'be-i sādise (Teneffüs) dür. 'Azīz men şimdiye dek nūr-ı zātı nūr-ı şifātda mestüre ve nūr-ı şifāt nūr-ı zātla maḳlū idi. Şimdi şu'be-i teneffüsten nūr-ı zāt nūr-ı şifātından temām ḫalāş bulmuşdur. Meşāyih-ı 'izām buña teneffüs dirler. Zīrā şakl-i keşret tut çıkmasından rāḫāt bulub dikilmiştir.

Şu'be-i sābi'a (Ġurbet) dir. Ya'ni sālik bir maḳāma irişir ki ḫālını ne kendiler bilür ve ne kimse bilür olur. Pes ġarīb-i fi'd-dāreyndir.

Şu'be-i şāmine (Ġarḳ) dır. Ġurbetle ġarḳıñ farkı ġurbetde istiġrāḳına fi'l-cümle 'ilm vardır ammā ġarḳda kendi üzerine fi'l-cümle 'ilm daḫi ġarḳ olur.

Şu'be-i tāsi'a (Ġaybet) dir. Ġarḳla ġaybetiñ farkı ġarḳ nūr-ı vaḫdete yetişiş iken yine çıkar . Ammā ġaybetde ġā'ib olur gider, çıkamaz.

Şu'be-i 'āşire (Temekkün) dür. Temekkünle ġaybetiñ farkı temekkünde istiġrāḳla ifākāt-i cem' itmiş olur. Ulu kemāldir. Maḳām-ı rüḫ ehliniñ katında nitelim maḳām-ı itminān nefis ehliniñ ulu kemāli ve maḳām-ı tumā'nin ḳalb ehliniñ ulu kemāli olduğu gibi. 'Azīz men çünkü maḳām-ı rüḫ temām olub menzil-i ḫafiye irişilüb ḫicāb-ı mestür daḫi ref' oluna. Meşelā ġaym-ı raḳīḳ ardında güneşi görüb ġaym görünmezdi. Fi'l-cümle ḫicābdan daḫi ḫālī degil idi. Egerçi fark olunmazsa da pes bu menzilde nihān ü āşikār ḳalmayub meḳşūfı muḫlak olur. İmdi bu menzil-i ḫafide daḫi bir nice ḫaḳāyık vardır ki beyān eylemesi lāzımdır.

Ḥaḳīḳat-i ūlā (Mükāşefedir) Mükāşefeden murād oldur ki kendüye zāt tecellī itdigüne 'ilmi daḫi ḳalmamaḳdır. Ammā kendi zātı daḫi maḫva varmamiştir.

Ḥaḳīḳat-i ṣāniye (Müşāhede) dir. Müşāhededen murād maḥv-ı zāt-ı sālikdir. Ya'ni nūr-ı İlāhī sebebiyle beşeriyet kaydından ıtlāk-ı vücūd-ı izāfisi ki ḳatre-i baḥr-zātdır. Baḥre ḳarışmağla vücūd kaydından ḥalāş bulub baḥrle yeksān olmağdır. Ammā daḥi şıfat-ı ḥaḳḳānī ile mevşūf degil.

Ḥaḳīḳat-i ṣālīse (Mu'āyenedir) Mu'āyeneden murād 'ayn-ı rūḥla Ḥaḳḳ'ı müşāhededir ve 'ayn-ı rūḥ bir nūr-ı Ḥaḳḳ'dır ki ol nūr ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ 'āyānen ve maḥzen mu'āyene olunur. Sālik bu maḳāma vāşıl olduğda rūḥ-ı dens-i ta'alluḳ-ı ḥicābdan ve ğayre nazardan ṫāhir ve beḳā-i sermedī ile mūkerrem olur.

Ḥaḳīḳat-i rābi'a (Ḥayāt-ı ḥaḳīḳīdir) Ḥayātdan murād oldur ki seyr-i fillah ve me'allahda bu sālik kendi vücūd-ı izāfisinden ḥalāş olmağla şıfat-ı Ḥaḳḳ'la ittişāf ider. Meşelā baḥrden ayrılan ḳatre baḥriñ cevāhir ü temevvücātından ayrılmışken baḥre ḳarışmağla baḥriñ kemālātın yine buldığı gibi ammā inḳisām-ı tecziye mutaşavver degil. Meşelā şemsiñ mezāhiri daḥi iş'ası yine şemse devşirilmek gibi.

Ḥaḳīḳat-i ḥamse (Ḳabzdır) ya'ni zāt ü şıfat işneyniyetden ve keşretten ḥalāş bulub vaḥdet-i zāt ve şıfat-ı ḥaḳḳāniyede maḳbūz ve maḥfūz olmağdır.

Ḥaḳīḳat-i sādise (Baştdır) Baştdan murād oldur ki seyr-i fillah ve me'allah tamām olub daḥi seyr-i 'anillaha ibtidā oluna. Ya'ni sālik kendi ḥaḳīḳatinde bu teşrifi bulduğdan soñra ya'ni kendi vücūdundan fānī olub vücūd-ı ḥaḳḳānī ile bāḳī olduğdan soñrakeşret 'ālemine getirür irşād-ı 'ulūm için.

Ḥaḳīḳat-i sābi'a (Sekrdir) Sekr aña dirler ki meşelā bir pādişāhıñ muḳarrib bendesi iken pādişāhıñ ḳurbında nefsi vāḥid gibi olmuş iken eṫrāf beglerinden bir vilāyete varsa nice zamān pādişāh muşāḥabeti lezzeti sekri sebebiyle ol bendeye ḥalka üns itmege māni' olur. Egerçi kim salṫanat iderse daḥi kendi dergāhınıñ ḥükmüni pādişāh dergāhı

hükmine kıyâş idüb ğalaṭ ider zīrā لكل مقام مقال ولكل شأن حال (Her makamın bir makali, her şanın da bir hali vardır.) vâriddir.

Ḥaḳīḳat-i şāmine (Şahvdır) Şahv aña dirler ki bu bende ‘aqlın dirüb ve kendi miḳdārın tedārik idüb umūr-ı irşād-ı halk ve ri‘āyet-i emr-i Ḥaḳḳ itmekdir.

Ḥaḳīḳat-i tāsi‘a (İttişāldır) İttişāl aña dirler ki ol bende avāşil-i süükunda nice şerā’iḥ ḥidmeti ri‘āyetle ḳurb-ı pādişāhı bulub pādişāhın vezīrāt-ı fikri pādişāh fikriyle biriküb muttaşıl olmak meşābesindedir.

Ḥaḳīḳat-i ‘āşire (İnfişāldır) İrşād müstaḳil olub ve kevneynden münḳaṭi‘ olub ve cemi‘ murādından bī-murād ola. İmdi ‘azīz men bu maḳām-ı taḥrīr bi’l-aḳlām ü taḳrīr bi’l-lisān birle mümkin degildir. من لم يرق لم يعرف (Tatmayan bilmez.) ve āḥir maḳām ḥafī ve ol maḳām ‘aynü’l-‘ayāndır ve ḥaḳīḳatü’l-ḥaḳāyıḳdır ve ğaybu’l-ğuyūbdur. ‘Azīz men çünki maḳām-ı ğaybde resm-i sālīkden ‘ayn-ı dā’ire ḳalmadı. Meşelā güneşin nūrı ḳamerden havāya ve havādan cāma ve cāmdan revzene ve revzenden mir’āta ve mir’ātdan şuya ve şudan dīvāra ‘aḳs birle keşret-i iş‘ā eylemişdi. Ammā cemī‘īsi nūr-ı vāḥid idi. Mezāhir-i keşire sebebiyle mütekeşşir olmuşidi. Çünki dīvārdaki şuya ve şudaki mir’āta ve revzendeki cāma ve cāmdaki havāya ve havādaki ḳamere düşürülüb ve şemse birleşseydi nice ise daḥi inḳisām ü infişāl-i ḥayālī idi ḥaḳīḳī degil idi. Nitekim bir şūret bir nice küzkide zuhūr bulmağla ne şūret yerinden ayırtlanmışdı ve ne mir’āt münḳasım olmuşdı belki hemān maḥz-ı zuhūr idi. Çünki emvāc-ı baḥr baḥre cem‘ olmağla keşret-i ḥayālī vaḥdet-i ḥaḳīḳīde zuhūr eyledi. İmdi bi‘aynih bu maḳām-ı ‘āşiriñ minvāli budır. (Beyt)

هذا البحر بحر على ما كان في القدم

فان الحوادث امواج وانهار

Ve bi'l-cümle bu maqāma vāşil olan sālīk şāhib-i sa'ādete bir nice deqā'ik beyānı lāzım geldi ki tā nihāyetü'l-nihāyāt ve ğayyātü'l-ğayyāt ma'lūm olub tekmi'l birle taḥşīl-i kemāl küllī tamām ola.

Daḳīka-i ūlā (Ma'rifetdir) Bu maqāmda ma'rifetden murād nūr-ı zāt mazhar-ı ekvānda zuhūrla vaḥdetde olan 'ilm-i ezeli zuhūra gelmeyüb vaḥdet-i ezeli de qalub keşretle çıkmamışdı. Çünkü keşreti vaḥdet eyledi. 'İlm-i ezeli daḥi yine zuhūra geldikde ma'rifetden murād budır.

Daḳīka-i şāniye (Fenādır) Çünkü zāt-ı ezeli yine ber-şarār ma'lūm ola. Amma nūr-ı mezkūr zuhūr bulmadığı zāhirinde nev'ī bir rengle renglenmiş ve ikilikle ikilenmiş gibi olmuşıdı. Meşelā bir şü bir nice ta'amlar bir yire aqmaqla aldığı ta'amlar ve rāyihalar pāk yire aqmaqla nice zā'il olub şü yine evvelki ta'am-ı lezīzden bulduğu gibi temşīl-i fenā daḥi bu minvāl üzeredir. Ya'ni bir nūr-zāt mezāhir-i keşretten aldığı renglerden ya'ni kaydlardan ıtlāk bulub ve münselih olmaqdır.

Daḳīka-i şālişe (Beqādır) Beqādan murād oldur ki temām-ı fenā-yı mezkūrda zāt-ı bī-şün ezeli āzāle hüviyet-i muḥlaqada vaḥdet ḥaqqıyle tā ebedü'l-ābād zuhūrda ber-şarār mütecellī olmaqdır şā'ibe-i keşretsiz.

Daḳīka-i rābi'a (Ḥaḳīkatdır) çünkü beqā maqāmında keşret munḥamıs olmuş idi. Makām-ı taḥkīkde daḥi keşret zuhūr idüb vaḥdete ḥicāb olmaya.

Daḳīka-i ḥāmise (Telbīdir) Telbīs aña dirler ki bu dā'ier-i taḥkīka düşenleriñ taḥkīki kendileri 'āvāmdan ve eḥād-i nāsdan bir maḥcüb kimse gibi göstermekdir. Nitekim dā'ire-i ḥaḳīkat vücūda Ḥaqq'dan ğayrı vücūd yoğ iken Ḥaqq Sūbhānehü ve Te'ālā kendüyi ḥicāb-ı ḥayāl-i ekvānla 'āvāmı ḥalkdan setr eylediği gibi.

Daḳīḳā'-i sādise (Vücüddir) andan daḥi murād oldur ki vücūd-ı ḥaḳīḳīyi şıfātından tecrīd ile ve ezelden ve ebedden vesā'ir 'ilme ve nazara keşret viren nesnelere daḥi tecrīd idesin ki aña eḥadiyet-i zāt dirler.

Daḳīḳā'-i sābi'a (Tecrīddir) Tecrīd aña dirler ki bir vücūd ki zevḳ idersiñ. Bu zevḳiñi 'ilmiñden daḥi tecrīd idesiñ. Ya'ni hemān Ḥaḳḳ Sübhāne ve Te'ālā kendi kendine 'ilm-i zātīsiyle 'alemḳāne ve merātib-i 'ilmiyeden eşer ḳalmaya.

Daḳīḳā'-i sāmīne (Tefrīddir) Tefrīd aña dirler ki çünki maḳām-ı tecrīd temām ola. Ḥaḳḳı Ḥaḳḳa da'vet ide ve da'vet olunanları ve sāir envā'-i mu'āmele idenleri daḥi Ḥaḳḳ'dan ḡayrı kimesne bilmesiñ. Ama taḥḳīḳde egerçi kim ḥicāb-ı taḥḳīḳ olmaz. Bilki hemān maḥza zuhūr keşir-i vaḥdete ḥicāb olmamaḳdı. İmdi bu maḳām-ı tefrīdde keşrete müte'alliḳ olan eşyā daḥi ḥicāb-ı vaḥdet olmaz.

Daḳīḳā'-i tāsi'a (Cem'dir) Cem' oldur ki meşelā bir çekirdekde şecere cemī' budakları ile ve yapraklar ile ve çiçekler ile ve yemişler ile mullaḥza eyler gibi zāt-ı Eḥadiyet'de cemī' masivāyı ve şıfatı ve ef'ālī bir vecihle müşāhede idesin ki keşret vaḥdete vaḥdet keşrete ḥicāb olmaya.

Daḳīḳā'-i 'āşire (Tevḥīddir) Tevḥīd oldur ki bu maḳām-ı şābıkda mezkūr olan umūrdan bir nesne saña muzaḳ ve mensūb görmeyesin. Nitekim buyurulmuş: (Şi'r)

ما وجد الواحد الا الواحد

ان كل من وحده جاحد

من رأى منكم بنور عينه

وجه حب بعهد فقد عينه

Ya'ni Hazret-i Pīr-i Rūşen-zamīr nurullāhi mażca'ahü'l-ḳadīr ebyāt-ı sābıkda beyān-ı ma'rifette **کوزدورنکی معرفت ظاهر شود** buyururlar idi. Ve bu beytde buyururlar ki sizden

kendi gözi nûrı ile eger dīde'-i hiss ve eger dīde-i başiretdir vech-i hubb-ı zāt-ı haqīqīyi kim gördi? Kendi 'ayn-ı vücūdınıñ faqđından ve fenāsından sonra ki ma'rifet vech-i hubb-ı zāt-ı düreng olmaqlıkdan zāhir olsa gerek. Öyle olsa faqđ-ı 'ayn-ı vücūddan soñra levn ü rengden eşer qalmaz. Ma'lūm oldu ki bu faqđdan soñra vech-i hubbı kimse görmedi. Yine hubb gördi ve 'aynü'l-'ayān vech-i hubba kimse nāzır olmadı yine hubb nāzır oldu.

مذ تجلی الحسن من انواره

حیرت عین الوری کابصاره

Envār-ı hubb-ı zātīden cemā-i hüsn-i ezeli mütecellī ve kemāl-şifāt-ı lem-yezeli halvet-hāne-i küntü kenzen maḥfiyende feahyeyte ḥilyesiyle mütehallī-i evvelīden biri 'ayn-ı verā müteḥayyir kılındı. Başarlarıñ müteḥayyir kılındığı gibi veyāḥūd 'ayn-ı verā müteḥayyir oldu. Başarlarıñ müteḥayyir olduğu gibi ya'ni iş'ā-i envār-ı şems hüsn-ezeli maşrıq-ı kademden yüz göstermekle anıñ şiddet-i zuhūrından 'ayn-ı maḥlūqāta ve 'aynlarında olan kuvvet-i başariyyeye ḥayret vāki' olub ol nūr-ı idrākden fūrümānde oldılar.

سکرت ابصار قلب الهائین

سکرهم من غیر صحو دائمین

Baḥr-i 'aşka müstağrak olub tecellī-i cemāl-i maḥbūb-ı haqīqī ile hā'imīn olanlarıñ qalb gözleri mest kılındı. Bir mestlikle ki anlarıñ ol mestligi min ğayri şaḥvdır. Ol mestlikde dā'imīn oldukları hālede ya'ni bunlar maḥām-ı heyemānda bir vecihle vālih ü ḥayrānlardır ki 'ālem-i şaḥvı bi'l-külliyeye ferāmūş eyleyüb şurb-ı şarāb-ı 'aşkla dāimīn oldukları hālede medḥūşlardır.

لیتلی من خجرهم شرب المدام

ذا شراب الحب من مسك الختام

Ricā iderim ki n'olaydı ol hāimīn olanlarıñ hāmırından benim için şurb-ı müdām oldu 'ale'd-devām bi'l-inkıṭā' nüş eyleyüb 'ālem-i şaḥvı ferāmüş ideydim. Şu şarāb-ı ḥubbi ki anıñ ḥiṭāmı miskdendir. Nitekim Cenāb-ı Allah cellet 'azemetühü Ḳur'ān-ı 'Azīmü's-şān'da ol şarābı vaşf eyleyüb **يسقون من رحيق مخنوم خامة مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون** (83/25, 26) buyurur. Pes imdi 'āşık-ı cemāl-i ilāhi ve müştāk-ı vech-i nā-mütenāhī ke's-i tecelliyāt-ı ilāhiden ol şarāb-ı rahīk-i mehtūmı bu 'ālemde nüş iderler ehl-i cennet cennetde nüş eyledikleri gibi. Nitekim Cenāb-ı Allah cellet 'azemetühü buyurur **من كان في هذه اعمى وهو في الآخرة اعمى** (17/72) ve bu āyet-i şerīfeniñ ma'ānī-i dürebārını mübeyyin Ḥazret-i Ḥayālī ibn-i's-sultān Gülşenī raḥmetullāhī 'aleyhi'l-ġanī buyurur: (Beyt)

Bugün her kim görür yārın

Gören anlar dürebārın

Olanlar bunda a'mā'dan.

Ne bilsin anda dil-dārın.

حبذا لاهل الهوا من مسكر

شربه احلى لهم من كوثر

Miskirden ḥāşıl olan sekr ki ehl-i hevāya maḥşūşdur ne gökcekdir anlara ki anıñ şurbı anlara şarāb-ı Kevşer'i şurbdan ehlīdir.

جرعة من نخرهم سكر المدام

لاهل يتم صحوهم سكر الغرام

Ol ehl-i hevāniñ hāmrlarından bir cur'a erbāb-ı 'ubūdiyyete devām-ı sekriyle sekr virüb miḥn-i dünyā ve āhirete mübtelā eyler. Ve anlarıñ şaḥvlarıña ol hāmriñ keyfiyetiniñ zevālidir. Bir sekr menzilesindedir ki anıñ şerri dā'imdir. Şāhibinden dünyā ve āhiretde

münfekk olmaz. Meger ki tā'ib ola. H̄azret-i Pir r̄uŝen-zam̄ir 'aleyhi rah̄metü'l-kad̄ir ŝarāb-ı rah̄ik-ı maht̄üm-ı tecellî-i ilāhî ile mest olub ol h̄alde bu ebyāt-ı 'arabiyyeyi 'aşk-āmizle ḡüyā olub ba'de 'ālem-i 'aqla geldikde nefes-i nefislerine h̄itāb idüb buyururlar:

چندان نیست سرخوشی هشیارباش

همچو موسی طالب دیدارباش

Bu sarhoşluk niceye dekdir. Huşyār olub 'ālem-i maḥvdan 'ālem-i ŝahva gel ve H̄azret-i Mūsā 'aleyhisselām gibi āsā-yı nefis-i nāṭıqaya ṭayanub ṭavr-ı eṭvār-ı ḳalbe 'uruc eyleyüb ṭalib-i dīdār-ı maḥbūb-ı ezeli ol.

باز کواحوال او از نار نور

کز تجلی بهره چه دل کشت طور

Ve yine nār-ı ilāhīde ve nūr-ı nā-mütenāhīden olan aḥvāl H̄azret-i Mūsā 'aleyhisselāmın tetimmesine ŝuru' eyleyüb beyān eyle ki Cenāb-ı Allah cellet 'azametühü velā ilāhe ḡayruhu aña tecellī eyledikde ol tecellīden Ṭūr neden ötüri pāre pāre oldu. Sır ve ḫikmet nedir 'ayān eyle ma'lūm olsun ki çünki ol sultān-ı Ṭūr pür-sürür ü ḫubūr olub miḳāt-ı H̄aḳḳ'a vāŝıl ü nā'il olıcaḳ kelām-ı H̄aḳḳ'ı gūŝ idüb ve mest-i müstaḡraḳ ŝaḳraḳ-ı 'aşk olub didi ki: **رب** (7/143) Ey benim Rabbim **ارنی** (7/143) bana göster seni **انظر اليك** (7/143) ben nazar idem saña mezheb-i ehl-i sünnet ve cemā'at budur ki min ḫayŝü rubūbiyetihi görmek cā'izdir. Zīrā enbiyādan 'aleyhimü'ŝ-ŝalavātü's-selām müsteḫaylī ṭaleb muḫāldir. Nitekim Ḳazī Beyzāvī ḫazretleri buyurur:

وفيه دليل على ان رؤية الله تعالى جائزة لان طلب المسحيل من الانبياء محال

(Burada, Allah'ı görmenin caiz olduğuna delil vardır. Çünkü peygamberlerin muhal olan şeyi istemesi muhaldir.) ammā erbāb-ı ŝühūd beyninde bir sır daḫi vārid ki ḳaçan nūr-ı H̄aḳḳ bu zāḫir ü kevneyne istilā idüb bu dīde-i beŝeriyete ol ḳābiliyeti virdikde çeŝm-i ser-'ayn çeŝm-ser olub zāḫir bāṭımın bāṭın zāhiriñ 'aynı olduḳda bu göz ile ve cemī' a'zāsıyla H̄aḳḳ'ı

müşāhedeye kâdir olur. Ammā ehl-i zāhir bu ma'nāya rāzı degildir. Nitekim 'Abdullah Belbānī buyururlar:

تا حق بدو چشم سر نه ندیم هر دم

از پای طلب باز نشینیم هر دم

گویند خدا بچشم سرتوان دید

آن ایشانند و من چو نیم هر دم

قال ابن ترانی Cenāb-ı Hāzret-i Hāḡḡ buyurdılar ki: Sen beni elbette göremezsin. Mu'tezile len kelimesini te'kīd ma'nāsına almışlardır. Ammā ḡaḡā-i fāḡiḡdir. Ammā ehl-i taḡḡik buyururlar ki: Sen, sen olduḡın ḡayḡiyetden beni göremezsin ve elā eger zātıñı zātımda ve ḡıfātıñı ḡıfātımda ve ef'ālını ef'ālimde ifnā ḡıldıkda rā'ī ve mer'ī ḡaḡīḡatde ben olub ḡayriyet ve işneyniyet mābeynden ref' olub ben zātımı müşāhede ḡıluram dimekdir, dirler. Nitekim Seyyīdü't-ḡā'ife Cüneyd-i Baḡdādī ḡuddise sırruh buyururlar:

رأيت ربي ربي فقال من انت فقلت انت

(Rabbimi Rabbimle gördüm de buyurdu ki: Sen kimsin? Ben de dedim ki: Sensin.) Ve Tefsīr-i Ḳāḡānī'de bu ma'nāya işāret buyururlar ki Hāzret-i Mūsā ḡalavātullāhi te'ālā 'alā nebiyyinā Muḡammed ve 'aleyh eyyām-ı mev'üdenīñ 'aḡr-ı evvelinde ifnā-yı ef'āl idüb ve 'aḡr-ı ḡānīde ifnā-yı ḡıfāt idüb ve 'aḡr-ı ḡāliḡde ifnā-yı zāt eyledi. Ammā zātından baḡıyye ḡalub me'a tilkel baḡıyye müşāhede murād eyledikde keenne Cenāb-ı 'izzet 'azze ḡānühü velā ilāhe ḡayruhu buyurdu ki:

ان يجتمع المشاهدة

(7/143) Me'a tilkel baḡıyyeti

ولكن انظر الى الجبل

(7/143) Velākin naḡar

eyle sen cebel-i ḡūr'a te'vīl ey unzur ilā cebel-i vüçüdün

فان استقر مكانه

(7/143) Eger

cebel-i ḡūr mekānında müsteḡar olırsa فسوف تراني (7/143) anḡarīb sen beni görürsün.

Te'vīl feinisteḡar vüçüdün fī mekānihi imkenet rüyetike eyāyi ve zālik min bābi't-

te'allik bi'l- muhāl. Zīrā mādām ki vücūd bākī kıala müşāhede-i zāt müyesser olmaz.

فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ رَبُّهُ الْجَبَلِ (7/143) Vaqtā ki Rabb-i Mūsā cebel-i Tūr'a veyā cebel-i vücūd-ı Mūsā'ya tecellī eylediye جَعَلَهُ دَكَا (7/143) ey medkūken mütelāşiyen lā-vücūde lehü aşlā ya'ni Hāzret-i Hāḳḳ 'azze şānühü velā ilāh eḡayruhu cebel-i Tūr'ı medkūk kıldı. Te'vīli Cenāb-ı 'izzet vücūd-ı mevḥūm-ı Mūsā'yı muzmaḥil ve mütelāşī kıldı. A'lem yā ṭālibu'l-esrār tecellī-i Hāḳḳ 'ibāretdir zūhūr-ı zāt ü şifāt ü ef'āl-i ilāhīyeden. Pes bu üç nev' üzerine oldı. Tecellī-i zātdan murād zātın zāt-ı Hāḳḳ'da ifnā itmekdir ve tecellī-i şifāt ü ef'āl zūhūr eylese şifāt ü ef'ālın ef'āl-i Hāḳḳ'da maḥv ü ifnā olunur. Pes Cenāb-ı 'izzet 'azze şānühü velā ilāhe ḡayruhu tecellī-i zāt eyledikde zāt-ı Mūsā mütelāşī oldı.

وَحَرَّ مَوْسَى (7/143) Ey saḳaṭı an derecāti'l-vücūd صَعِقْنَا (7/143) ey maḡşiyen 'aleyhü fāniyen! Pes imdi 'aşḳ-ı Hāḳḳ cemī mevcūdātın ve ta'ayyünātın ve mümkināt ü mükevvenātın rūḥ-ı revānı gibidir ve emrāz-ı nefsanī ve rūḥānīniñ dermānıdır. El-ḥāḳḳ bir pertev-i Raḥmānī'dir. Cemādāt mürdeye irse zinde ve nebātāt efserdeye ve püşer mürdeye güzer kılsa ferhunde eyler. Nitekim İbn-i Fāriż'in bu kelāmı hüccet fāriż ü burhān-ı lāmi' ü vāmizdir. (Beyt)

وَلَوْ نَضَحُوا مِنْهَا ثَرَى قَبْرِمَيْتِ

لَعَادَتْ إِلَيْهِ الرُّوحُ وَأَتَتْ عَشَّ الْجَسْمِ

وَأَنْ خَطَرْتِ يَوْمًا عَلَى خَاطِرِ أَمْرِي

أَقَامْتِ بِهِ الْإِفْرَاحَ وَأَرْتَحِلُ لَهُمْ

Pes nūr-ı 'aşḳ-ı ilāhi Tūr cemād iken ḥarekete getürüb ve vücūd-ı mevḥūm-ı Mūsā'yı isḳāṭ idüb vücūd-ı mevḥūb-ı ḥāḳḳānī idüb ru'yet-i Raḥmānīyeye lāyık kıldı.

BU ŞERH-İ ŞERİF MŪSĀ ‘ALEYHİSSELĀMA NŪRUŅ NĀR GĪBĪ
GÖRŪNMESİNİN SIRR-I TETİMMESİNİ BEYĀNA RŪCŪ‘DUR.

سرنور از نار بتودن چه بود

از دورنکی هست چون ساده و دود

NūruŅ nārdan görünmesiniñ sırrı nedir ki nūr nūr bī-reng nār-ı bā-rengden zuhūr eyleyüb Ḥāzret-i Mūsā’ya cilve eyledi. Ol mevdūd-ı himme-i mevcūdāt- şıfat dūrengi ile mevşūf olmadan sādedir. Pes imdi bunda sır u ḥikmet nedir?

این دورنک از ساده بیمانادرست

قدرت اندر حکمتی از قاندرست

Ḥāzret-i Pīr ol sır u ḥikmeti beyān eyleyüb buyururlar ki: Sādelik ile mevşūf olan vücūd-ı Aḳdesden bu iki rengiñ görünmesi nādirdir ki şarz-ı maḳvelesidir. Ancak vücūd-ı muṭlaḳa maḥşūşdur ki nādir olması ḥükm-i ilāhī içre ḳudret-i Ḳādir’den bāhir olan bir ḥikmetdir.

شوق چون نار و محبت نور آن

بر نماید رو بهم چون تو آمان

Şevḳ-i dīdār-ı maḥbūb-ı ḥaḳīḳī nār gibidir ve muḥabbet anıñ nūrı gibidir. Tev-emān gibi ki muḥabbetle yüz gösterüb raḥm-ı māder-i ḡaybdan toḡub mehd-i ‘ālem-i şehādetde cilve eyledi.

زنگ بی رنگی ایشان در نظر

حکمت قدرت بود ازداد کمر

Nazar-ı nāzırda bunlarıñ bī-rengliğiniñ rengi ḳudret-i dād-gerden bir ḥikmetdir ki fi’l-ḥaḳīḳa rengden mu‘arrā ve müberrā olan şeyden reng gösterir.

بسکه بی کیفیت از کیف وصفت

کل ازان روشد لسان معرفت

Netīce-i kelām ol nār ü nūr bī-keyf ü şıfatdan ve zıdd ü nidden bī-keyflerdir. Ol yüzden lisān-ı maʿrifet küll olub bu sırrıñ keyfiyetinden haber virüb rişte-i taqrīre çekmege qādir olmadı.

اول آخر حیرت اهل النها

زین دور یکی حکمت است از کبریا

Evvel ü āhr dāʿimā erbāb-ı ʿuqūlūñ hayreti sırr-ı haqīqatiñ dūreng olmaqlığındandır ki ol Kibriyā vü ʿazamet şāhibi Züʿl-celāl veʿl-ikrāmʼdan hikmetdir. Lā yaʿlemuhā illā hüve.

کیف بی کیفی این نادر ظهور

کس چه داند از چه شد کز نار نور

Bu zühür-ı nārıñ bī-keyf olmasınıñ keyfiyetini kimse ne bilür ki ol nār şıfatında zāhir olan nūr neden nārdan bāhir olmuşdur. O keyfiyet nedendir, aşlı ve māddeşi nedir?

هر کز اشوق از محبت شد بدید

نار عشق از نور حب کرد بدید

Her kimse ki şevq-i ilāhī-yi muḥabbetden yüz gösterüb zāhir oldı. Ol kimseye nār-ı ʿaşq nūr-ı ḥubb-ı Züʿl-celālīʼden hüveydā olub nūr-ı ḥubb şüret-i nūr-ı ʿaşkla peydā olur.

عاشق نرازین دهد شوقش ضلال

کان ضلالت هست بی نقصا کمال

Nār-ı ʿaşkıñ nūr-ı ḥubbdan zühürundan ötüri ol maḥbūb-ı ezelīniñ ḥubbı ʿaşıklara zalāl virir. Yaʿni bunları bir mertebeye iledir ki pīş ü pesleriñ ferāmūş itdürüb yemīn ü şimālleriñ farqa mecāl qomayub baḥr-i eḥadiyete müstağraq eyleyüb müteḥayyir ve medhūş eyler ki ol zalālet-i mezkūr bī-noqşān ʿayn-ı kemāldir.

روضلال حب را از والضحى

خوان میدان معنیش را ای فتا

Yürü, Vezzuhā Sūresinden zılāl-ı hubbı kūrānet ile Cenāb-ı Allah habībine **ووجدك ضالا فهدى** (93/7) buyurdu. Zılāl-i hubb nedir? Āyet-i şerīfeniñ ma'nāsını diğkätle tettebbu' eyleyüb añla ey yigit.

تا هدایت یابی زان بعد از ضلال

وز محب محبوب کردی لایزان

Tā zılāl-ı hubbdan hāşıl olan ba'd-ı ma'nevīden hüveydā bulasın. Pes bu tağdırce zılāl-ı hubbdan murād hayretidir ki ol mağāmda 'ārifān mütehayyir olurlar. Vağdet-i hağkīğiden müşāhede eyledikleri şāhid-i hağkīğiniñ müşāhedesinde bir vecihle ki keşretten mağbüb olurlar. Pes imdi sālik hicāb-ı vağdetden daği halāş olmağ gerek ki keşret vağdete ve vağdet keşrete hicāb olmamağla hidāyet bula ve daği ebdā ve semedā mağb-ı mağbüb-ı hağkīğiden olasın ve ol mağāmdan tenezzül eyleyüb dā'im ü şābit olasın.

BU ŞERH-İ ŞERİF VE LEKAD KEREMNĀ BENĪ ĀDEM VE VEZA'NĀ 'ANKE

ViZREK ĀYETLERİNİN BEYĀNINDADIR.

Bu āyet-i kerīme sūre-i benī İsrā'ildedir. Müfessirīn bu āyet-i kerīmeniñ tefsīrinde buyurmuşlar: **واقعد کرمنابنی آدم** (17/70). Tağkīğa biz benī ādemi 'ale'l-'umüm mükerrrem kıldık. İhşān-ı şüretle i'tidāl-i kāmetle daği arz üzre tasalluğ ile ve daği nice şanā'āt ile ve bunlarıñ emşāli şeyler ile ve 'ale'l-huşuş mükerrrem kıldık. 'Ulüm ve ma'ārif ve envār-ı dīniyye ve esrār-ı yağīniyye ile **وجعلناهم** (17/70) ve biz anları süvār eyledik devāb üzre **فی البر** (17/70) karada **والبحر** (17/70) daği anlar süvār eyledik. Bağrde sefine-yi

cāriyeye **ورزقناهم** (17/70) ve biz anlara rızq ü naşib virdik. **من الطيبات** (17/70) Fünūn-ı na'm ve zürüb-ı mütelezziz zātdan ki beşa'nhüm yā bağīr şan'ahüm hāşıl ola **وفضلناهم** (17/70) ve benī 'Ādemi biz tafzīl eyledik. 'Ūlūm-ı idrākātle ki bunlarıñ vüçūdunda mürekkebirdir. **على كثير من خلقنا تفضيلا** Bizim halk eyledigimiz kimselerden çok halkıñ üzerine tafzīl eyledik. Tafzīl eylemekle ammā muḥaqqıķın bu ma'nāyı virirler ki: Biz benī Ādemi mükerrem kıldıķ ve mu'āref ve 'ulūm ve 'avārif ve fūhūmla biz anları ḥāmil kıldıķ. Bir cisme ve baḥre rūḥa ya'ni anları mutaşarrıf kıldıķ. 'Ālem-i ecsāma ve baḥr-i ervāḥa pes Ḥazret-i Pīr 'aleyhi raḥmetü'l-ḳadīr daḥi baḥr-i ma'nāya ṭalub ve āyet-i kerīmeniñ ḥaḳāyıķ u deḳāyıķ u dürerleriñ rişte-i nażma dizüb buyururlar ki:

تاکنون حامل بدی محمول عشق

باشی ای محبوب حق مقبول عشق

Ey ṭālib-i şādıķ ve sālīk-i 'āşıķ! Eger sen ḥāmil-bār-ı emānet olmağın sebebiyle ḥuḳūķını ri'āyet eylemek ile ḥālā ve leḳad kerremnā benī ādem halkıyla mükerrem olub maḥmūl-i 'aşķ olduńsa ey maḥbūb-Ḥaḳķ ve mergūb-ı vüçūd-ı muṭlaḳ maḳbūl-ı 'aşķ olursun ve ser-bāzān-ı meydān-ı muḥabbetden olursun.

برو بجز اندرز نکریم آله

کو چوتو محمول حق بی اشتباه

Ḳanı seniñ gibi bir 'ālem-i şeḫādet ve baḥr-i 'ālem-i ğayb içre terkīm-i ilāḥīden mükerrem olmuş kendi vüçūdundan fānī vüçūdı Ḥaḳķ'la bāķī maḥmūl-i Ḥaḳķ var mıdır? Bī-iştibāḥ yokdur. Bu ḥil'āt-i terkīm ancak seniñ ḳaddine münāsibdir.

پرورش از رزق طیب یافته

چون ضیایان پرورش برتافته

Ve daḥi ḳanı seniñ Rezzāķ-ı ḥalāyıķ-ı şānında **ورزقناهم من الطيبات** (17/70) buyurdığı rızq-ı ṭayyibden perveriş bulub ziyā gibi ol perverişden şu'le-dār olub münevver olmuş

beyne'l-ḥalāyık kimse var mıdır? Olmadığı Qur'ān-ı 'Azīmü'ş-şān ve ḥadīs-i Raḥmān ile şābitdir. Öyle olsa bu ni'am-ı 'azīmenin ḳadr ü ḳıymetini bilüb maḳdūrını şükrüne şarf eylemek seniñ üzerine lāzım ve lā-bedīddir.

روشنی نسبت ضیا از نور دین

کو یکی روشن روان چون خورمبین

Rūšenī gibi ziyā-i nūr-ı dīnden ziyālanmaḳ ile 'ayn-ı ziyā olub güneş gibi zāhir-i mübīn olmuş ḳanı bir Rūšen-revān ki ziyāsıyla ḳulüb münevver olub şudūr münşerih ola var mıdır?

کو چو خور از روشنی تفضیل یافت

ظلمتش چون از ضیاء تبدیل یافت

Ol künyeti rūšenī olan 'azīz-i mükerrrem ve pīr-i muḫterem ki rūšenlikden güneş gibi zāt-ı vücūdı tafzīl bulub eczā-yı 'ālemi muḫīṭ oldı. Anıñiçün ki zīrā anıñ zulmet-i beşeriyet ü ṭabi'iyyesi şems-i ḥaḳīḳīden tebdīl buldı.

معنی وزرت وضعنا عنك ابن

کردانی هست در شک بی یقین

ووضعنا عنك وزرك (94/2) āyet-i şerīfesiniñ ma'nā-yı laṭīfi budur ki ya'ni ṭālib ü rāḡıb ve 'āşık-ı şādık vizr-i vücūdınıñ zulmetini nūr-ı şāhid-i ḥaḳīḳīde maḫv eyleyüb nūra tebdīl eylemek ile ser-ā-pā nūr-ı maḫz olub vücūdı bir cürm-i şaḡīr-i mücmel iken mufaşşal 'ālem-gīrī olub maḫzar-ı noḳṭa-i bā-i besmele-i şerīfe olur. Eger sen bu āyet-i şerīfenin taḫtında me'ānī-i celīleyi bilüb ḥaḳīḳatine mücmelen ve mufaşşalan vāḳıf olmazsan evc-i yaḳīniyāta vuşūlden maḫrūm olub ḥaziz-i şekde ḳalursun.

از محبت ذکر تو مر فوع شد

وزرازیشت تو موضوع شد

Muhabbetden **ورفعنا لك ذكرك** (94/4) āyet-i şerīfesiniñ māşadaķı olmağla seniñ zikriñ merfū' olub maķbūl-i Hāķķ ve merġūb-ı vüçūd-ı muṭlaķ olduñ. Anıñiçün ki seniñ vizr-i vüçüduñ ki seniñ beliñi büküb seni maķām-ı ceberūtda seyrān ve 'ālem-i lāhūta ṭayerāndan māni' olmuş idi. Seniñ arķañda mevzū' oldı.

عسرویسرت کشت یکسان بعد ازین

چونکه بی وزری شد از جانت کزین

Bundan şoñra ya'ni seniñ vizr-i vüçüduñ pişdikden mevzū' olduķdan şoñra 'usr ve yusr saña yeksān olub güçlük ve ķolaylık berāber oldı. Zīrā bī-vizr olub bī-vüçūd olmaķlık cān ü dilden saña muḥtār oldı.

برهیدی از چنان بار کران

بعد از آنکه وضع کردش مستعان

Ķurtulduñ ancileyin bār-girāndan ki ol bār-girān seni ṭarīķ-ı Hāķķ'dan alıķoyub pāy-bend olmuşdı ve ol bār-girān ki anıñ ḥaķķında Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem şallallāhu 'aleyhi ve sellem **وجودك ذنب لا يقاس عليه ذنب آخر** (Senin vüçūdun bir günahdır ki, başka bir günāh onunla kıyaslanamaz.) buyurmuşdur. Kurtulduñ andan şoñra ki tevfiķ-i Müste'ān yārī idüb ol bār-girānı seniñ arķandan indirdi ve seni ḥalāş eyleyüb usrini yüsre mübeddel ķıldı.

بد وجودت وزر بریشت ثقیل

همچو استکین کجا بار و بیل

Seniñ vizr-i vüçüduñ arķañ üzre ḥaml-i şaķīl oldı. Ol bār-ı vüçūd gibi bir sengīn ü 'azīm ü şiddetlü yük ķandedir ki aña mu'ādil olub nazīr ola.

عسر بودت از محبت کشت یسر

شد وجود عسرا زوبی وزر و خسر

Sa'na ol bār-ı vüçüd usr idi. Muḥabbet-i maḥbüb-ı ḥaḳīḳīniñ yār ü hem-rāhı olmaḳlıđından yüsre tebdīl oldı. Usrıñ vüçüdü ol muḥabbet-i ilāhīniñ zuhūrından bī-vizr olub ve bī-ḥasar oldı.

نار وزرت شید مبدل نوررا

مه صفت پرتور کشته ارضیا

Seniñ nār-ı vizriñ nūra mübeddel olub meh-i āfītāb-ı 'ālem-tābdan ziyā-pezi'r olub pür-nür oldığı gibi sen daḥi ziyā-i şems-i ḥaḳīḳīden pür-nür olduñ.

چونکه مس نار رفت از نور نور

رونماید همچو مه از ضوء خور

Çünkü nūr nürdan mess-i nār-ı vüçüd zā'il olub gide, ol vüçüd ay-mişāl olub zū-i şems-i ḥaḳīḳī o vüçüddan yüz gösterüb hüveydā olur.

ای حنک شخصی کز و تبدل یافت

کشت قائم قسطرا تعدیل یافت

Ey devlet-i ebedī ve sa'ādet-i sermedī şāḥibi! Ol bir şahş ki nūrı nürdan tebdīl buldı. Ya'ni vüçüd-ı mecāzīsın vüçüd-ı ḥaḳīḳi-i nūrı nūra mübeddel kıldı. Bu sa'ādetle müsta'id olan şahş sa'ādet-mend қаşt için қā'im oldığı ḥālde ta'dīl buldı. Ya'ni kendi vüçüd-ı mülkinde 'adl için muḳīm oldığı ḥālde ḥākim olub **كلكم راع وكلكم مسؤول عن رعيته** (Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz.) muḳtezāsı üzere a'zā vü cevāriḥdan her 'uzvı mā-ḥalaқа lehüsinde isti'māl eylemeklik ile ḥaḳḳını i'tā eyledi.

از اولو العلی شد آن دانا وجود

حکمتش از بخشش وهاب وجود

Mazḥarü 'ālelnāhü olmağla ulu'l-'ilm olmaḳlıđdan ol şāḥib-i sa'ādet vüçüd-ı dānā oldı ya'ni bir 'ilme mazḥar oldı ki ol 'ilmden melā'ike 'āiz olub **لاعلم لنا الا ما علمتنا** (2/32)

didiler ve ol vücūd-ı dānāniñ albinden lisānına cārī olan ikmet bizzāt Vehhāb-ı cūdīñ başındandır. Bu iki beyt-i erīfiñ mażmūnı sūre-i Āl-i ‘İmrān’da

شهدالله انه لا اله الا هو والملائكة واولو العلم قائما بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم (3/18)

āyet-i kerīmesinden mutebesdir. شهدالله (3/18) Ey beyne vadāniyetehū binasbi’d-delā’ili ‘aleyhā) Ya’ni Cenāb-ı ‘izzet ‘azze ānūhū velā ilāhe ayrūhū vadāniyetini beyān eyledi. Malūına nice delā’il ü berāhīn nab itmek ile ba’zılar ehidallāhı hūkmūllah ma’nāsına ba’zılar ‘ilmullah ma’nāsına almılar ve ‘İbn-i ‘Abbās raıyallāhu ‘anhūmā azretleri شهد بنفسه نفسه قبل ان يخلق الخلق (Mahlukatı yaratmazdan evvel kendi zatına kendisi āhid oldu.) buyurmular. Pes imdi Cenāb-ı ‘İzzetiñ vadāniyetine ve vücūd-ı mulaına āhid yine pertev-i zātı ve envār-ı ifātıdır. Ya’ni ol Allahū Te’ālā ehādet eyledi veyā hūkm veyā beyān veyā i’lām eyledi ki انه (3/18) takā ol Allah لا اله (3/18) hibir ma’būd sezā-yı ‘ibādet ve müstea-ı ‘ibādet degildir. الا هو (3/18) İllā ol Allah’dır. والملائكة (3/18) dai melā’ike ehādet iderler. Vadāniyet-i a’a bi’l-i’tirāf ve’l-irār واولو العلم (3/18) Ve ‘ilm āhibleri dai bi-asebū’l-merātib ehādet iderler vadāniyet-i a’a. بالايمن والاحجاج عليها (İman ve ona gerekli delilleri de serdederek inandılar.) Pes bu kelām-ı erīfinde enbiyā ‘aleyhimū’-alavāt ve’s-selām ve evliyāniñ ehādeti kendiniñ ayrı ihtimālını def’ itmek iūn melā’ike ve ‘ulemāniñ ehādetiñ kendi ehādetine arīn ıldı. قائما بالقسط (3/18) اي مقيما للعدل في حكمه باعطاء كل ذي حق حقه بحسب استعداده واستحقاقه (Yani, her eye istidat ve istihkaklarına öre her hak sahibinin hakkını vermekle hūkmünde adaleti ikame eder olduu halde.) Bu tadīrce ā’ime ehideniñ fā’ili olan lafzatullahdan āl vāi’ olur ve ulu’l-‘ilmden āl olmak da cā’izdir. Ve medhiyet üzre mensūb olmak da cā’izdir. لا اله الا هو (3/18) Tekrār olması te’kīd-i edille-i tevīd ve mezīd-i i’tinā-i temcīd iūndür.

(El ‘azīzū’l-ḥakīm) El ‘azīzu ellezī yekḥaru min yeṣā’i min ḥalkīhi ve’l ḥakīmu ellezī yudebbiru bi-ḥikmetihi külli şey’in ve yu’ṭīhi mā yulīka bihi.

علم او عين اليقين يادانشست

کز فې ببصر بصر را بینش است

Ol ulu’l-‘ilmiñ ‘ilmi mertebe-i ‘ayne’l-yaḳīne bālīg olub ol mertebeye muḳārin-i dāniş ile gir. Zīrā aniñ başarınıñ görüşi maḳām-ı febiyebşırdandır ki ḥadīş ile Cenāb-ı Allah ol maḳāmdan ḥabībine şalli te’ālallāhu ‘aleyhi ve selem ḥaber virüb buyurur:

لا يزال عبدی يتقرب الی بالنوفل حتی ا حبه فاذا احبته كنت له سمعا وبصرا ولسانا (Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşıp. Nihayet ben onu severim. Artık ben onu sevince de onun kulağı, gözü ve konuşan dili olurum.)

کوچواواندر جهان دانشوری

کز فې ببصر شود بینش وری

Ḥaber vir baña cihān içre ḳanı aniñ gibi bir dāniş şāḥibi ki bīnişi febiyubşırdan olub Cenāb-ı Allah’ıñ Başır ismine mazhar olmağla aniñ başar ve başıreti bir olub çeşm-i zāhiri merāyā mertebesinde ola ve cemāl-i muṭlaḳı eşyāda kemāhiye göre. Pes böyle dāniş ve bīniş şāḥibi nādirü’l-vuḳūdur.

روشنی راروشنی ده نور عین

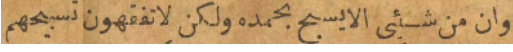
بود ازان نور آلهی ای حسین

Rūşenī’niñ nūr-ı ‘aynına Rūşenlik virici ol nūr-ı ilāhīden oldı ey Ḥüseyn. Ya’ni ey benim kelām-ı dürer-intizāmımı ḥüsn-i istimā’ ile istimā’ eyleyen ṭalib ü rāğıb!

زان ضیاء نسبت بچشم این جهان

کشت از روشن دلی عین العیان

Ol ziyā-yı nūr-ı ilāhīden bu cihāniñ çeşmine nisbet olunması Rūşen-dil olmaḳlıḳdan ‘ayne’l-‘ayān oldı. Ḥazret-i Pīr Nūrullāhi merḳadehü’l-ḳadīr cihāna çeşm-i işbāt

eylemesi bu ma'nâyı mübeyyen olmak câ'izdir ki Cenâb-ı Allah cellet 'azametühü velâ ilâhe ğayrühü (17/44) qavlı-i şerîfiyle eşyâya kelâm-ı işbât idüb Cenâb-ı Kibriyâsını müsebbih olmalarını beyân buyurdu. Kezâlik eşyâda lisân olub müsebbih oldukları gibi cihânın çeşm-i ma'nevîsi daħi ola ki ziyâ-yı nūr-ı ilâhîdendir. Semî' ismine mazhar olan ulu'l-elbâba tesbîh-i eşyâyı sem' itmek ihsân olunduğı gibi çeşm-i cihânda zâhir olan nūr-ı ilâhî başîr ismine mazhar olan ulu'l-ebşâra gökleriñ mir'ât-ı meclû gibi rüşenligi sebebiyle 'aynü'l-'ayân eşyâdan görmek ihsân oluna vallâhu a'lemu bi's-şavâb.

SONUÇ

Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği, yaşadığı şehir, mensup olduğu tarikat, eserleri ve kaleme aldığı Manevî'-i Şerîf Şerhi'nin ele alındığı yüksek lisans çalışmamızda şu sonuçlara ulaştık:

1- Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi, Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminde yaşamıştır. Edebiyatın büyük gelişmeler yaşadığı bu dönemde La'li Efendi dönemin Divan şairlerini ve mutasavvıf şairleri tanımış, bu dönemde ortaya çıkan Sebki-Hindî ve Hikemî tarzı, şerhine ve şiirlerine yansıtmıştır.

2- Hisli bir şair, âlim bir şârih ve mürşid-i kâmil olan La'li Efendi aslen Kastamonulu olduğu halde irşad görevini Edirne'de sürdürmüştür. Çeşitli şeyhlerden icâzet alan La'li Efendi tevazu sahibi, gönül kırmayan, ince yürekli, kâmil bir insandır. Dergâhlarda uzun süre post-nîşinlik yapmıştır.

3- Manevî'-i Şerîf'i gayet ârifâne bir şekilde şerh eden La'li Efendi şiirlerinde "Fenâyî" mahlasını kullanmış, tasavvuf mertebelerini aşarak fenâfillah makamına ulaşmıştır.

4- Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi h.1112 m.1701 senesinde vefat etmiştir. Türbesi müridi Hasan Sezâyî Efendi'nin türbesinin bulunduğu Âşık Paşa Dergâhı'ndadır.

5- Edirne'de Süleymâniye Küçükpazarı Caddesi'nde, Meydan Mahallesi'nde medfun bulunan La'li Efendi, devrinde şöhret bulamamış; ancak birçok talebe yetiştirmiştir. Büyük mutasavvıf Hasan Sezâyî onun yetiştirdiği talebelerindendir.

6- Feyzini Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden ve İbrahim Gülşenî'nin Mânevî'sinden alan Şerh-i Ma'nevî-i Şerîf gayet sanatlı, veciz bir üslupla kaleme alınmıştır. Şeyh Mehmet La'li Fenâyî Efendi'nin ele aldığı bu eseri gün ışığına çıkarmaya ve La'li Efendi gibi dînî-tasavvûfi edebiyat alanında eser vermiş mutasavvıf bir şahsiyeti tanıtmaya çalıştık.

İlk defa Latin harflerine aktarılan bu eserin akademi ve edebiyat dünyasına büyük bir katkı sağlayacağını ve ileride bu alanda çalışacaklar için önemli bir basamak teşkil edeceğini umuyorum.

KAYNAKÇA

- ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuad (1991), *El Mu'cemü'l Müfehres Li Elfazi'l Kur'ani'l Kerîm*, Darü'l-hadis, Kahire.
- BANARLI, Nihat Sami (1997), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c.2, s.651, M.E.B. Basımevi, İstanbul.
- BURSALI Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*
- CANIM, Rıdvan (1995), *Edirne Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1997), *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Haz: Aydın Sami Güneçal, Aydın Kitabevi Yay., Ankara.
- ERAYDIN, Selçuk (1994), *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KONUR Himmet (2000), "Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazir İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si", *Tasavvuf*, S. 3, s. 76.
- KUR'AN-I KERİM VE AÇIKLAMALI MEALİ*, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.
- Menâkıb-ı Şeyh Sezâyî-i Gülşenî*, İstanbul Üniv. Ktp. TY 424, İstanbul
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri (1997), *İslam Düşüncesinde Bir Dönüm Noktası Kuşadalı İbrahim Halvetî*, Yeni Boyut Yay., İstanbul.
- ÖZUYGUN, Ali Rıza (2005), *Hasan Sezâyî Divanı*, Buhara Yay., İstanbul.
- PALA, İskender (2000), *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan (2006), *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitabevi Yay., İstanbul.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla; A.KARTAL (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul.
- VASSÂF, Osmanzâde Hüseyin (2006), *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi Yay., c.4, İstanbul.
- YÜCER, Hür Mahmut (2004), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İnsan Yay., İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Sakarya'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Sakarya'da okudu. 2001 yılında Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 2004 yılında mezun oldu. 2004 yılından itibaren çeşitli özel eğitim kurumlarında Türkçe Öğretmeni olarak görev yaptı. Halen bir özel eğitim kurumunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır.